₪10
ניתן לשלם בנדרים פלוס
תחת השם 'אוסף גליונות'
אין לקחת בהקפה בש"א

הוצאה לאור צוף
נתן פלדמן

אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור

אוסף

פרשת חיי שרה תשפ"ז • גליון 398

נזר התורה ועמוד הישיבות

מאמר מעמיק במלאת כ"ה שנים להסתלקותו
של מרן בעל ה'אבי עזרי' זצוק"ל
רבן של ישראל ואביהן של הישיבות
אשר אור תורתו והוד הנהגתו
פרשו כנפיים על עולם התורה בדור
שלאחר החורבן.

הנסיון בקניית מערת המכפלה –
שלא להחזיק טובה לעצמו אחר נסיון העקידה
רבנו מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש משנת רמ"ה

מה' אשה לאיש
מרן הגרי"ג אדלשטיין -ממגד גרש ירחים

כי חינם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף...
הגאון הגדול רבי ישראל בונם בן חיה רויזא שרייבר - ועד ליל שבת

בגדר האכילה המצרפת לזימון
עומק הפשט

דו"ד בשאלת האחרונים כיצד נעשה העבד אליעזר שליח לקידושין
הרה"ג אהרון שוורצר - בנתיבות העיון

עיונים ובירורים על פרשיות התורה
מעין גנים - הגאון רבי מרדכי גליס

בפלטפורמת הספר התורני
ניתן לקנות קובץ דיגיטלי

02-5090089
הבית של מחברי הספרים

hasefer.org.il
office@hasefer.org.il

הספר התורני
לחבר · להפיץ · ללמוד
מבית צוף הוצאה לאור

תוכן העניינים

אוסף הדעת

3 **מגמד גדש ידחים**
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג **הגרי"ג אדלשטיין** זצוק"ל

5 **משנת רמ"ה**
רבינו מרן ראש הישיבה רבי
משה הלל הירש שליט"א

7 **מראה כהן**
מתורת רבינו מרן ראש הישיבה
הגאון רבי **דוד כהן** שליט"א

9 **חשבתי דרכי**
הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל

11 **ועד ליל שבת**
הגאון הגדול
רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

13 **נחלת בנימין**
הגאון הגדול
רבי **בנימין סורוצקין** שליט"א

15 **מאמרי חסד לאברהם**
הגאון רבי **אורי יצחקי** שליט"א

16 **שיעודי דעה**
מתוך שיעורי
הג"ר **גרשון מלצר** שליט"א

17 **עינינו גל**
מאמרי עין לא ראתה

21 **ברומו של עולם**
גיליון היוצא מבית ועד לחכמים
העוסקים בעניני תפילה

25 **אז נדברו**
מחשבות לבני הישיבות

31 **שיעודי בינה**
הגאון הגדול
רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

אוסף ההלכה

33 **עטרת הברכות**
שיעורי הגאון רבי **עקיבא מדלוב** שליט"א

35 **שיעודי ליל שבת**
הגאון רבי
מרדכי בונם זילברברג שליט"א

37 **משא ומתן**
הגאון רבי חיים קאהן
בית הוראה עץ חיים מכון לחושן משפט

40 **פניני הלכה**
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

47 **עומק הפשט**
דיוני הלכה אקטואליים

53 **תוספת שבת**
מעלת השבת וקדושתה

57 **מחשבה קצרה על הדף**
תפיסות עומק על סדר הדף היומי

60 **תמצית**
מאחורי הקלעים של הקורס

61 **מבחני לדעת**
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

אוסף הפרשה

63 **שיעור חומש**
מאת מרן הגאון הגדול
רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א

65 **נחל אליהו**
משיעורי הגאון
רבי **אליהו דיסקין** שליט"א

67 **פניני פרשת השבוע**
הרה"ג **אשר קובלסקי** שליט"א

69 **יעלת חן**
הגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א

71 **מענה יחזקאל**
הרה"ג ר' **יחזקאל הרטמן** שליט"א

75 **מעין גנים**
עיונים ובירורים על פרשיות התורה
ושיחותיו של הגאון ר' **מרדכי גליס** שליט"א

79 **דעת חכמה**
מאוצרו הנפלא של
הגאון ר' **יוסף חיים אלבוים** שליט"א

81 **בנתיבות העיון**
מהרה"ג ר' **אהרון שורצר** שליט"א

83 **ברכת אשר**
הגליון לבית התורני

85 **עמק השבוע**
עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
הרה"ג ר' **ראובן מלך שווארץ** שליט"א

89 **עלון לשבת**
הרה"ג **שלמה קולדצקי** שליט"א

93 **שירת התודה**
עלון חדש מבית שירת המועדים
הגאון ר' **משה פישל קרויזר**

94 **נזר התודה ועמוד הישיבות**
במלאות 25 שנה להסתלקות
מרן **הגרא"מ שך** זצוק"ל

103 **החדרשים מבית**
צוף הוצאה לאור

ברכות מאליפות

למעלת כבוד ידידנו הנכבד והמופלא
חבר המערכת
הרה"ג ר' שלמה קרפל שליט"א

בהיגלות אור יקרות
בהופעת הספר הנכבד
"ישפך שיחו"
שיעודי תפילה
מאת הגאון הגדול רבי משה שפירא זצוק"ל

כתובים וערוכים בטוב טעם ודעת
בשפה ברורה ונעימה
יתן השם שיזכה להמשיך ולגלות ברכים
את אור תורת רבינו זצ"ל ברבים
כאומנותו מימים ימימה
ישוטטו בהם רבים ותרבה הדעת

בברכה נאמנה
הרב נתן פלדמן
וחברי המערכת

מערכת 'אוסף גיליונות'
a0554006628@gmail.com

ראש המערכת:
הרב **נתן פלדמן** שליט"א

חברי המערכת:
הרב **צבי קנול** שליט"א
הרב **חיים וכסלר** שליט"א
הרב **משה הכהן** שליט"א
הרב **עקיבא יוסף לוי** שליט"א
הרב **יוסף שלמה בייפוס** שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

בכל נושאי האוסף ניתן לפנות בטלפון
0554006628

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול

מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'
חימיתי הן ישריס כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן זצוק"ל ע"פ חז"ל בילקוט תהלים)

פרשת חיי שרה תשפ"ז (שנה ח') תשפ"ז לפ"ק * גליון 263 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

'לספוד לשרה ולבכתה'

גדרי מצוות הלויית המת ותנחומי אבלים

כתובות יז. ת"ר מעבירין את המת מלפני כלה. כלומר דהכנסת כלה מצוה היא, והלוית המת נמי מצוה, ואם באו לפניו שניהם [כגון הוצאתו או כל צרכיו], הכלה קודמת, וטעמא משום דכבוד כלה עדיף מכבוד המת, ואף ששניהם מצוה, כתב הריטב"א בשם הרמב"ן שאמרו במס' שמחות לפי שזה כבוד המתים וזה כבוד החיים, ולפ"ז אומר הרמב"ן דאבל עצמו שהוא ח', הרי הוא קודם לכלה.

ואמנם בתו"י כתבו דמכאן משמע שחתן קודם לאבל, וזהו דלא כהרמב"ן אלא דגם בשניהם חיים כלה קודמת, וכנראה סברי דמצות שמחת חתן וכלה שהיא מצוה רבה, חשיבא טפי.

ובדעת הרמב"ן צ"ב, מאי טעמא יהיה האבל קודם לכלה, הא כיון ששניהם חיים שוב הרי הן שוין, ומהיכ"ת נקדים לאבל תחילה.

ואפשר, כיון דבאבל איכא כבוד המת ג"כ, א"כ איכא תרתי ולכך עדיף מכלה שיש בה כבוד החי לחוד, והכי מבואר ברמב"ם (פי"ד מאבל ה"ז) שניחום אבלים קודם לביקור חולים, משום דביקור חולים הוא חסד עם החיים וניחום אבלים הוא כבוד למתים וגם לחיים וכיון שהוא חסד עם שניהם עדיף.

אכן קשה, דא"כ, וכי בהלויית המת אין חסד עם החיים, והרי יש בזה כבוד למשפחת המת, וא"כ יקדום אף זה לכלה שיש בה רק כבוד חיים.

ואפשר לומר, דהנה כתב הרמב"ם (שם ה"א) מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעדם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור.

ואח"כ כתב- אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצות.

וצ"ב דכיון שמצוה מה"ת היא, משום ואהבת לרעך כמוך, שוב מה חידשו רבנן במצות אלו, וי"ל דמן התורה ישנה מצוה אחת כללית של גמילות חסדים, וכלולים בה כל אופני החסד, כהכנסת כלה, הלוית המת וכל כדומה, ואמנם אם באו לפניו ב' מיני חסד, כגון לבקר חולים או לעשות חסד אחר לשמח איזה אדם וכיו"ב, אין עדיפות לביקור חולים על פני המעשה השני, דזה חסד וזה חסד, ומאי נ"מ איזה חסד יקיים.

אכן חידשו חז"ל מצוה נוספת מדרבנן מלבד המצוה של תורה שיש במעשים אלו משום חסד, דחוץ מזה יש כאן מצוה פרטית, מצות ביקור חולים ומצות ניחום אבלים וכן מצות הכנסת כלה ומצות הלוית המת, ושוב אם יהיו לפניו מצוות אלו ושאר אופני חסד, מחוייב להקדים את אלו שיש בהן מצוה בפנ"ע מדרבנן.

ולפ"ז נראה, דאף שיש אופנים במצוות אלו שיש גם כבוד חיים וגם כבוד המתים, כגון בהלויית המת ובניחום אבלים, אך כל זה הוא כי איירינן מצד המצוה הכללית של חסד, שהרי למעשה הוא עושה חסד עם שניהם, אבל מצד המצוה דרבנן שנתחדשה במעשים אלו, י"ל דגדר החיוב בהן אינו מצד החיים והמתים כאחד, אלא הלוית המת חיובה משום כבוד המת וניחום אבלים מצד כבוד החיים, ובזה כתב הרמב"ם דניחום אבלים הוא גם מצד כבוד המתים, [וכדחזינן נמי דאף כשאין שם אבל מושיבין עשרה בני אדם לתנחומים].

ומאחר שכך, שפיר מתבאר דניחום אבלים קדים להכנסת כלה ומ"מ כלה קודמת להלויית המת, דהא קדימות אלו הן מצד החפצא דמצוה דרבנן שיש במעשים אלו, ובזה שפיר גרע המצוה של הלויית המת דהוא מצד כבוד המת, ממצות הכנסת כלה שהיא מצד כבוד החיים, ודוקא ניחום אבלים דמצותו משום כבוד שניהם עדיף טפי.

(שיעורי כתובות פ"ב)

א.ה. ולפ"ז יל"ב מה שנסתפקו בסנהדרין לגבי הספד, אי משום יקרא דחיי או משום יקרא דשכבי, ולכאורה מאי מספק"ל, הא ודאי תרוייהו איתנייהו ביה, ויש להאריך בזה ואכ"מ, ולהנ"ל יתיישב שפיר, דאה"נ שההספד יש בו גם כבוד להמתים וגם להחיים, אבל מספק"ל בחיוב ההספד דתיקנו חכמים, האם מצד כבוד המת תיקנוהו או מצד כבוד החיים, והוא נ"מ לכמה דינים כמבו' במקומו, ואכמ"ל.

דבריהם הם זכרונם

מה' אשה לאיש

במ"ק (יח) אמר רב משום ר' ראובן בן אצטרובילי מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש, מן התורה דכתיב ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר, מן הנביאים דכתיב (שופטים יד, ד) ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא, מן הכתובים דכתיב (משלי יט,יד) בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת, ע"כ. הרי מפורש בתורה ובנביאים ובכתובים ששידוכים הם בהשגחה, מה' אשה לאיש. ויש להבין, וכי רק זה בהשגחה, הרי הכל בידי שמים, ואין דבר שאינו בהשגחה.

אכן הביאור הוא, שבשידוכים יותר "רואים" את ההשגחה, שבדרך כלל בתחילה יש הרבה הצעות שנראות טובות, ויש חשק לזה וחשק לזה, אך לבסוף כשיוצא לפועל השידוך האחרון, רואים שזה השידוך הכי טוב יותר מכל ההצעות, שלא שייך יותר טוב מזה, וכל מה שחשבו קודם הוא טעות, וזהו "מה' אשה לאיש" שבשידוכים רואים בחוש את ההשגחה יותר מדברים אחרים.

אבל יש עוד ענין בזה, שבאמת כל שידוך הוא חידוש, שהרי אין דעותיהן שוות (ברכות נח,א) ואין שני אנשים עם דעה אחת שווה, ואם כן כיצד יכולים להינשא זה לזה, ומרן הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל אמר פעם כי הוא אינו יכול להציע שידוכים, מפני שיש לו שכל הישר, ועל פי שכל הישר אין שידוך שיכול להתאים... וכפי שמובא גם במדרש (ב"ר סח,ד) המעשה במטרונה שביקשה לזווג את העבדים והשפחות ולא עלה בידה, משום שעל פי דרך הטבע באמת אין שידוך שמתאים.

ומעשה שהיה בבחור פיקח שהציעו לו שידוכים, ובכל שידוך שהציעו לו הוא היה מסביר למציע, הרי אתה מכיר אותי, והנך יודע את האופי שלי, שאני כך, וכך, וכך, ואתה מכיר את הכלה שאינה כך, ואם כן אמור בעצמך, וכי זה מתאים, וכך היה מסביר על כל שידוך עד שהמציע השתכנע שאין זה מתאים, וכל ההצעות בטלו, עד שאמר לו מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל כי סוף סוף הרי צריך להתחתן, ואם ימשיך כך לא ינשא לעולם, והוא הבין שאין ברירה ומוכרח להתחתן, ועשה שידוך טוב, וזה באמת התאים...

ולכאורה כיצד באמת השידוכים מתאימים, הרי אין דעותיהן שוות, הביאור הוא כי "מה' אשה לאיש", ומן השמים עושים שיתאימו! כמו שאמרו (סוטה ב,א) ארבעים יום קודם יצירת הוולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, והיינו אף שזה נגד השכל, מכל מקום היצירה לכתחילה היא יצירה כזו שיתאימו. ומעשה שהיה פעם שהציעו שידוך ואמרו בשם החזון איש שזה הבת קול, כביכול יש "הסכמה" מהחזון איש שהבת קול היתה על שידוך זה, ואחר כך שאלו את החזון איש אם הוא אכן אמר כך, והשיב כי הוא לא אמר, אבל זה נכון, שאם יצא השידוך לפועל הרי שזהו הבת קול...

וכאמור אף שעל פי שכל הישר זה לא מתאים, אבל הקב"ה עושה שיתאימו, שהקידושין הם כהקדש, ועל ידי הקידושין נוספת קדושה ושכינה ביניהם (סוטה יז, א), והשכינה מסלקת את כל הניגודים, ואדרבה השלמות מצטרפת על ידי שתי הדעות.

ומצינו במדרש (פרקי דר"א פי"ב) שאדם הראשון בתחילה נקרא אדם, על שם היותו עפר מן האדמה, ולאחר שנזדווגה לו חוה נקרא איש, שזו דרגה יותר גדולה, כמו איש האלוקים, ומבואר שאף אדם הראשון במדרגתו הגדולה, שהיה מסב בגן עדן ומלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין (סנהדרין נט,ב) ותפוח עקבו היה מכהה גלגל חמה (תנחומא אחרי ב), כלומר שהיה בדרגת שלמות גדולה ביותר, עם כל זה עדיין הוא לא נקרא "איש", ורק לאחר שנזדווגה לו זכה למדרגת איש.

ומזה לומדים לכל שידוך ושידוך, שהנישואין מוסיפים שלמות לאדם, וכמו שאמרו (יבמות סב,ב) כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה בלא ברכה בלא טובה בלא תורה, והם הרבה ענייני שלמות הנוספים על ידי הנישואין, ונעשית אשתו כגופו, והיינו כפשוטו, כגופו ממש, כמו שמצינו כן להלכה לגבי עדות והתרת נדרים, ואף שאין דעותיהן שוות, מכל מקום הקב"ה עושה שיתאימו, והוא שינוי הטבע שמשתווים זה עם זה, וזוהי ההשגחה המיוחדת בשידוכים יותר מדברים אחרים.

עניני תפילה וביאורי סידור התפילה מאוצרו של רבינו זצללה"ה

כונת הברכות

בספר חסידים סימן מ"ו (הובאו דבריו במשנה ברורה סימן ה') כתב בענין חיוב הכוונה בברכות: "כשהוא נוטל ידיו, או שמברך על הפירות או על המצוות השגורות בפי כל אדם, יכוון לבו לשם בוראו אשר הפליא חסדו עימו ונתן לו הפירות או הלחם ליהנות מהם וציוותו על המצוות, ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהג ומוציא דברים מפיו בלי הגיון הלב, ועל דבר זה חרה אף השם בעמו, ושלח לנו ביד ישעיה ואמר יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כיבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה", והאריך שם בגודל העונש עבור זה.

והיינו שכל ברכה שאדם מברך צריך שיכוון את לבו וירגיש מה שהוא אומר, ולמשל כשמברך ברכות הנהנין צריך שירגיש בלבו הודאה להקב"ה שנתן לו את ההנאה הגשמית הזאת ליהנות ממנה, וכשמברך על המצוות צריך להרגיש הודאה להקב"ה שזיכהו לקיים את המצוות, שכל קיום של מצוה מקדש את האדם, ומלבד הקיום, גם עצם הציווי מקדש את האדם, וכפי שאנו אומרים בתפילה "וקידשתנו במצוותיך", היינו שעל ידי הציווי נעשינו קדושים יותר, ומבקשים עוד "קדשנו במצוותיך" - שנזכה להתקדש יותר ולהוסיף קדושה על ידי קיום המצוות בפועל.

ועל זה צריך להודות "לשם בוראו אשר הפליא חסדו עימו" - שכל מה שאדם מקבל הוא בחסדי שמים ולא מגיע לו בזכויותיו כלום, ובברכות הנהנין צריך להודות להקב"ה "שנתן לו הפירות או הלחם ליהנות מהם", היינו ההנאה הגשמית, וכן בברכת המצוות צריך להרגיש הודאה להקב"ה "שציוונו על המצוות", וכמו שנתבאר כי עצם הציווי יש בו זכות גדולה להיות מצווה ועושה. "ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהג ומוציא דברים מפיו בלי הגיון הלב" - היינו שלא לעשות כמו שהרבה נוהגים לברך מתוך ההרגל, ואינם מרגישים את ההודאה והשמחה.

וסיים וכתב שם "ועל דבר זה חרה אף השם בעמו, ושלח לנו ביד ישעיה (כט, יג) ואמר יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כיבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה", והיינו כי יכול להיות שיש יראת שמים, ומברכים ברכות, ומקיימים את כל המצוות, אבל היראה היא "מלומדה", וחסר בכוונת הלב, וכגון בהנחת תפילין שרגילים בזה בכל יום, אבל צריכים גם להרגיש את ההודאה להקב"ה אשר קידשנו במצוותיו וציוונו להניח תפילין, שעל ידי זה זוכים לעולם הבא.

ובאמת אין זה פשוט לקיים דברים אלו בשלמות, ובודאי מי שזוכה לזה הוא בדרגה גבוהה מאד, אבל אלו הם חיובי הלבבות וצריכים לדעת אותם, והידיעה עצמה מוסיפה חיזוק, שמקבלים קצת שייכות לזה.

וכשמברכים באופן כזה מתוך הרגשת הלב, הרי זה עושה רושם ומשפיע חיזוק האמונה, וכל ברכה מתוך הרגשת הלב מוסיפה עוד חיזוק באמונה, שאין סוף למדרגות האמונה, ותמיד אפשר להתקדם ולהוסיף דרגות בזה, עד לאמונה חושית שהיא מדרגה גבוהה מאד.

נטילת ידים

טעם נטילת ידים שחרית

כבר נזכר לעיל, כי כשאדם ישן אין לו נשמה, רק נפש ורוח כמו לבעלי חיים, והנשמה הקדושה עוזבת את גופו ועולה לשמים ורק כשמתעורר משנתו חוזרת אליו, לכן בשעת השינה שורה עליו רוח רעה, כי הוא כמו מת שאין לו נשמה.

ואמנם מת הוא אבי אבות הטומאה ואינו יכול להיטהר כלל, ואילו אדם ישן אינו כן, רק קדושת הנשמה חסרה בו, ומחמת זה שורה רוח רעה על קצות האצבעות, בסוף הגוף, ולכך צריך ליטול ידים שלוש פעמים לסירוגין להעביר את הרוח רעה.

חומר מי שאינו נוטל ידיו כדין

החזון איש בספרים האחרונים שהוציא לאור כתב הקדמה (וכעת נדפסה בתחילת חלק אורח חיים), ולא כתב שם דברים משלו, רק העתיק גמרות ומאמרי חז"ל, וכתב בכותרת הדברים "התעוררות לעמל התורה, לאמונה, לטהרה ולקדושה", והם דברים הצריכים חיזוק.

ובסוף דבריו העתיק משו"ע או"ח (סימן ד') שיש הרבה דברים הצריכים נטילת ידיים, וסיים השולחן ערוך וכתב שם "ומי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל, אם תלמיד חכם הוא תלמודו משתכח, ואם אינו תלמיד חכם יוצא מדעתו".

ולכאורה הרי רואים במציאות הרבה אנשים הרחוקים מתורה שאינם נוטלים את ידיהם, ואף על פי כן אינם יוצאים מדעתם, אבל באמת זה גופא מה שאינם שומרים תורה ומצוות, זה נקרא לצאת מדעתם... וכמו שאמרו חז"ל (סוטה ג,א) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, ואחד מן הגורמים לזה הוא מה שלא נוטלים ידיים.

טומאת הידים- ממפסידי ההצלחה בתורה

מרן החזון איש זצ"ל היה מעורר על זה שלפעמים יושבים ולומדים, ובשעת הלימוד מחככים עם היד בראש, או במקומות המכוסים, שיש בהם זיעה, וצריכים נטילת ידים, שאסור ללמוד ולהתפלל באופן כזה, ואם לומדים - לא מצליחים! וכתב על זה בקובץ אגרות (ח"א סימן ד') "צריכים לתת לב להיזהר ממפסידים טבעיים וסגוליים. מן הסגוליים - שלא להקל בנטילת ידיים, ומאד החמירו בזה" ויעוין עוד בדבריו שם ובמשנ"ב סי' ד'.

במקום הקדושה אין הטומאה שורה

שמעתי מעשה שהיה באדם גדול, שפעם הוצרך ללכת לקופת חולים, ומלווהו אמר לסדרנית שם כי כדאי לה לבקש ברכה ממנו, באשר הוא אדם גדול שברכותיו מתקיימות, ניגשה אליו הסדרנית ואמרה כי היא גרה לבדה בביתה, והיא סובלת מאדם שמגיע לעתים קרובות ומציק לה.

הציע לה אותו גדול שתתחיל ליטול את ידיה בכל בוקר כהלכה, להעביר הרוח רעה השורה על הידיים, ונשמעה לעצתו והתחילה לנהוג כך, ומאז הפסיק אותו אדם להגיע לביתה, כי במקום שיש קדושה אין הטומאה שורה שם.

*

על דרך זה, הורה רבינו זצ"ל לכמה ארגוני קירוב, שכדאי לייעץ לאנשים שאינם שומרי תומ"צ שיקבלו על עצמם ליטול ידיים שחרית שש פעמים לסירוגין, ושכך יעץ אחיו הג"ר יעקב זצ"ל, כי בלא הנטילה שורה רוח רעה, שהיא רוח טומאה, ונטילת הידים מעבירה את הרוח רעה, ואזי יש קדושה. אבל צריך שיהיה כהלכה, שלוש פעמים לסירוגין, ולכתחילה מתוך כלי (עיין מ"ב סימן ד' ס"ק יז).

אלקי נשמה

"נשמה שנתת בי טהורה היא"

הנשמה היא טהורה, וכתב המסילת ישרים בפרק א' כי הנשמה קדושה וחשובה יותר מן המלאכים, א"כ הנשמה בעצמותה טהורה, ורק הגוף יכול לטמא ולעצור את טהרת הנשמה.

"נשמה שנתת בי וכו'"

אמרו חז"ל (שבת קה,ב) שכל אדם מישראל הוא כמו ספר תורה, מפני שיש בו נשמה קדושה, והנשמה היא חלק אלוה ממעל, וכמו שאמרו על הפסוק (בראשית ב,ז) "ויפח באפיו נשמת חיים" - מאן דנפח מדיליה נפח, נשמת האדם קשורה בשורשה למעלה, וכל יהודי יש בו את קדושת הנשמה, אבל הגוף אינו קדוש אלא אם כן הוא משמש את הנשמה וטפל לנשמה.

וכמו שמצינו לענין קדושת ספר תורה שיש 'גיליון' ויש 'גווילין', הגיליון הוא הרווח שבין שיטה לשיטה ובצדדים, והגווילין הם מקום הכתב והאותיות של פרשיות התורה, וכתב הרשב"א בנדרים (יד,ב) כי קדושת הגיליון היא יותר מקדושת הגווילין, שהגווילין קדושתם היא מכח האותיות ואם נמחק הכתב פרחה הקדושה, אבל הגיליון קדוש מדין תשמישי קדושה, ויש בו קדושה גם אם נמחקו האותיות.

וכן כל תשמישי קדושה, כגון ארון הקודש או תיק של תפילין, אם ספר התורה או התפילין מונחים שם בדרך קבע, יש בהם קדושה מדין תשמישי קדושה, אבל אם לא היתה הזמנה והניחם שם בדרך עראי אין בהם קדושה, וכמו שאמרו (סנהדרין מח,א) צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה פשיטי, ורק ארון קודש שמונח בו ספר תורה בקביעות, או תיק של תפילין שמשמש בקביעות לתפילין, יש להם קדושה מצד תשמישי קדושה.

וכך גם גוף האדם, הרי הנשמה צריכה את הגוף, כי בלי הגוף אינה יכולה ללמוד תורה ולא לעשות מצוות ומעשים טובים, ומי שהגוף משמש לנשמה ועוזר לנשמה במה שהיא רוצה, הרי זה כתשמישי קדושה, שהנשמה יש לה קדושה עצמית כמו ספר תורה, והגוף קדוש מחמת שהוא משמש את הנשמה, אבל מי שהגוף אינו משמש את הנשמה אלא נמשך אחר היצר הרע, זהו כמו "צר ביה ולא אזמניה" שאין בו קדושה, ורק אם הגוף בטל לנשמה יש בו קדושה.

לכן מצינו בגמרא (כתובות קד,א) שגוף הצדיק הוא כמו ארון הקודש, והיינו לא רק שיש בו קדושת הנשמה כמו ספר תורה, שזה דבר שקיים בכל יהודי שיש בו נשמה קדושה כמו ספר תורה וכמבואר בשבת שם, אבל הצדיק שגופו משמש כל הזמן את הנשמה, הרי הוא כמו ארון הקודש, שהגוף עצמו מתקדש כמו תשמישי קדושה.

ומצינו בבית המקדש שאמרו (ב"ב צט,א) כי מקום הארון אינו מן המידה, קדש הקדשים היה ברוחב עשרים אמות, ומכל צד של הארון היו עשר אמות, והארון עצמו לא תפס מקום כלל, מפני שהיתה בו קדושה כדין תשמישי קדושה, וכמו הנשמה שהיא דבר רוחני ואינה תופסת מקום, וכשאדם מת ויצאה נשמתו או גויים ובהמות שאין להם נשמה (רק נפש ורוח) לא ניכר שום שינוי בגוף שאין לו נשמה, כי הרוחניות אינה תופסת מקום.

עורכי העלון 0534103168

לתוכן

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

הנסיון בקניית מערת המכפלה – שלא להחזיק טובה לעצמו אחר נסיון העקידה

בפרשתנו מתוארת טירחתו של אברהם אבינו לקנות את מערת המכפלה בממון רב, כדי לקבור בה את שרה אמנו. **ואיתא בב"ב** (טז.): 'ויאמר ה' אל השטן אי מזה תבוא, ויען השטן את ה' ויאמר משוט בארץ' וגו', **אמר לפניו, רבונו של עולם, שטתי בכל העולם ולא מצאתי כעבדך אברהם** שאמרת לו 'קום התהלך בארץ לאורכה ולרוחבה כי לך אתננה', ובשעה שביקש לקבור שרה לא מצא מקום לקוברה, ולא הרהר אחר מידותיך, ע"כ. **ולכאורה צריך להבין, מדוע דווקא זה הוא השבח הגדול ביותר שהשטן מצא לומר על אברהם אבינו, שלא מצא מקום לקבור את שרה עד שהוצרך לשלם על זה ממון רב, ומדוע לא הזכיר את עקדת יצחק?**

והנה שנינו במסכת אבות (פ"ה מ"ג) **'עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו** עליו השלום ועמד בכולם, להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו עליו השלום'. **וכתב רבינו יונה** (שם): **הנסיון העשירי קבורת שרה,** שנאמר לו 'קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה'. וכשמתה אשתו לא מצא מקום לקוברה עד שקנאו, ולא הרהר. להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו - היה מנסהו לגלות לבריות כי ירא אלוקים הוא ושלם בכל המידות, ע"כ. מבואר מדבריו, שמטרת הנסיונות היתה להודיע חיבתו של אברהם אבינו, להראות את גדלותו של אברהם אבינו, ולהוציא את הכוחות הטמונים בו מן הכח אל הפועל, ואם כן הרי מבואר שבכל ניסיון היתה עליה למדרגה שלא היתה בנסיון הקודם, שאם לא כן לא היה נצרך הנסיון הנוסף. **ולכאורה צריך להבין, אחר שכבר נתנסה בנסיון העקידה, ולא הרהר אחר הקב"ה, אם כן, מה תוספת יש בניסיון קבורתה של שרה?**

ונתאר לעצמנו מעט את גודל הנסיון של עקידת יצחק. ידוע מה שביאר הגר"ר יצחק בלאזר, שהיה בזה מסירות נפש מכל הבחינות, שהרי היה זה נגד טבעו של אברהם, שהיה מקור החסד, וכעת נצטווה להרוג את בנו. ועוד שהיה מדבר תמיד כנגד מעשי האומות, שהרגו את בניהם לעבודה זרה, ואילו עתה הוא עצמו הולך לעשות מעשה הנראה כמעשיהם. היה זה נסיון שאין כמוהו!

עוד איתא בילקוט (וירא קא), **'וישם אותו על המזבח, עיני אברהם בעיני יצחק, ועיני יצחק בשמי שמים, והיו דמעות מנשרות ונופלות מעיני אברהם, עד שהיתה קומתו משוטטת בדמעות'.** ומפרשים בשם החידושי הרי"ם, שאפשר היה לאברהם בשעת העקידה להקשות את ליבו, ולנסות להסיח דעתו מהמחשבה אודות המעשה שהוא הולך לעשות, ומאהבת יצחק בנו, ואילו היה נוהג כן היה מיקל על עצמו במעט לעשות את פעולת העקידה. אמנם הנסיון היה אם יוכל לעשות את העקידה עם כל רגש אהבת אב לבנו, והכרה גמורה באבידה שהוא עומד לאבד, ועם כל זה לעשות העקידה בלב שלם ובשמחה. **וממילא מתגברת התמיהה הנ"ל, אחר שעמד אברהם אבינו בכזה נסיון עצום, אזי לכאורה הנסיון של קבורת שרה הוא 'מילתא זוטרתא' ביחס לזה.**

ויש לומר בזה, על פי דברי המשך חכמה, המבאר את המקרא שנאמר אצל נח (בראשית ו ט) **'איש צדיק תמים היה בדורותיו',** ופירשה הגמרא במסכת ע"ז (ה.), שהיה 'תמים בדרכיו וצדיק במעשיו'. ופירש רש"י שם, תמים בדרכיו - עניו ושפל רוח. צדיק במעשיו - בלא חמס. **וביאר המשך חכמה, שתיבת 'בדורותיו' הכוונה על שני דורות שחי בהם נח,** האחד קודם המבול, והשני לאחריו. וכלפי הדור שקודם המבול - שהיו כולם גזלנים - היתה עיקר מעלתו של נח במה שהיה 'צדיק' בלא חמס, ולכך אמר לו הקב"ה 'כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה', אבל מעלת 'תמים', דהיינו עניו, לא היתה נחשבת כ"כ לגביו, שהרי לא היה חשוב בעיני בני דורו, ולא היה לו במה להתגאות. אבל אחר המבול שגדרו עצמם אותו הדור מן הגזל, לא היתה מעלה מיוחדת במה שהיה נח 'צדיק', **ואז היתה עיקר מעלתו במה שהיה 'תמים' - עניו, שכן אז הכירו הכל בחשיבותו, ואעפ"כ לא נתגאה עליהם. ומבואר מדברי, שאין מעלה לעניו אלא במקום שיש לו במה להתגאות.**

וכעין זה ידועים דברי הגר"ח מוואלאז'ין זצ"ל, על מאמר חז"ל (נדרים לח.) 'אין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו, אלא על גיבור ועשיר וחכם ועניו'. **וביאר הגר"ח זצ"ל, שהכוונה למי שיש לו עושר וחכמה וגבורה, ואעפ"כ הוא עניו, ואינו מתגאה במעלותיו, אז ראוי הוא להשראת השכינה.**

וכן כתב בחובות הלבבות [בפתיחה לשער הכניעה], שהסיבה שהסמיך את שער הכניעה לשער ייחוד המעשה, כיון **שמי שמייחד את מעשיו לקב"ה עלול ביותר ליפול במידת הגאוה,** יותר ממי שמצליח בשאר ענייני העולם.

ובזה יש לבאר את גודל הנסיון העשירי של אברהם אבינו, שמאחר ועבר הרבה נסיונות והגיע לדרגה גבוהה ביותר, עכשיו היה מקום לנסותו בנסיון של גאוה, האם כשלא ימצא מקום לקבורת שרה אמנו - אחרי שהובטחה לו הארץ - תעלה במוחו איזו מחשבה 'וכי זה מה שמגיע לי אחר כל מעשי'? ואעפ"כ עמד בנסיון זה ולא הרהר כלל אחר מידותיו של הקב"ה.

וכיצד אכן ניתן להתגבר על הגאוה? שנינו במסכת אבות (פ"ב מ"ח) **'אם למדת תורה הרבה אל תחזק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת',** והוסיף רבנו יונה [בפירושו שם], שכמו כן אם קיים אדם מצוות רבות אין לו להחזיק טובה לעצמו. וביאר ענין 'כי לכך נוצרת', שכשם שאין מחזיקים טובה לבעל חוב שמשלם את מה שהוא חייב, כך אין לאדם להחזיק טובה לעצמו על התורה שלומד והמצוות שמקיים, שהרי באמת אין לו שום דבר מעצמו, אלא הכל מהקב"ה. וביותר, אם אדם יודע ומרגיש שכל האושר והטוב שבחיים מונח בשמירת התורה והמצוות, ודאי שלא יתכן שירגיש 'שמגיע לו' תגמול עליהם, אלא אדרבה, יודה לקב"ה שמזכהו בעשיית המצוות. וזה היה הנסיון הגדול של אברהם אבינו ע"ה 'אל תחזק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת'!

הוראת שעה

כשיהודי מתרומם ומתעלה - הוא מסוגל לתרום עוד ועוד!

[מהנאמר ב'קבלת פנים' בלודנון במסע 'קרן עולם התורה' - חשון תשפ"ז]

הגענו לכאן מארץ ישראל, שבה אנחנו נמצאים כעת במצב של מלחמה, שרוצים להרוס את כל החשיבות של התורה, ואת כל החשיבות של היידישקייט. היום נלקח חתן באמצע ימי השבע ברכות שלו ונאסר בכלא, בגלל שזכה ללמוד תורה!

חז"ל אומרים (תנחומא לך לך ג), 'רבי לוי אומר, **נסיון הראשון כנסיון האחרון,** נסיון הראשון בלך לך מארצך, נסיון האחרון בלך לך אל ארץ המוריה'. **ולכאורה דמיון זה בין הנסיונות הוא פלא גדול,** שהרי בוודאי הנסיון של עקדת יצחק היה הרבה יותר גדול ונקשה מן הנסיון של 'לך לך מארצך'?

ושמעתי בזה רעיון יפה. אברהם אבינו בכל ניסיון שהיה לו התעלה למדרגה גבוהה יותר, ושמר על מדרגה זו, ובניסיון הבא עלה למדרגה גבוהה יותר, וכן הלאה. **ונמצא שכאשר עמד אברהם אבינו בניסיון האחרון של העקידה, הוא כבר לא היה אותו אדם שעמד בניסיון הראשון של 'לך לך מארצך',** אלא עמד במדרגה רוחנית גבוהה בהרבה, בזכות כל הניסיונות שקדמו לזה ורוממו אותו. ונמצא, שלפי המדרגה הגבוהה שבה עמד אברהם אבינו באותה שעה של נסיון העקידה, יתכן שניסיון עצום זה היה שקול עבורו בדיוק כמו הניסיון הראשון של 'לך לך מארצך', שאותו עבר כשהיה במדרגתו הראשונית!

וזהו גם העניין של 'קרן עולם התורה'. עם כל הערך העצום והכביר של החזקת התורה, עדיין זה לא קל לתרום. אבל כשבאים ליהודים ומחזקים אותם ליתן עוד ועוד, הרי הם מתעלים למדרגה גבוהה יותר, וזה מעורר אותם לתרום סכומים גדולים יותר עבור 'קרן עולם התורה'!

וכאשר יהודי מתעורר ומתחזק עוד ועוד, הקדוש ברוך הוא מעניק לו הצלחה וברכה וסייעתא דשמיא מרובה, לו ולכל משפחתו. הקב"ה יעזור לכל התורמים והמסייעים שיזכו לראות סייעתא דשמיא והצלחה בכל תחום בחייהם, ויזכו לקדש שם שמים בעולם, אמן.

אונס (ד)

פטור 'אונס' בממון המזיק

הנה ב'נזקי ממון' הכלל הוא - שהשומר על ממונו 'שמירה ראויה' פטור על נזקי ממונו, וכמו"כ אם לא יכול היה לשמור מחמת אונס, הרי"ז פטור.

ונבוא לבאר בזאת מהו גדר פטור 'אונס' בנזקי ממון - הן באופן ששמר כראוי, והן באופן שנאנס בעצם השמירה.

חקירה בגדר חיוב 'ממון המזיק'

ונראה בהקדם חקירת האחרונים (עי' אבה"א נ"מ א, א) בגדר חיוב ממון המזיק - האם החיוב הוא 'חיוב אחריות', והיינו שהתורה הטילה על הבעלים אחריות ישירה על עצם הנזק מאחר וממונו הזיק, או שהחיוב הוא רק 'חיוב שמירה', אלא שאם לא שמר חייב בתשלום מחמת הפשיעה בשמירה, שכפועל יוצא ממנה אירע הנזק.

ומעתה, אם נאמר שהחיוב נובע מחמת ה'פשיעה בשמירה', יובן היטב שהשומר 'שמירה ראויה' פטור על נזקי ממונו מאחר והנזק איננו פועל יוצא של פשיעתו, וכמו"כ אם נאנס ולא יכול היה לשמור הרי"ז פטור משום שבמקום אונס אינו חייב ב'שמירה' וממילא הנזק אינו מיוחס אליו.

אך אם חיובו הוא 'חיוב אחריות', יש להבין מהו גדר הפטור ב'אונס', הלא למעשה 'ממונו הזיק' וסיבת החיוב עומדת.

ביאור הגר"ח - ב'ממון משומר' לא התחדש חיוב

והנה באופן ששמר כראוי כתב בחי' הגר"ח (פ"ד מנז"מ הי"א) - "דכל משומר הרי הוא פטור מגזירת הכתוב ד'ולא ישמרנו", והיינו שהפטור של 'שמירה כראוי' איננו מחמת שהוא אנוס על הנזק, אלא גזירת הכתוב היא שחידשה שעל מזיק 'משומר' אין חיוב אחריות.

אמנם זהו דווקא ב'ממון המשומר' - שגזירת הכתוב פוטרתו מתשלומים, אבל באופן שמחמת אונס לא שמר על ממונו אין סיבה לפוטרו שהרי בפועל הממון אינו 'משומר', ואם כן יקשה מדוע במקום שנאנס בשמירה הוא פטור.

מהלך האבן האזל דפטור מדין 'אונס רחמנא פטריה'

ובאבן האזל (הל' נזקי ממון א, א) ביאר שהפטור הוא מדין 'אונס רחמנא פטריה'.

אלא שיש לדון בדבריו, שכן בדין 'אונס רחמנא פטריה' לענין חיוב עונשין מצינו ג' מהלכים [וכפי שנתבאר בגיליונות קודמים] - **א.** היות ה'עונש' הוא על הבחירה לעבור עבירה, אזי במקום שנאנס והוכרח לעשותה אין 'סיבה המחייבת', כיון שלא עשאה מרצונו. **ב.** שמעשה באונס איננו מתייחס אל האדם אלא נחשב כנעשה מאליו, ולפיכך אין כאן 'סיבת חיוב'. **ג.** 'חס רחמנא עליה' - והיינו שבאמת גם עבירה באונס היא סיבה המחייבת בעונש, אלא שהתורה הפקיעה במצב כזה את חיוב העונש, שהיות והחיוב חל בעל כרחו ולא יכול היה למנוע אותו, על כן ראוי לחוס עליו ולהפקיע ממנו את החיוב.

מעתה לטעם הראשון - שאין סיבה לחייב עונש על מעשה שהאדם מוכרח בעשייתו, עדיין לא יובן פטור 'אונס' על חיוב ממונו המזיק, שהרי סיבת החיוב איננה 'מעשה' הנעשה על ידו אלא 'חיוב אחריות' הוא על נזקי ממונו, וכן לטעם השני - שמעשה באונס אינו מתייחס אל העושה, עדיין אין זה שייך בממון המזיק, שהרי בין כה מעשה ההיזק לא נעשה על ידו אלא על ידי ממונו, וכל גדר החיוב הוא 'חיוב אחריות'.

ביאור דברי האבן האזל – דפטור אונס הוא 'חס רחמנא עליה'

אולם לטעם השלישי שפטור 'אונס' הוא משום 'חס רחמנא עליה', אפשר לומר כי גם בנזקי ממון באופן שהוא אנוס על הנזק (בין בשמר כראוי ובין בנאנס ולא שמר), התורה חסה עליו והפקיעה ממנו את החיוב הראוי לחול עליו, כיון שאין הדבר תלוי בו ואין בידו למנוע את הנזק.

ונמצא לפי"ז כי אם חיוב 'נזקי ממון' הוא בגדר 'חיוב אחריות' - מוכח כגדר זה שפטור אונס הוא 'חס רחמנא עליה', להפקיע ולבטל כל חיוב שנהיה על האדם מכח מעשה שנעשה לאונסו

ראיה שגדר חיוב 'ממון המזיק' הוא על ה'פשיעה בשמירה'

ברם, נראה כי באמת אין הכרח לכך וגם אם חיוב 'ממונו המזיק' הוא בגדר 'חיוב אחריות', עדיין במקום אונס שאינו יכול לשמור בטלה סיבת החיוב עצמה, וכדלהלן.

הנה לכאורה מלשון המשנה (ריש ב"ק) מוכח להדיא כי החיוב על ממון המזיק הוא מחמת ה'פשיעה בשמירה', ולא מחמת חיוב אחריות, וכמ"ש - "הצד השווה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך" - ואם נאמר שסיבת החיוב היא ה'אחריות' על ממונו המזיק, אם כן 'שמירתן עליך' אינה 'סיבה' המחייבת אלא 'תוצאה' מחיוב האחריות, שבכדי להפטר מחיובו צריך לשמור שלא יזיק.

ממון שאין עליו חיוב שמירה לא נחשב ממון המזיק

ולפיכך נראה שגם להצד שהחיוב על ממונו המזיק הוא מחמת 'אחריות', בהכרח מצטרף לכך חיוב קדום של 'שמירה', ולולי חיוב בשמירה לא שייך להטיל עליו חיוב אחריות על נזקי ממונו.

והיינו משום **שלולי שחידשה תורה 'חיוב שמירה' - היה לנו לדון את מציאות ההיזק מממונו כדבר המצוי בטבעו של עולם, וכשבהמה הייתה מזיקה אין הדבר נחשב כ'מעשה היזק' אלא מעשה טבעי שממילא נעשה ממנו נזק.** והביאור הוא שהיות וב'טבע העולם' בהמות מהלכות בדרכים ויכולות להזיק, היה לנו לדון את הנזק הבא על ידם כנזק הבא ממטר הגשמים, אשר וודאי אין ירידת המטר מוגדרת כ'מעשה מזיק' אלא 'טבע העולם' שנגרם ממנו נזק, וכך גם נזקי ממונו נחשבים כנעשים מאליהם מ'טבע העולם', [ועיי"ע חזו"א ב"ק ח' ח' סוד"ה שם].

אך מאחר והתחדש בתורה חיוב שמירה על הממון, נקבע בזאת סדר אחר במציאות - שממון השייך בשמירה על ידי בעליו שהיא במצב שמורה ולא מזיקה, ואם אירע שבהמתו הזיקה הדבר מוגדר כ'מעשה מזיק', והנזק מתייחס אל מעשה הבהמה ולא כדבר הבא מ'טבעו של עולם'.

ולפי"ז מתבאר כי גם להצד שגדר החיוב בממונו המזיק הוא 'חיוב אחריות' עדיין מצטרף לכך 'חיוב השמירה', וחיוב השמירה הוא סיבת החיוב תשלומים על הנזק, כיון שלולי החיוב שמירה, ההיזק לא היה מיוחס כלל לממונו ואפי' שיש לו אחריות על נזקי ממונו לא היה מתחייב בתשלומים

מהלך נוסף בביאור הפטור באנוס על השמירה

ומעתה יש לבאר גדר הפטור על נזקי ממונו במקום אונס.

שבאופן ששמר כראוי פטור - כביאור הגר"ח, שמגזה"כ "ולא ישמרנו" נלמד שאין חיוב בממון 'שאינו משומר'.

ובמקום אונס שאינו יכול לשמור - אין כאן פטור 'אונס' כלפי ה'חיוב תשלום', אלא שבמקום אונס אין חיוב להעמיד ממונו במצב 'משומר', וממילא נזקי הממון במצב שכזה הרי הם כ'טבע העולם' ואינם מוגדרים 'מעשה מזיק', ולפיכך אפילו שמצד אחריות על ממונו שייך אף באונס, אין חיוב תשלום, היות ואין כאן 'מעשה מזיק'.

משנת הישיבה
מתוך סדרת ועדי הדרכה לבני ישיבה

עבודת המידות (כב)

הבאנו [בשבוע שעבר] **מדברי רבי חיים ויטאל, שהגוף מורכב מארבעה יסודות,** שכל אחד מהם מורכב מטוב ורע, ומהחלק הטוב שבהם הגוף מתקיים, ואילו מהחלק הרע באים כל החוליים הרעים של הגוף, **ועל דרך זה יש גם בנפש האדם ארבעה יסודות** המורכבים מטוב ורע, **מהיסודות הטובים באה בריאות הנפש - והן המידות הטובות, ואילו מהיסודות הרעים בא חולי הנפש - שהן ה'קליפות' שמהן נמשכות המידות הרעות.** והוסיף בזה, שמאחר שיש ארבע קליפות שונות, ממילא גם המידות הרעות - שהן בעצם התולדות של אותן קליפות - מתחלקות לארבעה מינים שונים.

ומפרט מהרח"ו את המידות השונות לפי הקשרן ליסודות: היסוד הראשון הוא 'יסוד האש', שהוא היסוד הקל והגבוה מכולם, **וממנו נולדות הגאוה וגסות הרוח,** שעניינם ג"כ קלות וגבהות. ובכלל זה גם מידת הכעס, ששורשה מגסות הרוח וגאוה, שכאשר אין ממלאים את רצונו של בעל הגאוה מיד הוא כועס, ואילו היה שפל רוח ומכיר בחסרונותיו לא היה מקום לכעסו.

מהגאוה והכעס יוצאים שלש תולדות. האחת היא הקפדנות, שאילו היה עניו לא היה מקפיד על שום דבר. **השנית היא בקשת השררה** והכבוד, דהיינו שרוצה להיות מעל אחרים ולהתגאות על הבריות. **והשלישית היא השנאה למי שגדול ממנו.** וכל הפרטים הללו הם ענף ממידת הגאוה, התלויה ביסוד האש.

היסוד השני הוא יסוד הרוח, שממנו יוצא כח הדיבור. וזה הכח בנפש האדם שמביאו לידי רצון ותאוה לדבר דברים בטלים שאין בהם צורך. ליסוד הרוח יש ארבע תולדות של דיבורים אסורים: דברי חנופה, דברי שקרים, דברי לשון הרע, וגילוי שבחיו לבריות כדי להתגדל עליהם.

© כל הזכויות שמורות למערכת 'משנת רמ"ה', יוצא לאור ע"י המערכת מתוך שיעוריו שיחותיו וכתביו של רבינו שליט"א
לפרטים ויצירת קשר: מספר פקס 153777921183 דוא"ל: mishnasrama@gmail.com

לתוכן

מראה כהן

מתורת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוד כהן שליט"א

גיליון 9 | פרשת חיי שרה תשפ"ז

מראה הפרשה

שורש מידות ברוך וארור

"ויאמר אליו העבד אלי לא תאבה האישה ללכת אחרי". דרשו חז"ל בב"ר (נט, ט) "ויאמר אליו העבד - הדא הוא דכתיב 'כנען בידו מאזני מרמה לעשוק אהב', כנען - זה אליעזר, בידו מאזני מרמה - שהיה יושב ומשקיל את בתו ראויה היא או אינה ראויה, לעשוק אהב - לעשוק אהובו של עולם זה יצחק, אמר אולי לא תאבה ואתן לו את בתי, אמר לו אתה ארור ובני ברוך ואין ארור מתדבק בברוך". מבואר בדברי חז"ל שאמירה זו "אלי לא תאבה האשה ללכת אחרי", שמשמעותה שיתן ליצחק את בתו, שורשה ויסודה במידתו של כנען אבי אבותיו, שהוא ארור. וצ"ב מה ראו חז"ל לייחס אמירה זו של אליעזר שבאה מתוך יחוסו לכנען שממנו נוצר. ובהמשך הפרשה דרשו (ב"ר ס, ז) עה"פ "ברא ברוך ה'", שכיוון שעשה אליעזר את שליחותו באמונה, יצא מכלל ארור ונהיה לברוך. וגם זה צ"ב, למה בשליחות זו יצא מכלל ארור לברוך. עוד צ"ב הלשון "אין ארור מתדבק בברוך", שהיה לו לומר 'אין ברוך מתדבק בארור', שהרי אמר אברהם לאליעזר שאינו יכול ליתן את יצחק לבתו כיון שהוא ארור.

והנה כבר ביאר הר"ן בדרשות, שלא רצה אברהם ליקח אשה מבנות כנען ושלח את אליעזר לארצו ומולדתו, שאף שגם בתואל ולבן היו עובדי ע"ז, מ"מ לא היו פגומים במידותיהם אלא בעניינים הנוגעים לשכל ולהשקפה והם דברים שאינם עוברים בירושה. אבל כנען היו פגומים ומושחתים במידותיהם, וזהו פגם שהוא קנין בנפש האדם ועובר בירושה לדורות הבאים. ונראה דענין זה שאמר אברהם שכנען הוא ארור ואין ארור מתדבק בברוך, מיוסד על מה שהאריך במכתב מאליהו (ח"א בקונטרס החסד) דיש בעולם שני סוגי בני אדם, יש את הנוטלים ויש את הנותנים, עניינם של הנותנים הם אותם שכל מגמתם להיטיב ולהועיל עם אחרים, והנוטלים הם אלו שכל עניינם ומגמתם ליטול לעצמם ולקבל מאחרים, ובלשוננו הנוטל הוא האדם **אנוכי** שכל מחשבתו ומגמתו לתועלת עצמו. וביאר שם שאין מצב ביניים, אדם הוא בגדר נותן או בגדר מקבל, והוסיף דהנותנים הם המקיימים את העולם, והוא יסוד של מידת החסד שהוא קיום העולם, וכלשון הפסוק "עולם חסד יבנה". והנוטלים האנוכיים הם המחריבים את העולם, ומהם מגיע כל המחלוקות והגניבות המחריבות את העולם.

ולכשנתבונן נראה דעל ענין זה עומד התהום הפעורה בין אברהם וכנען. אברהם שהוא ברוך בעצם, וכלשון הפסוק "והיה ברכה", וכנען שהוא ארור בעצם וכלשון הפסוק "ארור כנען", וביאור הדברים שהרי כנען נתקלל ארור כנען לאחר שסירס את נח, ותוכן ענינה של קללה זו שנתייחסה לכנען לדורות עולם מבואר מתוך פירוש רש"י ודברי חז"ל, דמה שסירס כנען את נח הוא כיון שלא רצה עוד שותף בחלק שיש לו בעולם, שעשה חשבון שכבר יש ג' בנים שנתחלק העולם להם ולא רצה שיהיה בן רביעי שיקח מחלקו, וזה מראה על גודל שיפלותו ואנוכיותו, שלא מספיק עבודו חלקו בעולם הגדול ואינו מוכן לוותר אפילו על חלק קטן, שרוצה שיהיה הכל לעצמו ואינו מוכן לשתף אחר עמו, והוא פסגת האנוכיות במין האנושי. ולכן נתקלל להיות ארור, שברכה היא השפעה של טובה וקללה היא צמצום ההשפעה, וכנען שכל עניינו בנטילה נתקלל להיות ארור, לומר שלא תבוא ממנו שום השפעה של טובה. ואברהם שכולו חסד ונתינה לאחרים, הוא שורש הברכה, שנתברך "והיה ברכה", דהיינו שכל מהותו הוא ברכה, שברכה הוא ריבוי ושפע של השפעה, וכנען שכולו נטילה נתקלל להיות מקולל במהותו, וזהו ארור שמהותו קללה.

וזהו הענין שלא רצה אברהם ליקח מבנות כנען שהם במהותם ארור, שכל מהותם היא אנוכיות ודאגה לעצמם, וזה עובר לדורות הבאים, והוא הסתירה היותר גדולה לאברהם שהוא ברוך, שאברהם הוא יסוד החסד והנתינה, וכלשון הפס' "חסד לאברהם", וכיון שהוא ברוך אינו יכול להתדבק בכנען שכל מהותו היפך מהחסד לאברהם, והוא ארור שאינו מתדבק בברוך. ומה שנקט הלשון "אין ארור מתדבק בברוך", הוא לומר שארור אינו יכול להתדבק בברוך ולהיות לברוך, כיון שכמהותו הוא ארור, ואם היה ארור מתדבק בברוך ונעשה ברוך, היה אברהם מתדבק בו, שאף שעכשיו הוא ארור, מתוך שיתדבק באברהם הוא יעשה ברוך, וזה שאמר לו אברהם שארור אינו מתדבק בברוך, ואינו יכול להתדבק באברהם ולהיות ברוך.

וזהו מה שראו חז"ל אצל אליעזר במה שאמר 'אלי' את מידתו של כנען, משום שאליעזר נשלח ע"י אברהם להקים בית ישראל ע"י שיביא אשה ליצחק שתהיה אם ישראל, והוא אינו דואג אלא לעצמו ומחפש לזכות ביצחק לעצמו שתהיה אשתו של יצחק מזרעו, והיינו שדאג מתוך נגיעה רק לעצמו ולא לעשות שליחותו באמונה עבור אברהם, ובזה עמדו חז"ל שבשודש הדברים היא מידתו של כנען שכל דאגתו רק לטובת עצמו, וע"ז אמר לו אברהם שכיון שהוא במידה זו לא יצא מכלל ארור, ואין ארור מתדבק בברוך. וזהו הענין שלאחר שעשה את שליחותו באמונה יצא מכלל ארור לברוך ונעשה ברוך ה', כיוון דבמה שעשה שליחותו באמונה עקר מתוכו את מידתו של כנען ולא היה מגמתו בשביל נגיעת עצמו, אלא לקיים שליחותו ותפקידו במה ששלח אותו אברהם להביא ליצחק אשה הראויה להיות אם ישראל, ובזה עקר מקרבו את מדתו של כנען, ומתוך זה נתעלה לצאת מן הארור של כנען ולהיות ברוך.

רבקה – כח של העמדת אחדות בישראל

וזהו שאליעזר בדק את רבקה במידת הנתינה אף שכבר ראה והכיר את מעלתה, שהרי אמרו חז"ל שהיו המים עולין לקראתה, כיון שביקש אשה בשביל יצחק כדי להעמיד את האם שתהיה יסוד לכלל ישראל, ולזה בחנה במידת הנתינה, שהיסוד של בחירת אברהם הוא במידת החסד והנתינה, וכדי לזכות בברכת אברהם ולהתדבק בזרעו להיות ברוך צריך הכח של מידת הנתינה.

ונראה דזהו הענין שלאחר שראה אליעזר את שלימותה של רבקה במידת הנתינה והחסד שאמרה "שתה אדוני וגם לגמליך אשקה", בא לרמז על מחצית השקל ועל הלוחות המצומדות. ומקודם נבאר הרמז על מחצית השקל, דביאר הגריא"ח בשיח יצחק (דרוש לפרשת שקלים) ענין נתינת מחצית השקל להעמיד האחדות בישראל, שכ"א מביא רק מחצית, לומר שאינו מציאות בפני עצמו אלא חלק מכלל האומה, וגם נאמר במחצית השקל "העני לא ירבה והדל לא ימעיט", לומר שאין הבדל של מעמדות בין עשיר ועני, שזה מביא לידי פירוד אלא כולם שווים. ורק בכח האחדות זכו ישראל למעלתם, שגם מתן תורה

המשך בעמוד הבא

מראה השעה

רק חזק ואמץ והגית בו יומם ולילה

כל היסוד של תורה זה החיבור לתורה, שאדם מתחבר לתורה מתחבר לקדושת התורה. החיבור לקדושת התורה זה חיבור לקדוש ברוך הוא. הנפש החיים בשער ד' בפרק כ"ב אומר, שמי שמחובר בלימודו דבק בקדוש ברוך הוא, הוא אומר לשון שהתורה והקדוש ברוך הוא זה אחד, קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד. להידבק עוד בהקדוש ברוך הוא זה להידבק בתורה, חיבור לתורה זה זה "נעשית לו סם חיים".

הלשון ביהושע, הפסוק אומר "רק חזק ואמץ", "והגית בו יומם ולילה", צריך כוח של "חזק ואמץ". אני תמיד חוזר על זה, "חזק ואמץ", צריך להתאמץ, אדם לא אוהב להתאמץ, אדם מחפש את החיים הקלים, אדם לא רוצה להתאמץ. תורה זה "רק חזק ואמץ".

אבל מצד שני כתוב "ונשמח בדברי תורתך ובמצותיך לעולם ועד כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה", יש את ה"ונשמח", זה "חזק ואמץ" שמביא את האדם לשמחה אמיתית, "כי הם חיינו", **השמחה האמיתית זה זה כשאדם מחובר למקור החיים, זו השמחה האמיתית. "ובהם נהגה יומם ולילה", גם קדושת התורה נותנת רציפות, ושמחת התורה נותנת רציפות. כי שמחת התורה שהיא "כי הם חיינו", התורה שהיא "כי הם חיינו" זו תורה של רציפות, "ונשמח בדברי תורתך כי הם חיינו".**

הלשון של הפסוק "רק חזק ואמץ והגית בו יומם ולילה אז תשכיל ואז תצליח", מה זה "אז תשכיל ואז תצליח"? מבואר בדברי אדוננו הגר"א ביהושע שם, והגאון הזה הוא פשוט נפלא מאוד מאוד. יש מושג ש"גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה", ובפשטות זה גם נכון, אבל זה ודאי לא העיקר, בפשטות "גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה", שעל ידי תלמוד אדם יודע מה לעשות, אבל זה דבר שלא ייתכן בכלל שכל המושג ש"גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה" רק איך ימצא לדעת מה לעשות. אם זה "תלמוד מביא לידי מעשה", אז כל מסירת

...האחדות שהיו כאיש אחד בלב אחד, וגם בנין המשכן היה בכח האחדות שהעמידו ישראל ע"י מחצית השקל

ונראה שזהו הענין שבא לרמז על מחצית השקל, לומר שבכוחה של רבקה שהיא שלימה במידת הנתינה יש כוח להעמיד יסוד לאחדותו של ישראל, שהנתינה היא יסוד האחדות והנטילה היא יסוד המחלוקת והפירוד, ובכוחה של רבקה שכולה חסד ונתינה, זכו ישראל למחצית השקל שהוא להעמיד את האחדות בישראל.

ונראה שזהו גם הביאור ברמז על שני לוחות מצומדות, דהנה כתב הרמב"ן, בפרשת יתרו, שב' הלוחות הם אחד כנגד בין אדם מקום והשני כנגד בין אדם לחברו, והם בבחינת חתן וכלה. ונראה הביאור במש"כ שהם כנגד חתן וכלה, לומר שאין כאן ב' לוחות שכ"א בפנ"ע, אלא מתאחדים יחד ב' הלוחות כחתן וכלה ליחידה אחת של שלימות התורה והמצוות, גם בבין אדם למקום וגם בבין אדם לחברו. ונראה שזהו הענין שרמז לרבקה על ב' לוחות מצומדות, כיון שרבקה באה להעמיד את עם ישראל שהם מקבלי התורה, ואי אפשר לקבל התורה בבין אדם למקום בלי בין אדם לחברו, ורק כיון שראה אליעזר את כוחה של רבקה במידת הנתינה והחסד, ראה שהיא יכולה להעמיד יסוד לכל ישראל גם ללוח של בין אדם לחברו, שכח הנתינה הוא היסוד של כל ענייני בין אדם לחברו שבתורה, ולכן בא הלשון לוחות מצומדות, להורות שאין כוחה של רבקה רק כלפי בין אדם לחברו אלא גם כלפי בין אדם למקום, שהלוחות מצומדות ואין מקום ללוח של בין אדם למקום בלא הלוח של בין אדם לחברו.

מראה באצבעו

קושיא מתורת רבינו רה"י שליט"א

הנה הדין הוא דהשוכח יעלה ויבוא בראש חודש חוזר ומתפלל שתיים בתפילה הסמוכה, אבל אם שכח יעלה ויבוא בר"ח במנחה ונזכר בלילה כשכבר אינו ראש חודש נחלקו בזה הראשונים (עי' תוס' ברכות כו:) דדעת ר"י שכיון שאינו יכול להזכיר יעלה ויבוא אין טעם בחזרתו ואינו חוזר ומתפלל, ודעת חכמי פרובינציה שאפ"ה צריך לחזור ולהתפלל ערבית שתיים אף שאין מזכיר בו 'יעלה ויבוא'. ויסוד המחלוקת הוא האם כשחסר לו 'יעלה ויבוא' חסר לו בתפילה עצמה ולכך צריך לחזור ולהתפלל כמו כל אדם שנאנס ולא התפלל מנחה שמתפלל ערבית שתיים, או שחסרון 'יעלה ויבוא' אינו חסרון בתפילה אלא חסרון הזכרה בלבד ולכך באופן שיכול להשלימה חוזר ומתפלל, אך אם כבר אינו ר"ח אין טעם בחזרתו.

ולכאו' ה"ה במי ששכח 'טל ומטר' בערב שבת ונזכר בלילה, דגם בזה יהא את המחלו' הנ"ל האם צריך להשלים התפילה בליל שבת הגם דאין לו את ההזכרה של טל ומטר מכיון דיש קלקול בסדר התפילה, או דהוא רק חסרון הזכרה וזה אינו משלים בשבת, דבשבת אין אומרים ותן טל ומטר.

אכן בכתבי הגר"ח (סטנסל) כתב דאי"ז שייך למחלוקת זו, כיון שטל ומטר הוא מסדר התפילה ומשום ששינה ממטבע שטבעו חכמים נחשב כאילו לא התפלל ולכך לכו"ע צריך לחזור ולהתפלל ערבית שתיים, משא"כ 'יעלה ויבוא' שלחלק מן השיטות הוא רק חיוב הזכרה ולא חסר לו בתפילה עצמה.

ולכאורה יש לתמוה לדרכו של הגר"ח, דהאיך אפש"ל דותן טל ומטר הוא קלקול בעצם התפילה, דיש גריעותא במטבע הברכה של 'ותן ברכה', ולכך מחויב לחזור בכל גוני גם בשבת שבלא"ה אין לו את ההזכרה של טל ומטר מכיון שהתפילה שהתפלל לא עלתה לו, דהרי זה מבואר להדיא בשו"ע דאם שכח יכול להשלים בשומע תפילה א"כ הא קחזינן להדיא דאין קלקול בברכה, דא"כ מה יהני' להשלים בשומע תפילה הרי הברכה מקולקלת, וע"כ דהוא רק חסרון הזכרה, ולכך שפיר מהניא הזכרתו כשמזכיר זאת בשומע תפילה, והאיך נקט הגר"ח דלכו"ע צריך לחזור ולברך דחסר בהחפצא של הברכה ולא עלתה לו התפילה. ובאמת דבמג"א (ס"ק ט"ז) מבואר להדיא שאין חילוק ודינו של 'טל ומטר' הוא כדין 'יעלה ויבוא', אך בדרכו של הגר"ח צ"ב. ניתן לשלוח תשובות למייל המערכת

מראה השער

מתוך שו"ת והדרכה לבני הישיבות | עריבות התורה (ב)

מה באמת אם כך, הדרך לעודד בחור שאינו בעל כשרון שנמצא במסגרת של ישיבה טובה ומצויינת, ובגלל חוסר הצלחתו כשאר חבריו, יש לו חוסר סיפוק ומוטיבציה ולא מצליח להגיע לערבות בלימוד?

הדרך היא לעודדו, ולומר לו, שאדם לא חי בשביל מה שאחרים יאמרו, שצריך להמשיך להשקיע מבלי להסתכל על ההישגים שלו, כי כגודל ההשקעה תבא לו ההצלחה והסיעתא דשמיא, וזה העיקר בלימוד התורה העמל וההשקעה, ובסוף רואים סיעתא דשמיא הצלחה גדולה, וגם יתפלל לה' שיצליח בלימוד, וכך ע"י שיגיל בלימוד תבא לו המתיקות והערבות שהיא מנוף גדול להמשיך ולהצליח.

וצריך לדעת שמי שמשקיע בכל כוחו בלימוד אף שקשה לו יותר מאחרים, אז יהיה לו סיעתא דשמיא מיוחדת להגיע למתיקות התורה, וכיון שיש בדברים אלו לחזק רבים שלא ירפו ידיהם ממלחמתה של תורה, ראוי מאד לציין שדברים אלו כותב אדוננו הגר"א זיע"א במשלי (א, כג) "תשובו לתוכחתי הנה אביעה לכם רוחי אודיעה דברי אתכם", ואומר הגר"א שם, 'שזה נאמר כנגד כת הכסילים אשר ישנאו את התורה מפני חסרון הבנה, להם אומר "אודיע דברי אתכם" ותראו מתיקותה ותאהבו אותה וכו', וכך פירוש הפסוק: "תשובו לתוכחתי" – על ידי שיקח אדם לעצמו מוסר ויחזק עצמו בלימוד התורה [גם כשקשה לו הבנתה], "הנה אביעה לכם רוחי" – אתן לו סיעתא דשמיא, בכך ש"דברי אודיע אתכם" – שיזכה להבין את התורה ולראות מתיקותה ולאהוב אותה'.

דבר זה רואים במציאות שגם בחורים בעלי כשרון בינוני שהשקיעו, הגיעו להצלחות גדולות, גם בישיבות טובות, וגם את זה צריך לומר לבחור, שהרבה שהשקיעו הצליחו בסופו של דבר והגיעו לדרגות נפלאות, וכמובן שחשוב להתאים לבחור את הישיבה שבה ילמד לפי מעלתו וכשרונותיו ולא להגרר לחשבונות זרים של מעמד וכבוד, שאז נמנעים הרבה בעיות מאין אלו.

מראה השער

המשך מעמוד קודם ◄

התורה הייתה צריכה להיות בכלל במהלך שונה לגמרי, אם צריך רק לידע את מצוות התורה, אז מספיק שימסר לנו מסירת תורה של פסקי הלכות, כל הדינים שנוגעים להלכה, היום יש בכמה ספרים את כל פסקי ההלכות, כל ההלכות שאדם חי ביום יום. הקב"ה נתן לנו תורה שבכתב, תורה שבעל פה, תלמוד בבלי, תלמוד ירושלמי, כל דברי רבותינו הראשונים, כל דברי רבותינו האחרונים, פנימיות התורה, בשביל מה כל זה ניתן לנו.

אז מבואר בדברי הגר"א ש"גדול תלמוד" זה להבין ולהשכיל, ולחזק את הכוח הרוחני של הנשמה. הגאון אומר בהאזינו, כתוב "נעשה ונשמע", והגאון אומר ש"נעשה" כתוב כנגד המצוות התלויות בגוף, ו"נשמע" כנגד התורה התלויה בנשמה, "ונשמע", התורה התלויה בנשמה. זה כוח של תורה, תורה תלויה בנשמה. פירוש ש"תלמוד ומעשה" זה שני עניינים, "מעשה" זה תורה בגוף, ו"נשמע" תלוי בנשמה. והרמח"ל אומר בדרך עץ חיים, "יוצר האדם הוא עשאו ויכוננהו להבין ולהשכיל יותר ממלאכי השרת", וממשיך הרמח"ל , "ואם לא יבין ולא ישכיל יותר ממלאכי השרת, יישאר הוא וכל ענייניו בחושך ובלי חכמה ובלי דעת ובלי תבונה".

זה הפשט "תורה מביאה לידי זהירות", הכוונה היא שכל אדם בעולם הזה נמצא במציאות של חושך, העולם הזה הוא עולם של חושך, 'חושך יכסה ארץ' 'העולם הזה דומה ללילה', הגוף הוא חומרי, הגוף הוא עכור, הגוף הוא חושך, ככה כותב הרמח"ל בדעת תבונות, הגוף הוא חושך והנשמה זה אור. הגמרא בב"ק אומרת שהנשמה היא אור 'כי נר מצווה ותורה אור'. אדם נמצא בעולם הזה בחושך, החושך החומרי מוביל את הבן אדם לכל יצרי הגוף, תאוות הגוף. מה הכוח של האדם להתמודד? **יש אור אחד שמאיר את החושך של חיי העולם הזה, זה האור של התורה. זה האור שמאיר בנשמתו של אדם להוציא אותו מן החושך, והאור הזה נותן לאדם את הכוחות להתגבר על תאוותיו, להתגבר על כל המכשולים של העולם הזה וללכת באור, לדבוק בהקדוש ברוך הוא, ללכת בדרכיו, במשפטיו ובחוקיו, זה האור.**

(מתוך דברים שנאמרו בכולל רצופות בעיר מודיעין עילית – חשון תשפ"ה)

יו"ל ע"י מערכת 'מראה כהן' שע"י 'תורה דיליה', מתוך שיעוריו שיחותיו וכתביו של רבינו שליט"א
לתרומות ולהנצחות ולפרטים ויצירת קשר ניתן לפנות למייל mc038009090@gmail.com מי שיש ברשותו חומר נשמח לקבלו למייל
להצטרפות לקבלת העלון מידי שבוע יש לשלוח מייל לכתובת הנ"ל

לעילוי נשמת
הרב אלכסנדר ב"ר אברהם ז"ל
הרב יונתן בנימין ב"ר יצחק ז"ל
הרב יעקב ב"ר בנימין הלוי ז"ל
הרב דוד ב"ר שמואל לייב ז"ל

חשבתי דרכי

נקודות אור על פי משנת הגאון רבי **משה שפירא** זצ"ל

פרשת חיי שרה

מערת המכפלה שייכת לאבות אשר חידשו צורת אדם שבה יש צירוף גמור של שמים וארץ, זוהי עצם המכפלה [א']

שיטת רבנו יונה שהנסיון העשירי היה בקבורת שרה וצריך לבאר מה ניתוסף בזה אחר העקדה

שנינו באבות "עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ע"ה ועמד בכולם להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו ע"ה" לדעת רוב הראשונים העקידה היא הנסיון האחרון ולא היו אחריה עוד נסיונות, אולם דעת רבנו יונה, אף שגם לדבריו העקידה היא הנסיון הגדול מכולם כי לקח בנו להעלות לעולה, אעפ"כ היה עוד נסיון, וזה לשון רבנו יונה בפירוש המשנה באבות "העשירי קבורת שרה. שנאמר לו קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה. וכשמתה אשתו לא מצא מקום לקברה עד שקנאו ולא הרהר. להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו היה מנסהו לגלות לבריות כי ירא אלהים ושלם בכל המדות", כביכול יש עוד פקפוק בנאמנותו של אברהם אבינו וצריך עוד נסיון אחד וזה הנסיון העשירי.

לכאורה תמוה מהו הנסיון כאן, הרי מובן שלא ניתנה הארץ לאברהם אבינו מיד, והיא מלאה תושבים שכל אחד גר במקומו ובעלים על חלקו, יש כאן רק הבטחה כפי שנאמר בברית בין הבתרים "ודור רביעי ישובו הנה" שתהא הארץ לזרעו של אברהם, וכי יעלה על דעתו ש"לך אתננה" יתקיים כעת והוא בעלים על כל רכוש ארץ ישראל, וזהו הנסיון העשירי שעדיין נחוץ לנסותו שלא יהרהר אחר מידות הקב"ה שאמר לו כי לך אתננה ולא קרה הדבר, כיצד אחרי שעמד בנסיון העקידה, שכביכול סותרת את כל הבטחת העתיד האמורה להתקיים על ידי "כי ביצחק יקרא לך זרע", עדיין חסר בירור זה.

צריך לבאר בעניינה של מערת המכפלה

פרשה מיוחדת זו של מערת המכפלה צריכה ביאור, אחר שהתורה מאריכה רבות בעניינה ובכל המשא ומתן עליה, הדברים סתומים מאיתנו, אולם יש כאן נגיעה בסוגיא זו.

איתא בדברי חז"ל (בראשית רבה חיי שרה פרשה נ"ח) כי כל מי שקבור במערת המכפלה שכרו כפול ומכופל מן השמים, צריך להבין מה הכונה כפול ומכופל.

בתחילת הדברים יש לפרש מהו המושג מכפלה שהוא עניין המערה. עניין המכפלה, דהיינו דבר כפול, אין עניינו שיש כאן שני דברים אלא שיש דבר אחד ואותו הדבר נמצא פעמיים, ומתבאר הדבר בסוגיא דתנאי כפול, כשאדם אומר צד אחד, היינו אם יהא כך אעשה כך, הרי שהוא מתכוין להדיא שאם לא כך לא אעשה כך, באמירת אם יעברו ונתתם מונח אם לא יעברו לא תתנו, והנידון בגמרא אם מכלל הן אתה שומע לאו הוא רק אם אפשר לראות שהלאו נאמר בפועל בכלל ההן, אולם אין ספק שהדבר מובן מתוך הדברים, ולכן זה נקרא תנאי כפול, כי אומרים פעמיים את אותו הדבר, וכן מצינו בחושן "רבוע יהיה כפול" אין הכונה לקחת עוד בד אחר אלא להכפיל את הבד הזה בעצמו לשנים, זה נקרא כפול.

בפסוק הראשון בתורה נצטוינו לצרף שמים וארץ, שלא תטה הארץ מההקבלה לשמים

התורה מתחילה בפסוק "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", בפסוק זה כלולים שלשה דברים, התורה מגלה שבורא העולם ברא את השמים, ברא את הארץ, וברא את החיבור והצירוף שביניהם, את ההיות יחד שלהם, השמים והארץ כגוף אחד וכמציאות מצורפת, בדברי חז"ל מתגלה לנו שהשמים והארץ הם מקבילים לגמרי, אין בארץ דבר שאין כנגדו בשמים ואין בשמים דבר שאין כנגדו בארץ, מערכת זו הנקראת השמים והארץ, זאת מערכת שצריכה להיות, והיא אמנם כך, מצורפת ומחוברת יחד.

והנה, התורה ניתנה לנו כהוראה ולא כסיפור דברים, אין בתורה אלא הוראות, דברים שאנחנו חייבים לעשותם ולהוציאם לפועל, התורה היא כולה ציווי כמשמעות המילה "תורה" מלשון הוראה, היא מורה לנו את חובתנו, לדעת מה עלינו לעשות, וצריך לדעת מהי התורה שנאמרה לנו בזה שבראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, מה זה מחייב אותנו, מה עלינו לעשות ואיך עלינו לקיים פסוק זה ומהי ההוראה שנאמרה בו.

ההוראה שכתובה כאן היא, שעלינו לעשות שהשמים והארץ ימשיכו להיות מקבילים כמו שבורא העולם ברא אותם, שהם ימשיכו להיות יחד, וברגע שאנו מטים את הארץ מהחיבור לשמים, הרי שאנו עוברים על הפסוק הראשון של התורה, עבודתנו היא לשמור שהשמים והארץ ימשיכו להיות כפי שברא אותם בורא העולם.

האדם נברא מהשמים ומהארץ ותפקידו לצרפם

איתא במדרש (בראשית רבה פרשת בראשית פרשה י"ב) "כל מה שאתה רואה תולדות שמים וארץ הן שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, בשני ברא מן העליונים שנא' ויאמר אלהים יהי רקיע, בשלישי ברא מן התחתונים, ויאמר אלהים תדשא הארץ, ברביעי ברא מן העליונים, ויאמר אלהים יהי מאורות, בחמישי ברא מן התחתונים, ויאמר אלהים ישרצו המים, בששי בא לבראות את אדם אמר אם אני בורא אותו מן העליונים עכשיו העליונים רבים על התחתונים בריה אחת ואין שלום בעולם, ואם אני בורא אותו מן התחתונים עכשיו התחתונים רבים על העליונים בריה אחת ואין שלום בעולם, אלא הרי אני בורא אותו מן העליונים ומן התחתונים

בשביל שלום, הה"ד וייצר ה' אלהים את האדם וגו', עפר מן האדמה מן התחתונים, ויפח באפיו נשמת חיים מן העליונים".

למדנו כאן שהאדם הוא בריאה הנושאת בתוכה את השמים ואת הארץ, אחר שהיושב בשמים נפח באפיו נשמת חיים משלו, ונפח אותה בבריאה שנבראה מהארץ, עפר מן האדמה.

מעתה, עיקר תפקידו של האדם אחר שזוהי בריאתו, הוא קיום הפסוק הראשון בתורה, הפסוק שבו נמצאת תמצית נקודת הראשית של עבודתנו, בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, כאן נמצאת נקודת העיקר, וכל מה שבא אחר כך אלו ענפים הבאים מתוך העיקר, העיקר הוא לקיים את מה שברא אלקים ביום הראשון, על ידי צורת האדם שלנו שנבראה משניהם יחד, האדם נושא בתוכו את השמים ואת הארץ.

אחד מגדולי הדורות פירש את הפסוק "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם", ולכאורה מדוע נכפלה מילת השמים והיה די לומר השמים לה' והארץ נתן לבני אדם, ופירש שהשמים הם כבר שמים לה', והארץ נתן לבני אדם שהם יעשו גם אותה שמים לה'.

עניין המכפלה בעולם בהכפלה של שמים וארץ

נמצא שבעומק הדברים, אליבא דאמת, בורא העולם ברא מכפלה, הכפל האמיתי בעולם אלו השמים והארץ שהם דבר כפול, אותו הדבר פעמיים רק בשני צורות.

במערת המכפלה אנו עוסקים בבני אדם, מערה זו מיוחדת לארבעה זוגות, וכפי שנבאר יש בה את אדם וחוה יצירי כפיו של הבורא, ואת האבות והאמהות, אותם בני אדם אשר חיו את חייהם בעולם הזה וממשיכים את חייהם בעולם הבא, יש כאן הכפלה כי הם עושים את אותו הדבר פעמיים, מה שעושים שם זה מה שעשו פה ומה שעשו פה זה מה שיעשו שם, המערה משמשת בני אדם שחיו פעמיים את אותם חיים.

בהוצאת הרצון לפועל נמצאת הכפלת הדבר

באמת עניין הכפל באדם הוא, כאשר אדם מוציא לפועל את מה שהחליט בדעתו, כי אחר שנגמר הדבר בלבו הוא קיים בכח, וההוצאה לפועל היא הכפלת הדבר, ישנם שתי אפשרויות להוציא דבר לפועל, והן באות לידי ביטוי במושג הכפל בלשון הקודש, האחת היא בהוצאה לפועל על ידי מעשה כפיו, מכך נובעת המילה כפל, מהשורש כף, השניה היא על ידי שמפרש את מה שבלבו ואומר זאת בפיו, מכח זה מגיע הביטוי "פי שנים" לבטא נתינה כפולה, כי לכאורה הפה הוא איבר יחיד שלא כמו האזנים העיניים והנחיריים ומדוע הוא מבטא את ההכפלה, אולם זהו הביאור, בהוצאת הדבר בפה נכפל הדבר שכבר היה בלבו, וכשאדם מדבר, הרי שכל דיבור הוא ביטוי של מציאות קיימת, אחרת האדם אינו דובר אמת או מחמת שמספר דבר שלא היה ולא נברא או מחמת שהוא מדבר אחד בפה ואחד בלב, הדיבור מלכתחילה ניתן כדי להיות מכפלה, לבטא את מחשבת הלב.

האבות הוציאו לפועל את רצון ה' בבריאה

נמצא שהוצאת הרצון לפועל זוהי ההכפלה, זהו כחם של האבות שהוציאו לפועל את הרצון בבריאה, שהשוו את הארץ לשמים, הם חיו בעולם באופן שקיים את הפסוק הראשון של התורה, את הבראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. [איתא בזוהר, כי מערת המכפלה מקבילה לאות ה' המתגלית פעמיים בשם הוי"ה, אחר האות י' ואחר האות ו', עניינה של האות ה' הוא להוציא לפועל את הרצון, לתת ולהשפיע את מה שרמוז באותיות הקודמות של השם, וכפי שאנו רואים במאמר יוסף "הא לכם זרע"].

הראשית של צורת אדם יצאה לפועל על ידי ארבעה זוגות, אדם וחוה שהם הראשית כפשוטה, אבל הם קלקלו את צורת אדם וצריך היה תיקון, וצורת אדם המתוקנת שנוצרה על ידי האבות, אלו הם בני האדם אשר הם הראשית של צורת אדם, זו אותה צורת אדם שעל ידה מתקיימת ההכפלה והצירוף של השמים והארץ, שני הדברים יחד הופכים לדבר אחד, ומתגלה על ידם שבעומק הדברים השמים והארץ הם שתי בריאות שהם אחד.

אותם בני אדם הם הראשית של צורת אדם, אותה צורת אדם עצמה, כפי שאמר בורא העולם הרי אני בורא אותו מן השמים ומן הארץ, מן העליונים ומן התחתונים, והוא זה שיחבר את העליונים ואת התחתונים יחד, ובתחילת הבריאה היה זה אדם הראשון שבראו הבורא מן העליונים ומן התחתונים, וכדברי הגמרא בחגיגה שאדם הראשון היה בריאה אחת מן הארץ ועד לרקיע ומסוף העולם ועד סופו וכיון שסרח הניח הקב"ה עליו כפו ומיעטו, ואז נתמעט מאד מאד, וכעת אחר שנתמעט, החיבור שלו לעליונים יכול להעשות רק בדעת, אולם עצם בריאתו הנראית, בריאת הגוף, נתמעטה ונתקטנה.

כלל הדבר, כי הבריאה כולה, כל הבריאה שנבראה, בעצם היתה צריכה להיות מכפלה, היינו מכפלה באותו המובן שכל מה שהיה בתכנית צריך היה לצאת לפועל במעשה, באופן שכל מה שיוצא לפועל בבריאה צריך להיות בעצם מכפלה, הבריאה כולה צריכה להיראות כפי הרצון שהיה, אותו הרצון לברוא את הבריאה הזו, היינו הרצון רצה שמשהו יתגלה ויצא לפועל וצריך היה להיות שמה שיצא לפועל יתאים בדיוק לתכנית, לאותו רצון שהוא המחשבה תחילה, ויתאים ה"סוף מעשה" לגמרי ל"מחשבה תחילה", ואם הדבר אינו מתקיים בצורה כזו יש כאן שיבוש של העולם.

אותם בני אדם הנמצאים שם באותה מערת המכפלה, אצלם הדבר הזה התקיים, הם היו בדיוק כפי התכנית, הם היו כפי המחשבה תחילה, הם התאימו את עצמם לגמרי למחשבה תחילה.

דבר זה נתקיים אצל האבות, ואילו אדם וחוה קבורים שם כי הם הרי נבראו בצלם אלקים, הם יצורי כפיו של בורא העולם וכפי שכתב רש"י (בראשית א' כ"ז) "שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים", וכמובן החטא שיבש, אולם אחר ק"ל שנה של תשובה נולד שת שממנו הושתת העולם, ונשאר מאדם הראשון בסיס להחזיר את אותה צורת אדם שאבדה עם החטא, באופן, שאדם וחוה היו אלו שמהם ועל ידם נתקיימה בסופו של דבר אותה התכנית של הבריאה, אף שלא קרה הדבר מיד, והם שייכים למכפלה, כי הם אלו שכביכול בראם בורא העולם עצמו כאמור, בצלם אלקים, והם השורש לגילוי צורת אדם בעולם.

והאבות והאמהות, הם אבות העולם, הם אלו שהביאו לעולם כביכול את בורא העולם, באופן שבעולם עצמו תתגלה הכונה שהייתה במחשבה תחלה, זאת מערת המכפלה.

בעז"ה בשבוע הבא נמשיך בשיעור זה

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה על ספר משלי

מרבינו ראש הישיבה הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

שנאמרו בישיבה"ק

"כי חינם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף, והם לדמם יארובו יצפנו לנפשותם, כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח"

(פרק א', פסוקים י"ז-י"ט)

'כי חינם מזורה הרשת':

בפשטות פירוש המילות בפסוקים הוא שהרשת נראית לבעלי הכנף כאילו היא פרוסה חינם, אין שום סיבה למה היא כאן, וכאשר העופות רואים בתוכה זרעונים וקטניות - הם נכנסים לתוכה כדי לאכול ואז נלכדים על ידי הציידים, אשר "לדמם יארובו יצפנו לנפשותם". ועל זה אומר הפסוק: "כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח", ולגבי זה מצינו שני פירושים ברבותינו מה הביאור בכתוב.

הפירוש הראשון הוא מה שכתבו המפרשים כאן על אתר, ש'נפש בעליו' הכוונה היא לנפש הגזלן. אחרי שהוא גזל את הממון מהנגזל, כעת הוא נקרא ה'בעלים' על הממון, וסופו יהיה שהגזילה תקח את נפשו ממנו, כמו שהרשת לוכדת את העופות שמגיעים לקחת את האוכל ממנה.

ולכאורה לא נתפרש לפנינו מה הקשר המיוחד בין רשת הציידים לבין גזילת ממון, כי אם באים לומר לנו רק את חומרת העונש - מה יש ברשת יותר מכל מכשול אחר, וגם יש להבין את ההדגש שהתווסף לנו כאן שהגזלן נקרא 'בעלים' על הממון, וכי האם דין קניני גזילה אתו לאשמועינן...

העבירה עצמה יוצרת את הקלקול:

והביאור הוא בהקדם יסוד מוסד, שנתבאר כבר בארוכה במקומות אחרים ומיוסד על אין ספור מקורות בתורה, בכתובים ובדברי רבותינו, שהחטאים לא רק גורמים מציאות של רע אלא הם עצמם מציאות של רע. כאשר הרשע עובר עבירה, הוא לא אמור לקבל את העונש רק בתורת עונש, אלא הוא יצר בעולם מציאות של רוע שאמורה לחזור על ראשו, רעתו מייסרת אותו וחטאתו רודפת אחריו.

כל אדם שפוגע בחבירו, יתכן שיעבור זמן וחבירו יסלח לו כאילו לא היו דברים מעולם. כך עינינו רואות וכך המציאות מוכיחה, שיש אנשים שהם קלים לרצות, ולפעמים אפילו לא צריכים מאמצים מיוחדים בשביל להתחיל דף חדש ולבקש סליחה. אבל לגבי מצות התשובה ידועות לכולם המילים שאיתם פותח רבינו יונה את ה'שערי תשובה': "מן הטובות אשר היטיב השי"ת עם ברואיו כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו" וכו', ומבואר שם מכל הדברים שיש בתשובה חידוש מיוחד שלא מצינו כמותו, שהקב"ה נתן אפשרות לבני אדם לחזור בחזרה. ולכאורה מה החידוש המיוחד שיש בתשובה? הן אמנם שהאדם חטא, אבל כעת הוא חוזר בו, ולמה לא לקבל את תשובתו?

אבל זהו הביאור, שהאדם שעושה עבירה יצר קלקול בעולם. בשלמא אם היה רק פוגע במישהו יתכן שלא היה צריך חידוש בשביל לסלוח לו, אבל אחרי שהוא חטא כלפי מלכו של עולם וסטה מהצורה המתוקנת של הבריאה, הוא יצר כאן פסידא דלא הדרא עם מציאות קיימת של רע. הוא יכול להתחרט, לבקש מחילה, אבל מה יחזיר את הגלגל בחזרה? יש כאן רוע בלי גבול שקרוי על שמו ומיוחס אליו. רק אחרי החידוש הבלתי נתפס של התשובה אפשר לומר שהאדם יכול לשוב ולתקן את מה שעיוות.

במדרש רבה פרשת ראה (ד', ג') אומר רבי אלעזר "משאמר הקב"ה הדבר הזה בסיני באותה שעה מפי עליון לא תצא הרעות והטוב (איכה ג', ל"א), אלא מאיליה הרעה באה על עושי הרעה והטובה באה על עושי הטובה". הקב"ה מצידו לא בא להעניש את האדם, 'אלא מאליה הרעה באה על עושי הרעה', אותה קדירה שבישלו בה הם מתבשלים, הם כרו את הבור והם נופלים בתוכו. כשאמרו לנו חז"ל שהוא השטן הוא היצר הרע הוא מלאך המוות, אין הכוונה שיש בשטן את כל שלושת הדברים אלא שכולם נובעים אחד מהשני, מכיון שהוא היצר הרע - לכן הוא גם מלאך המוות, כי עצם הרוע חוזר על ראש האדם וממית אותו. וכך אמרו בגמ' מסכת ב"ב (ט"ז, א'), שהשטן "יורד ומתעה ועולה ומרגיז נוטל רשות ונוטל נשמה", אותה מציאות של 'מתעה' היא נותנת את הרשות לשטן ליטול את הנשמה. האדם קלקל, יצר מציאות של רע, וכעת הוא לא יכול להמשיך להתקיים עם אותה מציאות.

חלק ממידת אריכות אפיו של הקב"ה היא כמו שביאר הרמ"ק בתומר דבורה על המידה של 'נושא עוון', שמידה זו גדולה עוד יותר מארך אפיים: "שהרי לא יעשה האדם עוון שלא יברא משחית וכו', והרי אותו קטיגור עומד לפני הקב"ה ואומר פלוני עשאני... הדין נותן שיאמר הקב"ה איני זן משחיתו, ילך אצל מי שעשאו ויתפרנס ממנו, והיה המשחית יורד מיד ונוטל נשמתו, או כורתו, או נענש עליו כפי ענושו עד שיתבטל המשחית ההוא, ואין הקב"ה עושה כן, אלא נושא וסובל העוון" וכו'.

כל עבירה שהאדם עושה - יוצרת משחית, וכל משחית קרוי על שם האדם. מצד הדין היה אמור להיות שהאדם עצמו 'יזון' את המשחית שיצר, ומכיון שכל מהותו של המשחית היא רוע וקלקול, הרוע היה חוזר על ראשו של האדם ומכלה אותו. כל מה שהאדם לא נענש מיד הרי זה מרחמיו העצומים של הקב"ה שאומר למשחית הרף.

הרמב"ן בפרשת בחוקותי (ויקרא כ"ו, ו') תמה על המציאות הפשוטה, איך יתכן שיש לבהמות והחיות אכזריות בלתי נתפסת כל כך לדרוס ולטרוף בלי שום רחמים. וכותב הרמב"ן שבאמת מצד עצם טבעם גם החיות לא היו מסוגלות לטרוף חיות אחרות, ולעתיד לבוא יגור זאב עם כבש ולא תהיה בהם משכלה. כל הסיבה לטרף הנורא ששורר בין חיתו ארץ היא אחת ויחידה - 'לא ערוד ממית אלא החטא ממית'. העבירות שבני האדם עושים יוצרים קלקול של רוע בבריאה, והקלקול הזה משפיע גם על החיות להיות חסרות רחמים. "כי לא היה הטרף בחיות הרעות רק מפני חטאו של אדם... והושם הטרף טבע להם גם לטרוף זו את זו".

ובפרשת נח (בראשית ו', י"ג) הביא רש"י את דברי חז"ל, ש"כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודה זרה, אנדרלמוסיא באה לעולם והורגת טובים ורעים". וכאן אנו מוצאים דבר שאין כדוגמתו: רק הרעים חטאו ועברו על זנות ועבודה זרה, אבל גם הטובים נענשים, והמשחית אינו מבדיל בין צדיק לרשע. ואף כאן הביאור הוא כאמור: כאשר חלק מהאנשים עברו על זנות ועבודה זרה, הם קלקלו את עצם צורת העולם. העולם בצורה מתוקנת לא מאפשר שיהיו בו חטאים כאלו שמנוגדים לכל הצורה האנושית. לכן אפילו שלא כולם חטאו - 'אנדרלמוסיא באה לעולם', העולם נהיה הרוס ומבולבל, וממילא כולם נהרגים. לא בתורת עונש חלילה, כי הטובים לא עשו מאומה, אלא בתורת מציאות, שהעולם לא יכול להתקיים בכזה מצב שיש בו זנות ועבודה זרה.

זאת היא המציאות בכל עבירה ועבירה שהאדם עושה, וכמובן גם להפך לענין הטובה, כל מעשה משפיע על כל העולם כולו אם לשבט ואם לחסד. כשאדם עושה פעולה - הוא אחראי לכל מה שנוצר בעקבותיה, ואם הוא נכשל בעבירה - הוא יוצר מציאות איומה של רוע שקרויה על שמו, והיא עצמה אמורה לבוא ולהפרע ממנו. המעשה לא נגמר אחרי שהאדם גמר לעשות אותו, אלא ממשיך לפעול בעולם, וכל עוד שלא תוקן הרוע צריך האדם לשאת בתוצאות של מה שעשה.

העונש אינו תוצאה אלא חלק מהמציאות בעצמה:

ממילא לא שייך להפריד את העונש מהעבירה, כאילו העבירה היא דבר אחד והעונש הוא דבר שני שמגיע בתור תמורה וכדומה, אלא יש כאן את אותו דבר בעצמו. העבירה היא הקלקול והחורבן, והקלקול והחורבן הם העבירה. הרוע המציאותי שקיים בעולם תלוי בעבירה, והעבירה היא זו שיצרה את הרוע. אותה עבירה שנעשתה היא עצמה משפיעה בחזרה על מי שיצר אותה.

משל למה הדבר דומה, לעוף שנלכד ברשת... אין כאן סיבה ומסובב אלא אותו דבר בעצמו. מה העוף רצה לעשות, לקחת אוכל שלא שייך לו, ולמה הוא נלכד, לא כעונש על האוכל שהוא לקח, אלא האוכל עצמו שילם לו. אותו מקום עצמו שבו היה מונח האוכל הוא זה שלכד אותו בתוכו... העוף בהתחלה חשב כי 'חינם מזורה הרשת', יש כאן בסך הכל רק כמה זרעונים, אבל לבסוף התברר לו שהרשת עצמה של החיטים לא נותנת לו לצאת מהם... גם הרשת וגם החיטים הם אותה מציאות שלא מתפרדת לשניים. נכנסת למקום החיטים - המקום עצמו ישלם לך, ואותה שחפת שחפרת היא תפיל אותך בתוכה.

ועל זה בא הפסוק ואומר: "כן ארחות כל בוצע בצע, את נפש בעליו יקח". מי שגוזל ממון מהשני לא מבין שהוא נהיה 'בעלים' על הממון, הגזילה קרויה על שמו, והוא אחראי על החמס שממלא את הבריאה. העונש לא יבוא רק לעתיד לבוא, אלא קיים כבר עכשיו בחלל העולם ולוכד אותו בתוכו. אותה חיטה עצמה שהוא גזל מהשני - כוללת גם את הרשת, ובאותה פעולה של גזילה הוא סיפח לעצמו מציאות נוראה של רוע, של קלקול ושל חורבן שהוא נקרא הבעלים עליהם. אמנם הוא חושב 'כי חינם מזורה הרשת', אבל על זה בא הפסוק לחדש לו שאותו בצע עצמו יקח את נפשו ממנו, ולבסוף תבואהו שואה לא יידע, ורשתו אשר טמן תלכדו בשואה יפול בה.

'את נפש בעליו יקח' - נפשו של גנזל:

עד כאן הפירוש הפשוט בפסוקים כפי הנראה מדברי המפרשים, אולם בגמרא בב"ק (קי"ט, א') ובב"מ (קי"ב, א') מבואר שנחלקו האמוראים מאי משמע 'את נפש בעליו יקח', האם את נפש הגזלן או את נפש הנגזל, ויש מאן דאמר שהכוונה היא לנפש הנגזל. והגמרא בב"ק שם מוסיפה את מאמרו של רבי יוחנן, ש"כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח", והיינו שבעצם הגזילה נוטל הגזלן את נפשו של הנגזל.

אמנם הדברים צריכים הסבר, מדוע הגזילה חמורה כל כך כמו שפיכות דמים. אולי יתכן שבעקיפין ייצא ממנה נטילת נשמה, אם לנגזל לא נשאר שום ממון להחיות את נפשו, אבל האם שייך לומר לכל גזלן שבעולם ש'את נפש בעליו יקח' - הוא לוקח את נפשו של הנגזל? אפילו בדיני גרמא וגרמי לא נראה שהוא יהיה מחוייב כמו רוצח... מצד מה הפסוק מחשיב את מעשה הגזילה כמו מעשה רציחה, ומכח זה הוא מזהיר את הגזלן שלא ליטול נפשות. וכי אילו הנגזל לא ימות אין חומרה בגזילה מצד עצמה?

ומלבד זאת יש להבין היאך מתקשרת הסיפא לרישא של 'חינם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף'. בשלמא אם היה מדובר על הגזלן, באים לומר לו שהוא יפול בבצע כמו שהעוף נופל ברשת, אבל אם מדובר על הנגזל, שהנגזל עתיד למות ממה שהגזלן גזל אותו, מה בין זה לבין רשת שלוכדת את בעל הכנף.

בכדי לבאר את הדברים יש להקדים את המציאות של ימינו. בחורים שיושבים בישיבה ומקפידים על קלה כבחמורה לא מתארים לעצמם את הנסיונות שיכולים לצוץ אחרי שהאדם מקים את ביתו ויוצא לחפש לחם לפי הטף. כמובן לא מדובר כאן על עבירות חלילה וחס, אבל לעיתים כשהאדם מוצא את עצמו עם מקרר ריק הוא יכול פתאום לגלות היתרים וקולות שלא היו עולים על דעתו מעולם. לא צריכים לתאר איזה נסיון זה, שאין מה לשלם תמורת הלחם והחלב, ולפעמים בכאלו מצבים אפשר לגלות שהמח כבר לא שליט על הלב. האדם מוצא כל מיני היתרים דחוקים, שבמצבים אחרים לא היה חושב עליהם, להתיר לעצמו כל מיני מקומות שבמצבים אחרים לא היה נכנס אליהם, והכל משום שהוא לא מסוגל להמשיך עם המצב הקיים, ואז הכל נהפך לכשר וישר...

אין חולק על כך שנסיון הפרנסה הוא נסיון שצריכים לדעת איך ניגשים אליו. אבל לפני שניגשים לנסיון צריכים לדעת ידיעה פשוטה שהופכת את הקערה על פיה. גם אם לאדם אין לחם לאכול - אין לו מה לחפש במקומות שהוא לא אמור להגיע אליהם. הוא מגיע עם גישה כאילו אין ברירה ובמצבים האלו יש להתיר את מה שהוא לא חשב עליו. אבל עליו לדעת שזו גישה מוטעית מלכתחילה. אם יש כאן דברים שהוא לא אמור לעשות אותם הם לא יעזרו לשנות את המצב.

האדם מסתובב בעולם וחושב כאילו הכל תלוי בו, וכך הוא יכול להרגיש כאילו יש כמות מסויימת של שפע שמושלכת מלמעלה, ומי שדוחף יותר - מקבל יותר... ככל שיש למישהו יותר מרפקים, יותר דחף ויותר קשרים, כך הוא זוכה לקבל יותר מאחרים, ולפי כמות הדחיפות כך כמות הזכיה... ואם למרבה הצער האדם לא מצליח לדחוף בכח, הוא מרגיש החמצה, כאילו לא קיבל את מה שהיה יכול לקבל...

מאן דהיהיב חיי יהיב מזוני:

חז"ל בתחילת מסכת סוטה אומרים: "ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני שדה פלוני לפלוני". ולכאורה מילא 'בת פלוני לפלוני' מובן למה מכריזים עליה ארבעים יום קודם יצירת הולד, משום שהאשה היא חלק מהאדם, ובשעה שמתחילים ליצור את האדם קובעים גם מי תהיה אשתו. אבל מה הקשר בין בית ושדה לבין יצירת האדם? למה בשעת היצירה צריכים לגזור גם את חלקת הממון שתהיה לו לעתיד לבוא?

אולם זה היסוד שמתבאר לנו כאן: גם הממון הוא חלק מהאדם. כל פרוטה שמגיעה לאדם בימי חלדו היא חלק ממנו, והיא נגזרה עליו עוד בטרם יצירתו. 'מאן דיהיב חיי יהיב מזוני' - המזונות של האדם הם החיים של האדם, ולכן חלק מעצם מה שקבעו עליו לחיות כולל גם איך הוא יחיה וכמה מזונות יהיו לו. אותה גזירה של חיים - היא אותה גזירה של מזונות.

אין כמות כללית של מזונות שקיימת בבריאה, שמתוכה כל אחד תופס כמה שהוא תופס, אלא לכל אחד יש תוכנית אישית, פרטית, שמותאמת עבורו, כמה מזונות הוא יצטרך, איך הוא ישיג אותם ואיך הוא ישתמש בהם. כמו שאשתו מזומנת לו עוד לפני שהוא נולד, ולא שייך שתהיה לו אשה אחרת, כך לא שייך שיהיה לו חלק אחר ממה שנקבע עליו מלכתחילה. מהלך החיים שלו נקבע מראש, ומהלך החיים כולל גם את רשותו ואת ממונו של האדם - הלא המה הבית והשדה.

בגמרא ביומא (ל"ח, א') אומר בן עזאי: "בשמך יקראון, ובמקומך יושיבון, ומשלך יתנו לך, אין אדם נוגע במוכן לחבירו ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא נימא". ובמילים האלו אנו רואים את ההשוואה בין 'בשמך יקראון' לבין 'משלך יתנו לך'. לכל אדם יש שם משלו, ואף אחד אחר לא יצליח לגזול את שמו ממנו... ולמה אי אפשר לגזול שם ממישהו? כי השם הוא חלק מהאדם, וכל עוד האדם חי לא יעזור לכנות אותו בשום שם אחר, הוא הוא שמו ושמו הוא עליו. מה שייך לגזול מהאדם את עצמו?

אותו הדבר במדוייק אי אפשר לקחת מהאדם את מה שמגיע לו. 'משלך יתנו לך' - הממון שמגיע לאדם הוא חלק ממנו, וכמו שאי אפשר ליטול ממנו את הזהות שלו אי אפשר ליטול ממנו את מה שנקצב בשבילו. זה הוא, זה חלק ממנו, עם זה הוא נולד וזה החלק שלו. "בא זכר בעולם - בא כנגדו בידו" (נדה ל"א, ב'), כמו שהוא עצמו בא לעולם, כך גם המזון שלו בא ביחד איתו, ואי אפשר לקחת את הכיכר כמו שאי אפשר לקחת את הזכר...

ועל זה מוסיף בן עזאי ש'אין אדם נוגע במוכן לחבירו ואפילו כמלוא נימא'. זה לא הפשט שאם אדם נוגע במוכן לחבירו לוקחים ממנו משמים בחזרה ומחזירים לראשון, אלא שמלכתחילה, אין יכולת לאדם לגעת במוכן לחבירו. מה ששייך אליו - הוא חלק ממנו, זו התכנית המקורית שאיתה הוא אמור לחיות, ולא שייך שאי מי יצליח לשנות את הגזירה האלוקית כיצד האדם יחיה. חלקו של האדם הוא חלק מחייו:

באבות דרבי נתן (פרק י"א) אמרו חז"ל: "אין אדם מת אלא מתוך הבטלה וכו', הרי שנכפה ונפל על אומן שלו ומת הא אינו מת אלא מתוך הבטלה, היה עומד על ראש הגג ועל שפת הנהר ונפל ומת אינו מת אלא מתוך הבטלה".

והשאלה נשאלת: האם באמת כל אדם מת רק מתוך הבטלה? בתי החולים מלאים באנשים שמתים באמצע העבודה, בלי קשר לכמות שהספיקו לעשות... מה משמעות המילים הפשוטה ש'אין אדם מת אלא מתוך הבטלה'? אלא הביאור הוא על פי מה שאמרו שם במסכת ב"מ (קי"ב, א'); "ואליו הוא נושא את נפשו - מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה, לא על שכרו", ומבואר בזה שהשכיר משעבד את עצמו למלאכה עד כדי סכנת נפשות, ואף על פי כן לא מצינו שהוא נתבע על זה או שהוא לא ראשי לעלות בכבש ולהתלות באילן, וכל כך למה, מפני שזו המלאכה שלו, ואם זו המלאכה שלו - כך נקבע עבורו שזו תהיה צורת החיים שלו, ולא תוכל להיות לו שום מלאכה אחרת.

הוי אומר, שאחרי שהקב"ה גזר על האדם שיקבל כדי חייו רק דרך עבודה קשה של סכנה, שוב אין לו ברירה אלא לעבוד דוקא בצורה הזו. ולכן גם הוא לא אמור להמנע מכזו עבודה, כי כל עוד שזו הדרך שנגזרה עליו לחיות - בהכרח שהוא לא יבוא לידי סכנה, שהרי אלו הם החיים שלו, זה החלק שלו, ואדרבה, רק בדרך הזו הוא יוכל לחיות.

במה דברים אמורים, דוקא באדם שעובד לפי החלק שניתן לו. הוא לא סתם עולה בכבש ולא סתם נתלה באילן, אלא עושה את הכל רק כדי לקבל את החיים בצורה שניתנה לו מאת הבורא. אם הוא יכנס למקום סכנה לא בכדי לקבל מזון, אלא רק מתוך הבטלה, ממילא חזר הדין שהוא ימות מהסכנה עצמה, ושוב לא יהיה לו את ההיתר של 'אליו הוא נושא את נפשו'...

על זה אמרו שם באבות דרבי נתן ש'אין אדם מת אלא מתוך הבטלה'. לאו דוקא שהבטלה עצמה ממיתה את האדם, אלא שמתוך הבטלה נמצא שאין משמעות למסירות הנפש שהאדם מוסר את עצמו בשביל הפרנסה. כל עוד הפרנסה מגיעה לאדם דרך 'נפשו', כחלק מהנפש שלו שנקבעה טרם לידתו, אם כן אדרבה, זו הדרך שלו לחיות, אבל אם להפך, שעל נפשו נגזר חלק אחר, כל דבר אחר שיעשה יהיה מנוגד לחיים שנקבעו לו.

מכאן מגיע מה שאמרו חז"ל ש"כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו", כי אכן הוא נוטל את נפשו. גם אם אותו נגזל לא ימות אחרי כן מרעב ומחוסר כל, הפרוטה עצמה היא חלק ממנו, חלק מנפשו וחלק מהחיים שנמסרו לו, ואם גזלו אותה - גזלו את חייו ולקחו עצם מעצמו. כל פרוטה ופרוטה שיש לאדם היא עוד חלק מהחיים שניתנו לו, ואין שום זכות לאף אדם אחר עלי אדמות לקחת כמלוא נימא מהמוכן לחבירו.

מה שלא שייך לאדם הוא מחוץ לחייו:

וזוהי לשון הפסוק: "כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח", ולפי הדעות ש'בעליו' מתפרש על הנגזל היינו כפשוטו, שעצם הגזילה לוקחת את נפשו של הנגזל. לא בתורת גרמא ולא בתורת גרמי, כי אם בתורת מציאות, שכאשר לוקחים לאדם חלק מצורת החיים שלו לוקחים חלק מחייו בעצמם, וזהו החומר הגדול שיש בגזילה - שהאדם נכנס לרשות אחרת ומנסה לשנות את החיים שניתנו לשני.

הדוגמא שהפסוק נותן היא מהעוף שנכנס לרשת. הוא רואה בתוכה חיטים וחושב שהם שייכים אליו. מדוע באמת הם לא שייכים אליו? כי עוד לפני שהם שייכים למישהו אחר, הם נמצאים בתוך הרשת... העוף חושב ש'חינם מזורה הרשת', מה אכפת לו אם הוא נכנס למקום סכנה או לא נכנס, סוף סוף יש כאן חיטים, ברם האמת היא ש'הם לדמם יארובו יצפנו לנפשותם' - כל דבר שלא שייך אליך הוא לא חלק מהחיים שלך, ועלול ליטול את נפשך...

כל אדם שנכנס למקום שלא שייך אליו דומה לאותו עוף שרואה את הרשת ובכל זאת נכנס. העולם הוא לא רשות אחת ששייכת לכולם בחינם, אלא לכל אחד יש את הרשות הפרטית שלו שרק היא החיים שלו. מי שנכנס לרשות אחרת ומתעלם מהעובדה שהיא מחוץ לחיים של עצמו - עלול לגלות עד מהרה שהחיים שלו נהרסים והוא נלכד בתוך הרשת, בדיוק להפך מההיתר של 'אליו הוא נושא את נפשו'...

בכל נסיון שיש לאדם, בעיקר על המחיה ועל הכלכלה, הוא צריך להבין מלכתחילה שלא הכל שייך אליו. יש לו את עצמו ויש לו את החיים שלו. ולא רק לענין פרנסה, שעליה ניתן להאריך עוד רבות, אלא אפילו בכל המהמורות שפוקדות את האדם - עליו לדעת שיש לו מסלול חיים משלו שרק דרכו הוא יכול לחיות. החיים רצופים מאין ספור עקולי ופשורי, שהאדם נתקל בהם לפעמים ועלול לעגל את הפינות, והכל משום שלא ברור לו מה הם החיים שלו. עצם זה שהקב"ה קבע שיהיו לך חיים, קובע גם איך ייראו החיים, ורק החלק שלך - הוא חלקך בחיים.

הסיבה שמלכתחילה האדם מתבלבל ומסתבך ימינה ושמאלה היא בגלל שהוא לא מבין שיש לו חיים משלו. מה שיש לפלוני לא שייך אליך, ולא רק בגלל שזה שייך לפלוני, אלא בגלל שכל מה ששלך יגיע עד אליך, ואם זה לא הגיע אליך - זה לא שייך אליך. גם אם לא מדובר בממון, אלא בכשרון, במעשים ובכל הצלחה שהיא - אף אחד לא יוכל להרוויח אם יעשה יותר ואף אחד לא יוכל להפסיד אם יעשה פחות, כל עוד הוא עושה את מה שהוא אמור לעשות. לא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר, כל אחד מקבל איש לפי אכלו, ומי שברא אותו ברא פרנסתו.

בספר אדרת אליהו להגר"א בפרשת בראשית (ב', ט') כתב: "כי כל הנעשה לבעל התאוה אחר רוב השתדלות בענין רע, נעשה לתמימי דרך בענין טוב בלי עמל ואון", והם הם הדברים: אף אחד לא מקבל את מה שלא נגזר עליו. בעלי התאוה חושבים שהם עושים משהו בכוחות עצמם, ומשקיעים כוחות לא להם בשביל להשיג את מה שעולה על ליבם, אבל הצדיקים מבינים שהם לא צריכים להשקיע. גם 'בלי עמל ואון' - משמים יורידו להם את האוכל עד לפתח הבית, ומה שהם היו מקבלים הם יקבלו בלאו הכי. כי הוא זן ומפרנס לכל ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא, ומי שברא את האדם ברא את החיים.

בס"ד

נחלת בנימין

רבינו ראש הישיבה מרן הגאון רבי **בנימין סורוצקין** שליט"א

פרשת חיי שרה

שליחות אליעזר

ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו שים נא ידך תחת ירכי (כד, ב)

ובגמ' יומא (כח, ב) איתא, אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה היה שנאמר ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו אר"א שמושל בתורת רבו, הוא דמשק אליעזר א"ר אליעזר שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים יעוי"ש היטב. ולכאורה צ"ב דמאי שייטא להזכיר דווקא כאן דאליעזר זקן ויושב בישיבה הוי.

והנראה בזה [ונתעוררתי לזה ע"י חכ"א] ע"פ דברי התוס' בשבועות (לח, ב ד"ה האי דיינא) שכתבו דבאמת הא דהשביע אברהם את אליעזר במילה אע"ג דלכתחילה שבועה היא בתפילין ולדעת רב פפא הוי לעיכובא, הוא משום דת"ח דינו לכתחילה בחפצא של מצוה ואליעזר דינו כת"ח. לפ"ז אתיין היטב הא דכתיב ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו וגו' שים נא ידך תחת ירכי דרך משום זה דהוא זקן ביתו ודינו כת"ח הוא דמהני וחשיב שבועה בנקיטת המילה בידו, ועל כן אמר לו שים נא וגו' ודו"ק.

ויאמר ברוך ה' וגו' אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם ה' אנכי בדרך נחני ה' בית אחי אדוני (כד, כז)

ויש לדקדק דהנה לקמן בסיפור הדברים בבית בתואל כתיב (בראשית כד, מח) "ואקד וגו' ואברך את ה' א-להי אדני וגו' אשר הנחני בדרך אמת לקחת את בת אחי אדני לבנו" יעו"ש, והנה בשעת מעשה הזכיר בדבריו את חסדו ואמתו של הקב"ה וכדכתיב אשר לא עזב חסדו ואמתו, ואילו בסיפור הדברים בבית בתואל לא הזכיר בדבריו כלל ענין החסד רק אמתו יתברך, ובאמת צ"ב עוד שלקמן (שם, פסוק מט) כתיב "ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת את אדני הגידו לי וגו'" הזכיר שיש בענין זה גם חסד וגם אמת והדברים צ"ב.

והנראה ביאור הדברים, דהנה אברהם שלח את אליעזר לקחת אשה לבנו יצחק מבית אביו וממשפחתו, אולם אליעזר ביקש שהקב"ה יעשה חסד עם אברהם שתהיה ראויה לביתו שתהא גומלת חסדים וכמש"כ רש"י עה"פ (בראשית כד, יד) "אתה הכחת לעבדך ליצחק" יעו"ש, והוסיף ע"ז ובה אדע כי עשית חסד עם אדוני, שאם תהיה ממשפחתו והוגנת לו אדע כי עשית חסד יעו"ש.

ומבואר דהיה בזה שני דברים, האחת, שתהיה גומ"ח וראויה לאברהם וליצחק, ושנית, שצריכה להיות ממשפחתו.

ונראה דתרי ענייני אלו איכללו בחסדו ואמתו של הקב"ה, דהנה אברהם אמר לאליעזר (שם, פסוק ז) "ה' אלוקי השמים וגו' ואשר דיבר לי ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם".

ור"ל בזה דמכיון שהבטיח לי שיתן לזרעי את ארץ ישראל, ודבר זה מוכרח להתקיים ביצחק ובזרעו, על כן מכח ההבטחה הזו ישלח מלאכו לפניך שתמצא אשה מבני משפחתי שתהא ליצחק לאשה, דא"א לו שיקח לאשה מבנות כנען דאילו כן לא יהיו בניו מיוחסין אחריו, וכדאיתא ביבמות (ק, ב) דהקב"ה הזהירו שלא תנסב עכו"ם ושפחה דלא ליזיל זרעך בתרה, ולא תוכל להתקיים ההבטחה דלזרעך אתן את הארץ הזאת, דרק אם יתחתן ממשפחתו מהני גירותן דהבנים יתייחסו אחר אמם להיות זרעו, אבל אם יקח אשה מבנות כנען דנאסרו באיסור חיתון מקרא דלא תתחתן בם האמור בז' עמים, גם אם יתגיירו אכתי קיימי באיסור חיתון, ובמאירי ריש פרק אלו נערות (כתובות כט, א) כתב דאע"ג שחייבין במצות מ"מ נשארו באיסור חתנות, כלומר דלא הועילה גירותם לאיסור חתנות, וא"כ ממילא דלא יהיו בניו מיוחסין אחריו.

ונמצא דקיום ענין זה הוא מאמיתתו יתברך, דכיון שנשבע לו לאמר לזרעך אתן את הארץ א"כ זה לא יתקיים רק מאשה שהיא ממשפחתו וכמש"נ, אולם הא דהאשה תהא ראויה והגונה ליצחק זה כבר ענין של חסד, ונמצא דאם האשה תהא ממשפחתו וגם הוגנת לו יש בה גם אמת וגם חסד, וע"כ לאחר שנתברר לו שהיא מבית אביו בירך את ה' אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אברהם, וכדברינו מבואר להדיא בתרגום יונתן (כד, כז) שכתב "וסגיד קדם ה' דזמן קדמני אתתא מהגנא" והיינו כמש"כ. וזהו גם הביאור במה שאמר אליעזר ללבן ובתואל אם ישכם עושים חסד ואמת את אדוני, דבזה שתסכימו לתת את רבקה ליצחק יש בזה משום חסד ואמת לאברהם.

אולם מה שלא הזכיר להם שברך את ה' על חסדו ואמתו, משום דכל מה שסיפר אליעזר ללבן ובתואל את מה שקרה הוא שיראו בזה גודל הצלחתו ושה' הצליח את דרכו בהצלחה מיוחדת, ולזה אין ענין לספר להם את החסד, דהרי עיקר השליחות היתה לקחת לו אשה מבית אברהם, ולא שתהא ראויה ליצחק, ובמעשה שהיה ראה שהקב"ה הצליח דרכו, שהיה בזה הצלחה שמצא אשה ממשפחתו, וזהו מאמיתתו של הקב"ה, ודו"ק.

פנימי נחלה

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים (כג, א)

פרש"י וז"ל "לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו בת ק' כבת כ' לחטא מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין אף בת ק' בלא חטא, ובת כ' כבת ז' ליופי" עכ"ל.

והנה במדרש לקח טוב וילקוט תהילים (רמז תשל) איתא "בת ק' כבת כ' לנוי ובת כ' כבת ז' לחטא".

ונראה הביאור בזה עפ"י דברי הילקוט בראשית (רמז פב) עה"פ (בראשית יז, טז) "וברכתי אותה וגו'" מלמד שהחזירה לימי נערותה, ועיין בב"מ (פז, א) אמר ר"ח אחר שנתבלה הבשר ורבו הקמטים נתעדן הבשר ונתפשטו הקמטים וחזר היופי למקומו. והן הן דברי המדרש והילקוט דבת ק' כבת כ' ליופי ר"ל דהחזירה הקב"ה לימי נערותה גם ליופי, דחזר היופי למקומו כבת כ' שהוא ימי נערותה, דשרה אמנו איילונית היתה ואיילונית נעשית גדולה בגיל כ'.

ולפי"ז נמצינו למדין דלא פסקו ימי נערותה כלל ונשארה בנערותה ולא הזדקנה גם לאחר שהולידה, שהרי גם בגיל ק' היתה כבת כ' אף דבשעה שנאמר קרא דברכתי אותה היתה בת צ', ומ"מ מצינו דגם כשהיתה בת ק' היתה כבת כ' ולא כבת ל' ובע"כ דנשארה בנערותה ולא הוסיפה להזדקן, אולם בבעל הטורים כתב וז"ל "ולא אמר ימי לפי שחזרה לימי נערות וכשהזקינה עוד פסקו ממנה ימי הנערות לפיכך אמר שני" עכ"ל, ונראה דכ"ז לפי גירסת רש"י דבת ק' כבת כ' לעונשים, אולם לדעת המדרש והילקוט דבת ק' כבת כ' ליופי לא פסקו ימי נערותה ואף בהיותה בת ק' היתה כבת כ' ליופי וכמש"נ.

בענין ארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו

"גר ותושב אנוכי עמכם תנו לי אחוזת קבר", ופרש"י אם תרצו הריני גר ואם לאו אהיה תושב ואטלנו מן הדין שאמר לי הקב"ה (בראשית יב, ז) "לזרעך אתן את הארץ הזאת", ע"כ. והיינו דזכיית אברהם באי"י הושלמה כבר אף קודם ביאת ישראל, וזהו דינא דא"י מוחזקת לנו מאבותינו והוא מהך קרא דהביא רש"י.

וכבר הקשו מהא דבריב רועי לוט עם רועי אברהם פרש"י שם דהיו רועי לוט מרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי אברהם מוכיחין אותם על הגזל והם אומרים נתנה הארץ לאברהם ולו אין יורש ולוט בן אחיו יורשו ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפריזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברהם עדיין, הרי דעדיין לא נגמרה זכיית אברהם בארץ ישראל וצ"ע.

והנה בר"ה (יג, א) איתא בעו מיניה חברייא מרב כהנא עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבהו, אם תאמר דעייל ביד נכרי קצירכם אמר רחמנא ולא קציר נכרי, וכתבו בתוס' שם ואע"ג דירושה היא להם מאבותיהם, מ"מ יש לו במה שזרע ובע"ז שפיר דייק משום אשרות דמדורות ראשונים ע"כ, ובפרשת דרכים (דרך הקודש דרוש ט) כתב דכוונתם היא דכל זכיית אברהם היה בגוף הקרקע אבל עדיין היה לעכו"ם קנין פירות ומה"ט הוי קציר נכרי.

אלא דכל עיקר ד"ז דלעכו"ם היה קנין פירות צ"ע מהא דפרשה דידן, דא"כ היאך יטול הקבר מן הדין נהי נמי דלאברהם היה קנין הגוף, אבל כיון דלעכו"ם היה קנין פירות וכי בעל הגוף רשאי לבטל קנינו של בעל הפירות ובחפירת בורות בהקרקע ה"ה מבטל לקנינו של בעל הפירות, ומה אהני הא דיש לו קנין הגוף.

וגם דעיקר דברי התוס' בר"ה שכתבו ד"ל במה שזרעו, דמשמע מני' דמה שצמח מאליו לא הוה שלהם, ואילו מדין קנין פירות גם שבחא דממילא הוה שלו כיון שגם זה פירות.

אשר מזה נראה מבואר דבאמת מה שגדל מאליו באמת לא שייך לעכו"ם כלל משום דא"י היא מוחזקת מאבותינו וממילא דגם הפירות שייכים לישראל, ורק במה שזרעו הגויים היא שלהם, והביאור בזה הוא ע"פ מש"כ הרמב"ם (בפ"ב מהל' תרומות הי"א) וז"ל "אבל הזורע שדה הפקר חייב בתרו"מ עכ"ל, ומקור הדבר הוא בירושלמי (פ"א דמעשרות ה"א) ר' זעירא ר' יסא בשם ר' אלעזר הזורע שדה הבקר חייב במעשרות, וכתב ע"ז בחי' רבינו חיים הלוי (בהל' מלוה ולוה פכ"א ה"א) דאע"ג דביורד לתוך שדה חבירו הוי השבח של הבעלים, מ"מ בזורע שדה הפקר לא אמרינן דהשבח יהיה הפקר אלא דהכל של הזורע, דאם לא היה דינו רק כאריס לפי חלקו הרי צריך להיות טבל וחולין מעורבין זב"ז, ובע"כ דמעיקר דינו השבח הוא של המשביח, אלא דכל היכא דאיכא בעלים שוב השבח שייך לבעל הקרקע ע"י דארעי אשבח, אבל כל היכא דליכא בעלים שוב השבח שייך להמשביח משום עצם הדין הממון.

ולפי"ז נראה דהא דזכו במה שזרעו הם הוא מדין משביח, אלא דעדיין צ"ב דהרי כל שבח דגדל בקרקע ה"ה של בעל הקרקע מדינא דארעאי אשבח, וגם בגונא דיורד לשדה חבירו והשביח, דמ"מ השבח הוא של בעל הקרקע מדינא דארעאי אשבח, וא"כ אם א"י מוחזקת היא מאבותינו אין לעכו"ם דין זכייה בשבח גם מדין משביח וצ"ע.

ואשר יראה בזה, דשאני בזה עכו"ם באי"י מכל יורד דעלמא, דהא דכל היכא דאיכא בעלים השבח שייך לבעל הקרקע, אין זה משום דע"י דינא דארעי אשבח זכה בו בעל הקרקע ואלימא זכייתו גם במקום דאיכא משביח, אלא דעיקר הדין בזה דכל יורד לתוך שדה חבירו כיון דאין לו רשות להשביח קרקע חבירו אין לו דין זכייה כל עיקר מדין משביח, דאין עיקר תביעת הבעלים על גוף השבח, אלא על עצם הירידה, דכל שירד לתוך שדהו שלא מדעתו הו"ל גזלן על עצם ההשתמשות והירידה בקרקע שלו, ומש"ה אין לו זכות מדין משביח כל עיקר.

מעתה נראה דכל דלבעל הקרקע לא יהיה טענה בגוף הירידה וההשבחה עצמה, שוב יהא השבח שייך למשביח כדין משביח שדה הפקר, ואע"ג דיש כאן בעלים על הקרקע וארעא דידי' אשבחה, מ"מ כל דאין לבעלים תביעה בגוף הירידה הדר דינא דהשבח שייך למשביח כמשביח שדה הפקר, ודוק היטב בזה.

ויסוד לזה נראה מהא דאיתא בב"ק (צו, ב), האי מאן דגזל פדנא דתורי מחברי' אזל כרב בהו כרבא זרע בהו זרעא לסוף אהדרינהו למרייהו, אתא לקמי' דר' נחמן א"ל זיל שמו שבחא דאשבח א"ל רבא תורי אשבח ארעא לא אשבח ע"כ, והדברים צריכים ביאור ופירוש מאיזה טעם יזכה בעל הבקר בהשבח, ומה שייך הא דהוא בעל הבקר דמה"ט יזכה בהשבח, ובע"כ דהבקר גבי השבח יש לו תורת יורד ומשביח כדאיתא שם בגמ' דתורא אשבח, דמה לי הוא ירד מה לי שורו ירד, וע"כ דין זכייתו הוא כמו שכתב הגר"ח דהשבח ביסודו למשביח, וזהו הביאור במו"מ בגמ' שם אם להבקר הגזול איכא תורת יורד ומשביח [והארכתי במקו"א].

אלא דאכתי צ"ע דגם אי נימא דלהבקר יש תורת יורד ומשביח הא מי עדיף מכל יורד דעלמא לשדה חבירו דהשבח הוא לבעל הקרקע מדינא דארעאי אשבח ואין לו אלא כארים וצ"ע.

ואשר מוכרח מזה, דאין בדינא דארעאי אשבח הפקעה בעיקר זכותו של המשביח, וכל דינו הוא קיום תביעתו בגוף הירידה, ומש"ה כל דאין לו תביעה בגוף הירידה הדר דינא דהשבח הוא למשביח, וע"כ בסוגיא התם דבעל הקרקע הוא דהוריד הבקר לשדהו ע"י דאין לו זכות השתמשות בהבקר ולהבקר יש תורת יורד, אין לו תביעה על בעל הבקר בירידה במה שהוא עצמו הוריד אותו וע"כ שוב הדר דינא דהשבח למשביח, והוא כדברינו.

מעתה י"ל דהכנענים באי"י קודם ביאת ישראל לא"י, אע"ג דלא היה להם קנין בקרקע גם לא קנין פירות הא מיהא היה להם רשות בדיני ממון לגדל ולהשביח, וזהו דינא דוהכנעני אז בארץ כמו שפרש"י שם, ומה"ט לא היו אבותינו יכולים לעכב אותם עד שכבשוה, ולא היה להם בזה טענת ארעאי אשבח, דזכייתם של הגוים בהפירות היא בהיותם משביחים, דכל דאין להבעלים טענה בגוף הירידה וההשבחה הדר דינא דהשבח שייך למשביח, ונמצא דאין זכייתם מדינא דקנין פירות כלל, אלא בעצם היותם משביחים, וע' תרגום יונתן ב"ע (יג, ז) שכתב בריב שבין רועי לוט לרועי אברהם וז"ל "דעד כדון אית ליהום רשות בארעא", עכ"ל, ומבואר מזה דכל דינם הוא רשות בארעא ולאו בתורת קנין פירות כלל, והיינו כמש"כ.

וזהו מש"כ התוס' דיש להם במה שזרעו, דכל זכייתם הוא רק במה שזרעו, ולא בכל שבח דעלמא, והוא כדברינו דכל זכייתם הוא מדינא דיורד בהיותם משביחים כדין משביח שדה הפקר, וע"כ אין להם בשבח דעלמא דזה שייך לאבותינו מדין ארעאי אשבח, [ואילו היה דינם משום דיש להם קנין פירות א"כ גם שבח דעלמא הוה דידהו], ובע"כ כמש"נ.

והנה בגמ" ב"ק הנ"ל מבואר דבאמת חולקים בעל השדה והמשביח בשבח, דאיתא שם אמר ליה רבא תורי אשבח אריא לא אשבח אמר מי קאמינא נשיימו כוליה פלגא קאמינא. ונראה פשוט דהא דחולקים היינו משום דכל אחד יש לו דין לזכות בכל השבח, דכל אחד יש לו דין בשבח מטעמא אחרינא ולא שהם שותפים בדין משביח, דנראה דכ"א יש לו זכות בפ"ע בגוף השבח, בעל הבקר מדין משביח ובעל השדה מדין ארעאי אשבח, וכל אחד בפ"ע דינו לזכות בכל השבח, ורק מכיון דכל אחד יש לו זכות גביה בכל השבח הוי הדין דחולקים השבח, ובזה מבואר היטב הא דהיורד לתוך שדה הפקר זוכה בכל השבח, משום דבאמת מדין משביח בדין הוא שיזכה בכל השבח, ואין כאן בעל הקרקע שיזכה בהשבח מדינא דארעאי אשבח.

ולפמש"נ נראה דגם העכו"ם שזכו במה שזרעו היינו רק בפלגא, דכיון דא"י מוחזקת לאבותינו יש גם להם זכות בשבח מדינא דארעאי אשבח, ובאמת שבתוס' הרא"ש (שם) כתב וז"ל "ויש להם 'חלק' במה שזרעו" עכ"ל, דלפמש"נ הדבר מבואר היטב דנהי דזכייתם הוא מדין משביח הא מיהא אכתי בעל הקרקע זוכה גם בשבח מדינא דארעאי אשבח, וע"כ חשיב 'קציר עכו"ם', וע' בטורי אבן (שם) שכתב להדיא כדברינו דהוו שותפין.

ולפי"ז אתי שפיר החילוק בין חפירת אברהם קבר בקרקע להא דרועי לוט, דרועי לוט הוו גזלנים משום דעכו"ם יש לעכו"ם חלק במה שזרעו, משא"כ תביעת אברהם בלקיחת שדה עפרון לקבורה היינו משום דהגוף הוה לדידיה, ואין כאן משום ביטול קנינו של בעל הפירות כיון דלא היה להם בזה קנין פירות כלל ורק זכי' בהשבח מדינא דיורד בהיותם משביחים במה שזרעו.

ביאורי תפילה

שבע ברכות

שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם

יש לדקדק בלשון הברכה, דמתחילה בלשון רבים שמח תשמח 'רעים האהובים' [שהקב"ה 'ברך אותם'], ומסתיימת בלשון יחיד כשמחך 'יצירך' בגן עדן מקדם, ולכאורה הו"ל למימר כשמחך 'יצוריך' בגן עדן מקדם בלשון רבים.

ונראה דזהו כל עצמו של הברכה, דהקב"ה שמח את אדם וחוה קודם החטא בהיותם בשר אחד, וכל כוונתם היתה לשם שמים, וזהו בגן עדן מקדם, כלומר מקודם החטא, וזהו הברכה שכל תוכנה היא שיזכו להיות לבשר אחד, וגם לאחר הנישואין ישארו בדרגה של האלוקים ברא את האדם ישר (והארכתי בזה עוד במקו"א).

וזהו גם הביאור במה דנקט בלשון הברכה 'רעים אהובים', דרעות הוא גם לשון שבר כלשון תרועה וכן נתרועעה הכלי, ומשום דלעולם אי אפשר לעשות משני דברים שלמים דבר אחד, ורק משני חצאים או שברים יש לצרפם לעשותם כאחד, וזהו באמת לשון רעות דנתחברו יחדיו, ולכן כיון דענין הברכה היא שיעשו לבשר אחד נקט לשון רעות, והבן.

מאמרי "חסד לאברהם" מהרב אורי יצחקי

התגדלות בתפלה - י' - היחס בין חלק הבקשה שבתפלה לחלק השבח [א]

הקדמה - לפני פסח תשפ"ו התחלנו במדור זה בסדרת מאמרים בנושא - **התגדלות בתפלה!!** הסדרה נמשכה לסרוגין לפני פסח ובמשך הקיץ, סה"כ ח' מאמרים, ואחר הפסקה בחודש אלול [בו עסקנו במדור זה בעניני תשובה] חזרנו לסיום הסדרה ושוב הופרענו ע"י מאורעות הזמן. ועתה נשוב לנושא, ונעסוק במאמר זה ביחס בין חלק הבקשה שבתפלה לחלק השבח.

א. הנה חז"ל הקדושים מתקני תקנות וסדרי התפלה[1] אמרו בגמרא ברכות דף ל"א ע"א: יכול ישאל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל כבר מפורש על ידי שלמה שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפלה רנה זו תפלה תפלה זו בקשה, ע"כ, ובדף ל"ב ע"א: דרש רבי שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך יתפלל מנלן ממשה דכתיב "ואתחנן אל ה' בעת ההיא", וכתיב "ה' א-לקים אתה החלות" וכו' "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה" וגו', ע"כ[2], ועוד שם בדף ל"ד ע"א: אמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות אלא באמצעיות דאמר רבי חנינא ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו אמצעיות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אחרונות דומה לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו, ע"כ, ונפסק סדר זה בטושו"ע בסימן קי"ב.

וסדר זה של הקדמת שבח לבקשה מתקיים בשני מקומות בתפלה, אחד בסדר שסדרו אנשי כנה"ג בברכות שמנ"ע עצמן כמבואר במגילה דף י"ז - י"ח ונפסק בשו"ע ומשנ"ב בסימן קי"ב, ועוד בחיוב אמירת פסוד"ז בכל יום לפני התפלה כמבואר בב"ח בסימן נ"א[3]. וטעם ההקדמה של שבח לבקשה, המשילו חז"ל לעבד הבא לבקש בקשות מאדונו, דרך ארץ היא שמקדים שבח לבקשה, והוא מעין ריצוי לאדון.

ב. ויש לעמוד על נקודה חשובה, דהנה אמירת שבחי המקום אינה מיוחדת לסדר תפלת שחרית, דמצינו אמירת שבחי המקום בהלל, וכן כל אדם המשתוקק להתקרב לקונו מיחד זמן לעצמו לומר פירקי תהלים וכד', וכמוש"כ החסיד בספר חובות הלבבות בשער אהבת ה' פרק ו' שהוא אחד מאותות האהבה בא-לקים מן האוהב, שישיב שם הא-לקים תמיד על לשונו בשבח והודאה ותהלה, כמ"ש: ולשוני תהגה צדקך, ואמר: ימלא פי תהלתך, ע"כ.

אלא שאמירת שבחי המקום שאנו מדברים עליה במאמר זה אינה מסוג הנ"ל, אלא חלוקה ממנה ביסוד, דאמירת שבחי המקום שלא בסדר התפלה עומדת בפני עצמה, והיא ביטוי לכלות הנפש לקירבת השם הנרצית, אבל אמירת שבחי המקום בסדר התפלה אינה תכלית לעצמה אלא היא אמצעי והכנה לדבר אחר, והיא הבקשות בסדר התפלה!!! כמבואר בכל המקומות בש"ס ופוסקים שהבאנו לעיל.

ג. אך מהו התוכן הפנימי של ההכנה, מצינו בזה שני ענינים נכבדים, האחד הפשוט לכאורה והוא שאמירת השבח היא דרך ריצוי לעבד לפני שמבקש צרכיו, אבל בפירושי ההגדות להרשב"א [ברכות דף ל"ב ע"א] כתב בדרך נוספת, והוא שתכלית הבקשות לחזק את יסודות האמונה!!! וז"ל: ולא ישאל צרכיו עד שיקדים לנפשו תכונת שבחיו יתברך ויכיר ויתבונן שהוא אדון הכל, אין לאחד מן הנבראים אצלו גמול ושאין לו מעצור ולא מניעה בדבר, ואין תחבולה להגיע לדבר נאות ולא לברוח מהפכו בלתי אם יגיע לרצונו יתברך. ואחר שיקבע בנפשו תכונת כוונות אלו יהיה ראוי לשאלת הצרכים, וכדרך שעשה משה רבינו ע"ה שאמר שלשת הדברים קודם שאלת צרכיו, והוא אמרו: ה' אלקים אתה החילות להראות את עבדך את גדלך, לומר שהוא יתברך המתחיל בטובה והחסד אצלו, לא שהקדים הוא לעשות דבר שעליו יחוייב הגמול הזה אליו. וחיזק עוד זה באמרו: את עבדך, ר"ל שהטיב עמו טובת האדון לעבד, שאין במעשה העבד דבר שיחוייב האדון בתגמולו, שהוא עבד, והוא מחוייב לעבוד את אדוניו לפי שהוא עבדו וקנייני. ואמר: את גדלך ואת ידך החזקה, לומר, שלא ימנענו דבר. ואמר: אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך, לומר שאם לא יעשה הוא, אי אפשר לזולתו לעשות לא בגשמיים ולא בשכלים הנפרדים, והוא אמרו: בשמים ובארץ, עכ"ל.

ד. הנה שני אלו הענינים צריכים התבוננות גדולה כדי לקיימם כראוי, הן מצד התיסדות השורשים הללו בנפש והן מצד צורת האמירה, ובעז"ה ננסה לבארם בפרטות יותר במאמר הבא, ויבואר עוד עיקר המכוון בכותרת המאמר - היחס בין חלק הבקשה שבתפלה לחלק השבח.

---

1. כמבואר בגמרא ברכות דף ל"ג ע"א: אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות, ע"כ.
2. והוא פלוגתא דתנאי ר"א ור"י בגמרא ע"ז דף ז' ע"ב וקימ"ל כרבי יהושע, ועיי"ש בפרושי אגדות לרשב"א דלא נחלקו ר"א ור"י אלא בתפלת היחיד המסדר לעצמו, אבל ברבים מודה ר"א ואין קושיא עליו מתקנת אנשי כנה"ג, עיי"ש.
3. בביאור הטעם של ברכת ברוך שאמר, וז"ל: דמהך דכל כתבי ודפרק קמא דברכות לא היה נשמע אלא קבול שכר גדול לעולם הבא באמירת מזמורים אלו בכל יום אבל שיהא חייב לאמרם לא שמענו וכיון שלא היה חייב אין ראוי לתקן ברכה אבל מהך דרבי שמלאי בפרק אין עומדין (דף ל"ב א) שמענו דחייב אדם לסדר שבחו של מקום ואחר כך יתפלל שמונה עשרה כדיליף מקרא מדכתיב (דברים ג כג) ואתחנן אל ה' וכתיב בתריה ה' אלהים אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה וגומר זהו סדור שבחיו יתברך ואחר כך התפלל ואמר אעברה נא ואראה וגו' וכיון שחייב לסדר שבחיו קודם תפלה צריך לברך ברכה לפני ספור שבחיו וברכה לאחריו

לידיעת הקוראים - בנוסף ל"מאמרי חסד לאברהם" המתפרסמים כאן באוסף גליונות, מתפרסמת בכל שבוע בתפוצת מייל שיחה שבועית - "שיחות חסד לאברהם", ביאורים יקרים ויסודות במוסר והשקפה ע"ס פרשת השבוע. הרוצה להצטרף לקבוצה לקבלת המייל ישלח בקשה למייל oriyz5455@gmail.com

משיעוריו הנפלאים של מורנו
הגאון רבי גרשון מלצר שליט"א
על חלק יור"ד שבשו"ע
גליון מס' 161

הלכה | מוסר | מידות

שיעורי דעה

סימן רנג גדרי עני הנוטל מן הצדקה

שונא מתנות יחיה

כתיב "ושונא מתנות יחיה" (משלי טו כז). מבאר **רש"י** מאחר שהוא שונא מתנות כל שכן ששונא את הגזל, עכ"ל. ומבאר **רבינו יונה** שהגיע אל הקצה האחרון בחיוב הרחקת החמדה, בחפץ שיהיו מזונותיו בידי שמים וביגיע כפיו, עכ"ל, מבואר שעדיף לא לקבל מתנות.

אלא שמבואר **בגמרא** (ברכות י:) לגבי אלישע הנביא שהתארח אצל האשה השונמית, שהביאו לו את כל צרכיו שנא' "נעשה נא עליית קיר קטנה, ונשים לו שם מטה ושולחן וכסא ומנורה", ואילו לגבי שמואל הנביא כתוב "ותשובתו הרמתה כי שם ביתו" ואמר רבי יוחנן שכל מקום שהלך שם, ביתו עמו. דהיינו שהיה נושא עמו כל כלי תשמישי ביתו, כדי שלא להנות מאחרים. ועליהם כתוב בגמרא (שם) אמר אביי הרוצה להנות - יהנה כאלישע, ושאינו רוצה להנות אל יהנה כשמואל הרמתי,

קבלת מתנה כדי להחזיק לומדי תורה

ומחלק **הרמב"ם** (אבות פ"ד מ"ו) וז"ל: אל תעשה התורה קרדום לחפור בה, כלומר: אל תחשבה כלי לפרנסה, וכו', כבר שמעתים, נתלים באומרם: 'הרוצה להנות יהנה כאלישע, ושלא להנות אל יהנה כשמואל הרמתי'. וזה אינו דומה לזה כלל, כי אלישע לא היה מקבל ממון מבני אדם, ואמנם היה מקבל הכיבוד בלבד, וכו', עכ"ל.

אמנם, נפסק להלכה **ברמ"א** (יו"ד סי' רמו סעי' כא) וז"ל: ויש מקילין עוד לומר דמותר לחכם ולתלמידיו לקבל הספקות מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה, וכו', עכ"ל.

וכן פסק **המשנה ברורה** (סי' קנו) על דברי השולחן ערוך 'אח"כ ילך לעסקיו, דכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון'. הביא בביאור הלכה 'כתבו הספרים שזהו נאמר לכלל העולם שאין כולם יכולים לזכות לעלות למדרגה רמה זו להיות עסקם רק בתורה לבדה, אבל אנשים יחידים יוכל להמצא בכל עת באופן זה, והקב"ה בודאי ימציא להם פרנסתם וכעין זה כתב הרמב"ם (פי"ג מהלכות שמיטין ויובלות) ולא שבט לוי בלבד וכו' עי"ש, ובפרט אם כבר נמצאו אנשים שרוצים להספיק לו צרכיו כדי שיעסוק בתורה בודאי לא שייך זה, ויששכר וזבלון יוכיח, עכ"ל.

וכתב **הברכי יוסף** (יו"ד סי' רמו סקי"ז) כל המביא דורון לחכם וכו'. היינו דווקא כשמביא מאליו ומעצמו בלי סיבה ופניה, רק לשם שמים, אז מותר לקבל, ומצוה איכא, והנמנע לקבל מונע ממנו חסד. ושמואל הנביא שלא רצה ליהנות (ברכות י ב), היינו שהיה הולך אל המקומות, והיה חושש דמשום כסופא נותנים לו, עכ"ל.

יש לו כדי צרכו אבל יש לו חובות

כתב **השולחן ערוך** (יו"ד סי' רנג ס"א) וז"ל: ואם יש לו הרבה, והוא עליו בחוב, או שממושכן לכתובת אשתו, הרי זה יטול.

מבואר שאם יש לו כדי צרכו בהוצאות היומיומיות, אבל יש לו חובות מחתונות הילדים וכדו', יכול ליטול מן הצדקה, וכמובן רק במקום שאינו מוציא הוצאות מיותרות, וכפי שביארנו הכל לפי המקום והזמן.

יש לו כדי צרכו ואין לו לתשלומי ועד הבית וכדו'

אדם שיש לו ולבני ביתו אוכל לאכול ובגד ללבוש, אבל מחוייב לתת כסף מהלכות שכנים, כגון שרוב הדיירים רוצים לצבוע את הבנין או לעשות גינה וכדו', ואין לו כסף אבל כיון שרוב השכנים רוצים בכך הוא נעשה מחוייב מצד הלכות שכנים! האם הוא נחשב עני ויכול לקבל ולשלם מכספי צדקה?! **והגר"ש איגר זיע"א** (גליון מהרש"א ס"א) וז"ל: עניים שכנים בחצר אם יוכלו ליטול מן הצדקה לעשות כותל שלא יזיקו זה לזה בהיזק ראיה, הרי הם עושים, סמ"ע בשם הטור, עכ"ל.

מבואר שהזיק ראיה וחיובי שכנים כלולים בצרכי העני ויכול לקבל צדקה כדי לשלם עבורם. וכן, התחייבויות שמוכרחים לעשות עבור נישואי הילדים, מכיון שדרך העולם להתחייב עבור הוצאות הנישואין, וזה חיוב גמור כמבואר בגמרא (קידושין כט.) אחד מחיובי האב על הבן הוא להשיאו אשה, ולכן, כל חוב שמחוייב בו ע"פ הלכה, ואין לו לשלם, יכול ליטול מהצדקה (והבאנו לעיל את דברי השבט הלוי בעניין הזה).

האם מחוייב למכור את כלי הבית ולא ליקח מן הצדקה?

ובגמרא (כתובות סח.) תנן התם: אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו. רש"י: כדי להשלים מאתיים זוז כדי שלא יטול לקט שכחה ופאה. והתניא, היה משתמש בכלי זהב - ישתמש בכלי כסף, וכו'. ומוכח שצריך למכור את כליו! אמר רב זביד, לא קשיא: הא במטה ושולחן, הא בכוסות וקערות, וכו', מבואר שכלי אכילה אינו מחוייב למכור.

ולכאו' זה סותר לדברי הגמרא (שם) שהובא ברבי חנינא, שהיה נותן לעני ארבעה זוזי כל ער"ש יומא חד בתו שמעה ששאלו את העני, אתה סועד בכלי כסף או זהב? ואמרה לאביה שאינו צריך ליתן לו צדקה, אמר רבי חנינא, בואו ונחזיק טובה לרמאין, וכו'. מבואר של"צ לתת צדקה מכיון שהיה לו כלי כסף וזהב וצריך למכור כלי אכילה.

ונאמרו בזה כמה מהלכים:

השיטה מקובצת (שם) בשם רבני צרפת מפני שהיו לו מפות של כסף ושל זהב, והיה מחויב למכור האחת מהם כדי שלא יצטרך לקחת מן הצדקה ולכן קרא אותו רמאי.

ועוד כתב בשם **ר"מ הלוי** וז"ל: משנחייב אותו למכור האחד נחייב אותו למכור המשובח יותר, שאם היה רגיל במפות של זהב ובמפות של כסף, ימכור של זהב קודם שיקח מן הצדקה. ועוד הביא בשם **תלמידי רבינו יונה** ז"ל: כלים שהם צורך גופו אין מחייבין אותו למכור כלום, וכו', (ולגבי מחרישה של כסף) כיון שאין דרך לעשות תשמיש זה מכסף, אלא אחד מני אלף, מחייבין אותו למכור כלי כזה, אבל כלי כסף וכלי זהב ששותה בהן או אוכל בהן אין מחייבין אותו למכור כלל, עכ"ל.

וכתב **המאירי** (שם) וז"ל: מכל מקום כל שנודע לנו שהוא עני מעיקרו והוא מרבה בקבלת הצדקה עד שלקח מהם כלי כסף וכלי זהב הרי זה ודאי רמאי ולא היה צריך לכך, עכ"ל. מבואר שאם היה עשיר והעני אינו צריך למכור כלי כסף וכלי זהב כי הם נחשבים כ'מחסורו אשר יחסר לו' ודומיא לסוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו, אבל עני מעיקרא צריך למכור, עכ"ל. ועוד כתב וז"ל: עני שהיה לו חצר וכלי תשמיש אין מחייבין אותו למכור, אלא מצוה לפרנסו, ואפילו היו של כסף וזהב, ודוקא בכלי אכילה ושתיה ומטה ומלבוש, אבל שאר כלים, וכו', מוכרן ומשתמש בפחותים מהם.

לענין הלכה איזה כלים צריך למכור כדי שלא ליטול מן הצדקה

פסק הרמב"ם (מתנ"ע ט יד) וז"ל: אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו אלא מותר ליקח, ומצוה ליתן לו, במה דברים אמורים בכלי אכילה ושתיה ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן, אבל אם היו כלי כסף וכלי זהב כגון מגרדת וכו', מוכרן, וכו'. **הטור** (יו"ד רנג) **והשולחן ערוך** (סי' רנג ס"א) פסקו כדברי הרמב"ם והמאירי,

והוסיף הטור וז"ל: מנורה או שלחן של כסף וכיוצא בהן, צריך למכור. **והבית יוסף** העיר וז"ל: והוא שלא בדקדוק דהא רב זביד הוא דאמר דאם יש לו שלחן של כסף צריך למוכרה, ואיתותב, עכ"ל. ומיישב **הט"ז** (שם סק"ד) וז"ל: בזמן התלמוד היה לפני כל אחד שלחן קטן בפני עצמו, וכו', והשלחן כמו כלי אכילה שמיוחד לו, (ולכן א"צ למכור) אבל מה שמשתמש עם בני ביתו הוא כלי גדול ודאי אין לשייר לו של כסף בשביל בני ביתו, עכ"ל. **והחתם סופר** (שו"ת יו"ד ח"ב סי' רלט) הקשה על דברי הט"ז, והלא גם בני ביתו עניים הם וצריכים אנו לתת להם די מחסורם, וכיון שהורגלו בשלחן של כסף ולא מקבל עליה זולת זה מאין יבוא עזרם, וכו'.

וכתב **הש"ך** (ס"ק ד) ובטור כתב דה"ה מנורה ושולחן של כסף צריך למכור, וכו', וכתב הב"ח שכן עיקר, דשלחן ומנורה וכיוצא בהן שאין גופו ממש נהנה מהן מחייבין אותו למכור, עכ"ל. וכתב **בדרך אמונה** (ציון ההלכה מתנ"ע פ"ט קעא) בירושלמי (פאה פ"ח ה"ז) משמע דגם בזה אינו צריך להחליף אלא מדרגה א' דהיינו מכלי זהב לכסף ולא יותר, ומכסף לנחשת ומנחשת לזכוכית וי"א דכסף (ולגיר' הגר"א נחושת) וזכוכית אין מחליף כלל, ובמלבושיו אין מחליף כלל, והרמב"ם השמיט כ"ז כנראה דס"ל דלגמ' דידן אין חילוק.

ולמעשה בזמן הזה לא מצינו גבאי קופה של צדקה אומרים לנתמכים למכור את הספה ואת הנברשת ואת הרכב וכדו', שהיום דברים אלו אינם נחשבים כמחרישה של זהב בזמן הגמרא, אלא זה צורך אמיתי ובדרך כלל נחשב ל'כל מחסורו אשר יחסר בו'.

להארות או להערות: חיים פרוביין 0527688072 או בדוא"ל shiuryrgm@gmail.com

עינינו גל

טיסה כפולה מאיטליה

א. ברוך ה', שנתקיים בנו ברכת "אחותינו את היי לאלפי רבבה" והביא רש"י דברי חז"ל שהיא ברכת הריבוי שנאמרה לאברהם אחרי עקידת יצחק "הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים", ובירכו אותה שיהיה הזרע ממנה ולא מאשה אחרת.

ועתה בבחירות שהיו בשבוע שעבר, זכינו שתיהיה ברכת הריבוי בנו, כאשר נשמעו כל קהילות הקודש לשאגת האריות האדירה, שהשמיעו בכל קהל ועדה על פני ערי ישראל, מרן גאון ישראל הגר"ד שליט"א, ועימו מרן רה"י הרמ"ה שליט"א, שיצאו מגדרם, וחיברו את כל קצוות קהילות החרדים לדבר ה', כדין לולב הצריך אגד, ובכוחם העצום והמופלא, הצליחו במלאכת הקודש הרבה מאד מעל המשוער והצפוי, ונתגדל ונתעלה כבוד ענקי התורה על ידינו, בציות המלא להוראתם המפורשת, להצביע למפלגת החרדים, ולקדש שם ה' ברבים.

ב. ובאמת שיש כאן איזה סוד נעלם, איך שבמשך שנים רבות ישנם רק 7 מנדטים, והרי בעשרות השנים האלו הגענו בוודאי להשלשה של מספר הקולות, ומדוע זה לא משתקף במספר המנדטים, ומי שמספיק לו תשובות טכניות אז ודאי אפשר גם כאן לומר כל מיני תירוצים, אבל נראה שיש כאן שמירה על היהלום החרדי מפני עין רעה של הציבור החילוני, שכאשר הם קמים בבוקר ורואים עוד פעם 7 מנדטים הם "נושמים לרווחה" שהציבור החרדי נותר בגודלו, ואילו זה הי' משתקף במנדטים והיינו היום 21 מנדטים(!) הרי היו רודפים אותנו עד חרמה, והיו משתוללים מהזינוק החרדי כפי שהוא באמת, אולם עתה במציאות העכשוית הריבוי העצום נעשה מתחת לפני השטח, בדרך העלמה, בלי שתשזפנו עין אויבים.

והנה האמת היא שבעצם ההצבעה כבר הושג הנצחון! גם לפני שנראה איך הדברים משפיעים על הממשלה הבאה, כי ההצלחה הכבירה הושגה בעצם הענות אל קריאת ענקי הדור שליט"א, וביחס להמשך אמר מרן הגריא"ל שטיינמן זצוק"ל, שאכן הכמות המספרית לא תמיד משנה, רק תלוי מהי המפה הפוליטית ומאזני הכוחות בין הימין לשמאל, שבהתאם לכך מחזרים ורודפים אחר הנציגים החרדים, וחפצים לצרף אותם בשביל להקים ממשלה, ולפי הביקוש כך גדל היכולת לדרוש את עקרונות הציבור החרדי, ופשוט שזה מהדברים שתלויים רק בסיעתא דשמיא, וא"כ כאשר אנו מצידנו עושים את כלל ההשתדלות הראויה בכל הכוח והרצון, אז ממילא כבר מגלגל הי"ת, שיגדל הצורך בצירוף המפלגות החרדיות, כמו שעתה.

ג. והיה מחזק לראות את המסירות נפש, של ישישי ארץ, או יולדות וחולים, שבכוחם הדל התאמצו להצביע ולהישמע לציווי גדולי הדור, ומסירות נפשם היא זו שתעמוד לנו הלאה שנצליח להדוף את כל התכניות הזדוניות של מרשיעי ברית שונאי ורודפי עולם התורה, ונספר סיפור אחד "שובר שיאים" על שני זוגות שיצאו לחזק קהילות באיטליה, ושלחו אל גאון ישראל מרן הגר"ד שליט"א לברר אם עליהם להצביע, והורה שיבואו לארץ להצביע, ואף נשותיהם מחוייבות בכך אם יהיה להם הסדר עם הילדים, ובכן שני הזוגות האלו סברו וקיבלו, ובליל יום הבחירות יצאו הגברים בטיסה של ארבע שעות מאיטליה שיוכלו להצביע אחרי הנץ, על מנת שיוכלו לשוב מהר לאיטליה ולשמור על ילדיהם כדי לאפשר גם לנשותיהם לטוס בצהריים לארץ ולהספיק להצביע כפי הוראת רבותינו.

ורואים שהתורה מאריכה בגולת הכותרת של אברהם בכל פרטי הכנסת אורחים שלו אז באותה מסירות שעשה בשלישי למילתו, וכן את התבטלותו של יצחק לרצון ה' דוקא בעקידת יצחק, ואת נאמנותו של אליעזר ויופי שיחת עבדי אבות דוקא בעת מסירותו להביא אשה ליצחק, כי זה משקף את מסכת חייהם, כך יש להעלות את מסירותם על נס, בקניית כרטיסים באלפי שקלים, ובטרטור של יום שלם, רק כדי שיוכלו לקיים כפשוטו את הוראת הגדולים, כמה זה מגדיל זכויות בלי גבול.

וכעת עלינו להמשיך להיות נאמנים לגדולי הדור, ולסמוך על כל החלטה שיחליטו בדבר הצטרפותם לכל סוג ממשלה עתידית, כי בלאו הכי הימין והשמאל, זה נבילה, וזה טריפה, אלא שנתחדש ע"י מרן החזו"א ושאר גדולי הדור שיש לנסות להציל ולגזול את החנית מיד המצרי בכל מאי דאפשר, א"כ מה שיורה אותם ה' יעשו, ואנו נשוב ללימודינו **לעסוק רק בו.**

לְפַנּוֹת את הערב רב

א. בפרשה כתי' "ויצא יצחק לשוח בשדה **לפנות ערב**" ויש לרשב"י דרשה בתקזו"ח, שיצחק יצא לפנות את הערב, היינו, "לְפַנּוֹת כל מקטרגין דאינון ערבובא בישראל דערב רב" ע"כ.

ופירש הגר"א שם: רצונו לומר זהו "לפנות ערב" לְפַנּוֹת ערב רב מישראל, שמתחילין לשלוט מחצות היום ומן המנחה זמן דיצחק (שהרי הוא תיקן את תפלת המנחה) שלכן התחילו הערב רב לעשות העגל בשעה שש, וזהו ערב רב, ששני ערבים הן "רב" ו"זעירא", שכנגדן מנחה גדולה וקטנה, שלכן נאמר בין הערבים, וערב רב מתחיל מחצות היום זמן מנחה גדולה, וערב נקרא הכל מסטרא דילהון, וזהו שנאמר "אוי נא לנו כי פנה יום כי ינטו צללי ערב" וכן הן לשון ערבוביא", ע"כ.

ומבואר בפרשתינו רמז עצום, שרצה יצחק אבינו ליצא אל השדה כדי לפנות את הערב רב מהשדה, דהשדה רמז למקום העבודה לפני ה', ומבואר שע"י מידת יצחק שתיקן "שיחה" שהוא דרגת התפילה הכי גבוהה, שבזה הוא ממש מדבר אל ה' כדבר איש לרעהו, בכוח זה מתפנים ומתבטלים הערב רב.

דכמו שישמעאל נקרא ע"ש שבימיהם ישמע א-ל לתפילת ישראל, כך הערב רב מתבטל ע"י כוח התפילה, דכבר נודע מה שגילו רבותינו שכוח הערב רב לחבר את עשיו וישמעאל, שהם מעורבים מהתבן והמוץ שהם עשיו וישמעאל, א"כ כמו שצריך לבטל את ישמעאל ע"י כוח התפילה, כך צריך לבטל את הערב רב ע"י כוח התפילה של יצחק, כי התגברות יצחק נמדדת במה שיכול להתגבר כנגד ישמעאל בליצנותו וצחוקו.

ב. ומה שקרה כעת, שהערב רב ניסה להתחכם ע"י הגברת כוחו של ישמעאל, והנה נגדלו הערבים ל-19 מנדטים (והוא כמנין ישמעאל וי"ב נשיאיו, ועוד ששה שנולדו מקטורה), ע"י שחילקו מיליונים לערבים לצאת ולהצביע, וכך חשבו להגביר את כוחם ולגנוב את הממשלה מהימין, ובנתיים רק נסתבכה תכניתם, שחוץ ממה שתרמיתם נחשפה, גם סיבב מסובב כל הסיבות, שיצאו המונים להצביע, והושגה התוצאה ההפוכה, שמרוב שנתרבו כבר אין יכולים להצטרף אליהם, וזהו דוגמא איך שה' ברחמיו ממכה עצמה יכול לתקן רטיה, שמרוב הריבוי כבר אינם רלוונטים. (כ"ז נכון עד כמה שנותר בשמאל זיק מצפוני כל שהוא, מה שלא נראה בכלל, ומפחיד איך שהם וכל החברה הישראלית הולכים ומדרדרים, בנתינת יד לצירוף כל כך הרבה חברי כנסת ערביים בממשלה רק בשביל כל מיני אינטרסים נקמניים, והן בשקרם שכאי' "מוכרחים" הם להפר "הבטחת בחירות" ושחיתות כזאת נהית רשמית וכאי' זה דבר נסלח שבלית ברירה מפירים הבטחה, וזו דיוטא שפלה שעוד לא הכיר עולם השקר. ומעל הכל אכזריותם המבחילה כלפי מפגינים חרדים, ושפך דמם ע"י קלגסים רוצחים, ועל חטיפת חתן באופן מחפיר לעיני כלתו הטריה, ואין בעם קול מחאה אל מול דרדור מוסרי זה, וכנראה לעומק התהום אין תחתית).

וכמו שהנר, לפני שהוא כבה, הוא קופץ ומתגדל אך מיד נכבה, כך הערב רב לפני שיתכלו מן העולם, הם קופצים אל סופן, ומתגברים אלי אובדנם המוחלט, ורשעת בית המשפט והיועמשי"ת המרשעת, שהיא ממש בבחינת מה שאמרו חז"ל "ערפה, אימא דערב רב", וכאי' הם הולכים ומתגברים יותר בכוחם, עד שאי אפשר להרים יד ורגל במדינה בלי הסכמתם, כ"ז מורה באצבע על אובדנם הקרוב מאד, וככל שמתקרבים אנו למנחה קטנה ולבין הערביים של סוף הגלות, כך מתקרב הזמן בו פועל אבינו יצחק, שיוצא לשדה, לְפַנּוֹת את הערב רב.

ג. ובשו"ת דברי יציב (אבה"ע סי' פג), הראה בגאונותו איך שכל ג' התפילות של האבות הקדו' נתחברו ביו"ט של פסח, שהוכיח שנישואי יצחק היו בליל ב' דפסח, א"כ "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב" היה תפלת מנחה ביום א' דפסח. ובלוט כתי' ומצות אפה ופרש"י פסח הי', א"כ "וישכם אברהם בבוקר" שמזה ילפינן שאברהם תיקן תפלת שחרית היה ביום א' דפסח. וכן ביעקב "ויפגע במקום" היה ערבית דליל א' דפסח, עיי"ש שחישב לפמ"ש בתפארת יהונתן פר' ויצא עה"פ וישא יעקב דבערב פסח ברח יעקב, כי עשו אמר יקרבו ימי אבל אבי כי בחיי אביו לא רצה לשלוח בו יד, וכיון שנולד יצחק וידע שהקב"ה ממלא שנותם של צדיקים לכן רק בערב פסח הוצרך לברוח אולי בלילה ימות יצחק ויהרגנו עשו, לכך ברח בערב פסח ואז קפצה לו הארץ וכו' והתפלל שם מעריב.

ובניסן הארכנו שהשבתת השאור מרמז לביטול הערב רב, והכל הולך אחר החיתום, אחר תפילת המנחה שתיקן יצחק, כי בזה תלוי חיתום שנות הגלות, וכמבואר בגמ' שבת (פט,ב).

ובציפיתינו ציפינו שיקויים בנו דברי בעה"ט סוף פרשתן: "על פני כל אחיו נפל" וסמיך ליה "ואלה תולדות יצחק". לומר לך כשיפול ישמעאל באחרית הימים אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק, עכ"ל. והוא כמבואר שכוחו של יצחק עומד כנגד ישמעאל, כי יצחק עמוד העבודה, וישמעאל מגביר את עמוד העבודה, כי בימיו ישמע א"ל לתפלתינו, ונתפלל להי"ת שכ"ז יהיה בלי טיל ואזעקה וללא שום אבידות ופחדים רח"ל.

שידוך עם צדיק

א. יש לדון האם מותר להסתיר בשידוך מן הצד של הכלה, את הנתון, שאותו חתן שמציעים לה הוא צדיק ושקדן ויר"ש, האם זה נקרא ח"ו "פגם" שאסור להסתירו, או שבאמת הפחד שלהם מהתואר "צדיק" אינו צודק, ואדרבה מי יתן כל עם ה' צדיקים, וגם אם יש להם "דיעות מוקדמות" על צדיקים, הנה בודאי אחרי שיזכו להכיר את החתן ישמחו בו ויודו על האמת שהוא בבחינת צדיק וטוב לו, וכמובן שאין מדובר ב"מתחזה" שעושה עצמו כאי' הוא צדיק, ומתנדנד חזק בתפילה ומחפש נרווים וכדו', כי מי שמעמיד פנים, ומשתמש בכתר הצידקות שלא כדין, אולי מצוה לספר בשידוכים שהוא חי בדימיונות, רק אנו מדברים כאן על צדיק אמיתי, ירא שמים מרובים, שכל מציאותו תורה ועבודת ה' ויראת שמים, וכל מי שמכירו מאד שמח עימו ונהנה במחיצתו, ורק מפני "דיעות מוקדמות" הם "פוחדים" מבחור צדיק, שאולי לא מספיק נחמד לחיות עימו.

ובבית הלוי בפרשה הוכיח מדברי אליעזר ששינה מדברי אברהם, בשביל להסתיר את העובדה שיצחק מאד צדיק, כיון שחשש שזה ירתיע את משפחת בתואל ואת האח לבן, שיראו שמציעים לרבקה חתן מידי צדיק. (כמו שבאמת ארע בעת שהיא נפגשה עימו לראשונה, שהיא נפלה מעל הגמל, תיכף שעיניה הביטו בצורת דמותו הנשגבה והקדושה של יצחק).

ב. וזה לשון הבית הלוי: "וישביעני אדוני גו' ולקחת אשה **לבני**". הנה אברהם אמר לו "ולקחת אשה **לבני ליצחק**" והעבד אמר להם רק "לבני" ולא סיים "ליצחק" כאשר נאמר לו. רק הענין, דאברהם אמר לו "לבני ליצחק" הכוונה שיבחר אשה שתהיה הגונה גם "**לבני**" דהיינו שתהיה כלתו של אברהם, ותהיה הגונה להיות אשה ל"**יצחק**" לפי מעלתו. והנה נסביר במשל, שמנהג קצת מהגבירים שיש לו בת ומשדך אותה עם בן רב גאון אחד, ומפזר ונותן נדוניה לחתן עבור יחוסו עשרת אלפים רובל. ובא אליו שדכן אחר ואמר לו הן אתה רוצה ליתן עבור זה שיש להחתן אב גאון עשרת אלפים רובל, והן אני יציע לך עלם מהולל אשר הוא בעצמו יהיה גאון גדול וקח אותו לחתן. ולא רצה הגביר, ואמר לו אין בדעתי לעשות בתי שתהיה רבנית (ורוצה רק מחותן אדם צדיק, כדי שיהיה לחתן ייחוס שהוא בן של... אבל אינו רוצה חתן צדיק בשביל בתו).

ומובן מדבריו של הגביר הנ"ל שאמנם התורה אצלו למעלה גדולה תחשב, אבל אינה מענגת, ולכן עבור מחותן אב גאון יפזר הרבה, אבל את הגאון בעצמו לא יתרצה ליקח לחתן, כי אינו רוצה שבתו תהיה מיושבות אוהל רק תהיה אשת גביר סוחר ותהנה מעוה"ז במרכבה וכדומה. וכן היה אז כשבא אליעזר וראה בני הבית והכיר את לבן ומדרגתו, נתיירא כי אם יהלל את יצחק כי הוא צדיק גדול אפשר שזה יקלקל את כל השידוך, **וע"כ הסתיר ולא דיבר כלל מיצחק** רק דיבר ממעלות אברהם, ובזה ודאי יסכימו, כי גם להם מרוצה שיהיה להחתן אבא צדיק", ע"כ תורף דבריו של הבית הלוי.

ובודאי שמדובר באופן שזה מתאים לכלה, כמו כאן שראה שרבקה מצידה מתאימה ליצחק, וכל חששו היה שמצד אביה ואחיה ובני משפחתה יערימו עליו קשיים, ולכן הסתיר את הידיעה שהחתן יצחק הוא צדיק וירא שמים עצום, והתמקד רק במעלות של אברהם המחותן שהוא צדיק ועשיר וכו', כי הבין שישמחו שמדובר בשידוך עם ייחוס. וכך מוצאים הרבה פעמים שיש בת חזקה ממשפחה פתוחה, וההורים מחפשים חתן פתוח שיוכל להתמזג עם הפתיחות של המשפחה, אולם לבת מתאים בחור שקדן עמל, מתמיד וצדיק, מדקדק בקלה כבחמורה, רציני וירא שמים, לכאורה לפי הדברים הנ"ל, יהיה מותר להסתיר את דרגת צדקותו של החתן, ויוכלו להתמקד במעלות אחרות שיש בשידוך, בשביל שיצא השידוך לפועל.

ג. והנה בהרבה ישיבות קיים סוג של פתיחות שגורם לכך שבחורים נהפכים להיות יותר פתוחים מהבית שממנו הגיעו, ובדרך כלל הדבר נובע מההתלהבות של צעירים שנטוע בהם כוח סקרנות עצום, ובהעדר פיקוח מתאים בישיבות הענק של היום, בחור נחשף להבלי העוה"ז, ויותר גרוע שמתפתח יחס דוחה לצדיקות כאילו זה "נטל" מיותר. וכדי שהבחורים ירצו לבא בקשר אירוסין עם התורה - "וארשתיך לי לעולם", צריך שיבא איזה שדכן חריף כמו אליעזר עבד אברהם, ויציע להם את התורה והאידשקייט והיראת שמים, בלי לומר להם שזה קשור ל"צדיקות", וכך יתקיים בהם טעמו וראו כי טוב ה', ויראו את יופי צוף מתיקות התורה, ונועם דקדוק ההלכה, וחדוות השקידה וההתמדה, ויכנסו בעבודת ה' מתוך שמחה.

וצריך להסביר לאותם הבחורים ש"מפחדים" להיות צדיק יותר מדי, ונראה להם שהצו"לניק מוזר ודחוי, שמבטם עליו חיצוני, שהרי אחר שנכנסים פנימה לתוך עבודת ה' כבר זוכים לתענוג עילאי, ומהבילים את כל ענייני העוה"ז, ומרגישים את הטעם של "להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו" כאן בעוה"ז, ומי שעדיין פוחד מזה, שיתחנן להקב"ה שיאיר את עיניו **שלא יפחד מהצדיקות**, והרי בין כך אחרי שיהי' צדיק, יהנה וישמח.

מה נחשב "כל טוב..."

א. כשאליעזר יצא לדרך הוא נטל "כל טוב אדוניו בידו", ופרש"י ע"פ מדרש שאברהם כתב ליצחק שטר מתנה על כל אשר לו כדי שיקפצו לשלוח את בתם. אבל רשב"ם כ' כפשוטו של מקרא שמדובר בטוב רוחני, וז"ל: "האנשים החשובים של בית אברהם, הוא שנאמר לפנינו והאנשים אשר עימו", עכ"ל. וכנראה הכוונה לאלו שגייר אברהם אבינו, ולקחם אליעזר עימו בשביל דין ברכת אירוסין בעשרה. (ויש פירשו שלקח י' גמלים כי כ"א מהאנשים רכב על גמל אחד, וכך היה לו מנין).

ובכלי יקר בי' בלשון כל 'טוב', וז"ל: "מדלא פירש במקרא מה היה בידו, קרוב לשמוע דקאי על מה שמצינו שלקח בידו, והיינו נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים עשרה זהב משקלם, וקראם כל טוב אדוניו לפי שאברהם עשה מהם סימן לשקלים ולי' דיברות שבשני הלוחות, ואין טוב אלא תורה על כן קראם כל טוב אדוניו, כי זה הטובה האמיתית, לכן לא נאמר כל 'רכוש' אדוניו.." עכ"ל. ונפלא שכאן התורה רמזה לנו שלא רק אליעזר חשב על הרמזים הללו, אלא אברהם בעצמו בחר דוקא בתכשיטים אלו כדי לרמוז על עניינים רוחניים, וזהו כל טוב **אדוניו**, שכל הטוב הרוחני הזה מתייחס אל אדוניו אברהם, שהוא זה אשר ייעדם וכיוונם לעומק רמזם הנפלא.

ענין זה נותן לנו מבט אחר על קנייני העוה"ז, שכל מדידת הערך שלהם הוא רק לפי היותם כלי-שרת לעבודת ה', וזוהי עשירות...! ובעל עיניים רוחניות, מחפש בכל דבר את התוכן הרוחני והפנימי שלהם, וכשנזכר ב"טוב", אין טוב אלא תורה.

ב. וכך מצינו במגילת קהלת שכמה פעמים משבח שלמה המלך את הגשמיות והאכילה והשתיה, ולדוגמא אומר: "הנה אשר ראיתי אני טוב אשר יפה לאכול ולשתות ולראות טובה בכל עמלו שיעמול תחת השמש מספר ימי חיו אשר נתן לו האלקים כי הוא חלקו" (ה,יז), והעוסק רק בפשטות המקרא יטעה ללמוד מפסוק זה שיש להנות מהחיים ולנצל כל רגע לתאוות העוה"ז ה' ירחם, אולם רש"י שם מפרש דלאכול ולשתות ולראות טובה היינו: "לעסוק בתורה שהיא לקח טוב ואל יקבץ הון רב אלא בחלק הניתן לו ישמח כי הוא חלקו" הרי שמפרש בדיוק להיפך מהפשטות דקאי על טוב העוה"ב.

ומקורו מדברי המדרש רבה (קהלת ג,טז): רבי תנחומא אמר כל אכילה ושתיה שנא' במגילה הזאת בתורה ובמעשים טובים הכתוב מדבר, אמר ר' יונה בנין אב שבכולן שנא' "והוא ילוונו בעמלו", בעולמו בעוה"ז בקבר בעוה"ב, וכי יש מאכל ומשתה בקבר שמלווים את האדם לקברו? **אלא אלו תורה ומעשים טובים שעושה האדם**...! הרי שהיה ברור לחז"ל שכל התפיסה של טוב עוה"ז הוא רק בקניינים הרוחניים, שכאשר מבין את ערכם האדיר הן לו כאכילה ושתיה ממש שמשביעים את הנשמה ומרוים את צמאונה ברכישת הטוב האמיתי.

ובאמת יש תמהים מהו שהכריז דוד "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף" ומה הרבותא בכך, הרי פשיטא שכל שורת גמ שווה כל חללי דעלמא, ומה יש להשתבח בדבר כה פשוט? אלא מתרצים שהכוונה לאותו כסף וזהב שהכין לשלמה כדי לבנות את ביהמ"ק, שגם כלפי כסף וזהב זה שכולו היה למען בנין ה', אמר שיותר טוב לו מזה לימוד תורת ה'. וכבר שמע זאת דוד מהי"ת בעצמו שאמר לו "כי טוב בחצריך מאלף בחרתי" טוב לי יום אחד שאתה עוסק לפני בתורה מאלף עולות שעתיד בנך שלמה לעלות לפני בביהמ"ק, ואע"פ שעולה נחשב לקרבן הכי קדוש, ונקרב ע"י שלמה עם כל הכוונות הידועות לו, בריבוי גדול ועצום של אלף עולות, בכל זאת לימוד התורה חביב בעיני ה' יותר לכן טוב לי תורת פיך...

ג. ורה"י הגאון רבי בונם שרייבר שליט"א שעלינו להתפלל מעומקא דליבא שיהי' בריא במהרה, אמר פעם בדרשת סיום, שזהו שאמרו חז"ל על אברהם ה"עברי" שהוא בעבר אחד וכל העולם כולו בעבר האחר, כיון שהעולם סוחב לכיוון העושר, ולוט פונה אל סדום שכולה טובלת בעשירות, ואילו אברהם אומר לו: "אם השמאל ואימנה ואם הימין ואשמאילה" שמניח עצמו במציאות חיים אחרת. ונתן המחשה נפלאה מהו מבט אמיתי של ערך לתורה. אם היו חברים שלמדו בישיבה ואח"כ התחתנו וגרו בערים מרוחקות זו מזו, ואחר 15 שנה יתקשר אחד לשני ויבשרנו שזה עתה נולד לו בן ראשון, הרי בוודאי תיכף יראה לדחות כל עיסוקיו לחוות ברית כזו מרגשת. אבל אם למחרת יתקשר אליו חבר אחר שעורך סיום על מסכתא תענית ומזמין אותו ל'אירוע חגיגי' שעורך לרגל זה, יתמה מה עלה על דעתו להטריח אותו על דבר פשוט שכזה... עכ"ד.

ויש לברר מי ה'מוחזק' ומי ה'מוציא', ולידע האמת שהטוב האמיתי הוא תורה ומצוות, וזוהי העשירות, ותאוות עוה"ז בא להוציא מזה... ומסופר שיהודי אחד בא להוציא בנו מראדין וטען שאינו רואה שהולך לצאת רעק"א... ושאלו הח"ח להיכן לוקחו? ענה לו שנהוג אצלם בעיירה שכ"א מגדל פרה וכבשה ומתפרנס קצת... אמר הח"ח: אני מבין ממך שהוא אינו הולך לצאת גביר... תשאיר אותו פה, שיהי' לו לפחות קצת ידיעות.

בס"ד

עיונים בדברים העומדים

ברומו של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בעניני תפילה | גליון עב

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכתה

ברכות ק"ש
חלק ב'

הקדמה לברכות קריאת שמע

בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב שתי' לפניה ושתי' לאחריה אחת ארוכה ואחת קצרה,
[משנה ברכות פרק א' משנה ד']

חשון
תשפ"ז

תקנת ברכות קריאת שמע

שבע ביום הללתיך - על משפטי צדקך

איתא **במשנה בברכות** (יא ע"א) "בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב שתי' לפניה ושתי' לאחריה אחת ארוכה ואחת קצרה". **ורש"י** הביא **מהירושלמי** ששבע ברכות הללו על שם הפסוק בתהלים (קי"ט קס"ד) "שבע ביום הללתיך". והא דקבעו ברכות האלו על קריאת שמע, **פרש"י בתהילים** שם, שכתוב אח"כ 'על משפטי צדקך" – והכוונה - "על קריאת שמע שהיא דברי תורה".

קריאת שמע היא נקראת 'משפטי צדקך'

והתורת המנחה (מאמר פ"ג) [תלמיד הרשב"א] הוסיף בזה, "ורז"ל אמרו שבע ביום הללתיך, שבע ממש, ודרשוהו על קריאת שמע וזהו על משפטי צדקך, שאין לך בכל המציאות דבר אמת וצדק אלא יחוד השם ית' דכת' (ירמיה י ז) 'כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך', וסמיך ליה 'וה' אלקים אמת', הוא לבדו אמת ואין בכל הנבראים והנמצאים אמת כאמיתתו, וכמו שכתבנו בכמה מקומות שאמיתת מציאותו ויחודו הוא האמת והצדק. ועל כן קרא ליחודו 'משפטי צדקך' וכו'".

ויש לצרף לדבריו דברי **התוס' במנחות** (לב ע"ב ד"ה הא מורידין) שכתבו לבאר דברי הגמ' במגילה (דף טז:) "דברי שלום ואמת, מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה, במזוזה קאמר שהיא אמיתה של תורה שיש בה מלכות שמים וכו', [וגירסת הצ"ק 'קבלת עול מולכות שמים']". הרי שקריאת שמע נקרא **'אמיתה של תורה'**. [וע"ע **בשבלי הלקט** (סי' ו') דמבואר דענין 'מודה על האמת' קאי על קבלת עמ"ש של קר"ש].

למה תיקנו ד' בערבית וג' בשחרית

האבודרהם הביא בשם **הראב"ד** "לפיכך נתנו את היתירה לערבית מפני שתפלת ערבית רשות ובעינן שיהו שוין. **והלבוש** (ריש סי' נ"ח) כתב עוד טעם, "לפי שבסדר הזמן קדים הערב לבקר דכתיב 'ויהי ערב ויהי בקר וגו'", לכך לקחו הד' שהם הרוב לערבית שהן קודם, והג' הנותרים הניחו לבקר, כי זריזין מקדימין למצות וכל מה שיוכלו להקדים מקדימין, והוא שיגיע זמנה".

מה ענין ברכת יוצר אור למצות קריאת שמע

והרמב"ן בברכות (יא ע"ב) ביאר ענין ברכת יוצר אור שהוא ברכת השבח על התחדשות האור בכל יום, והטעם שתיקנו ברכת יוצר אור אצל קריאת שמע, "מפני שזמנה של קר"ש תלוי ביצירת האור ובעריבתו". ומשמע מזה דבאמת עיקר הברכה יש בה מחייב בפנ"ע כמו שאר ברכות השבח, אלא שסמכוה לקר"ש דתלוי בזמנה של קר"ש.

ובאמת **האבודרהם** ביאר הטעם של מצות קריאת שמע עצמה שחייבין בשכבנו ובקומנו, "ליחד את השם ית' בשכבנו ובקומנו להודיענו שהשם יתברך אחד והוא ברא היום והלילה ולהוציא מלבם של כופרים שאומרים שתי רשויות יש, לפיכך יש לנו ליחד הש"י בעתים הללו לומר שהשם אחד ולומר לו". ולפי דבריו, אינו רק שזמנה תלוי ביום ובלילה אלא שעיקר טעם מצות קריאת שייך לענין בריאת היום והלילה.

הזכרת מדת לילה ביום ומדת יום בלילה

וביסוד זה ביאר **רבנו יונה**, מה שאמרו בגמ' ברכות (יא ע"ב) דמה שאומרים 'ובורא חושך' בבוקר, "כדי להזכיר מדת יום בלילה, וכן 'גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור' בלילה כדי להזכיר מדת לילה ביום". וכתב, "היה אומר הרב רבי אליהו הצרפתי ז"ל שטעם הדבר משום דאמרינן בגמרא [המהרש"א העיר דעובדא זו אינו בגמ' אלא עובדא כעי"ז בחולין (פז.) לענין רוח והרים, וע"ש בגהש"ס] ההוא מינאה דאמר לר' מי שברא אור לא ברא חשך ומי שברא חשך לא ברא אור שנאמר יוצר אור ובורא חשך, כלומר ממה שלא אמר יוצר אור וחשך משמע שכל אחד ואחד היה לו בורא לבדו, אמר לו שוטה שפיל לסיפיה דקרא ה' צבקות שמו שהוא לבדו ברא הכל, וע"כ אנו אומרים מדת יום בלילה ומדת לילה ביום להודיע שבורא אחד ברא הכל".

חתימת יוצר המאורות – נחשב כחתימה בענין יחוד הבורא

אולם ע' **בתורת המנחה** שם שהק', "ויש לשאול כיון שאלו הברכות הן ברכות קריאת שמע שהוא יחוד השם ית', למה אינן חותמות מעין קריאת שמע שהוא יחוד השם ית', כמו שחותמות הברכות של שאר המצות וכו', שמזכיר סמוך לחתימה המצוה שהוא מברך עליה". מבואר מקושיתו דהבין דהמחייב של הברכות הוא הקר"ש, ולא כדברי הרמב"ן שיש מחייב בפנ"ע של ברכת השבח על האור. [ויבואר באריכות בעמ' ב'].

ותי', "ועל דרך האמת, אף הן חותמות ביחוד השם יתברך, כי מפני הדעות הרעות שהיו בתחלה שהיו סוברים שהכוכבים הן הן האלוהות ומנהיגי העולם והשמש והירח הם האלהים האדירים הגדולים והנוראים ושאר הכוכבים אלהים אחרים, וכן היו סוברין כי ההויה וההפסד הוא על ידי עירוב האור עם החשך וכמו שכתבו בספריהם. ועל כן תקנו בשחר בחתימת יוצר אור 'יוצר המאורות', כדי שלא יעלה על לב כי המאורות והכוכבים הן האלוהות ויש בידם להטיב ולהריע, אינו כן כי (קהלת ה ז) גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם, כי השם ית' הוא על הכל והוא יצר המאורות שכל הכוכבים נקראו מאורות שנא' (תהלים קמח) הללוהו כל כוכבי אור, וכיון שהוא יצרם אינן רשאין לעשות דבר אלא מדעתו ואינן מחדשין ענין אלא במאמרו. ועל כן אמרו יוצר המאורות ולא אמרו יצר אלא יוצר כלומר הוא פועל ועומד תמיד מחדש בכל יום טובו. וזהו עיקר יחוד השם שאנו מיחסין כל הפעולה בו".

בשורה טובה ומשמחת! • פתיחת קו בית הוראה לשאלות בהלכות וביאורי תפילה • חייגו 077-215-0094

לזכות רפואת יחזקאל בן רבקה בריינא
ודוד אלימלך בן בילא רבקה

הוקדש לרגל השמחה במשפחת הירש על בתם הנולדה במז"ט
יהר"צ שתזכו לגדלה לתורה ולחופה ולמעשים טו

הגדרת הברכות של ברכות קריאת שמע

הנה דנו הראשונים, האם ברכות קריאת שמע דומה לברכות המצות שהם ברכות הנאמרים על המצות, או לא, ועוד דנו למה אין אומרים נוסח של "אשר קידשנו במצוותיו וצונו לקרות את שמע", ולא מבעיא אם ברכות קר"ש אינו ברכות המצות, למה אין מברכים אותם, ואפילו להניד סוברים דדומין לברכות המצות למה באמת אין אומרים הנוסח הרגיל של ברכת המצות.

דעת הרמב"ן

כתב **הרמב"ן** "שהדבר ידוע שאהבת עולם ברכת המצוה היא לק"ש[א], שכל המצות כולן טעונות הן ברכה עובר לעשייתן, וכן בהלל וכן במגלה וכן בקריאת התורה, וכ"ש ק"ש, וזהו שאמרנו בהשכים אחר שקרא א"צ לברך שכבר נפטר באהבה רבה, דברכת שנון תורה היא, אלא שתיקנו בק"ש שתים לפניה מפני שזמנה תלוי ביצירת האור ובעריבתו, אבל ברכת יוצר אור ומעריב ערבים ברכת השבח הן". הרי דחילק הרמב"ן בין הב' ברכות, דברכת יוצר היא ברכת השבח על האור, וברכת אהבה רבה היא ברכת המצות.

וביאר **הרמב"ן** ענין ברכת יוצר אור, והטעם שמברכין על האור כל יום מחדש, "לפי שהעולם אינו משתמש אלא באורה של יום, ובלילה הלכה לה אותה האורה והחשך ממשמש ובא, וכל בקר מתחדשת לו אורה, תקנו בכל שחר ברכות המאורות כמו שסדרו בה המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית"[ב].

דעת הרשב"א

והרשב"א (בשו"ת סי' מ"ח ושי"ט) חולק וס"ל דברכות של קריאת שמע אינן ברכות של קריאת שמע ממש כברכת התורה וכברכת הצות. שאם כן היה לנו לברך לקרוא את שמע כמו שמברכין על קריאת התורה ועל קריאת המגלה. אלא ברכותיהן שנתקנו בפני עצמן, אלא שתקנו לאומרן לפני קרית שמע ולאחריו, וכתב דאם כבר קרא קר"ש חוזר ואומרן בלי קר"ש". מבואר מדבריו דלא הוי ברכת המצות אלא ברכה בפנ"ע אלא שתקנוה על קר"ש[ג].

דעת המאירי

וגדולה מזו מצינו **במאירי במגן אבות** וז"ל, "וכ"ש בברכות אלו של ק"ש שאינן כשאר ברכות המצות לברך אשר קדשנו וכו' לקרות את שמע שיהא צריך לסמוך להם את שמע, **אלא ברכות הן שנתקנו לעצמן ראשונה על מציאתו של יום ושניה על חבת התורה, אלא שאחר שנתקנו תקנו לסמוך להם מצות שמע**, ומכל מקום אינן מעכבות את שמע, ולא שמע מעכב אותן כמו שביארנו, וכן אין הסדר מעכב בהן, והרי הן כברכת מלכיות זכרונות שופרות שנתקנו לעצמן, ואחר שנתקנו תקנו לתקוע על הסדר שלהן, ומ"מ לא הן מעכבות את השופרות ולא שופר מעכב אותן אלא מברכין בלא שופר ותוקע בלא אותם הברכות, אלא של מצוה הואיל ונתקנו הוסיפו עליהן מצוה לתקוע על סדרן. ואף אלו הואיל ונתקנו נסדרו על השמע, וא"כ [אין] הפסק מעכב בהן".

למה אין מברכין אשר קדשנו וכו' על קר"ש

ומעתב יש לדעת, למה באמת לא תיקנו ברכת המצות. ויש להקדים דבאמת מצינו דדעת רב עמרם גאון (הובא ברבנו יונה ריש ברכות) דהיכא דהתפלל מעריב לפני צה"כ, כשיחזור ויברך, 'יברך אקב"ו לקרוא קר"ש'. ובל השיג רבנו יונה שאין זה נכון דלא מצינו ברכה זו בשום מקום.

והרשב"ש (סי' קע"ד) הק' קושיא זו, ע"ש דס"ל כהרשב"א דהברכות אינן ברכות המצות, והוכיח זה מהא דאנשי משמר ברכו רק ברכה אחת, ע"ש, אבל הק', "**ומיהו התימה הגדול הוא למה אין אנו מברכין בכל יום בשחר ובערב קודם קריאתה אקב"ו לקרות את שמע כשם שמברכים על כל מצות** וכו', **ומה שנראה לי בזה הוא**, שאע"פ שברכות אלו לא נתקנו על שמע, מ"מ פוטרים הם הקורא מלברך אקב"ו לקרוא את שמע, ולא גרע מהקורא בתורה שחייב לברך על קריאתה ואפילו הכי ברכות אלו של ק"ש פוטרות אותו מלברך, דאמרינן התם בפ"ק דברכות אמר רב יהודה אמר שמואל הקדים לשנות קודם שקרא את שמע צריך לברך ואחר שקרא ק"ש אין צריך לברך מאי טעמא שכבר נפטר באהבה רבה. והטעם שהיא פוטרת ברכת התורה לפי שיש בה עניינים הרבה של דברי תורה ודבק לבנו בתורתך. ואם טעם זה הוא פוטר ברכת קריאת התורה ואפילו מופלג, כ"ש שהוא פוטר ק"ש שהיא בסמוך שהרי יש בה קבול מלכות שמים שהרי אומר ויחד לבבנו לאהבה את שמך, על כן לא תקנו לברך על שמע, כנ"ל". ומבואר מדבריו דברכת אהבה רבה פוטר את הברכת המצות.

והאבודרהם כתב תירוץ נפלא, "והטעם שאין מברכין בא"י אמ"ה אקב"ו על קריאת שמע כמו בשאר מצות מפני שענין הברכות כלם הוא לקבל עול מלכות שמים עלינו כדאמרי' בפרק כיצד מברכין (מ, ב) שכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות אינה ברכה ופסוק שמע יש בו הזכרת השם וגם כן הוא נחשב כמו מלכות כדאיתא בר"ה (לב, ב), [שהוא אחד מפסוקי מלכיות אף שלא מוזכר לשון 'מלכות'], והרי הוא חשוב כברכה". [ודוגמא לזה כתב **הלבוש** (סי' רי"ד) לענין ברכת המחזיר נשמות "וברכת אלקי נשמה לדעת האומרים שאינה סמוכה לברכת אשר יצר ואין בה מלכות, כיון שמזכיר בה שהקב"ה בורא הנשמות ונופחם בגופם ואח"כ נוטלם מהם ואחר כך מחזירם להם, אין לך הזכרת מלכות גדולה מזו שעושה בעולמו כרצונו כמלך במדינה"].

ברכות קר"ש קודם זמן קריאת שמע

כתב **בשו"ת הרשב"א** (סי' מ"ז) בסו"ד דכיון אין הברכות ברכות הקריאה, אם ברכן קודם זמנם של שמע אין בכך כלום. והרשב"א ישב בזה המנהג להתפלל מעריב קודם הזמן, הרי שאמרו ברכות קר"ש לפני זמן קר"ש, וכשהגיע זמן קר"ש חזרו לקרות קר"ש בלא ברכות. אולם **רש"י** (ריש יא ע"ב) חולק ע"ז, וז"ל "יוצר אור ובורא חשך - לקמיה מפרש אידך מאי היא, דאילו ברכה דישתבח אינה מן המנין שהיא לאחרי פסוקי דזמרה כמו ברכת הלל, ואומרים אותה קודם זמן קריאת שמע אם ירצו". ואף דרש"י בעצמו לעיל (ב.) הביא מנהג זה, והביא דברי הירושלמי דאמרו קר"ש רק לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה, ולשיטתו קשה היאך יאמרו הברכות, ע"ש **ברבנו יונה** שתי' באופ"א שאע"פ שאינו לילה ממש, מפני שלא יצאו הכוכבים, אפ"ה כיון ששקעה חמה והוי לילה לענין תפילה של ערבית, ה"נ הוי לילה לענין הברכות ושפיר קרינן ליה "גולל אור מפני חשך וכו', הואיל ששקעה החמה ואינו יכול להתפלל תפילת המנחה. ומבואר דס"ל דאין לאומרו קודם זמן קר"ש, כמו שכתב רש"י לענין קר"ש של יום.

ולדינא, **המ"ב** (ריש סי' נ"ח) כתב דאין לומר הברכות קודם זמנו, וציין לדברי רש"י. [וכן משמע כן מדברי **הטור** "וקורין ק"ש ומברכין שתים לפניה ואחת לאחריה וכו', והוא שיגיע זמנה וכו'"]. וכ"ז לפני הזמן, אבל לענין קר"ש אחר ג' שעות, מפורש במשנה סוף פ"ק דברכות, דאע"ג דהפסיד קר"ש, ברכות קר"ש לא הפסיד.

א והנה הרמב"ן הוכיח דהוי ברכה על קר"ש מהסוגיא דאנשי משמר דברכו ברכה אחת (ברכות יא ע"ב), [הבאנו בתפילה כהלכתה] ולא נתבאר כוונתו. והפרי יצחק ביאר, דהרמב"ן הוכיח מהא דמשמע דרק אם ברכו ברכת אהבה רבה, אז ברכו יוצר כשהגיע זמן, אבל אי אפשא לא, ומזה הוכיח דהוי ברכת המצות וא"א לברכה אח"כ. והפני יהושע ביאר קצת אחרת, דכוונת הגמ' הוא דכיון דכבר אמרו ברכת התורה, הרי אין על מה לברך אלא על קר"ש, משא"כ ברכת יוצר הוא קיום בפנ"ע אפילו אינו על קר"ש.

אמנם קשה, דהרי לשון הגמ' לא משמע הכי, דמאי קאמר דברכת יוצר אור "דלא מטא זמניה", הא אין נקודת החילוק בין הברכות למה לא ברכו עד עתה, אלא החילוק הוא אם מצי לברך אח"כ, וצ"ע.

והנה **האור זרוע** (סי' כ"ה) הוכיח מכאן דבאמת מצי לברך בדיעבד אחר המצוה ג"כ, מהא דמצי לברך יוצר אור אחר קריאת שמע. ומבואר דאדרבה, יש להברכות דין של ברכת המצות דנאמר עליהם דין עובר לעשייתן. וע' בשג"א (סי' כ"ו) דג"כ נקט דהוי ברכה על קר"ש, ופשיטא דא"א לאומרו אחר קר"ש, והא דאמרו אחר קר"ש הוא רק משום דאדרבה הברכות מעכבין זה את זה וכן מעכבין את קר"ש כמו שנקטו הראשונים, וא"כ קיום מצות קר"ש עדיין תלוי ועומד בברכת יוצר אור דעתיד לברך. ולפי"ז הק' על האו"ז, דאדרבה עדיין נחשבה עובר לעשייתן, דאף דכבר עשה המעשה מצוה של קר"ש, עדיין הוא לפני קיום המצוה.

ב הרמב"ן שם מדמהו לברכת בורא מאורי האש לברכה זו, וז"ל, "נ"ל דברכת האור אינה ברכת הנהנין, דא"כ כל [illegible] מחייב בה, שלא תקנו ברכה בהנאות שאינן נכנסות לגוף, כגון רחיצת מים קרים וחמין, וכגון נשבה הרוח ונהנה, וכ"ש באור שאינו נוגע בגוף כלל, לא אמרו אלא בדברים הנכנסין לגוף והגוף נהנה מהן כגון אכילה ושתיה, וריח נמי דבר הנכנס לגוף וסועד הוא וכאכילה ושתיה דמי, אבל ברכת האור כברכת של יוצר המאורות ושתיהן ברכת השבח הן, כברכות הללו שבפ' הרואה (נ"ד א') ברוך עושה בראשית וכו', וכשם שאורה של יום במאורות כך אורה של לילה במאור האש, ובדין הוא שיברך בכל לילה [בורא מאורי האש], אלא כיון שתשמיש של אש ואורו צריכין לו בין ביום ובין בלילה תדיר, לא ראו לברך עליו בכל לילה וכו', ובמוצאי שבת ובמוצאי יום כפורים כיון שהשבת אסרה עלינו תשמישו ואורו של נר, שאין אנו משתמשין בו ממש, אע"פ שמשתמשין בנר הדלוק מערב שבת מ"מ כבר נפסקה ממנו עיקר הנאתו ותשמישו של אור, וכשחזרנו להנאת אורו במוצאי שבת ברכנו עליו דהוה ליה כנכנס ויוצא לחנותו של בשם שמברך על כל פעם ופעם", עכ"ל. מבואר דאם היה ברכת הנהנין היה מחויב לברך כל שעה שחוזר ונהנה ממנו, אבל השתא דהוא ברכת השבח, אינו מברך אלא כל זמן שיש התחדשות בהתפצעה.

ג וילה"ע מה הק' תלמידו בעמ' א' למה לא אומרים הנוסח של ברכת המצות, ותי' דענין הברכות הוא עניינו של קר"ש, הלא רבו הרשב"א כבר תי' הקושיא.

ד ובביה"ל הק' דמרש"י בסוף העמ' קצת משמע דיכולין לומר ברכת אהבה רבה קודם הזמן דרש"י שם כתב דאהבה רבה ראוי לומר בלילה, ע"ש. וכתב דיש לישב בדוחק. ואולי הישוב הוא, דשאני אנשי משמר דכמו שקראו קר"ש מוקדם, ודאי יכולין לברך אהבה רבה, אבל לשאר בני אדם דעדיין הוא קודם הזמן הראוי לומר קר"ש, ה"ה דאין לומר ברכת אהבה רבה.

תפילה כהלכתה • האם ברכות מעכבות את שמע

איתא במשנה ריש פרק ב' דברכות (יג ע"א) "היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כוון לבו יצא". והראשונים הביאו דברי הירושלמי דהוכיחו מכאן דהברכות אין מעכבות. ומאידך גיסא דייק רב האי גאון מהא דמסקינן לעיל (יב.) דאין סדר מעכב, משמע הא אם לא אמרו הברכות כלל מעכבי. ותו' דחלוק בין יחיד לצבור, דדוקא בצבור מעכב, אבל ביחיד אין מעכבי כלל. ויש להקדים דכל הנידון שהברכות יעכבו את ק"ש, הוא רק כדי לצאת ידי ק"ש כתיקונה כתקנת חכמים, אבל פשיטא דמדאורייתא ידי"ח.

והנה בעיקר דברי הירושלמי, הק' **הריטב"א והרא"ה** דפשיטא היא דאין הברכות מעכבות את שמע, דהרי בכל המצות אין הברכות מעכבות את המצות. והנה מה שהק' הראשונים על הירושלמי מהא דאין הסדר מעכב, דמשמע דהברכות שפיר מעכבי, תמה **הב"ח** ועוד אחרונים, "דהא איכא למימר דהברכות שתקנו לברך לפני ק"ש ולאחריה ודאי מעכבות זו את זו שאם לא אמר כל הברכות לא יצא ידי חובת הברכות שחייבוהו לברך וכאילו לא בירך כלום אבל לענין אם יהא יוצא ידי חובתו במה שקרא ק"ש בלא ברכות אימא לך דיצא ידי חובתו דמצות ק"ש אף על פי שלא בירך הברכות שחייבוהו לברך דברכות אינן מעכבות לק"ש דבהכי מיירי משנה דהיה קורא דבקורא ק"ש ואינו מברך הברכות דיצא ידי ק"ש, וצריך עיון".

והגר"א בשנות אליהו הרכיב ב' הקושיות יחד, שכתב על קושית הראשונים, "ונראה שאין משם ראיה כלל דהתם קאמר דסדר ברכות אינן מעכבות זו את זו היינו ברכה לחברתה הסדר אינו מעכב אבל הברכה עצמה מעכבת אבל לק"ש הברכה ודאי אינו מעכב דלא מצינו בשום מקום שיהא הברכה מעכב וכ"ש בק"ש דהברכות לא שייכין כלל לק"ש". וכמו"כ תמה **השאגת אריה** (סי' כ"ו ד"ה מ"מ), ע"ש מה שתי'.

וכ"כ **הרשב"ץ** למעשה דהם סוגיות חלוקות, דהסוגיא בסוף פ"ק איירי לענין אם יודע רק ברכה אחת, האם יאמר עכ"פ ברכה זו, דדילמא ב' ברכות מצוה אחת הן כמו ד' מינים שבלולב וד' טוטפות שכולן מעכבות זה את זה שמצוה אחת הן, או הוי כמו לבן ותכלת שאין מעכבין זה את זה, והירושלמי איירי לענין אם מעכב מצות קר"ש.

ברכות קר"ש אינן דומות לשאר ברכות

והריטב"א תי' קושיתו, דמה חידש הירושלמי יותר משאר מצות, "אפשר דטעמא משום דהני ברכות הם קבועות ומיוחדות לקריאת שמע ועוד דהן מטבע ארוך מה שאין כן במצות ציצית ותפלין דהם מטבע קצר וכיון דהכי הוא הוה אמינא דליעכבו קא משמע לן דלא". וכעי"ז כתב הרא"ה, אלא שצירף ב' הסברות יחד לחדא תירוצא.

ומשמעות הדברים הוא דברכות אלו שאני משאר ברכות המצות על המצוה דפשיטא להו דאינן מעכבות את המצוה, דהכא יש נידון אחרת, לבד מקיום מצות קר"ש, תיקנו חכמים סדר תפילה של ברכות קר"ש עם קר"ש, והו"א דכל שלא אמר קר"ש כחלק של סדר התפילה, עדיין לא יצא ידי"ח מדרבנן, קמ"ל דכבר יצא ידי"ח של קר"ש לגמרי, אלא שעדיין מוטל עליו חובת ברכות קר"ש.

ולפי"ז יש לתרץ קושית **הב"ח**, דמה"ט דברכות אלו היא תקנה בפנ"ע כחלק מסדר התפילה, הרי חלק של הסדר הוא לאומרן עם קר"ש, ושפיר הק' דאם מעכבי אהדדי יש לעכב ג"כ קר"ש. וכעי"ז כתב **הנצי"ב במרומי שדה** שם. וע"ע **באבי עזרי** (אישות פ"ג הכ"ג).

ביאור הוכחת הירושלמי מהמשנה

והעולה מדברי המפרשים ד' מהלכים להבין הוכחת הירושלמי מהמשנה דאין הברכות מעכבות את קר"ש.

א) הירושלמי הוכיח ממשמעות המשנה דיצא מיד שיאמר קר"ש, משמע אפילו אם לא יברך ברכות קר"ש לבסוף. וכן מוכח לומר לדעת **הביאור הלכה** (סי' ס' ד"ה ונ"ל) בפשיטות דכל שיאמר הברכות לבסוף, אין זה אלא חסרון 'סדר ברכות' דק"ל דלא מעכבי, ורק אם לא יאמרנה כלל, אז תלוי אם ברכות מעכבות את שמע. ונביא דבריו בהמשך.

ב) **הביה"ל** שם בא לתמוה על **הפמ"ג** שהבין דאפילו יאמרו הברכות לבסוף, עדיין מעכבי המצוה, ולא קיים קר"ש כתיקונה. ולפי"ז, הראיה הוא כפשוטו, דאפילו יברכו הברכות לבסוף, אפ"ה חזינן דכבר יצא קר"ש בלי ברכות.

ג) **הפרישה** לומד בדעת הטור, דאין כוונת הירושלמי לומר דאם לא יאמרו כלל דעדיין אין מעכב, אלא הכוונה הוא "דאפילו לא בירך הברכות כלל לפניה יצא אבל לאחריה מיהא סבירא להו דודאי צריך לברך כולן". ולפי"ז הראיה היא מהא דיצא יד"ח דלא בירך כסדר הראוי.

ד) **הרשב"א** בברכות (יג.) בסו"ד הציע מהלך חדש בהירושלמי, והוא באמת צירוף של פשט ב' וג', "ומיהו לענין פרושא דירושלמי דדייק מהתם אין ברכות מעכבות, יש לי לפרש דמאי אין מעכבות להקדים לקריאתה, אבל חוזר הוא ומברך אותן לאחר מכאן בלא ק"ש". משמע מדבריו דהנושא של הירושלמי אינו אם יצא ידי חובת קר"ש, אלא הנושא הוא אם עדיין יוכל לברך הברכות אחר שכבר יצא המצוה.

וע' **בשו"ת הרשב"א** (ח"א סי' שי"ט) שנשאל לו ממש שאלה זו, בהא דתנן דהקורא בתורה וכו' דיצא, האם חוזר וקורא הברכות או לא, והשיב לו דיוכל לחזור לברך[א], דאין הברכות מעכבות, וא"צ לחזור ולקרוא קר"ש.

ובאמת לפי"ד, היה יכול לומר דבאמת מעכב אם לא יברך לבסוף, אלא דלא משמע כן מדבריו (בסי' מ"ז) שכתב, "ואסיקנא לה הכין ומאי אין מעכבות זו את זו להקדים, מכאן אתה למד שאפי' קרא את שמע בלא ברכות חוזר ואומר ברכותיה בלא קריית שמע, והא דתנן (ברכות דף י"ג א) היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון את לבו יצא. וגרסינן עלה בירושלמי זאת אומרת ברכות אין מעכבות, אומר אני דמאי אין מעכבות, **לומר דיצא ידי קרית שמע** אבל חוזר הוא ומברך ברכותיה, ומאי אין מעכבות להקדים. ואף על פי שהגאונים ז"ל לא פירשו כן אותה שבירושלמי". משמעות לשונו הוא דיצא מיד קר"ש, אלא דהו"א דא"כ הפסיד הברכות כמו שאר מצות, קמ"ל דעדיין יוכל לברך. ויש לדחות, דיצא ידי קר"ש בתנאי שיברך לבסוף. ולמעשה, נראה שיש מחלוקת הפוסקים בזה וכדיבואר:

קרא קר"ש, האם חוזר לברך הברכות עם קר"ש או לא

הנה **השו"ע** (סי' ס' סעי' ב') הביא לשונו "קרא ק"ש בלא ברכה יצא י"ח ק"ש, וחוזר וקורא הברכות בלא ק"ש". ואח"כ הוסיף השו"ע "ונ"ל שטוב לחזור ולקרות ק"ש עם הברכות". **והמ"ב** שם הביא **מהגר"א** בביאורו שפירש ע"פ הירושלמי דאפילו אחר זמן קריאת שמע יש לקרותו עם הברכות כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה. והובא דברי הירושלמי אלו בב"י לעיל (סו"ס מ"ו), ע"ש.

אולם **הביאור הלכה** שם הביא **מהפמ"ג** שפירש באופ"א, וז"ל, "עיין בפמ"ג שכתב שכוונת השו"ע בזה משום שחושש לדעת רב האי שפוסק דלא יצא כתקונה בלא ברכות. והוא לפלא דהלא אפי' לדעת רב האי, הסדר אינו מעכב כלל ומכיון שחוזר אחר ק"ש הברכות יצא ידי חובת ק"ש כתקונה"[ב]. והוסיף הבה"ל, "ודוחק לומר דזה דוקא אם היה אז בדעתו תיכף לברך הברכות וזה אירע בלא היה בדעתו". ומבואר, דנחלקו הביאור הלכה והפמ"ג אם קורא קר"ש לבסוף, הברכות שייכים להקר"ש שקרא מקודם. וכבר כתבנו דנחלקו בביאור הוכחת הירושלמי[ג].

המשך בעמוד הבא

א באמת יש לתמוה עוד על כל התשובה בהרשב"א (סי' שי"ט) שנסתפק השואל "מה ששנינו היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא, צריך הוא לחזור בברכותיה מפני שלא קיים עדיין מצות חכמים, או דילמא אסור לברך ברכותיה דלא תקינו אלא לקריאה של תורה וזה כבר יצא ידי תורה". והאריך הרשב"א להוכיח מסוגיתנו דאין הברכות והק"ש מעכבין זה את זה, ובודאי עדיין מברך אחר ק"ש, ותמוה, דהרי הדין מפורש במשנה סוף פ"א דאפילו אחר זמן קר"ש שהפסיד קר"ש עדיין מצי לברך הברכות, וצע"ג. [ובאמת בסי' מ"ז הביא המשנה בסו"ד לראיה, ולכ' זהו כוונתו במש"כ בסו"ד "ויש עוד ראוית וכו'"].

וע' בפמ"ג בפתיחה להל' ק"ש, שהציע כמה ספיקות, וספק הג' - "אם הברכות של קריאת שמע נתקנו על הקריאת שמע, או הם ברכות בפני עצמן. ונפקא מינה אם קרא שמע כך בלא ברכות אם אומר הברכות אח"כ או **מעוות לא יכול לתקון**". ולכאורה כוונתו כנ"ל, ולכאורה כוונתו רק לעורר צד כזה, אבל עיקר הדין פשיטא, דאפילו לא קרא מפורש במתני' דלא הפסיד הברכות.

ובאמת מצינו בהפמ"ג (סי' ס' א"א סק"א) דבאמת דן בשאלת השואל, ודן לומר לפי דברי הכס"מ (פ"א ה"י"ג) דחידש דזמן קר"ש הוא רק מדרבנן, אבל מדאורייתא הוא כל היום, א"כ הא דלא הפסיד הברכות הוא רק קרא קר"ש, דבזה עדיין יש חובת קר"ש מדאורייתא וקורא עם הברכות, אבל אם כבר קרא קר"ש בזמנה בלא הברכות גרע, ובאמת הפסיד הברכות, אבל מסיק דבודאי אינו כן אלא אפילו כבר קרא קר"ש, לא הפסיד הברכות, דהברכות אינן ממש על קר"ש וכדברי הרשב"א שם. אולם יש לתמוה, דהרי מפורש בהמשנה דאחר זמן קר"ש אינו אלא 'כקורא בתורה', ואפ"ה לא הפסיד הברכות, והרי לדבריו הוא קיום דאורייתא של קר"ש, וצ"ע.

ב ובאמת על דהפמ"ג בעצמו יש לתמוה, דהוא בעצמו כתב בתחילת דבריו בהדיא בדעת רב האי גאון כהפרישה וז"ל, "אבל רב האי אין מחלק רק אם אמר הברכות רק שלא על הסדר, דהיינו הקדים אהבה רבה לייצר אור, או תרווייהו לאחר קריאת שמע, או אמת ויציב קודם קריאת שמע יוצא ידי חובתו, אבל אם לא אמרם כלל אף ידי קריאת שמע לא יצא", וזהו כמהלך הפרישה בכוונת הטור, וצ"ע.

ג הערוך השלחן (שם) ג"כ כתב כהפמ"ג בפשיטות, וז"ל "ופשיטא שכן הוא, דעי

יסוד ברכות קר"ש - 'המחדש בטובו בכל יום תמיד'

בכל ערב ובוקר מתחדש הנהגת העולם

הנה **הרמח"ל בדרך ה'** (ח"ד פ"ד) יצא מגדרו להאריך ביותר בביאור יסוד עבודת קריאת שמע, וענין קבלת עול מלכותו, שע"י מה שמעידים על אמיתית מלכותו, מתגלה על ידינו השפעת טובו לכל הבריאה. וכתב בתוך דבריו "והנה כלל ההנהגה של העולם הזה מתחלקת להנהגת היום והנהגת הלילה, [שהקב"ה חילק היום לשני חלקים, היום הוא זמן המעשה והלילה הוא זמן המנוחה], ובכל בוקר ובכל ערב מתחדשים הסדרים ומשמרות המלאכים לתפקידם, כפי סדר ההנהגה, ואולם אנחנו בני ישראל נתחייבנו להעיד על אמיתת ייחודו יתברך, בכל הבחינות וכו'". ובזה ביאר הרמח"ל שמתחדש עלינו עבודה הזאת בכל יום ולילה לגלות הנהגת מלכותו בכל הבריאה.

ב' בחינות בהתחדשות המציאות

ובסוף דבריו ביאר **הרמח"ל** ענין ברכות קריאת שמע על דרך הזה. וז"ל, "והנה חכמינו זכרונם לברכה חיברו לענין הזה הברכות של הקריאת שמע. וזה, כי הנה בכל יום מתחדשת כל המציאות כולה מלפניו יתברך, וזה בשתי בחינות **אחת** - בבחינת הקיום וההתמדה, שהנה מתחדש השפע בכל, להתקיים ולהתמיד על מציאותו, **והשנית** - כי הנה כל הימים מימי הששת אלפי שנה הנה כולם גזורים ועומדים מלפניו יתברך, בבחינת הארות, והשפעות - מציאויות ומצבים, המצטרכים לעולם לשישלים הסיבוב הנרצה ויגיע אל השלמות, ונמצא כל יום בחינה חדשה ממש, ובבחינה ההיא מתחדשת כל המציאות כולה, ועל זה נאמר "מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית", עכ"ד.

הקיום וההתמדה של הבריאה

והנה הענין הראשון שהקב"ה חוזר ומחדש השפע תמיד, **הנפש החיים** (ש"א פ"ב) מאריך בזה, וז"ל, "ועניין מה שהוא יתברך נקרא בעל הכחות כי לא כמדת בשר ודם, מדת הקב"ה, כי האדם כשבונה בנין דרך משל מעץ, אין הבונה בורא וממציא אז מכחו העץ רק שלוקח עצים שכבר נבראו ומסדרם בבנין. ואחר שכבר סדרם לפי רצונו עם שכחו הוסר ונסתלק מהם, עכ"ז הבנין קיים, אבל הוא ית"ש, כמו בעת בריאת העולמות כולם, בראם והמציאם הוא יתברך יש מאין בכחו הב"ת כן מאז כל יום וכל רגע ממש כל כח מציאותם וסדרם וקיומם תלוי רק במה שהוא ית"ש משפיע בהם ברצונו יתברך כל רגע כח ושפעת אור חדש. ואלו היה הוא יתברך מסלק מהם כח השפעתו אף רגע אחת כרגע היו כולם לאפס ותהו וכמו שיסדו אנשי כנה"ג המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית היינו תמיד ממש כל עת ורגע וראייתם מפורשת כאמור לעושה אורים גדולים שלא אמר עשה אלא עושה". ולפי"ד דתמיד היינו 'כל רגע ממש', צ"ב מהו הכוונה של 'בכל יום'. אולם הרמח"ל משמע דהביאור של 'המחדש בטובו וכו" הוא רק ענין השני של התחדשות הבריאה בכל יום.

כל יום הוא בחינה חדשה מיום שלפניו

והענין השני, ביאר הרמח"ל בשאר מקומות שהקב"ה הכין כבר כל יום מן השיתא אלפי שנין מדריגה חדשה של תיקון הבריאה, לגלות יחודו בהבריאה מעט מעט, מה שהיה מוכן לגלות ביום אחד לאדם הראשון לפני חטאו, וכל יום צריך תיקון חדש כפי בחינת אותו היום, והכנה לקבל השפע של אותו היום. וע"ש בנפה"ח בהג"ה מש"כ בענין זה. ויש בזה דבר מיוחד לענין תפילה, כמש"כ **נפש החיים** (ש"ב פי"ג) שהאריך לתאר גודל עומק הכוונת שהכניסו אנש"ג בתבות התפילה, שאין לנו השגה בהם כלל, "ושבכל פעם שמתפללין יוגרם תקונים חדשים בסדור העולמות והכחות והמשכת מוחין חדשים אחרים. שמעת שתקנוה עד ביאת הגואל ב"ב לא היה ולא יהיה שום תפלה בפרטות דומה לחברתה שקודם לה ואחריה כלל. דלבושין דלביש בצפרא לא לביש ברמשא ודלביש ברמשא כו' כמ"ש בתקונים תכ"ב. **וכן כל יום לחבירו שלפניו ואחריו.** ולכן ארז"ל (חגיגה ט' ע"ב) מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל ק"ש כו' או תפלה כו'".

ביאור ענין הברכות

וממשיך **הרמח"ל**, "והנה על השורש הזה תיקנו הברכות האלה והשבחים, על כלל הבריות כולן שהן המתחדשות יום ביומו. והנה כלל הבריות האלה מתחלק לשנים: **האחד** - כל בריות העולם, התחתונות והעליונות, **והשני** - כלל מין האנושי, והיינו ישראל, שהם מין האדם באמת. והנה על סדר זה סידרו **ברכה ראשונה** [יוצר אור] בשבח כלל הבריות ופקידיהן, והם הבריות למטה והמלאכים למעלה, כל אחד בסדריו, וכללו בזה ענין היום והלילה והמאורות המושלים בהם, **והשנית** [ברכת אהבה רבה] - בשבח על ענינם של ישראל, והאהבה שאהבם, והקירוב שקירבם לעבודתו. ונכללו בברכות האלה כל אלה הענינים בדרכיהם האמיתיים.

ומסיים **הרמח"ל**, "והנה עיקר ענין זה בבוקר, שאז הוא התחדשות המציאות, כמו שזכרנו. ואולם בלילה הנה נוסף ענין בבריות כולן לפי ענין הלילה, ואין זה אלא כמו גמר ענינו של היום והשלמתו, ובבחינה זו גם כן סידרו ברכות קריאת שמע של ערבית, אך יותר בקצרה, כי אינן אלא חזרת הדברים בקיצור, כפי מה שמתחדש בסדרי ההנהגה נמשך אחר מה שנתחדש ביום", עכ"ל.

המשך מעמוד ג'

והנה מצינו **בב"י** לעיל (בסי' מ"ו) המדבר בענין זה, ודבריו סובבין על הנהגת ר"י החסיד לכוון לצאת ידי קר"ש דאורייתא בשעת אמירת 'לעולם יהא אדם', כמו שעשה ר"י הנשיא (יג ע"ב) שהיה שונה לתלמידיו לפני התפילה, והיה מתאחר לאחר זמן קר"ש, והיה מעביר ידיו על עיניו ואמר פסוק ראשון לצאת ידי קר"ש דאורייתא.

והביא הב"י שיטת **הרא"ה בשם הרמב"ן** להקשות דדוקא רבנו הקדוש היה לו היתר משום ביטול תורה דתורתו אומנתו, והיה אומר ברכות דרבנן אקר"ש דרבנן, אבל אנן טפי עדיף לציבורא למימר ברכות ק"ש אק"ש דאורייתא. ומשמע מדברי הרא"ה דהברכות שייכים רק לקרות שמע דרבנן, ולא משמע כהביה"ל דלעולם הברכות שייכים להקר"ש שקרא מתחילה. ואולי כוונתו לענין הקיום המעולה לאומרן ממש על הסדר, וצ"ע. אולם גדולה מזו מצינו **בביאור הגר"א** שהשיג על מנהג זו בסגנון אחרת קצת, "ול"ע שאין נכון בזה לצאת בלא ברכות"[ד]. וע' **בביה"ל** שם דמסופק לדעתו, אם ס"ל דעדיף דלא לכוון לצאת, או אדרבה להתפלל ולקרות קר"ש על סדר הברכות. ואם נימא כהביה"ל כאן דהברכות לאחר מכן שייכים גם להקר"ש מתחילה, אלא דחסר בהמעלה לאומרן על הסדר, לא מסתבר להתיר להתפלל ביחידות בשביל זה, וצ"ע.

והנה לענין הנידון אם יש לחזור ולקרות קר"ש, הרא"ה מבואר שחזרו וקראו, אמנם, הוא מיירי במי אמר רק פסוק ראשון ובזה לכו"ע צריך לחזור ולקרות כדי לקרות כל ג' פרשיות כתקנת חכמים, אולם ממשיך הב"י, "ועכשיו נהגו העולם לומר פסוק ראשון של ק"ש כרבי יהודה הנשיא משום דק"ש בציבור הוי אחר הנץ החמה ולכך קורין אותו פסוק קודם שמא שעת קריאת אותו פסוק יהיה קודם הנץ החמה, ואפילו אם יהיה אחר הנץ, מ"מ טוב למהר ולהקדים ק"ש דאורייתא כל מה שאפשר, וגדולה מזו נראה מהירושלמי שכתבתי בסמוך שהיה מנהגם בציבור לקרות קריאת שמע בזמנה ואח"כ חוזרים וקורין אותה עם ברכותיה **ואע"פ שבתחלה קראוה כולה**, והטעם לפי שאינו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את שמע אלא ברכות השבח הן, וגדולה מזו ומזו מצאתי להרשב"א בתשובה וזה לשונו הא דתנן (שם.) היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא מסתברא דחוזר ואומר ברכות בפני עצמן ואף על פי שאינו קורא ק"ש שהברכות לא נתקנו על ק"ש תדע שהרי אינו מברך על ק"ש".

לדינא האם ברכות מעכבות קר"ש

והנה לא ברור דעת השו"ע לדינא, האם הברכות מעכבות ורק הסדר אין מעכב, אלא דברכות לא מעכבי כלל. מצד אחד, פסק **השו"ע** (סעיף ג') "סדר ברכות אין מעכבין", דמשמע דאם לא בירכו כלל מעכבין. וכן דייקו **הפר"ח המחצה"ש והערוך השלחן**. אולם **המ"ב** שם (סק"ו) השיג ע"ז וכתב "ואם בירך ברכה אחת ושנייה לא בירך כלל יוצא מיהא ידי חובתו בההיא שבירך, וע' בביה"ל". **והביה"ל** (ד"ה שאם הקדים) כתב דמסעיף ב' מוכח דין זה דאין הברכות מעכבות לקר"ש, וע' בהערה בביאו"ה[ה]. ולפי"ז, מש"כ השו"ע "סדר ברכות' לאו דוקא, וכן מוכח לומר בדברי **הגר"ז**, דמסיים בסעיף ב' בהדיא "ואם לא חזר וקרא לא הקריאת שמע ולא הברכות יצא ידי חובת קריאת שמע וכו', ואפי"ה המשיך לשון השו"ע בסעיף ג' "סדר הברכות אינם מעכבות שאם הקדים שניה לראשונה יצא ידי חובת ברכות וכו'". ובאמת **הפר"ח** נקט לדינא דאין הברכות מעכבות, וכתב שם שכן הסכים הרשב"א לדינא, והשיג על מה שמשמע בסעיף ג' דהברכות מעכבות.

דרבנן לקרא ק"ש על סדר הברכות וא"כ גם ידי ק"ש כתקונה לא יצא". ומשמע שהבין כהפמ"ג אולם לבד מה שתמה הביה"ל, עוד תמוה, דא"כ למה כתב 'יוטב לחזור וכו'", הרי מעיקר הדין צריך לעשות כן, וצ"ע. ואולי כוונתו, דכיון דמצינו דהברכות מעכבות קר"ש אם לא אמרן כלל, חזינן דיש להם שייכות לקר"ש, וא"כ מן הראוי לכתחילה עכ"פ לאומרן כסדר עם הקר"ש, וצ"ע.

ד ומשמע דהוא חסרון בהמצוה שלא לקרותו בלי ברכות, דומיא דמצינו לענין ברכות המצות דערום לא יתרום, דאין לברך בלי ברכה, ולא הצד הברכה כלשון הרא, האולם ע' בביה"ל שם שהשוה דעתו לדעת הרא"ה.

ה והנה בודאי אין ההוכחה ממה דמעיקר הדין אין חוזר וקורא, דכבר השיג בזה על הפמ"ג, ובע"כ כוונתו להוכיח מלשון השו"ע "קרא ק"ש בלא ברכה יצא י"ח ק"ש", דמשמע דיצא ידי"ח מיד ואין תלוי במה שיברך לבסוף. ובאמת המג"א (ס"ק א') הדגיש דבר זה, וכתב "וחוזר וקורא - ואפי' לא קראן כלל יצא ידי חובת ק"ש", והן הן דברי הביה"ל. וע' בפמ"ג שהאריך לבאר כונת המג"א לאפוקי דאין לקרות דברי השו"ע "דוחוזר וקורא הוא תנאי", אלא אינו תלוי במה שחוזר וקורא, דאין הברכות מעכבות. אולם המחצה"ש לדרכו דס"ל דהשו"ע ס"ל דהברכות מעכבות דחה דברי המג"א דכוונת דיצא מדאורייתא, אבל מדרבנן באמת לא יצא אם לא חוזר וקורא.

בקשה לקבלת הגליון במייל, לתרומות ולהנצחות - bso6307929@gmail.com, טל' 026307929 | תגובות והערות בעניני מדור הלכה ניתן לשלוח: a025861267@gmail.com

{ אז נדברו }

פרשת חיי שרה תשפ"ז | גליון מספר: 753 | לסדר: "ברוך ד' אשר לא עזב חסדו ואמיתו "

ויהי אחרי הבחירות... תובנות טהורות ותורניות ללא פוליטיקה...

ויהי אחרי הבחירות... כעת לאחר הכאב והשברון לב המשותף על צניחה כ"כ משמעותית במפלגה של אחותינו... אולי כעת זו ההזדמנות לדבר על הסוגיה של 'המפלגות החרדיות', והפעם לא מההיבט הפוליטי הצר... אלא מזווית הרבה יותר מרוממת ותורנית... כן... 'המפלגות החרדיות' זה לא רק משהו ששייך לכנסת ולבחירות הטמאות... סו"ס זו גם מטריה שכוללת בתוכה שישים ריבוא כשירי ישראל!!! אי אפשר להקל ראש ב'מחנה ישראל' שכזה... אז הפעם כמה מילים ובדגש לא מהזווית הפוליטית... ובכן: זה לא סוד שהייתה כאן צניחה כואבת ומפתיעה לאחותנו המפלגה הותיקה שכבר שנים מתייצבת בעקביות בגידול יציב ועקבי של התרבות קולות, וכעת לפתע בום כזה!!!! והשאלה הנשאלת: באמת מה קרה? מה השתנה?? (הפרשנויות הפוליטיות הזולות והנדושות לא מתיישבות על הדעת... כי מי שיודע, זעזועים מבית ומחוץ תמיד היו ותמיד יש ואכמ"ל, אבל הפעם קרה משהו אחר...) השאלה היא מה באמת קרה? מה יש לנו ללמוד מזה??

אז אני אגיד לך שתי תובנות!!!! התובנה הראשונה היא פשוטה וזועקת ורשומה על הקיר!!! (אבל יש עוד נקודה נוספת שהיא קצת יותר עמוקה ומתפתלת שעליה ארחיב בהמשך)

נתחיל מהמסקנה הראשונה: זה לא סוד שמפלגת ג' התעסקה מאז ומעולם רק עם הבן החכם!!! זה ששואל: מה העדות והחוקים והמשפטים... מה שנקרא 'הזכות להיות חרדי', להיאבק על שבת ויידישקייט ועל לימוד התורה... ואילו מפלגת ש"ס... לאורך כל הדרך חרתה על דגלה את השליחות המאוד מורכבת והלא פשוטה, לפתוח שולחן ליל הסדר גם לשני הבנים הנוספים... התם והשאינו יודע לשאול!!! זו הייתה עצה עמוקה של מרן הרב שך זיע"א שחרד מאוד מההשפעה הקלוקלת של הבן הרשע, והקים את מפלגת ש"ס שבין הייתר תפרוס חסות על המסורתיים שבערי השדה... שיהיה להם בית תורני שלא יפלו למלתעותיו של הבן הרשע, ומפלגת ש"ס עשתה את השליחות הזו בנאמנות ובעקביות עשרות בשנים...

<u>אבלז!!! נפל דבר בישראלז!!!</u> בשנים האחרונות הבן התם ושאינו יודע לשאול התחילו להיעלם מהמפה, וכנראה שהפעם הם מתו סופית!!! המשפחה של הארבעה בנים הצטמקה לחצי... הקצוות התחדדו וכעת יש רק שני בנים בלבד!! או חכם!! או רשע!!! אין באמצע... אנחנו לקראת סוף הבירור וה' כבר לא מעניק מקום לשטח אפור... אין היום להשיג ישיבוחר כזה תאמאלע... לא צדיק ולא רשע, משהו כזה פתוח כזה... תוציאו מהראש... אין כזו חיה!!! כי בשביל להיות שמור בדור שלנו, הוא חייב להיות אשטיקלע יוסף הצדיק... אז או שהוא צדיק!!! או שהוא אייפוניסט... תבין: כשהייתי בחור, היו בחורים צדיקים, היו גם רשעים, וביניהם?!? ביניהם היו כל מיני משועממים שמסתובבים הלוך חזור ועסוקים במאבקים מול המשגיח... זהו!! תם עידן!!! אין היום בחור משועמם... או שהוא משועמם קדוש... או שהוא צולל ברשת... אין סתם פרווה... היום בחור שמסכים להיות משועמם ולא להפיג שעמום ברשת, הוא ממש לא תם!!! הוא קדוש... בחור שלא מתחשק לו ללמוד מהר מאוד הוא יודע לשאול... אוהו... לא גומר לשאול בבינה...

ופה מפלגת ש"ס הפסידה חמש מנדטים!!! אין כבר מקום ל'דמות' הזו שמסוגלת מצד אחד לכבד את לומדי התורה ומצד שני לחבק חיילים, אין כזה דבר!!! זו לא פשלה של ש"ס... זו זירה חדשה בעבודת ה'!!! הקב"ה רוצה 'גוד או איגוד', תחליט מי אתה... אין באמצע!!!! הנטישה הפתאומית של כ"כ הרבה קולות בסה"כ ממחישה לנו את המפה האלוקית חדשה!! הזווית הפוליטית הוא הנושא הכי פחות מעניין כאן.. (אדרבה, כולם כעת מבינים שדווקא מבחינה פוליטית, אנחנו עשויים לגלות שהמצב כעת דווקא יותר טוב) מה שבאמת נוגע אלינו זה השינוי במגרש של עבודת ה'... אין היום כבר מקום לדשדוש נוסח לוט והגר... זהו!!! יש רק אברהם מול סדום!! יצחק מול ישמעאל!! יעקב מול עשיו!! הנפקא מינה הגדולה היא: בעצם הגישה!! כבר נכתב כאן עשרות פעמים בגיליון: היום אין כזה דבר להמשיך להיות חרדי שסוחב... ששורד... שמתבכיין... ונגרר... נגמר הסיפור הזה.. הקב"ה שואל אותך קצר ולעניין: אתה בעניין או לא בעניין?? פעם כשהיו צריכים להפעיל אותנו ברוחניות היו מבטיחים לנו ישועות... היום שום דבר... אני מבטיח לך שלא תראה שום ישועה... וקדימה... אתה מוכן להמשיך לעבוד את ה' או לא?? אתה הולך על זה או לא?? תחליט!!!! פעם כשלא התחשק לבחור ללמוד בישיבה, היינו מנסים להקל עליו... לבא לקראתו... והיום?? קשה לך ללמוד בישיבה... קום ותפתח אתה ישיבה... אין ברירה... ה' מזמין פטריוטיות!! לא בא לך ללמוד בישיבה... אין בעיה... מהיום אתה עריק... תחליט אם אתה פה או לא... אף אחד לא יכריח אותך... ה' רוצה לשמוע רצינות... עד כאן המסקנה הפשוטה שנותנת לנו להבין שנגמרה ההידשדשות... אם פעם היה ימין על מלא... ה' רוצה כעת יהודי על מלא!!!

<u>עד כאן הנקודה הפשוטה, אבל יש פה עוד נקודה הרבה יותר מורכבת ומסובכת...</u>

על פניו... התוצאות של הבחירות הראו תמונה רוחנית מאוד עגומה!! כביכול 5 מנדטים של יהודים מסורתיים.. לפתע היפנו עורף!!! מה... כ"כ הרבה דתיים רואים 'בדרך אמונה בחרתי' וזהו... זה כבר לא מדבר עליהם? אם זה אכן כך... זה מאוד עגום!!! לא לש"ס ולא לג', אלא לרבש"ע... מה... כ"כ הרבה יהודים איבדו את הרגש היהודי?? אז זהו שלא!! ממש לא...

אז מה כן?? אז ככה: לא כל החרדים מודעים לנתוני השטח!!! לכן ברצוני רוצה לעדכן אותך: שלהוי ידוע לך שאם לפני 50 שנה הייתה תנועת התשובה והייתה התעוררות גדולה לשוב לה"... אז שתדע לך ידידי החרדי: שמאז השביעי באוקטובר, שוב החלה התעוררות עצומה בכלל ישראל...

<u>ההמשך בעמוד 6...</u>

להצטרפות לרשימת התפוצה במייל:

A8447168@gmail.com

--

לתקלות בפקס:
077-4448588

<u>לקבל את העלון בפקס:</u>
מערכת אוצר הגליונות:
02-3132641
קוד עלון: 1233

<u>לתרומות ולהוראות קבע לעלון:</u>
<u>באשראי:</u>

"נדרים פלוס"

(קופה: עלון אז נדברו)

<u>בטלפון:</u>

0799-654321

<u>בבנק:</u> בנק פאגי
סניף 182
חשבון 747815
ע"ש: שב שמעתא
(מוכר להחזר מס)

<u>למענה אנושי:</u>

052-7683095

לתוכן

גמלים גמלים גמלים!!! מה יש לגמלים בפרשה שלנו??

שים לב לדבר מעניין: מאז שאליעזר עבד אברהם יוצא לדרך... מי לוקח את כל הבמה?? **הגמלים!!!** כל הזמן מדברים על **הגמלים**... ספרתי כמה פעמים כתוב **גמלים** לאורך המסע של אליעזר... תנחש כמה?? **שבע עשרה פעמים!!!** עשרה **גמלים**, ויברך **הגמלים**, וגם **גמליך** אשקה, ויהי כאשר כילו **הגמלים** לשתות, עומד על **הגמלים** על העין... פיניתי הבית ומקום ל**גמלים**.. ויפתח **הגמלים**, וישא עיניו וירא והנה **גמלים** באים... ואחרון אחרון חביב, ותפול מעל **הגמל**... מה הסיפור עם **הגמלים** האלו??

מה קרה שכל הפרוז'קטורים עליהם?

אז לא יודע... אמנם 'מרגיש לי' שטמון פה משהו עמוק... אבל לעת עתה אגיד לך מה ה' חנן אותי'... ובכן: ישנם שני כלי תחבורה: **חמור!!! וגמל!!!** מה ההבדל ביניהם?? זה כמו ההבדל בין רכב למטוס... כשאני רוצה לנסוע מחיפה לירושלים אני נוסע **ברכב**, אבל כשאני רוצה לנסוע מחיפה לאמריקה, כאן זה כבר לא רכב... כאן צריך **מטוס!!!**

על אותו משקל: כשאברהם צריך ללכת מבאר שבע להר המוריה, כתוב 'ויחבוש את **חמורו**', כשמדובר בנסיעה מעיר לעיר... מספיק **חמור**, אבל כשאליעזר מתכנן ללכת לארם נהרים אל עיר נחור, זה כבר מסע חוצה מדינות!!! כאן צריך **גמלים!!!** גמל נקרא 'ספינת המדבר', גמל הוא כלי תחבורה כבד... עם גמל לא משתמשים לנסיעות פנים... **גמל זה מטוס!!** החמור יכול לחכות לך בחניה מחוץ לבית... אתה עולה עליו והיידע... הולכים וחוזרים... אבל גמל?!? גמל בכלל מחכה לך מחוץ לעיר... מדובר בהיערכות שלימה... רק לתדלק את הגמל לקראת המסע זו היערכות בפני עצמה...

ותכל'ס, ברגע שאברהם שולח את אליעזר לחפש שידוך ליצחק, מדובר פה במסע רציני!!! אליעזר מצידו נערך למסע מאוד ממושך... מי יודע אם לא יאהוב כמה שנים... וילך וכל טוב אדוניו בידו... הוא יצא עם ציוד כבד.. עשרה גמלים... סוג של רכבת... **עכשיו ככה:** למעמי בשלב זה אליעזר עדיין בכלל לא סיים את היערכות. כעת הוא עדיין לא יצא לדרך... הוא כעת רק יוצא עם הגמלים לתחנת דלק... הוא צריך להשקות אותם... למלאות טנק מלא לקראת מסע ממושך...

אליעזר יוצא ו... ולפתע!!!! לתדהמתו אין גבול!!! הוא מוצא את עצמו עם עשרה גמלים באמצע 'גן ורשא' של ארם נהרים... בשעה הכי עמוסה 'לעת צאת השואבות'... כולם מביטים באליעזר ומסתכלים עליו כאילו הוא נפל מהירח... תנסה רק לדמיין שאתה יוצא עם הרכב ביציאה מבני ברק ונכנס רגע לתחנת דלק... ולפתע מה אתה רואה שם??? מטוס!!! מטוס ממתין שם בשלווה!!! מחכה עם כולם בתור לתדלק... **ההלו... מה קורה פה?? מה הולך להיות פה??**

תוך כמה דקות זה נהפך לשיחת היום... עשרה גמלים... ציוד כבד... עומדים באמצע העיר, חוסמים את כל המעבר... והם עוד מחכים בתור לשתות מים... עם טנק ריק!!! (אליעזר בכלל תכנן לתדלק ביציאה לדרך... ובסוף הוא מוצא את עצמו מתדלק רק בסוף נסיעה, כמו אברך שלוקח רכב)

בקיצור: הגמלים היו פה השחקן הראשי בהצגה!!! הגמלים היו ביטוי יצוגי לנס הגדול הזה, עומד כאן אליעזר המום לגמרי! הוא מצידו עדיין דרוך מההתארגנות והדריכות לקראת היציאה והמסע, ופתאום הוא מוצא את עצמו עומד על הגמלים ועעל העין!!! **אליעזר לא רגיל לכאלו דברים...** אצל אברהם אבינו בדרך כלל אין קפיצות דרך... אברהם הגיע לכל הישג רוחני צעד אחר צעד בעשר אצבעותיו... אברהם אף פעם לא ניסה לדלג על שלבים...

כשה' אמר לאברם לך לך ואברהם התחיל ללכת... לא היה שם שום קפיצת הדרך.. וכשהוא סו"ס מגיע, אין לו כסף, ובבקעה לא התמלאה דינרי זהב בפתאומיות... ואברהם צריך ללוות ואח"כ גם מגיע רעב... והיה צריך המון סבלנות ואורך רוח כדי לראות בישועת ה' עד שאברהם פרע הקפותיו...

גם ילדים לא נחתו מהשמים אוקום פוקום... אברהם קבע מקום לתפילתו... הוא הגיע כל יום בזמן במשך 99 שנים... ורק אז זה קרה, ולאליעזר חשוב להדגיש את זה: ותלד שרה אשת אדוני בן לאדוני **אחרי** זקנתה... כשאליעזר עומד פה מול לבן ובתואל והם קולטים שיש להם עסק עם בן אדם זריז ומהיר... אחד כזה שלא מוכן להמתין אפילו לילה אחד נוסף- 'אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי', חשוב לו להבהיר להם: שלא תחשבו שזה הקצב של אברהם... לא!!! זה משהו מאוד מאוד לא שגרתי... הסיבה שכ"כ הולך לי מהר כי אני בשליחות של אברהם אבינו, בתור שליח שלו הולך לי מאוד מהר, ולכן- אל תאחרוני, אלא שלחוני ואלכה לאדוני... אבל ברגע שאני חוזר לשם הקצב חוזר להיות רגיל... זהו!!! יותר כבר לא מדלגים על שלבים בחיים...

ובאמת מעניין לציין... הגמלים באמת מככבים לאורך כל המסע... היום הלכתי, היום חזרתי, אבל ברגע!!! ברגע שאליעזר חוזר איתם!!! הן ניחוש מהו הביצוע המורשם האחרון של הגמלים?? ותפול מעל הגמל!!! בום!!! צניחה ברייטינג... הגמלים סיימו לכבב... סטופ! הגמלים חוזרים לאלמוניותם... ולמה?? למה 'אותות ומופתים רק על אדמת בני נכר?? למה אלכסי העגלון והסוסים הפורחים באויר זה רק סיפורים של מעזבוז'?? למה אלכסי נותר שם?? למה כשהבעש"ט והגר"א השתוקקו להגיע לארץ... אלכסי והסוסים כבר לא עמדו לרשותם.. הכל רצוף התמודדויות ומוקלות בגלגלים ואי אפשר היה לדלג על שום שלב??

התשובה היא: כל עוד מדובר במכשיר חשמלי... כמו קומקום, מכונת כביסה, רכב, מזגן, תנור, ומקרר, כל עוד מדובר בכלי שירות ניתן לקנות את זה במחסני חשמל!! לקבל שלט וללחוץ על כפתור וזה עובד... לחסוך כמה שיותר זמן ומאמץ... סו"ס אני בסה"כ רוצה לסמן פה וי... אבל כשמדובר בבניה של מערכת יחסים?!? פה אין קיצורי דרך!!! כן... יש הרבה שחלמו שיש קיצורי דרך גם בייחסות... אבל הם התאכזבו לגלות שאין... אי אפשר ללחוץ על כפתור של קשר פנימי... קשר נבנה מהשקעה, נכונות, התמסרות, לא שייך פה קפיצת הדרך... כשאליעזר הולך לארם נהרים והמשימה שלו היא **שליחות**... פה הוא מבצע משימה של מכונת כביסה, כאן אפשר לבקש מה' שזה יהיה דיגיטלי, לוחצים על הגמל והוא עף באויר... כי זו משימה טכנית... להגיע!! לחזור!! לסמן וי!! בשביל זה יש אותות ומופתים... כשהבעש"ט הק' רוצה לתקן נשמה במעבה היער, ונדרשת כאן משימה נקודתית, להגיע!! בשביל זה יש אלכסי העגלון... כמו שה' נתן לנו בדור האחרון אלכסי בדמות מוזן, ואלכסי בדמות מקרוגל, אז לבעש"ט הק' היה אלכסי בדמות אלכסי... אבל כשהבעש"ט היה עסוק בלהגיע לשיעור קומה של הבעש"ט... גם שם היה לו את אלכסי?? לא!!! את זה הוא עשה לבד בלי קפיצת הדרך!!! זה ארך ששים!! שנים של גלות והתבודדות...

גמלים יכולים להתעופף באויר... גש גוש פלדה בדמות מטוס יכול לעוף באויר במהירות... אבל אני?!? מתי אני אוכל ללחוץ על כפתור ולהגיע עד כסא הכבוד...?? לא!!!! במערכת יחסים עם ה' זה לא עובד עם לחיצות כפתור!!! ואם בכל זאת חלמת שכן... או לחילופין אם פעם היה נדמה לך שחבר שלך לוחץ על כפתור ומגיע בציר"ק לשמים... אל תתלהב... כנראה שהוא גוש פלדה!!! בפלדה שייך לארגן קיצורי דרך... גם גמלים הוכיחו יכולות מרשימים... פרטים נוספים אצל אלכסי העגלון שהתפקיד שלו לסמן וי, בזה ניתן ללחוץ על כפתור ולהגיע... אבל בעבודת ה', ה' לא מוכן לדלג על הביטוי שלי!!! ה' לא מחפש לסגור איתי איזושהי פינה ולנקות את המשרד... ה' מעוניין בכל התהליך!!! אין לאן למהר, ה' מעוניין בדרך לא פחות מאשר יעד... קח לדוגמא את עקידת יצחק... ה' מצווה את אברהם: קח את יצחק והעלהו לעולה, ה' רצה את יצחק זבוח על המזבח?? ממש לא!!! אז מה ה' רצה?? את הנכונות!! ממילא במבט לאחור, אין כמעט שום הבדל בין ה'וילכו שניהם יחדיו' הראשון בתחילת הדרך, ל-'וילכו שניהם יחדיו השני שבסוף לבין ויעקוד את יצחק בנו... מתחילה ועד סוף ה' רצה את הביטוי!!! אז נכון שבכל דבר בעבודת ה' אנחנו כן צמודים לאישהו יעד!!! אנחנו כן חייבים לחתור להגיע ליעד... ברור שצריך לשאוף לדעת ש"ס... ולחתור להצליח בעבודת ה', אבל גם כשמצליחים, זה לא ה-וי!! הנה... יופי... בוצע... העיסקה אושרה... לא!!! זה לא זה!! את זה אלכסי כבר יעשה... אצלנו, גם כשיש יעד וגם כשמשיגים את היעד, ה' רצה את כל התהליך... זה א' ב' של הבנה...

ושוב: צריך לדעת שיש פה אישהו תרגיל עדין שצריך מיוחדת כדי לתמרן בו.. מצד אחד אוי ואבוי למי שבעבודת ה' לא מציב לעצמו שום יעד... כן, יש את הטעות המוכרת הזו, שאם ה' בעיקר רוצה את הנכונות ואת ההשקעה... אז הנה, העיקר שאני מערבב פה ועובד קשה, וה' רואה את הנכונות שלו, וזה העיקר... לא לא!!! אסור ליפול במוקש המוכר הזה... (גם אם זה נכון רעיונית, זה לא נכון במבחן התאה, כי מי שמגיע מתוך תפיסה שה' רוצה בעיקר את הדרך והנכונות, אבל אין לקב"ה עניין במטרה, כזה אחד ניגש לא רציני לעבודת ה'... כי תקוע לו בראש שגם הרבש"ע לא באמת מתכוין ברציונות ומומילא הכל נהיה משהו כזה לא רציני... ולכן הגישה הזו לא נכונה!!!) ה' כן נותן לי משימות מוגדרות וה' כן רוצה יעד ברור!!! והנה ה' ניצב עליו, מביט עליו אם עבדו כראוי, ה' רוצה לראות שאני עובד נכון, חותר ליעד ברציונות ו'חותר למגע', כן צריך לגשת איסטרטגי ורציני, אם זה לדעת ש"ס, אם זה להנך את הילדים שלי לשמור דרך ה', ואם זה להקים בית בישראל ואם זה לעבוד על המידות ושלל משימות איסטרטגיות בעבודת ה', מוטל עלי לגשת לכל משימה של עבודת ה' ברציונות ויסודיות... להכין גמלים עם טנק מלא מתוך הכרה שאני ערוך ומוכן לכברת דרך משמעותית ומכלול של השקעה..

אבל במקביל!!! תוך כדי שאני משקיע את כל כולי בהצלחת המשימה בריכוז כל הכישורים שברשותי! תמיד לזכור שבסוף בסוף ה' מחפש כאן לא רק את היעד ולסמן עליו וי!!! כי אם זה היה לסמן וי הוא היה קורא לגמלים של אליעזר או לסוסים של אלכסי ואותות ומופתים על אדמת בני חם... ה' רוצה את כל המכלול!! את כל השותפות שלי כאן... יש לה' עניין גם במה שקורה כאן ועכשיו!! וכ"ש כשאני אגיע ליעד ואז ה' יוכל להתפאר בי... בני ישראל אשר בך אתפאר, הוא יתפאר בתוצאה!!! ולא פחות מזה בהשקעה והנכונות שקדמה לה...

גם אם נדמה לך שבשורות האחרונות לא כתוב כלום... תדייק בהם!! זו נוסחה עדינה...

לדעת 'מי' בלי 'מה'
זה כמו פרה שעושה מממו...

כמידי שנה בפרשת חיי שרה, אני מקדיש מאמר אחד לכה"פ לנושא השידוכים.. ולו ממקום של השתתפות מינימלית ונשיאה בעול בהתמודדות הכ"כ לא פשוטה של מעוכבי הזיווגים!!! לאחרונה התחדדה לי תובנה מפתיעה... תשמע משפט שברגע הראשון ישמע לך מאוד מוזר ובכן: מאז ומעולם המנהג היה קודם להיכנס **לשידוכים** ואח"כ **להתחתן!!** ככה זה גם היה אצלי, ומסתמא גם אצלך... אבל אני מציע שיתכן שצריך להפוך את היוצרות: קודם כל **להתחתן!!!** ורק אח"כ **להיכנס לשידוכים!** עד כאן.

אה... מה רצה 'המשורר'?? מה פשר המשפט המוזר הזה??

אז ככה: אני מכיר בחור עליז ושובב... הייתי אומר אפילו קצת ילדותי, שנכנס לשידוכים בצורה מאוד חובבנית... הכל התחיל מזה שנהיה לו קצת משעמם בישיבה... הוא גם נתקע בלי חברותא בסדר א'... ויאלה... בא נכנס לשידוכים ולו בשביל לגוון קצת בחיים... ואז הוא נפגש עם שווער... והוא היה ממזה זורם ונחמד... הבחור ממש התלהב... וגם מאוד מצא חן בעיניו שהם גרים בירושלים, ובדיוק באזור בר אילן ירמיהו... וחוץ מזה הוא תמיד חלם שאהרלה סאמעט יהיה בחתונה שלו והתברר שיש לשווער קשר איתו... אז יאלה... בא נסגור שידוך... יהיה אירוסין, חתונה, שבע ברכות... יהיה צחוקים... ואכן בשעטו"מ השידוך נסגר במזל טוב.... לא חלפו כמה חודשים ומיודעינו מצא את עצמו עומד תחת החופה... ואז לפתע הופיע מולו המסדר קידושין עם אקדח שלוף ופתח עליו בצרור של סנקציות!!! אדוני היקר... מהיום אתה חייב לזון... ולפרנס... אתה חייב לדאוג לה... חייב לדווח לה מתי אתה הולך... ולמה אתה עדיין לא חוזר... להקשיב לה שעות... לממן לה את כל ההוצאות...

אוה אוה... הבחור פתאום נכנס ללחץ.. רגע רגע... הקש ביטול!!! בעצם לא התכוונתי עד כדי כך ברצינות... בסה"כ קצת התייבשתי... התחשק לי להיות 'קצת' חתן... אבל מכאן ועד כל רשימת ההתחייבויות האלו... למה מה קרה?? למה אני אמור להתחייב לה כ"כ הרבה... מה יש לי איתה?

תבין: מילא ההורים שלי... כשהשו"ע אומר לי: אתה חייב להתמסר להורים... מאכילו משקהו וכו', הבנתי למה אני מחויב אליהם... הם השקיעו בי, סבלו בשבילי... מגיע להם... אבל פה?? כולא הצעת שידוך שצצה רק לפני כמה חודשים... אז נכון... שמענו דברים טובים... גם השווער זורם, וגם גרים במנחת יצחק, אבל מכאן ועד שאני אתחייב לזון לפרנס ולדאוג לכל חסרונה, סליחה... מי היא בכלל?? והכי הכי: למה **דווקא לה** אני חייב??? למה מגיע לה יותר מכל אחת אחרת? **הבנת את הנקודה של השאלה??** אני אנסה טיפה להגדיר את השאלה במילים: הרי כך: המחויבויות של בעל לאשה זו התחייבות מאוד מאוד רצינית ולא חובבנית בכלל!!! **לעומת זאת מי?!?!?** מי היא אותה אשה ש-לה אני הולך להתחייב?? זו ההחלטה הכי חובבנית שיכולה להיות... ברמת העקרון השיקולים והמניעים יכולים להיות ממש ילדותיים וזה תקף לגמרי... (מיותר לציין שזה לא רצוי ואידיאלי... אבל זה לא סתירה שזה לגמרי תקני...)

איך יתכן שהתחייבות הכי משמעותית בחיים... תהיה מסורה להחלטה הכי חובבנית בחיים? (שתבין: בשביל לתת לך תרומה חד פעמית של 100 שקל, מספיק לי לראות שיש לך זקן ואתה מכניס את החולצה בתוך המכנסיים, אבל כשתבקש ממני הוראת קבע של 100 שקל... זה כבר לא יספיק לי... אני ארצה להבין מה אתה קשור אלי... כלומר: כגודל ההתחייבות כך במקביל ההחלטה היא פחות חובבנית, ואילו כאן ההתחייבות היא בסדר גודל של חיים, ואילו ההחלטה יכולה להיות ממש חובבנית...)

והתשובה היא פשוטה מאוד: אין בעיה!! אני רואה שקבלת רגלים קרות... אני מבין שאתה קצת פחות משוכנע שזו דווקא היא... אין בעיה! לא עשינו עסק... זכותך לבטל שידוך, או לחילופין זכותך לגרש את אשתך ח"ו.. אבל!!! דבר אחד שיהיה לך ברור... זה לא יעזור לך הרבה **כי למישהי אחת ? ! ? אתה בוודאי תהיה חייב!!!** לא משנה מי זו תהיה אבל אחת כזו תהיה!!! או זו או אחרת, אבל בין כך ובין כך, לא תמלט מלהתחייב למישהו אחת, ואליה אתה תהיה מחויב ההכל...

אחרי שמאוד מאוד ברור לך מה אתה מחוייב בחיי הנישואין, מכאן ואילך למי?? מי תהיה אותה אחת?? זה כבר יכול להיות החלטה חובבנית!!!!

הבנת מה אמרתי? לדוגמא: היה אחד שהתלבט האם לקנות רכב... כי אמרו לו שתחזוקה של רכב מאוד יקרה, אז הוא הסתפק מאוד האם בכלל ללכת על זה... ארך לו תקופה ממושכת עד שסו"ס הוא החליט לקנות... ואז בשעטו"מ אחרי שהוא קנה רכב, כעת התעוררה התלבטות חדשה... אצל מי לעשות ביטוח?? האם בחברה זו או בחברה השניה?? ויש לציין שהפעם לשם שינוי ההחלטה התקבלה תוך עשר דקות!!!!

מה קרה?? פשוט מאוד: ביטוח חייבים לעשות!! כל השאלה אצל מי...

כל עוד הספק היה האם בכלל!!! האם לקנות רכב או לא... האם יש לי תקציב לזה? זו שאלה באמת כבדת משקל... אבל אחרי שקניתי וכעת בין כך צריך לשלם ביטוח... וכל השאלה היא למי בדיוק לשלם... זו כבר שאלה באמת חובבנית... לא נותר לי אלא לפתוח את חוברת המידע של הקהילה, ולראות איזה פרסומת הכי מחייכת לי או מי נראה לי הכי היימיש ומגיע מהקהילה שלי שמתחשק לי לפרנס אותו... הבנת???

על אותו משקל כאן!!! אם יש שאלה באמת כבדת משקל בשידוכים... זו השאלה **מה** זה להתחתן!!! להבין **מה זה מחייב אותי!!!** להבין שיש לי פה מחוייבות. לקחת על עצמי עול אשה, זו באמת מחויבות מאוד משמעותית!!! שמי שמוכן לנשום את הנשימה העמוקה ולגשת לזה בשיא הרצינות... באותו רגע מוחלין לו כל עוונותיו... זה הסיפור הגדול!!! (אגב: משום מה, די ברור לי שמה שקיי"ל ש'חתן, מוחלין לו על כל עוונותיו', זה לא משהו קורה אוקוס פוקוס תחת החופה!!! אלא מאי? היות וכל העניין של מחילת עוונות היא בגלל שהבן אדם קיבל על עצמו עול, המחילה הזו מתרחשת ברגע שהוא הפנים את העול הזה, יש כאלו שחלפו כבר חודשיים מהחתונה שלהם, ולא נמחל להם ששקל, הם עדיין רחוקים מלהפנים שחיי הנישואין מחייב אותם במשהו, ויתכן שיש אחד שהוא עדיין בשידוכים בכלל, והוא כבר ערוך ומוכן לקבל עול, וכבר נמחל לו עוד לפני שהוא יודע עם מי הוא מתחתן, מה שבטוח: יש המון המון בנות סמינר שהריחיים כבר מונחים על צווארם, והם עמוק עמוק במחילה) אחרי שקבלת את ההחלטה הדרמטית מה זה עול אשה, מכאן ואילך אנחנו יכולים לעבור לשלב הפחות משמעותי... עם מי?? עם מי להתחתן... זה כבר באמת שאלה של סגנון... של התאמה...

ופה נפל לי האסימון!! פתאום אני קולט שבתור בחור בשידוכים הייתי עסוק מאוד בשאלה עם מי, בו בזמן שאף פעם לא חשבתי מה!!!!

לצורך העניין בא נעשה סקר... אתה פוגש בחור שנכנס לשידוכים... קח אותו לפינה ותשאל אותו בהפתעה: אתה רוצה להתחתן?? כן!!! **מה** זה להתחתן?? **מה** זה אומר לך? **מה** זה מחייב אותך??

נו... מעניין מה הוא יענה... אז אני אתמלל לך פחות או יותר את השיחה... דבר ראשון: הוא יסתכל עליך כאילו נפלת מהירח... מה... מה אני מתחייב? מה זה בכלל? מי אמר שאני בכלל מתחייב?

אההה, הבנתי... אתה מתכוון לשאול מה ההורים שלי מתחייבים?

לא!! לא דיברתי מה ההורים **שלך** מתחייבים... אני מדבר **עליך!!!** מה אתה הולך להתחייב??? ואז פתאום יהיה נראה לו שהוא הבין... **אההה... עכשיו הבנתי... אתה מתכוון לשאול מה אני רוצה??**

אז כן.. אני רוצה ללמוד כל החיים!! זו השאיפה שלי לחיים...

אז לא!!! **שוב לא!!!** לא שאלתי אותך מה אתה רוצה לעשות **בכולל...** גם לא שאלתי אותך מה אתה רוצה **שהיא תעשה** בשביל שאתה תוכל ללמוד בבית המדרש... אני שואל אותך **מה אתה!!!!!!!** מה אתה רוצה בחיי הנישואין... אגב: אני רוצה לעצור כאן רגע... תסלח לי... כשאני שואל בחור בשידוכים מה אתה רוצה והוא עונה לי משהו בסגנון ש- שאני רוצה ללמוד כל החיים... תסלח לי... אבל זה לדבר כמו ילד קטן...

אתה יודע איך אני רואה את זה??? זה כמו בחור שנכנס לחנות חליפות... והמוכר שואל אותו... כן... מה אתה רוצה??

והבחור עונה: אני רוצה ללמוד כל החיים!!!

מה הקשר?? וכי שאלתי אותך מה השאיפות שלך?? אנחנו פה בחנות חליפות!! כשאני שואל מה אתה רוצה... אני מתכוון האם אתה רוצה ג'אקט או מכנסיים?? על אותו משקל: אם אני שואל מה אתה רוצה בחיי נישואין.. והוא עונה לי אני רוצה ללמוד כל החיים!! זה חוסר תקשורת!!! זה בדיוק כמו להגיד את זה בחנות חליפות... (אגב: הכל בסדר, זה לא באמת הפרעה תקשורתית אצל הבחור, זה מתחיל בעיקר מאלו ששאלו אותו, שנתנו לו להבין שכששואלים אותך 'מה אתה רוצה', מחכים לשמוע מה אתה רוצה **ממנה** אז אני כעת לשם שינוי לא!!!--) כשאני שואל אותך מה אתה רוצה בשידוכים... אל תענה לי מה

אתה רוצה **ממנה,** וגם לא מעניין אותי כעת כעת מה התכניות שלך להמשיך ללמוד.... אל תברח לכל הכיוונים... תענה לי תשובה ממוקדת על השאלה שלי... אני בסה"כ שואל: מה אתה רוצה בחיי הנישואין שלך?? מה זה מחייב אותך? מה זה דורש ממך?

וקדימה! המערכת ממתינה להקשתכם... אני מחכה... ש... ש... שקט!!!! אני עדיין מחכה לתשובה... תבין: מה בסה"כ שאלתי... אתה הרי אומר שאתה רוצה להתחתן... בבקשה... תוך עשר דקות 'אני מארגן לך...' רק תגיד לי מה זה אומר לך?? מה אתה מתכוון כשאתה אומר להתחתן? מה... זה משולש... מלבן... עיגול?? ופתאום אני קולט למפרע ש-כאן נתקעתי!! מיודעינו הבחור כארזים... אין לו שמץ של מושג **מה** זה חיי נישואין, אין לו מושג **מה** זה מחייב אותו, ותכל'ס... במקום לפתוח את הנושא ולדבר **מה** זה... במקום זה מה עשינו?? הסטנו את כל הנושא והשקענו 99% מהשיח והדיונים וכובד המשקל ב---מי!!!! לא מה!! אלא מי!!! כן... אתה מוזמן לעשות בדיקת שטח... אל תסמוך עלי... תבדוק מה השיח שהכי מטריד ומעסיק בתחום השידוכים... איך אני אדע **מי??** איך אני יכול לדעת מה מתאים לי? הסגנון הזה או הזה... כל הנושא של ההתאמה ומי ואיך בודקים ואיך מבררים, ואיך שוללים..

כל העיסוק מתנקז ל-מי!!! אבל ההלו... עזוב... לפני מי... עזוב מי.. **קודם מה!!!** מה בכלל?? על מה מדברים בכלל??

איך אפשר לברר **מי...** כשאין לך שמץ של מושג בכלל **מה...**

תבין: בשידוכים יש תופעה כאובה שנקראת בררנות... יש כאלו שקשה להם לקפוץ למים ולקבל החלטה, ואני אהיה איתך כנה: גם אני הייתי נחשב בררן בשידוכים... ומה לעשות שאני מצד האופי שלי ממש לא טיפוס כזה!!! אדרבה.. אני טיפוס פסקן וחתוך!! חלק מהבעיה שלי שכל החיים שלי זה סימן קריאה אחד ארוך... (לא תמיד זה מראה על חכמה גדולה, אבל ככה אני... מה שבטוח: אני רחוק מלהיות כזה פרווה שלא יודע לחתוך) ובכל זאת כשזה הגיע לשידוכים... פתאום הייתי מאוד מסתבך ומתקשה לחתוך!! והיום אני פתאום מתחיל לקלוט למה... כי כשהגיע הצעת שידוך היה נדרש ממני להחליט **עם מי** בו בזמן שאין לי מושג **מה...**

אין בעיה... אני מוכן להגיד מי... אבל קודם תגיד לי על מה?? אני יכול להגיד לך מי קיבל שבע מנדטים.. אני גם יכול להגיד לך מי לא הוריד מהשלחן... וגם מי לא קם לשחרית, אבל מי השידוך שלי??

לדעת מי בלי לדעת מה זה כמו פרה שעושה מממו!!!

זה בכלל לא סוגיה של קושי להחליט... כי אין לי מינימום של נתונים...

הרי בינינו... מה הטיעון הכי כאוב שמאפיין את מעוכבי השידוך... מדובר בבחור שסוחב כמה שנים בשידוכים... והנה, סו"ס הגיע איזושהי הצעה שיש על מה לדבר, ואז ברגע שהוא נדחק לפינה... איזה משפט בדרך כלל יוצא ממנו?? מה... אה זהו...?? מה... זה השידוך שלי?? כל מה שהתעכבתי זה בשביל להגיע לזה?? אתה קולט מה טמון במשפט הזה?

העניין הוא כך: תסכים איתי שאם יש לי מיליון שקל!!! וישנה התלבטות האם להשקיע אותו או לא... זו שאלה כבדת משקל... אני לא ממהר לקבל החלטה כזו... כי סו"ס מיליון שקל זה לא משהו שהולך ברגל!!! וזו בדיוק הסיבה שבחור בוגר עם ראש על הכתפיים, באופן טבעי מתקשה לקבל החלטה בצעד משמעותי שכזה.. ההלו... לסגור שידוך זו החלטה של חיים!!! זה לא משהו שלוחצים על כפתור.. וממילא ברגע האמת שפתאום מיודעינו נצמד לפינה ומפנים ש... שיכול להיות שזה השידוך שלו, פתאום הוא מחמיץ פנים... מה... על העיסקה הזו אני אמור כעת להשקיע את המיליון מחויבויות שכ"כ קשה לי להחליט בהם??

אז זהו שלא!!! **שפתאום אני קולט את הטעות!!!** להתחתן זו לא שאלה **האם** להשקיע מיליון שקל... אל תצפה שיהיה מישהי בעולם שהיא בעצמה תהיה שווה להשקיע בה את כל טור אבן העזר!! תשכח מזה... אין אחת כזו בכל העולם, לא הייתה ולא תהיה רק מה??

יש בורא עולם שהוא חייב אותי להקים בית!!! את המחוייבות הזו אני בלאו הכי מחוייב ל--בוראי!!! וכעת כל השאלה זה: עם מי?? ואם הגיעה איזושהי הצעת שידוך... אין פה שאלת כדאיות האם זו סחורה מספיק שווה כדי להתחייב לה את כל טור אבן העזר?? אלא האם מה שאני בלאו הכי מחויב לבוראי, האם יכול להיות שזה יהיה איתה?? זו כבר שאלה נקודתית והרבה פחות כבדת משקל...

זה בדיוק כמו שעד לא מכבר, כשמחיר הדירות עדיין לא היה בשחקים, כל שידוך שנסגר, המחותנים משני הצדדים היו נחושים להזדרז לקנות דירה עוד לפני החתונה... רגע... סליחה... מה פשר החפזון הזה?? ממתי ניגשים לעסקאות כאלו גדולים בכזו פזיזות... ועוד בתקופה הכי עמוסה שלפני החתונה??? נו... מה התשובה?? לא!!! אין פה שום חפזון!!! כי עצם ההחלטה לתת 400.000 משני הצדדים... זו החלטה ישנה נושנה... הסכום הזה כבר נאגר בתכנית חסכון במשך שנים, וכעת!!! כעת מדובר בסה"כ בסגירת פינה נקודתית... **איפה? איפה** בדיוק להשקיע? האם בעפולה או בנתיבות? זו שאלה עניינית ואולי גם חובבנית.. שאותה אפשר לקבל בעשר דקות ותוך כדי תקופה עמוסה)

ופה הטעות שלנו!!! למה לסבתא שלי היה כ"כ קל להתחתן?? למה כשהתעכבתי בשידוכים, סבתא שלי לא הצליחה להבין למה אתה מסתבך כ"כ... איפה היה הקצר בינינו?? למה היא לא הצליחה להבין אותי? או יותר נכון: למה היא הייתה הרבה פחות מסובכת ממני??

מסיבה פשוטה: כשסבתא שלי נכנסה לשידוכים!! הנושא האחרון שהעסיק אותה זה עם מי... כי הרבה לפני כן, הנושא שהכי העסיק אותה זו העובדה שאני ניצולת שואה, ואני נחושה ויודעת בדיוק מה אני רוצה!! אני מחויבת להמשיך את השושלת היהודית, אני מחויבת להמשיך את המסורת שקבלתי, אני נחושה לגדל כך וכך צאצאים, שאני אוכל לקרא שם על ההורים, האחים, והסבים שנעקדו,)וכך הווה אצלה ואצל רוב ניצולי השואה) ו... וכעת הפינה האחרונה שנותר לה לסגור זה עם מי!!!

אחרי שהיה מאוד מאוד ברור לה מה היא רוצה!! כעת היא הייתה צריכה בסה"כ למצא מישהו שגם הוא רוצה את אותו דבר, והראשון שהוצע לה היא בררו אחד אצל שני, האם מה שאת רוצה אני רוצה, וזהו!!! היות והם ידעו מאוד טוב מה!! היה להם מאוד קל לדעת מי, אבל אני... שום דבר... לא היה לי שמץ של רקע מה!!! מה אני חייב... יצאתי לי מהמערה היישר לשידוכים והשאלה הראשונה ששאלתי את עצמי זה מי!! באמת שאלה מצוינת... מי??? באמת מי??

תכל'ס... זה מה שהקדמתי ואמרתי:

הגיע הזמן שנהפוך את היוצרות!!! אם עד עכשיו היה תקוע לנו בראש שקודם נכנסים ל**שידוכים** ורק אח"כ **מתחתנים...** אז בא נהפוך...

קודם כל בא נתחתן!!! כלומר: קודם נשב ונבין בכלל **מה** זה אומר לי להתחתן.. **מה** זה עול אשה, **מה** זה מחייב אותי, **מה** מוטל עלי בזה,

יש לי חלום זה להוציא חוברת מיוחדת ליומולדת של גיל עשרים, חוברת 'תיפח'!!! נכון תיפח?? נכון הרבש"ע כועס שעדיין לא התחתנת? על מה... מה היית אמור לעשות שלא עשית... (לא עם מי היית אמור להתחתן ואתה עדיין לא יודע עם מי אלא מה היית אמור להתחייב ועדיין לא) אני בעד לדבר על זה אפילו באופן תיאורטי!!! זה לא חייב להיות קורס מעשי לחיי נישואין... אלא בסה"כ להבין את התמונה... בחור שעולה לקיבוץ א' בישיבה, ומשום מה עדיין לא התחתן... הכל בסדר... אבל לפחות תקבל מושגים בסיסיים שיום אחד אתה אמור לקחת אחריות על עצמך ו... ועל עוד כמה... אתה אמור להיות זה שמתלוננים אצלו ולא זה שמתלונן אצל אחרים... וככה לפחות כשהוא יגיע לשידוכים, יהיה לו איזה רקע מינימלי, מה!!!! וככה יהיה לו הרבה יותר קל להיות ממוקד עם מי... (בא נדבר ברחל בתך הקטנה: לא יתכן שבחור בשידוכים ידע לפמפם לי רק מה הוא דורש... מי שהבדר היחיד שהוא יודע להגיד זה רק מה הוא רוצה מאחרים ואתה צריך לחלוב אותו בכח שיגיד לך מה הוא מוכן להתחייב... אם ההורים שלו אוהבים אותו, שיחזירו אותו בחזרה לולו, שיתנו לו בקבוק ומוצץ עם ספר פונפון חמודון קיבל בלון... הוא כעת לא כשיר נישואין, אז נכון שיש לכם הרבה הצעות ויש עם מי, אבל אין עם מה!!! אגב: רוב הבחורים לא כאלו, בחור מבין שהוא חייב!!! הוא רק צריך טיפ טיפה לפתח את זה...)

שים לב שלאורך כל המאמר הזה לא אמרתי כלום... לא באמת פתחתי את הנושא... וסליחה... בעצם למה שאני אפתח... וכי אני צריך להתחתן? אתה צריך להתחתן!! אתה צריך לדעת **מה** זה אומר לך להתחתן!!! מבחינתי התובנה הזו, יתכן ויש בה כדי לתת קצה חוט מפתיע לאלו שלא מצליחים להבין למה כ"כ קשה להם להחליט... מה שבטוח: הנושא הזה יושב לכולנו על הלב... זה כואב לנו, ואיכפת לנו, ואנא רווק או רווקה, אם יש כאלו שמדברים אליכם לא יפה בשידוכים... זה השיקול שלכם האם לסלוח או לא.. אבל תדעו שזה נובע רק מרוב איכפתיות.. ולכן מומלץ גם לקחת בע"מ את הנזיפות והגערות... לדעת שאתם לא גרועים כמו שמצלילים עליכם, אברהם אבינו בסוף פרע הקפותיו, בעזה"ש בקרוב תקימו בית, ובפדיון הבן תשלחו תמונה למי שאמר לכם שאין לכם סיכוי...

פרק ב': שושנה!!! ראית פעם עז שיש לה אזניים של שושנה??

תקציר משבוע שעבר: דודי שלנו העיז להלעיב במלאך אלוקים רבי אליעזר, ואז הגיע יום פקודה 'ותזרח הצרעת במצחו', ודודי שחשב להתפטר גירד חתך ושייך את הנגע וחשב שסיים עם זה, ואז התברר שלפי רבנן מי שתולש סימני טומאה 'אין רפואה למכתו' עד שתפרח בכולו, וכאן דווקא ר"א הציל והורה ש-די לו בזה שיצמח לו נגע חדש... (וכאן המקום להתנצל: הייתה לי שגיאה! טענתי שמצורע לא יכול להקים משפחה וזו טעות כי זה נכון לימי ספרו או לחילופין לשיטת ריב"י) תכל'ס... דודי הספיק מאז להתבגר תפס את עצמו לידיים והוא כעת בחור מצוין... אבל עדיין!!! הכתם מקשה בשידוכים..

והיום אנחנו נעבור לשושנה... נספר על שושנה!!! מי זו אותה שושנה?? אז ככה: לאחרונה שמה של שושנה די התפרסם בעיירה שלנו... ולאו דווקא בהקשר החיובי... הכל התחיל מאבא של שושנה- ר' שלמיהו הכהן... מדובר באחד מהכהנים התלמידי חכמים הגדולים שהסכימו להתגורר כאן בעיר הרחוקה שלנו... הוא נכס של ממש!!! ואנחנו יודעים להעריך אותו... מידי בוקר יש אצלו בחצר עליה לרגל... בבוקר מוקדם יש כאן שיירה של ילדים שבדרך לחידר אמא שולחת איתם מקרצות חלה (שעטופה כמובן בחותלת תמר שאינה מקבלת טומאה) ומניחים אתה בסלסלה מימיני... ובצד שמאל של הכניסה ישנה קופה של תרומת ירקות, (כל מי שקטף הבוקר בגינה, חמש מלפפונים או ארבע עגבניות ושבעה תפוזים, מפריש תרומה, רבע עגבנייה, שליש מלפפון, פלח של תפוז, וחניח גם אותה בקופסא(וניתן לומר שזה עיקר מקור המחיה של משפחת ר' שלמיהו הכהן... אמא עקרת בית, ואילו שושנה הבת הגדולה אחראית על כל ענייני החצר, שושנה יוצאת מידי בוקר ואוספת את כל השלל... מביאה לאמא, ואמא עושה מכל התרכובת הזו סעודות דשנות לכל המשפחה... לחמניות מגוונות. סלטים שמורכבים מהרבה חצאי ירקות מכל השכנים... יש לציין שלפעמים!!! לפעמים מדובר גם במתנות כהונה קצת יותר משמעותיות... אם זה זרוע לחיים וקיבה, או ראשית הגז... זה כבר ממש מתקבל בשמחה רבה... אבל!!!

<u>יש מתנת כהונה אחת ששושנה רק שומעת על זה... היא רואה כוכבים!!! יוצאים לה קרנים!!</u>

תנחש איך קוראים לזה?? **<u>בכור!!!</u>** אוה... אל תשאל... יש לנו פה בכפר רפתן אחד שמגדל בקר, ועוד כמה מגדלי בהמה באופנים המוזרים... אלא שיום אחד חלפה שמועה משמחת בכפר... שהפרה של חצקל הרפתן המליטה בכור!!!! כולם שמחים, מאחלים לחצקל שיהיה במזל... 'וברך פרי בהמתך...' אבל כששושנה שומעת את הבשורה נופל לה הלב... כן!! אני יודעת מה המשמעות... ברגע שלחצקל נולד בכור, המשמעות היא שבעוד חמישים יום הבכור הזה מטייל לנו פה בחצר... כן... מוטל על חצקל לטפל בבכור רק 50 יום, ואז הוא מחפש כהן לתת לו שהכהן יעלה לירושלים ויקריב ויאכל לשני ימים ולילה אחד... ומשם מה!! כולם בסוף נותנים רק לאבא שלנו את הבכור שלהם... תן ניחוח למה דווקא לאבא שלנו? כי הוא הכי מיוחס? לא!!! הסיבה היא כי אבא שלנו הכי צדיק מכל שאר הכהנים ולכן הוא הכהן היחיד שמוכן לקבל... כי כל שאר הכהנים כאן באזור 'מסרבים באדיבות...' ברגע ששמרל נוקש בדלת עם העז הבכור, הילדים הכהנים כבר למדו לשאול... כן... מי זה?? שמרל והעז... אה... מה זה? והיה!!! אם הוא אומר שזה עז בעל מום... אז בטח... בשמחה רבה... אבא מיד מגיע מהמחתרת... פותח את הדלת... אוה... שמרל... אגרוייסע ישר כח... איזה יופי!! ממש מגיע בזמן... תבין: הילד הקטן שלנו בדיוק אמר: אמא, הבטחת לנו בשר לשבת... והנה, כעת אתה נותן לנו בכור בעל מום, ביום ששי הקרוב נשחט אותו לכבוד שבת קודש... (אתה מוזמן לבאטע, אם לא תוכל, לפחות למלווה מלכה) אבל!!! אם שמרל יגיד שהבכור הוא תם... הילדים כבר יודעים להגיד... ש... שמצטערים אבל 'אבא לא בבית'!!! כן... מה לעשות... מצטער מאוד... רק לפני חודשיים חזרנו מהמשמרה בירושלים... והפעם הבאה ששוב נעלה למקדש זה רק בעוד חודש וחצי לכל הפחות... ולקחת כעת עז שיסתובב לי בחצר ואני אצטרך להאכיל אותו עשב... ליוקל הכהן אין סבלנות לזה, ומה לעשות שלשמרל הישראל קל וחומר שאין סבלנות להיתקע עם העז הזה... לאף אחד אין סבלנות לתחזק ולגדל עז בכור שאתה יודע מראש שאתה מגדל אותו בשביל הכהן,)וברגע שהכהן לא מסכים לקבל, אז אני תקוע איתו, וצריך להיזהר איתו מאוד, כי בכור תם זה קדשי מזבח על כל המשתמע!! ומספיק לי פעם אחת ששכחתי שהוא בכור והעמסתי עליו את הקניות ביום ששי... ואז התברר שעברתי על איסור עבודה, וגם מעלתי בהקדש... נס שזה היה פחות משווה פרוטה) תכל'ס... אף כהן לא שש לקבל בכור תם אלא א"כ הוא ממש בדרך לצאת לירושלים... הכאב ראש שכרוך בזה הוא כ"כ גדול שזה הופך אותו ללא ריווחי... חוץ!!!!! חוץ מאבא שלנו!!! ר' שלמיהו הצדיק, הוא הכהן היחיד שמוכן לקבל בכור... ובעיקר משלל שיקולים של אפרושי מאיסורא... (שלא יטילו מום, ולא יכשלו במעילה בקדשים)

ותכל'ס... כתוצאה מזה אחת לכמה זמן נוחתים כאן בהמות בחצר שלנו... אז מילא היה מדובר בעגל... זה עוד חצי צרה... עגל לפחות רגוע... אבל הרבה פעמים מדובר בעז... אוה... אל תשאל... עיזא פזיזא... החצר הנחמדה שלנו מתחילה להיות דיר ואת שושנה זה מוציא מהכלים!! (היא טוענת שהעיזים משתוללות כמעט כמונו... כמו האחים שלה... החסרת משוגעים אנוכי??) ואז ביום בהיר פתאום נחת עלינו כאן שמרל, והצניח לנו פה בבת אחת ארבעה עיזים עלידים ומקפצים!!!! ושושנה משתגעת מזה... היא מרגישה שהיא כבר לא עומדת בזה... האמת היא שר' שלמיהו לאחרונה התחיל להסתפק... יכול להיות שאני מוכן להיות צדיק, אבל לא על חשבון הילדים... הוא עדיין לא הספיק לגבש החלטה בנושא, ואז הגיע אותו בוקר, שושנה יוצאת לחצר כמידי בוקר לאסוף את המקרצות חלה... והיא מגלה אנדרלמוסיה של ממש... העיזים השתוללו, נגסו במקרצות של חלה, (וכנראה המקרצות נטמאו, כי העיזים רגילים לשתות מים מהמרזב לאחר שאמא שוטפת את הבית, והרי מי שופכין מטמאין, ואם הם שתו מהמים ואח"כ נגסו במקרצות, את המקרצות נטמאו מהמי שופכין שבפיהם) חוץ מזה הם הפכו לה את כל החיטים שהיא טחנה ברוב עמל... שושנה פרצה בבכי... אתמול כל הבוקר טחנתי כאן חיטים, שר' יענקל הביא לנו מהמדומע שלו... (כן... שבוע שעבר זה היה שיחת היום, שהתערבב לר' יענקל חצי קילו גריסים של תרומה טמאה בפחות מ-50 קילו חולין, והכל נהיה מדומע, והוא מכר לאבא שלנו במחיר סמלי והתחייבנו לאכול את זה קלוי בלי משקה) ולא זו בלבד העיזים גם הוציאו את הכביסה מהנבכרת נשכו בגדים... קרעו חבלים... ודי... די... שושנה לפתע נתקפה באקסטזה וחוסר שליטה!!! זהו!! אי אפשר איתם... נמאס לי מהם... היו שם בדיוק בחצר שאריות של עיגול דבילה... שושנה לקחה 'שמוקטא' של דבילה והדביקה לכל עז באזור... כל עז קיבלה שתי מנות של דבילה דביקיות באזניים... אזניים מתוקות!!! שושנה סיימה 'לקשט' את העיזים ו... ופתחה את שער החצר... היידע... צאו החוצה... צאו לטיול... תהנו... כפרה עליכם... והעיזים יצאו בחדווה רבה... מקפצים ומפזזים... לא חלפה שעה קלה ועברו שם כמה כלבים... ומיד הריחו דבילה... כלבים מאוד אוהבים דבילה... הכלב התחיל לרחרח אחר מקור הריח... ועד מהרה הוא גילה אוזן!!! אוזן מתוקה של עז... הכלב לא חשב פעמיים... רץ לעז ושם ביס!!!! חלילה... לא אישי... הכלב לא התכוין להכאיב... הוא בסה"כ רצה דבילה ועל הדרך הוא הוריד לעז את האוזן... הכלב השני הוריד את האוזן השניה... בקיצור: בסוף היום ארבעה עיזים חזרו הביתה נטולי אזניים!!!! יש לציין ששושנה לא התכוונה עד כדי כך להצליח... וגם מיד לאחמ"כ היא התחרטה אבל זה כבר היה מאוחר.. העיזים חזרו וכל העיר דיברה על העיזים שלפני חצי שעה היו תמימים... ותוך חצי שעה כולם חזרו בעלי מומין. תכל'ס הסיפור התפרסם וזה היה מאוד לא נעים!!! כי בגגדול זה נקרא שהכהנים חשודים להטיל מום בבכור... אבל החשד הזה לא נדבק על ר' שלמיהו, ומהר מאוד כולם ידעו שידיה של שושנה במעל... העזים האלו נהפכו למושא... עיזי שושנה... בפרט שצריך להמתין שיפול מום נוסף... ולבנתיים העיזים ממשיכות להסתובב... ומושכות תשומת לב,

<u>המשך בשבוע הבא...</u>

החוברת של חודש מרחשוון

ניתן לרכוש במוקדי המכירה של העלון הפרוסים (כמעט) בכל רחבי הארץ:

לבירור מוקד המכירה הקרוב אליך:

052-7683095 055-6728458

כמו כן: ניתן לקנות בחדר כביסה שע"י ישיבת מיר

<u>הערה נקודתית:</u> היו הרבה שהעירו אודות הנכתב בשבוע שעבר גבי רחל אמנו שלא ויתרה לגמרי אלא רק ויתרה על התור!! והעירו שמשמע לכאורה שהיה שם ויתור גמור, וידעה שכעת נופלת בחלקו של עשיו, ואכן אין הכי נמי, יתכן שכן!! אבל מה שבעיקר באתי לשלול ובזה על משמרתי אעמודה, שאין כזה דבר לוותר על עצמי!! גם כשאברהם אבינו עוקד את יצחק בנו, הוא לא מוותר עליו!! אלא הוא נותן אותו!! מוסר אותו לה'!! אברהם ויצחק מוכנים לתת את זה לא ממקום של חדלון אלא ממקום של נתינה, הם מבינים שנוכחותו של יצחק, כמה שהיא נחשבת לה', הרי כשיצחק נמסר לה' הוא זוכה להיות חלק ה' וזוכה לתת לה' יותר מאשר בקיומו, אבל לוותר סתם? להיות נחדל?? זה לא חלק יעקב!! כך גם כאן, יתכן שרחל הסכימה לוותר ללאה לגמרי, אבל לא ממקום של חדלון, אלא ממקום של הבנה, שבזה שאוותר לה אזכה לתת לה' משהו יותר גדול, או לחילופין, לרחל היה כ"כ איכפת מאחותה, שבשבילה למחות את דמעותיה של אחותה, זה יקר לה יותר מטובתה העצמית... גם נוסחה כזו יכולה להתקבל, אבל לוותר סתם על עצמי?? זה דיכוי!!! זה אולי מאפיין ומתאים לשהידא מאמא, אבל לא לאידישע מאמע...

ויהי אחרי הבחירות... תובנות ללא ריח פוליטי...

(המשך מעמ' 1) ברצוני לעדכן אותך יקירי החרדי: שמאז אותו שמחת תורה שוב החלה התעוררות תשובה, והפעם בעוצמה הרבה יותר גדולה ורחבת היקף... ללא שום השוואה לתנועת התשובה שלפני 40 שנה... שתבין: 2 מיליון יהודים היו בחודש אלול בכותל, בשעה 1 בלילה, לבקש סליחה מה'... מסתובבים להם חטופים לשעבר ומדברים על קשר ונאמנות לה' במושגים רוחניים מעוררי השתאות, וזה נושא שצף ומדובר כל הזמן... ופה מתחיל התסכול האישי שלי.. כשהשתחררו אותם חטופים והתחילו לדבר על קשר עם ה' ושבת וכשר'ת. ציפיתי שזה עניין של יומיים שלוש עד... עד שהם פנים אלינו החרדים!! סליחה... מי הכתובת לענייני רבש"ע? מי הדמות שעד כה ייצגה את הרבש"ע? אני ואתה החרדיים!!! אז ברגע שאותו חילוני יצא מהמנהרות בעזה ומתחיל לדבר על ה'... אז ההלו. הכתובת לענייני רבש"ע זה ר' דוב לנדו ומרן האדמו"ר מויזניץ **אבל לאו!!** הם לרגע אחד לא מקשרים אותנו לסיפור.. ההתעוררות קיימת, עם ישראל שבים בתשובה, והפעם?!? הפעם אני ואתה מורחקים מהזירה!!! תבין: תנועת התשובה שלפני 40 שנה.. זה היה אנחנו!! החרדים הובילו את המהלך, אנחנו פתחנו דלת לאחינו התועים והחזרנו אותם בתשובה... אבל הפעם אנחנו מחוץ לתמונה... ההתקרבות נעשית במקביל אלינו בלי שום קשר אלינו!!! (שלא תתבלבל: כל השני מיליון שהיו בכותל בסליחות ועצקו מלב טהור שמע ישראל... מה נראה לך שהם הצביעו בין הצביעו ביום הבחירות?? נגד לומדי התורה ובעד גיוס בחורי ישיבות!!!!)

זאת אומרת: שאם מקודם אמרתי שמפגלת ש"ס איבדה 5 מנדטים של יהודים מסורתיים... זה לא שאותם יהודים מסורתיים חזרו לסורם ואיבדו קשר עם ה'... לא!! הסיפור הוא הרבה יותר מזורז!!! אם עד עכשיו היה 5 מנדטים של מסורתיים.. אז ב-4 שנים האחרונות זה קפץ ל-30 מנדטים של מסורתיים... אבל!!! בלי שום קשר לש"ס ולבני התורה...

ופה יש משהו מאוד מבלבל!!! כי תכל'ס: מבחינה רוחנית, באיזו תקופה אנחנו נמצאים? האם בתקופה רוחנית הכי ירודה או הכי גבוהה??

תתפלא לשמוע אבל התשובה היא מאוד קיצונית: תשאל חרדי, הוא יגיד לך: שלא היה שפל רוחני יותר גדול ממה שיש עכשיו, שרודפים את לומדי התורה כמו עבריינים, (בגיבוי של כמעט כל אזרחי ישראל למעט חרדים) ומצד שני תשאל איזה חילוני וד"ל שתרצה, כולם יגידו פה אחד שיש התקרבות לה' שלא הייתה מעולם... (גם השמאלני יודה ויגיד את זה במורת רוח מאוד גדולה) אז מה קורה פה? מה פשר המצב המוזר והמבלבל הזה???

אז ברשותך... אמנם זה נושא שמדובר ע"פ רוב בגיליון שלהבת, אבל הפעם אחרוג... (כי ברגע שזה קשור לבחירות, גם לאז נדברו מותר לדבר על זה)

מעשה ביהודי שעבר את השואה, אשתו נהרגה באושויץ והוא ניצל בנס יחד עם ילדו הקטן, לאחר השואה הוא פרק עול תורה, והתחתן עם גויה באמריקה... ונולד לו ממנה בן... וכך גדלו להם שני אחים!!! אחד יהודי ואחד גוי (יהודי מהאמא היהודיה שלפני השואה, והגוי מהאמא שאחרי השואה)

וכאמור, תנועת התשובה החלה, ולשניהם נדלק ניצוץ טהרה... ושניהם החליטו ביחד לחזור בתשובה... הלכו לרב והציגו את עצמם בספונטניות אני הבן מהגויה והוא הבן מהיהודיה... ושנינו רוצים לחזור בתשובה... ברגע הראשון הרב היה בהלם!!! ואז הרב הנעשת ואמר: אאהמם... אני לא יכול לדבר עם שניכם ביחד... 'פרה פרה', קודם אני אדבר עם הבן מהיהודיה, ואתה הבן מהגויה תמתין בחוץ... האח הגוי יצא החוצה... ו... ו... והרב קם מכסאו ונתן חיבוק חם לאח היהודי... תדע לך שה' מתגעגע אליך.. אתה בן של מלך... תקבל ע"ע לשמור שבת... מקור הברכה, אל תדאג.. ה' תמיד מפנק את היהודי... יש תמיד ישועות, כדאי לך... האח היהודי יצא כולו אורות.. מחויך... דומע מהתרגשות... וכעת האח הגוי נכנס.. רק נכנס, והרב החליף דיסק!! קשוח, חסר הבעה, כן... מה אתה רוצה? **אני רוצה להיות יהודי!!** לא!! אין צורך... עם ישראל מספיק סחוף ודוי.. לא חסר לנו עוד אחד שיסבול.. **אבל כבוד הרב, אני רוצה...** למה אתה רוצה? אתה יודע כמה קשה לשמור תורה ומצוות?? ונראה לך שה' הולך לפנק אותך? שכח מזה... אתה תעשה הכל, וה' בסוף רק יעניש אותך על העבירות, אבל אז מה... כבוד הרב... העיקר זה עולם הבא... אה... אתה בונה על עוה"ב? גם עוה"ב לא בטוח יהיה לך... **אבל בכל זאת אני רוצה להיות הרעיה של ה'...** טוב, אמר הרב- תחזור אלי אליו בחיוך... נו... איך היה? איזה בובה של רב? כמה אהבה, איזה חיבוקים... האח הגוי מסתכל עליו בתמהון... על מה אתה מדבר?? איזה רב קשוח... הוא ממש דחה אותי... בקיצור: הסיפור הזה הוא לא היה רק אמיתי, אלא זה גם המבנה!! הרב התנהג כפי שצריך לנהוג ע"פ הלכה... כשגר מגיע להתגייר, מוטל עלינו להתנער ממנו, דע לך שישראל סחופים ודוויים, היהדות מיועדת רק למי שזה עולה לו בחיים... ואילו אצל יהודי... הכל אהבה וסיפורי צדיקים... נועם עול מצוות...

מה הפשט בזה?? מה פשר המשחק הכפול הזה??

העניין הוא כך: כל מי שרוצה להיות הרעיה של הרבש"ע מוכרח לעבור שני שלבים!!! א. קבלת עול תורה!! ב. קבלת עול מלכות שמים!!!

רק מה? בכל זאת כל ההבדל בין יהודי לגוי זה **הסדר** של הדברים!!!

גוי צריך **קודם כל** לקבל עול מלכות שמים... שזה אומר: שאם אתה באמת רוצה להיות יהודי... זה לבחור בה' עד הסוף ללא תנאים!! נותנים לו להבין שישראל סחופים ודוויים, בשביל לשמוע האם הוא באמת רציני ועורך ללכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה?? ורק אחרי שהוא עומד בכור המבחן של עול מלכות שמים, אז מלמדים אותו מקצת מצוות... כעת אפשר לקבל נועל עול תורה וסיפורי השגחה וישועות.

אבל אצל היהודי הסדר הוא הפוך!!! היה אברהם שהוא קיבל עול מלכות שמים.. הוא עבר בשבילנו את כל ה' נסיונות, והה!! מכאן ואילך אנחנו כבר נולדנו יהודים (ה' רצה שיהיה לו עם, ולכן כל צאצאי אברהם יהודים מלידה ללא בחירה) אנחנו כבר 'תקועים' פה!!! אה... אם אתה כבר בלאו הכי תקוע ביהדות, אז בא נעשה לך את זה נעים... וכאן מתחילים החיבוקים, וסיפורי מחנים כמה כדאי להיות יהודי וכמה 'משתלם' להאמין וככה החדירו והטמינו בנו את החיבור לעול תורה מצוות ונכנסנו עמוק עמוק לעניים... ואז אחרי שאתה כבר שתוק עמוק בעול תורה. פתאום קורה שהעסק לא תמיד דופק! אתה מגלה שהסיפורים לא תמיד נגמרים כ"כ פוטוגני, פתאום יש גזירת הגיוס, ונדרש ממך לשלם מחיר על היהדות.. ובהתחלה מגיע השלב של ההלם... סליחה... [illegible] לא משלם בזמן? ואז בשלב מסוים מה מתברר??

ברוכים הבאים, הגיע הזמן להתגייר!! לקבל ע"ע עול מלכות שמים!!! את זה עדיין לא עשית, ה-גר התחיל מ**עול מלכות שמים**, ורק אח"כ עול תורה, ואילו אתה התחלת בעול תורה, ורק אח"כ עול מלכות שמים. **עד כאן ברור?? זה הנה... זה הסיפור שלנו...**

במלחמת ששת הימים ה' נתן חיבוק עצום לעם ישראל... והניצוץ היהודי פשוט נדלק מאהבת הנס... ולנו החרדים לא נותר אלא לפתוח שני ידיים, ולקרא לאח החילוני... בא... תקבל ע"ע עול תורה!!! אבא שבשמים אוהב אותך ומחכה לך... כמה כיף להיות יהודי... וכאן החלה תנועת התשובה ויהודים שבו בתשובה עם אורות גדולים... (ואז הגיע הנחיתה... הגיע תורם גם לשלם מחיר על היהדות ואז הגיע השלב הבא... להתגייר!!! כל בעל תשובה שהתבסס כמו שצריך בישיבת נתיבות עולם, לאחר 15 שנה היה צריך להתגייר כמוני וכמוך... להסכים לבחור בה' בכל מחיר גם כשזה נראה פחות 'נועם' עול מצוות)

אז זהו!!! שהפעם שוב!!!! שוב יש תנועת התשובה!! אלא שהפעם משום מה גדרה הכמתו ית' שזה מגיע אבל מהכיוון ההפוך לגמרי!!! הפעם זה זה הגיע מחיבוק נוסח מלחמת ששת הימים... ההיפך הגמור... הפעם זה היה הטבה בשמחת התורה... ה' הופיע בחימה שפוכה... שפך דם, וסבל, חטופים, הרוגים... (במאמר המוסגר: אנחנו החרדים!!! כמה שניסינו להיות נושאי בעול... עדיין אין לנו שמץ של מושג איזה 3 שנים קשות ומרות עברו על אחינו החילונים והד"ל... משפחות שכולות, הרוגים וחטופים, ופוסט טראומה של מחצית אימה, מאות אלפי אמהות דואגות, וגוי גבל ששחט רגשות אנושיים ברוע גאוני, מאות אלפי אנשים שלא נרדמו בלילה בלי קנביס רפואי!! זה לא צחוק!!) ומשם!!!! מתוך השבי והגיון הם יצרו קשר יזום עם ה'... זה לא הגיע מחיבוקים, וה' לא הפגין אהבה, אדרבה, החטופים בחרו מה' מתוך החושך וההסתרה, יצאו משם והכריזו בגאון: בדרך אמונה בחרתי!!!

הפעם זה לא אירוע של קבלת עול תורה!! אחינו המסורתיים בכלל בכלל לא עוברים מסלול של חזרה בתשובה. רק מה?? מסלול של **גירות!!!**

2 מיליון יהודים היו בכותל... הם לא קיבלו על עצמם עול תורה... ממש לא... הם לרגע לא ראו צורך לגשת לדב לבבר מה כתוב בתורת ה',... אז מה כן? כעת זה נטו גירות!!! ה', אנחנו מודעים לזה שישראל סחופים ודווים, אוהו... שבנו אליך לא בגלל שחיבקת ואיימת אלינו.. אדרבה, הרעבת אותנו בעזה, שתני בבור תחתיות במחשכים במצולות, על אף הכל ולמרות הכל בחרתי בך!!! זה נקרא גירות!!! (שתבין: החטופים שהגיעו השנה לסליחות בכותל... הם הגיעו לכותל **לא כי** ה' הוציא אותם מעזה!! אלא אדרבה, בגלל שהוא הכניס אותם לעזה!!! מתוך עזה הם בחרו בו..) בקיצור: הפעם החילונים בתחילת תהליך גירות שההגדרה היא ש'מודיעין אותו מקצת מצוות קלות, ומקצת מצוות חמורות', אז כן... יש להם שייכ'ת עם כל מיני טעימות קלות.. קצת שבת... קצת כשר'ת... לכה דודי... ידיד נפש... אבל ללחך כפות רגליהם של תופסי התורה מתוך קו ברור ש'נשאתי לכל המקום בעבורם', הם עדיין לא שם... עד כאן הם!!! וכעת----

כעת נעבור אלינו!!! מה איתנו?? אנחנו צועדים במקביל אליהם אבל בכיוון ההפוך לגמרי!!! אנחנו נאמנים לגמרי לעול תורה... נאמנים לרצון ה' ולכל סעיף בשו"ע. ב-עול תורה אנו פיקס. אבל בעול מלכות שמים?!? פה... פה יש לנו עדיין עבודה... והנה זה לפתע הגיע!!!! גזירת הגיוס, המעונות, כל הגזרות הדוקרניות מול לומדי התורה..

מה יש?? למה זה?? כנראה שהרבש"ע רוצה גם מאיתנו סממן של גירות!!! לא רק מאגם ברגר... ה' פונה אלינו- אתם- 'השותפים הטבעיים' שלי... אתם מושלמים בקבלת עול תורה.. האם אתם מוכנים גם לקבל עול מלכות שמים? אתם מוכנים לשלם מחיר על התורה שלכם?

(שתבין: כשאגם ברגר יצאה מהשביו וכתבה שלט: בדרך אמונה בחרתי- כל העולם עצר את נשימה מהניצוץ היהודי הבוער.. באותו יום פגשתי חרדי והוא אמר לי: אה... חרדקית שכמותה... מה יש?? היו שם שתי שורות, בשורה הראשונה היה כתוב, בדרך אמונה בחרתי, אבל מה היה כתוב בשורה מתחת?? אין עליכם חיילי צה"ל, אתם אלופים... אה... אם ככה שתתבייש לה... אמרתי לו: שתהיה בריא... מה... בן אדם הכיר את ה' לראשונה בתוך עזה, ואתה מצפה ממני שכבר שם היא תבין שיש בעיה ב'חרדקים'??? ואז אמרתי לו: אתה יודע מה!!! לכל אחד יש את השתי שורות שלו!!! לאגם ברגר בשורה ראשונה היה בדרך אמונה בחרתי- עול מלכות שמים, ובשורה השניה: אין עליכם חיילי צה"ל- אין לי עדיין שייכ'ת בעול תורה... אבל אתה?!? אני חושב שאם אתה היית כותב שלט... מה היה כתוב?? בשורה הראשונה היה כתוב: נסות ולא נתגייס!! בדרך התורה נלך- עול תורה!! ואילו בשורה השניה אאאהמם... יתכן שהיה כתוב... רבש"ע אני מאוכזב ממך... למה יש גזירת הגיוס? למה גזירת המעונות?? למה אתה לא משלם לי בזמן? בדרך אמונה לא בחרתי, אלא נתקעתי מעומדר ועצבני- עדיין אין לי שייכ'ת עם עול מלכות שמים... כן... כל אחד מזמן להגיד בשורה הראשונה מה יש לו!!! ובשורה השניה מה עדיין אין לו!!!)

ופה אסור לנו להידרם בשמירה!!! כי סו"ס שנינו מסכימים ש-לנו משפט הבכורה, סו"ס אנחנו הדבקים בה'... לנו זכויות ראשונים... היינו פה הרבה לפניהם, אבל!!! אם אנחנו ח"ו נרדם בשמירה... אם אנחנו כל היום נתבכיין ולא נסכים לשלם מחיר מלא בגאווה ובגאון על זה שאנו לומדי תורה... אז אחינו התועים כבר מקבלים ע"ע עול מלכות שמים, כעת הם עדיין מנותקים מעול תורה... (הם אפילו נטשו עול תורה של ש"ס ומתרכזים בעול מלכות שמים) אבל הם בשלב מסוים יתקדמו לשבת של קבלת עול תורה... ואילו אנחנו?!? אם אנחנו נרדם בשמירה ונהיה עסוקים רק בלהתלונן על המצב, אנחנו עלולים למצא את עצמנו מדשדשים מאחוריהם. ואסור שזה יקרה!!! ואסור שזה יקרה... ולו בשבילי!! הם צריכים אותנו!! יש שתי מיליון חילונים שאוטוטו צריכים אותנו, צריך להכשיר בזריזות המון שרי עשרות שילמדו אותם 5 מיליון יהודים איך מתנהגים ע"פ התורה... (לא לחינם יש כ"כ הרבה אברכים, אנחנו צריכים להכשיר צי של רבנים בשביל 5 מיליון יהודים שכבר לא יגיעו לכותל, אלא יגיעו לבית המדרש בלא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע דבר ה') בקיצור: בא נסכם את הדברים... מפלגת ש"ס איבדה חמש מנדטים!!! השאלה: על מה ולמה?

אז המסקנה הראשונה הייתה: שזהו!! אין יותר מצב ביניים... אי אפשר כבר לדשדש לא פה ולא שם... או שאתה הולך עד הסוף עם בני התורה או שאתה נפלט החוצה... זו המסקנה הראשונה שיש להם הרבה נפ"מ, ואילו המסקנה השניה היא: שה-5 מנדטים של ש"ס לא הלכו לחילונים... הם הלכו לעול מלכות שמים!!! וה-13 מנדטים שנשארו לחרדים, הם עול תורה טהור!! וכעת יצאנו אחד לקראת השני, ממש משיצא חתן לקראת כלה, אנחנו מייצגים את החתן ונקודת היציאה שלנו זה עול תורה!!! ואילו אחינו המסורתיים כעת מייצגים את הכלה/מלכה, נקודת היציאה שלהם זה עול **מלכות** שמים, אנחנו צועדים לקראתם והם לקראתנו, ויש פה תחרות סמויה!!! מי יקדים להגיע למי... אסור לנו לדשדש ולהירדם בשמירה... אנחנו גם חייבים להזדרז לקבל עול מלכות שמים... הם זקוקים לנו פה בתור האח הגדול!! לא נותר לנו אלא לקבל באהבה את המחיר המלא שה' מזמן מאיתנו על קבלת מלכות שמים..

שיעורי בינה

שיעורי מורינו הרה"י הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
לפי סדר המצוות להרמב"ם

לא תעשה צו

שלא להקריב בעל מום מיד הגוים

שנאמר ומיד בן נכר לא תקריבו

נאמר בפרשת אמור - "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלוקיכם מכל אלה" (ויקרא כב כה), ומבארת הגמ' (תמורה ז.) דהוזהרנו בזה שלא להקריב קרבן של גוי כשהוא בעל מום. דאע"פ דמרבינן מדכתיב "איש איש... אשר יקריב קרבנו" (שם יח) דעכו"ם נודרים נדרים ונדבות כישראל להקריבם במקדש, הו"א שדין הקרבה זו יהא כדין הקרבנות שמקריבים הגויים בבמה, דהותר להם להקריב בה אף בעלי מומין מלבד מחוסר אבר, קמ"ל קרא דאסור להקריב על המזבח קרבנות בעלי מומין, הן של ישראל הן של עכו"ם.

החידוש דעכו"ם נודרים נדרים ונדבות כישראל

ילפי' בגמ' (חולין יג:) דעכו"ם נודרים נדרים ונדבות כישראל, והקשו בתוס' למאי איצטריך קרא לרבות עכו"ם, דאחר דאסרה תורה להקריב בעלי מומין מיד בן נכר, שמעינן דמותר להקריב תמימין מיד עכו"ם. ותירצו דהו"א דאסור להקריב קרבנות של גויים כלל, בין תמימין ובין בעלי מומין ואתא קרא בבעלי מומין להוסיף דעל הקרבת בע"מ מידם עוברים בלאו ועשה.

ואינו מובן, דאי אמרי' דאין מקריבים קרבנות של עכו"ם כלל, א"כ לכאו' אין כאן איסור, אלא דאין לקרבן של עכו"ם שם קרבן, ועל איזה עשה עובר כשמקריב את קרבנו. ואף על הלאו לא שייך שיעבור, דעד כמה דאינו רשאי להקריב, אין קרבנו קרבן פסול שהמקריבו עובר עליו כמו מקריב בעל מום וכיו"ב, אלא חשוב כמקריב חולין סתם.

ובאמת, תוס' חזרו בהם ובמקום אחר (מנחות עג:) כתבו דאיצטריך קרא להתיר להקריב קרבנות של עכו"ם דאי לאו קרא הו"א דבעלי מומין בלאו אבל תמימין איסורא מיהא איכא. וגם תי' זה טעון הסבר, דאם האיסור אינו אלא על הקרבת בעלי מומין, מה"ת לומר דאיכא איסורא בעלמא על הקרבת כל קרבנות של עכו"ם.

אין לעכו"ם חלק בקרבנות ציבור

ועוד תירצו דמהאי קרא ילפי' בת"כ (אמור פר' ז) הלכה נוספת, דאין לעכו"ם חלק בקרבנות ציבור ואין מקבלים ממנו מחצית השקל. [ז"ל הת"כ - "מנין שאין מקבלים שקלים מן הגוי תלמוד לומר ומיד בן נכר לא תקריבו... אין לי אלא תמידין... שאר כל קרבנות הציבור מנין תלמוד לומר מכל אלה"], ולפי"ז אי לאו קרא ד'איש איש', הו"א דאין מקבלים מהם קרבנות ציבור וכל שכן שאין מקבלין קרבנות של יחיד, ואחר דנתרבו עכו"ם להבאת קרבנות, מוקמינן קרא ד'מיד בן נכר' דאין מקבלים מהם קרבנות ציבור ולא בעלי מומין.

וכן הוא בדברי הרמב"ם דכתב (פ"א מהל' איסורי מזבח ה"ו) דהמקריב קרבנות של עכו"ם שהם בעלי מומין לוקה, שנאמר 'ומיד בן נכר לא תקריבו', ועוד כתב (פ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ב) דאין לעכו"ם חלק בקרבנות ציבור ואינו מביא אלא עולות בלבד, שנאמר 'ומיד בן נכר לא תקריבו'. ולא נתבאר בדב' התוס' והרמב"ם היכן נרמזו ב' ההלכות הללו בפסוק.

הדינים שאינם שייכים בקדשי עכו"ם

אע"פ שהגויים נודרים נדרים ונדבות כישראל, אך קדשי עכו"ם אינם כקדשי ישראל, והכי תנן - "קדשי עובדי כוכבים אין חייבין עליהם משום פיגול, נותר וטמא, והשוחטן בחוץ פטור, דברי רבי שמעון, רבי יוסי מחייב" (זבחים מה.). ובפשטות חלה הקדושה אלא דאין חייבים עליהם בכל אלו וכן במעילה ותמורה ועוד דינים, כדילפי' בגמ' מקראי.

אכן, הגמ' (קידושין מא:) לומדת דעכו"ם אינו יכול להיות שליח של ישראל לתרומה, מדכתיב 'כן תרימו גם אתם' - מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית. ואמרי' דלרבי שמעון דס"ל דעכו"ם ליתא בתרומה דנפשיה לא איצטריך קרא, דכל מידי דלא מצי עביד לא מצי משוי שליח. ומביאה הגמ' את דברי ר"ש מדתנן - 'תרומת עכו"ם מדמעת וחייבין עליה חומש ור"ש פוטר' (תרומות ג ט), הרי משמע דלא חלה הקדושה כלל. ובהמשך ילפי' בגמ' מתרומה גם דקדשי עכו"ם אינם עושים תמורה. מאידך, בגמ' בזבחים ילפי' בג"ש חטא חטא מתרומה דאין איסור מעילה בקדשי עכו"ם אע"פ דהקדושה חלה עליהם.

טעם דאין מעילה בקדשי עכו"ם

התוס' (תמורה ג.) למדו דילפי' דאין מעילה בקדשי עכו"ם מהא דאין בהם קדושה לענין פיגול נותר וטמא, אבל בקצה"ח (סי' ר סק"א) כתב דאין מעילה בקדשי עכו"ם לפי שלא הוקדשו בקדושת פה, וזו באה ממילא ע"י זכיה. וסתם ולא פירש מפני מה אין לקדשי עכו"ם קדושת פה.

וכן מצינו לענין עוד הלכות, דשאני קדשי עכו"ם מקדשים

סתם, דכתב המנח"ח (מצוה רפז) דמותר להטיל מום בקדשי עכו"ם, ויש שהוכיחו מהתוס' דבעולה של עכו"ם אין את האיסור של אכילת עולה האמור בפסוק "כליל תהיה לא תאכל" (ויקרא ו טז). וצ"ב בכל זה, אם חלה קדושה על קרבן שהקדיש עכו"ם, או דלא חלה הקדושה כלל.

עכו"ם אינו בעלים על הקרבן אלא הוא קרב כלחמו של מזבח

ויש לפרש את גדר הקדושה של קדשי עכו"ם.

דהנה אי' בגמ' (מנחות שם) דאין מקבלין מהעכו"ם אלא עולות בלבד, ואף אם הביא העכו"ם שלמים מקריבין אותן עולות. והביאה הגמ' מקור לזה - איבעית אימא סברא, עובד כוכבים ליבו לשמים, ואיבעית אימא קרא, 'אשר יקריבו לה' לעולה' כל דמקרבי עולה ליהוי. והנה אם סברא היא, שפיר שייך דאע"פ שאמר שמקדיש שלמים, דעתו לעולה. אך אם גזה"כ היא, היאך נעשה קרבנו עולה, הא לא הקדישו לכך ומי המקדיש.

אלא דבלאו האי קרא הו"א דאין העכו"ם יכול להקדיש כלל ואינו מביא קרבנות. והחידוש שנתחדש בפסוק דעכו"ם נודרין נדרים ונדבות כישראל אינו מחשיבם כבעלים על הקרבנות שנודרין, ולא הם המקריבים את הקרבן, ופשיטא דאינו עולה להם לרצון. אלא נתחדש רק שההקדשה שלהם חלה ותו לא. ואחר שחלה קדושה על הבהמה, הרי היא כלחמו של מזבח ומוטל על הכהנים להקריבה. ומעתה הקדשת העכו"ם אינה מחילה קדושת קרבן מסוים אלא קדושה כללית שמייחד את הבהמה לגבוה, ולכן גם אם אומר שמקדיש לשם שלמים, אינו חל כרצונו אלא כפי שאמר הכתוב שתהיה עולה, דלא נתנה לו תורה רשות וכוח להקדיש קרבן של עצמו.

ולפי זה הקרבן קרב בלי בעלים שמקריב אותו כלל, אלא רק מצד שהוא לחם המזבח. ושאני מקרבנו של ישראל שאינו קרב כשאין לו בעלים. דכן מצינו בדברי הרמב"ן במלחמת (ב"ק מא. מדפי הרי"ף) וברשב"א (גיטין נה:) דגזלן שהקדיש את הבהמה שגזל, חלה הקדושה דאיכא יאוש ושינוי רשות. אמנם אין הקרבן ראוי להקרבה כי אין לקרבן בעלים, היות ובשעה שהקדיש לא היה בעלים לקרבן, אלא נעשה שייך להקדש מיד, ובכה"ג אין מקריבין.

ומעתה לומדת הגמ' מתרומה לענין כמה דינים, דלרבי שמעון העכו"ם ליתא בתרומה דנפשיה ולכן אינו יכול להחיל שם תרומה כלל, וכה"ג בקרבן, גם אם ישנו בנדרים ובנדבות, אך אינו מחיל שם קרבן אלא מקדיש רק קדושה כללית. וכיון שכן ממעטינן קרבן שאינו קרב אלא מפני שהוא לחמו של מזבח, מכל הדינים הנובעים משם קרבן, ואין בקרבן של עכו"ם לא פיגול ולא נותר ולא טמא.

ב' ההלכות שנלמדו מהפסוק 'ומיד בן נכר לא תקריבו'

ומבואר היטב הטעם דאין לעכו"ם חלק בקרבנות ציבור, היות ואינו יכול להביא קרבן כלל. וא"כ הכל הלכה אחת שנאמרה בפסוק "ומיד בן נכר לא תקריבו" - דהעכו"ם אינו מקריב, ואינו בעלים הקרבן, בין בקרבן ציבור בין בקרבן יחיד, אלא דבקרבן יחיד מועילה הקדשתו להחיל קדושת מזבח על הבהמה אך לא מחילה קדושת קרבן.

והלכה נוספת נלמדת מפסוק זה, דאין מקריבין קדשי עכו"ם שהם בעלי מומין, ואי"ז רק מצד שעל המזבח לא מקריבים בעלי מומין, אלא כדכתבו התוס' והרמב"ם דהקרבן אינו קרבן של העכו"ם כלל, וממילא אינו קרב בעל מום. דאע"פ שהעכו"ם מקריבים בבמה גם בעלי מומין, הקרבה זו היא דין אחר לגמרי של מתנה לגבוה, ולא בגדרי קרבנות. אבל הכא דמקריבים ע"ג המזבח את הבהמה שהקדישו, לא נעשה הקרבן שלהם ואינו ראוי ליקרב כשהוא בעל מום.

ז"ל הרמב"ם (בסה"מ) - "שהזהירנו מהקריב קרבנות גוים כשהם בעלי מומין, ולא נאמר אחר שהוא גוי נקריב בעבורו בעל מום". ולהנ"ל כוונת הרמב"ם דהו"א שהוא קרבן של גוי, ויהיה קרב אף כשהוא בעל מום, קמ"ל דאינו קרבן של גוי כלל אלא של ישראל ואהכי אינו קרב כשהוא בעל מום.

ואפשר דזהו טעמו של הקצה"ח שפירש דאין לקדשי עכו"ם קדושת פה, ולכך אין בהם מעילה. דאין בכוחם להחיל קדושת קרבן ישירות על הבהמה אלא קדושה כללית כעין נדר לשמים, שצריכים להביא את הקרבן, וזה אינו קדושת פה.

ביאור תירוץ התוס'

וכוונת התוס' בתירוץ הראשון, דהו"א שעד כמה שאין העכו"ם יכול להחיל קדושת קרבן, אין מקריבין כלל את מה שהקדיש אע"פ שלא עוברים באיסור כדרך שעוברים בהקרבת בעל מום, קמ"ל דמותר להקריב את הקרבן ואינו קרבן של העכו"ם אלא לחמו של מזבח.

נמצא - עכו"ם אינו יכול להקדיש קרבן ואינו יכול להיות בעלים על קרבן, בין קרבן ציבור בין קרבן יחיד. אך הוא בתורת נדרים ונדבות להחיל קדושה לבהמה שתהא ראויה למזבח, ונעשה קרבנו עולה, והכהנים מקריבים את מה שהקדיש כלחמו של מזבח, ולכן אין בו את כל הדינים שפוגמים בקרבן שיש לו בעלים. אמנם בעל מום אין מקריבין כיון שאינו ראוי למזבח כשהוא בעל מום.

עטרת הברכות

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

דין 'ואכלת' בברכה ראשונה • ב' דיני שלא כדרך אכילה

בגליון הקודם הזכרנו יסוד גדול מדברי רש"י והכסף משנה ביסוד דין ברכת הנהנין דאף דמבואר בש"ס דשורש ברכה ראשונה מטעם דאסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה, מ"מ סמכו בזה לדין 'ואכלת' הנשנה לענין ברכה אחרונה ומעתה אף ברכה ראשונה תלי' בגדרי 'ואכלת', [וברכת הריח ילפי' מקרא אחרינא כל הנשמה וכו'] ומטעם זה כתב רש"י דשמן זית אין לזה ברכה משום ואכלת כתיב ואכילת שמן זית נדון כמזיק ולאו אכילה היא. ומטעם זה כתב הכס"מ דמטעמת אינה צריכה ברכה משום ד'ואכלת' כתיב' והיינו דבעי גם **כוונת** אכילה ולא די בזה שנהנה, ועוד מטעם זה נקט הכס"מ דשורת הדין דבעי שיעור כזית לברכה ראשונה ומאותו הטעם דבעי כזית לברכה אחרונה מטעם דבעי שם אכילה וסתם אכילה היא רק בכזית, וכתב שם דכל המחייב בפחות משיעור כזית בברכה ראשונה היינו מטעם גזירה, דאי לא יברך על פחות מכזית שמא ימשיך באכילתו עד שיאכל כזית ונמצא שלא בירך, ולכן כבר תקנו ברכה על כל שהוא.

והנראה לדון בדבר חדש לדעת הכס"מ דהאוכל כזית הרי ברכה ראשונה דידיה מעיקר חובת ברכה, ואילו האוכל פחות מכזית כל ברכתו היא רק מכח גזירה שמא יגמור, האם יכול ראובן האוכל פחות מכזית להוציא את שמעון האוכל כזית די"ל דהוי תרי דרבנן דאינו מוציא חד דרבנן יעויין טורי אבן מגילה י"ט ע"ב ובבאר יצחק יו"ד סי' כ"ו דדין תרי דרבנן לא שיאט' דוקא לחנוך דרבנן אלא בכל תרי דרבנן לא מוציא חד דרבנן, ואכ"מ.

קושית הגרע"א דמשקין היוצאים מהפירות לא יברכו לשיטת רש"י

והנה הגרע"א בחידושיו דף ל"ו ע"ב הקשה בשיטת רש"י דחידש דלברכה ראשונה נאמר דבעי גדר 'ואכלת', דלולי דבריו היה אפשר לפרש הסוגי' דשמן זית לא מברכין היינו משום דאין שום הנאה, וכל דמיון הגמ' לתרומה דנתמעט מחיוב חומש מ'כי יאכל פרט למזיק', וז"ל 'דסברה הוא דעל מה שמזיק לגופו ומרצונו ומדעתו מזיק לעצמו לא תקנו לברך עליו, ולתת הודיה להשי"ת, והראיה מתרומה הוא רק על על היסוד דשתית שמן מזיק'. וע"ד רש"י דפירש משום ואכלת הקשה וז"ל 'ועל פירושו קשיא לי', דהא מבואר בפסחים דף כ"ד ע"ב דכל משקין היוצאין מפרי הוי שלא כדרך אכילתן עי"ש, וכיון דחזינן דמברכין על מי פיחת שהכל, ע"כ דאף שלא כדרך אכילתן מברך עכ"פ, וכיון שכן מה פרכינן, הא י"ל דאוכל דבר המזיק לו הוי בכלל שלא כדרך אכילתן, ובתרומה דבעי כדרך אכילתו כמש"כ להדיא פסחים דף כ"ו ד"ה שאני היכל, משו"ה פטור מחומש, אבל מ"מ ברוכי מברכין עליו, כמו דמברכין על מי פירות.

והיינו דנתקשה בזה הגרע"א דמיניה וביה מוכרח דברכה ראשונה לא נאמר גדר אכילה, דהרי לענין ברכה ראשונה שמעינן דאף שלא כדרך אכילה מברך כמו משקין היוצאים מפירות דנדון שלא כדרך אכילה וליכא בזה משום איסור אכילת זרות ומ"מ מברכין, וא"כ היאך מדמין אכילת שמן דפטור מחיוב אכילת תרומה דנתמעט מכי יאכל פרט למזיק, דה"ה לענין ברכה ראשונה והרי מבואר דלא נאמר גדרי אכילה בברכה ראשונה, וצ"ע.

ב' אופנים חלוקים בדין שלא כדרך אכילה

אשר יראה בהאי ענינא, דמשמעות הסוגי' בפסחים כ"ד שיש ב' סוגי שלא כדרך אכילה. **א.** מעשה אכילה עצמה שלא כדרכה. **ב.** אף שאכילה כדרכה מ"מ החפצא הנאסר לא נאסר באופן כזה כגון משקין היוצאין מפרי ערלה ד'השלא כדרך' כלפי האזהרה דאיסורא דערלה החלה על החפצא, אף דעתה הערלה היא בצורת משקה וזהו כדרך שתי', מ"מ אזהרת אכילה בערלה ותרומה נשנה **באכילת** הפרי ואם בא לשתות אין זה בכלל אזהרת האכילה והיינו השלא כדרך הוא קובע דלא נכלל שתית הערלה באזהרת האכילה הנאמר בתרומה וערלה, והיינו דערלה ותרומה האיסור נאמר על הפרי ונתרבו משקין היוצאים מזיתים וענבים דהם בכלל דרך אכילת הענבים וזיתים, אכן לענין שאר פירות של ערלה ותרומה באנו לחייבו על המשקין היוצאין מהן בשתיתם מדין אכילת הפרי בזה אמרינן דכלפי גוף הפרי הוי זה אכילת פרי שלא כדרך הנאתן דדרך הנאת הפרי הוא באכילה ולא בשתיה וממילא לא נכלל באזהרת אכילת הפרי ועד"ז מבואר בצל"ח שם ובשו"ת כת"ס סי' קי"א.

ישוב קושית הגרע"א בשיטת רש"י

ומעתה נראה בישוב קושית הגרע"א על דברי רש"י דכתב שנאמר 'ואכלת' אף לענין ברכה ראשונה ולכן השותה שמן אינו מברך ודין אחד עם כי יאכל הנאמר באיסור תרומה לזר דהשותה שמן לא נכלל בכי ואכל דהרי מזיק הוא, ומאידך משקין היוצאים מהפירות מברך שהכל אף דלענין תרומה וערלה הוי שלא כדרך ולא נכלל בכלל אכילה אמנם להנ"ל לענין ברכה יש רק סוג א' שלא כדרך היינו כלפי אכילה משונה דזהו בעיקר מעשה האכילה, אבל לענין משקין היוצאין לענין ברכה ראשונה הרי אין נדון על מה חלה האזהרה כמו במאכלות אסורות דאין חפצא מסוים דחל בו חלות הדין כי אם דנתקן ברכה על מעשה אכילה, והכל תלי' אי אוכל או שותה החפצא שיש לפניו כדרכו.

אשר לכן לענין משקין היוצאין מהפירות אף דלא הוי בכלל דרך אכילה, אין זה משום חסרון בעיקר מעשה אכילה, כי אם כלפי החפצא הנאכל ואזהרת אכילה דתרומה וערלה נתפס באכילת פרי וכל דנהפך למשקין אין זה בכלל אזהרת התרומה משום דאין הפרי עומד למשקין מלבד זיתים וענבים, וזהו בכלל שלא כדרך אכילה כלפי אזהרת החפצא הנאסר ולכן אין בזה איסורא דתרומה לזר, אמנם לענין ברכה אף שמשקין היוצאים מהפרי הרי לעולם אין שום חלות דין על החפצא לדון שלא כדרך ביחס לאזהרת אכילה, אלא כל דהגברא או

בזה ובזה אף במשקין היוצאים הרי יש כאן אכילה ושתיה ונכלל ב'ואכלת', והגרע"א כפה"נ לטעמי' אזיל כדיבואר.

ב' אופנים של שתיה בכלל אכילה

חולין דף ק"כ ע"א, 'המחה את החלב וגמעו חייב, אמר קרא נפש לרבות את השותה'.

ובתוס' שם הקשו למה לי קרא תיפוק לי' דשתיה בכלל אכילה כדילפי' בסוגין, ותירצו דרק בדבר שתי' נאמר שתי' בכלל אכילה, אבל אוכל שנימוח אין שתיתו בכלל אכילה ולזה צריך ריבוי. וכתב שם בחי' הגרע"א לפ"ז הנשבע שלא יאכל לא נכלל בזה המחה את האוכל דאין זה בכלל אכילה ורק יש ריבוי מהנפש. והיינו דהגרע"א הבין בכוונת התוס' דהחידוש דשתיה בכלל אכילה אינו אלא בדבר שדרכו לשתות ולא באופן שהיה אוכל ועתה הוא משקה, וזהו דכתב נפק"מ לנשבע שלא יאכל דהמחה האוכל לא נכלל ורק מריבוי אתינן עלה ולשבועה לא נתרבה.

המחה את האוכל לענין יוה"כ

לפ"ז יל"ע בסוגי' דיומא דף ע"ו לענין יוה"כ דנשנה איסור אכילה ביוה"כ בכלל החמשה עינויים,והמקור לאסור שתיה זהו מהדין שתיה בכלל אכילה דאמר ר"ל מנין לשתיה בכלל אכילה שנאמר 'ואכלת לפני ה' אלוקיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך' תירוש חמרא הוא וקרי ליה ואכלת. בשלמא שתית משקין נתחדש דשתי' בכלל אכילה אבל אין מקור להמחה את האוכל דשתי' זו כבר אינה בכלל אכילה, וא"כ לענין לאסור ביהו"כ מנין לוהמחה את האוכל דנאסר לשתות דכיון דאין זה דרכו לשתות כבר אינו בכלל אכילה ולא בכלל הריבוי ד'נפש'. והגאון ר' שלמה קלוגר באמת מצדד דאינו חייב ביוה"כ בהמחה את החלב.

השדי חמד מערכת יוה"כ סי' ג' חולק על יסוד ר' שלמה קלוגר ונקט דהמבואר בסוגיה דיומא דשתי' בכלל אכילה אין זה הסיבה שחייבים ביוה"כ דהרי לא כתיב אכילה, אלא לשון עינוי, והנאמר בסוגין שעינוי מאכילה ושתי' הם ענין א' ולכן יש ללמוד איסורם מאותו קרא. וזהו כשיטת השאגת אריה סי' ע"ו דיסוד האיסור אכילה ביוה"כ משום ביטול העינוי, ומה,ט אף שלא כדרך אכילה חייב משום דלא נאמר בקרא אכילה כי אם ועיניתם.

אמנם התוס' יוה"כ למד מכח סוגית הגמ' דהא דנאסר בשתיה ביוה"כ,הוא מדין שתיה בכלל אכילה דכה"ת, וכאילו אמר 'תענו את נפשותיכם '**מאכילה**' [לאחר דילפי' דאכילה נקראת עינוי] ושוב צ"ע מהמחה את האוכל דאינו בכלל אכילה לדעת התוס' בחולין.

ב' דינים בשלא כדרך אכילה א. מצד החפצא הנאכל ב. מצד מעשה האכילה

והנראה בזה שאף לדעת תוס' בחולין המחה את החלב ושותה י"ל דבכלל אכילה, ורק כוונתם משום שנאסר החפצא בתורת 'אוכל', ולזה בהמחה יש כאן חפצא של שתי' והרי אזהרת חלב חלה על חלב כ'אוכל' ולא כ'משקה' ואין משקה דחלב בכלל אזהרת אכילת חלב, ולזה בעי קרא 'נפש' לרבות את השותה, ונתחדש בזה דאזהרת חלב דקרא חלה אף על צורת משקה, והיינו דכוונת התוס' דאין זה בכלל אכילה ביחס **לאזהרת** אכילת חלב, אכן לעולם מעשה דשתיה היא בכלל מעשה אכילה.

ביוה"כ יש רק נדון כלפי מעשה האכילה דאין חפצא הנאסר

אשר לפ"ז לענין יוה"כ שנאמר שתי' בכלל אכילה ככה"ת, הרי מצד עצם המעשה שתי' לעולם גם בהמחה את האוכל יש כאן מעשה אכילה ורק לחלב יש ריבוי כלפי אזהרת חלב, אבל בנוגע ליוה"כ דאין חפצא מסוים דנאסר והכל תלי' בפועל אי אכל ושתה וכל דינו במעשה אכילה ולזה נכלל מעשה שתיה דבכלל אכילה, ומיושב היטב סתימת הדברים דהמחה את האוכל נאסר מדינא ביוה"כ ודלא כר' שלמה קלוגר זצ"ל, אמנם לא מטעם דכתב השדי חמד דשתיה לא נאסר מדין שתיה כאכילה כי אם בתרוויהו נכלל בדין עינוי, אלא אף אי נאסר ביוה"כ מעשה אכילה וכמש"כ בתוס' יוה"כ וכן הוכיח בקובץ הערות סי' מ"ג מכמה דוכתי דנאסר גוף האכילה בתורת מעשה אכילה ביוה"כ ולא רק מדין ביטול העינוי והארכנו בזה בעטרת המועדים סי' י"ד, והיינו משום דאף המחה את האוכל הרי נכלל הכלל שתיה כאכילה ולא בעינן ביוה"כ לריבוי ד'נפש' משום דלא חלה האזהרה על חפצא דאוכל דנצטרך לרבות בהמחהו אלא דנים רק את מעשה האכילה ובזה שתיה בכלל אכילה וכמש"נ..

הגרע"א לשיטתו דהכל חסרון בעיקר מעשה האכילה

ודעת הגרע"א בזה שסברת התוס' בחולין זה סברה כלפי החידוש דשתי' בכלל אכילה שאינו אלא בדבר שדרכו לשתות ולא באופן שהיה אוכל ועתה נהפך למשקה, ואין זה נדון מאי נכלל בעיקר האזהרה דחלב, וזהו שכתב נפק"מ לענין שבועה שלא יאכל בהמחה את האוכל ושותה כיון דאין זה דרכו ממילא לאו בכלל אכילה ולא נאסר בשבועתו.

ולדברין המחה את החלב אין זה גדר אחר בשלא כדרך, אלא לא נתחדש בזה שתיה בכלל אכילה וה"ה במשקין היוצאים מהפרי זהו שלא כדרך אכילה בעיקר המעשה דנאסר אכילת הפרי ובדרך שתיה אין זה כדרך אכילתו בעיקר הגופא דעובדא דשותה דבר שאמור לאוכלו ולא ביחס לגוף האזהרה הנשנה בו כי אם בעיקר המעשה נדון שלא כדרך, וזהו דדימה כן אף לענין ברכת הנהנין דהשותה משקין היוצאים מהפירות זהו שלא כדרך אכילת הפרי בעיקר המעשה משום שלא כך אוכלים הפרי וממילא לא נכלל בדין 'ואכלת' ובדין דלדעת רש"י שלא יברכו שהכל, ולשיטתו אזיל דיש דין אחד שלא כדרך בעיקר מעשה האכילה. וכפה"נ לדעת הגרע"א מאי דנאסר המחה האוכל ביוה"כ אף דלא נכלל בשתיה כאכילה, צ"ל דקסבר כשיטת השאגת אריה דהכל תלי' בביטול העינוי ולא בשם אכילה וממילא אף שלא כדרך נאסר.

אמנם נתבאר דיש יסוד גדול לומר דב' ענינים חלוקים המה, משקין היוצאים מהפרי הוא חסרון בחפצא דאזהרה דנשנה בו ושייך רק כשיש חלות דין בחפצא דעתה נשתנה והנדון שלא כדרך כלפי החפצא הנאסר ואזהרת האכילה דנשנה בו, ועוד שלא כדרך בעיקר אופן האכילה וזה באמת שייך אף לה' ברכות.

ונפק"מ לאכילה גסה דנהנה בה, לרש"י לכאורה לא יברך דאינו בכלל 'ואכלת', ולדעת הגרע"א דהיא שיטת הרמב"ן והמאירי כל דנהנה מברך אף דלא נכלל בדין 'ואכלת', וכמש"נ.

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

בית הכנסת המרכזי שיכון ה' | גליון מס' 298 - תשפ"ז

אברך שנרדם ואיחר לסדרי הכולל, האם איחורו נחשב לאונס?

נשאלתי ע"י אברך הלומד בכולל שמקבלים בו מילגה גבוהה בתנאי שיקפידו מאוד על שמירת הסדרים ולא יהא איחורים וחיסורים למעט אונסים, וההחלטה איזה מקרה נחשב לאונס ואיזה לא נתונה לשיקול דעתם של האברכים עצמם, ואותו אברך נרדם בשעות הבוקר ומחמת כן הגיע לכולל בשעה מאוחרת מאוד, ועתה הוא שואל האם הוא יכול להחשיב את שינתו כמקרה אונס או לא.

ושאלה זו היא שאלה כללית הנוגעת לכמה ענינים.

לגבי קריאת שמע של ערבית, דפסק השו"ע (סימן נ"ח ס"ה) וז"ל "אם **נאנס** ולא קרא קריאת שמע ערבית עד שעלה עמוד השחר, כיון שעדיין לא הגיע החמה קורא ק"ש ויוצא בה יד"ח ק"ש ערבית", **ויש לדון באדם שחזר מאוחר בלילה ונרדם והתעורר בעלות השחר האם נחשב הדבר לאונס ויכול עדיין לקרות ק"ש עד הנץ החמה או לאו.**

וכן לגבי **תפילת תשלומין**, דפסק השו"ע (ק"ח ס"א) וז"ל "טעה או **נאנס** ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתים", וה"ה בשאר תפילות וכמוש"כ השו"ע (שם ס"ב), **ויש לדון במי שנרדם ומחמת כן לא התפלל האם נחשב לאונס ויש לו תפילת תשלומין או לא.**

וסיפר לי אחד הרבנים שבחג הסוכות התקשרה אליו אשה בשעה אחת בלילה ואמרה לו שיש לה שאלה דחופה, שבעלה נרדם מחוץ לסוכה, ומסופקת היא האם היא צריכה להעירו או שתעבור בכך על גזל שינה (ואמר לה אותו רב דאינו יודע אם להעיר את הבעל זהו גזל שינה אבל ברור לו שלהעיר אותו בשעה כה מאוחרת לשאלה כזו זהו בודאי גזל שינה), ובאמת יש לדון האם עליה להעיר את בעלה כדי שיקיים מצות סוכה או שמחמת שינתו נחשב לאנוס ופטור מן המצוה.

וכבר דן בזה הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה מועדים פ"ט אות י"ז) וכתב שמי שנרדם לאונסו חוץ לסוכה אין צריך להקיצו דהואיל ונחשב לאנוס פטור הוא מן המצוות.

"יסוד גדול הנלמד מאברהם אבינו"

"ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו שים נא ידך תחת ירכי"

והדבר הוא פלא הרי אליעזר היה איש אמונו של אברהם אבינו שסמך עליו ללא שום חשש והפקיד בידו את כל ענייני ביתו ונכסיו, א"כ כיצד אפשר להבין שבענין זיווגו של יצחק, אברהם אינו סומך על אליעזר ונזקק להשביעו?

ונבאר הדברים ע"פ מעשה שהיה באחד מבעלי המוסדות בארה"ק שנסע לחו"ל למסע איסוף כספים למען מוסדותיו, וכשהגיע לאחד מן הערים פנו אליו ראשי הקהל שראו כי הוא איש נכבד בעל צורה, ושאלו אותו האם הוא יודע לשחוט כיון ששוחט העיר מת לפני שבועיים, וכמובן הוא יתוגמל בהתאם.

אותו מנהל השיב להם שבאמת הוא יודע לשחוט, אך כיון שעול המוסדות שבניהולו מוטל עליו אין לו אפשרות להתעכב במקומם, אא"כ ילוו לו סכום משמעותי שיוכל לכלכל את מוסדותיו בתקופה הקרובה, ולאחמ"כ הוא ימשיך במסעו וכך יחזיר את הלוואתו.

כששמעו ראשי הקהל את דבריו אמרו לו "בעצם מי אתה"? מהיכי תיתי שנלווה לאדם בלתי מוכר סכום כה משמעותי, אולי אתה מתחזה שתברח עם כספינו בלא להחזיר מאומה.

נדהם אותו מנהל ואמר להם מי אני? **אני השוחט שלכם!** בשחיטה שתלוי בה איסורים חמורים אתם סומכים עלי, ולהלוואה לא?

אלא היסוד הוא שבדברים החשובים לאדם הוא אינו סומך על אף אחד אפי' על האנשים הקרובים לו ביותר, והוא בודק וחוקר ומשקיע בהם הרבה זמן ומאמץ, אך בדברים שאינם חשובים לו הוא יסמוך בקלות על כל אדם, גם על אנשים שאין הוא יודע את טיבם ומהותם, ולא ישקיע בהם יתר על המידה.

ולכך אברהם אבינו שכסף וזהב ושאר ענייני הגשמיות לא היו חשובים בעיניו כלל, בזה הוא סמך בקלות על אליעזר, אך כשזה נגע 'לאידישקייט' ולרוחניות כשחיפש זיווג לבנו יצחק אחד מהאבות הק', כשזה נגע לדבר חשוב כ"כ, אברהם לא סמך על אף אחד אפי' לא על יד ימינו ואיש אמונו אליעזר עבדו!

והדברים הם יסוד גדול ונוגעים לכל דבר בחיים, ולדוגמא בית שכשהאבא מפסיד עיסקה גדולה כל הבית באבל, וכשהוא מרויח 'שמחה וששון', ומאידך כשזה נוגע לרוחניות לא רואים על האבא התיחסות וחשיבות מיוחדת לדברים, אז הילדים קולטים שכסף הוא הדבר החשוב בחיים ואליו צריך לשאוף!

ובתשובות והנהגות (ח"ב סימן נ') דן במי שנרדם סמוך לסוף זמן ק"ש האם יש להעירו בכדי שלא יפסיד את זמן ק"ש, ואף שכתב השו"ע (ס"ג ס"ה) 'אם היה ישן מצערים אותו ומעירים אותו עד שיקרא ק"ש', ביאר המקור חיים שהיינו **במתנמנם**, אבל אין ראיה משם לגבי אדם שנרדם לגמרי, ונידון נוסף דן הגר"מ שטרנבוך שליט"א שם באדם המקפיד תדיר על **תפילה בציבור ונרדם**, האם יש להעירו ע"מ שיתפלל עם הציבור או לא.

והביא שם עובדא שמרן החזו"א זצ"ל לא העיר בחור שישן אצלו לזמן ק"ש של המג"א, והסתפק בסיבת הדבר האם לא הקיצו כיון שסבר שאנוס הוא בשינתו או שסבר שהעיקר כשיטת הגר"א שזמן ק"ש מאוחר יותר (והנה הבחור הנ"ל היה מו"ר הגר"ש ברמן זצ"ל ראש ישיבת פוניבז', וכבר שמענו מבאי ביתו דטעמו של החזו"א היה שהעיקר כשיטת הגר"א).

ולמעשה כתב שם בתשובות והנהגות להוכיח ע"פ דברי התוס' בב"ק (ד.) בשם הירושלמי, שכתב דיש חילוק בין אם אדם הלך לישון כשכלים מונחים לידו והזיקם שחייב, לבין אם הלך לישון ואח"כ הביאו אצלו את הכלים שפטור, והטעם הוא דאם הלך לישון כשהכלים כבר מונחים לצידו, היה צריך לחזות מראש שלאחר שירדם עלול להזיק את הכלים בשנתו ואם שבר את הכלים אי"ז נחשב לאונס אלא לאונס מחמת פשיעה וחייב, אך אם הניחו לצידו את הכלים לאחר שכבר ישן, נחשב לאנוס גמור ופטור עליהם.

ולפי"ז יש לחלק כן אף לגבי ק"ש ותפילה בציבור, דאם הלך לישון מדעתו ומחמת עייפותו הרבה יש אפשרות שלא יתעורר לק"ש או לתפילה אין הוא נחשב לאנוס, דהיה עליו לחזות מראש שיתכן שלא יצליח לקום בזמן כפי המתוכנן, אך אם לא היה בדעתו לילך לישון אלא שנפל שלא מדעתו על מיטתו הוי אונס גמור, ואין צריך להקיצו.

ומסתברא שגם דברי הגרש"ז אויערבך זצ"ל שפסק דמי שנרדם חוץ לסוכה אין צריך להקיצו הם דוקא באדם שנרדם שלא מדעתו, אבל אם נרדם מדעתו חייבים להקיצו שאינו אנוס בכך, ובזה מיושב מה שתמהו על דבריו מהא דמבואר בהל' סוכה (תרל"ט) דבירדו גשמים והלך לביתו לישון אין צריך להקיצו אף אם פסקו הגשמים משום מצטער, ומוכח דמעיקר הדין בלא דין מצטער צריך להקיצו וזהו סתירה ברורה לכאורה לדברי הגרשז"א זצ"ל (עיין באורחות הלכה שם שהק' כן).

אך לפי דברינו הדברים מאירים, דבירדו גשמים הרי הלך לישון מדעתו והיה עליו לחזות מראש שיתכן שבהמשך יפסקו הגשמים, ולכך אין הוא נחשב לאנוס וכל פטורו הוא מחמת דין מצטער, אך הגרש"ז אויערבך קאי באדם שנרדם לאונסו שלא מדעתו ובכה"ג נחשב לאנוס ופטורים מלהקיצו אף ללא דין מצטער.

ולפי"ז נראה דה"ה לגבי תפילת תשלומין הדבר תלוי בנסיבות, דאם הוא נרדם לאונסו יש לו תשלומין ככל אדם שנאנס ולא התפלל, אך אם נרדם מדעתו אין שייך אצלו תשלומין דהיה עליו לצפות שיתכן שלא יספיק להתעורר עד שיעבור זמן התפילה.

ועיין בספר הנפלא אשי ישראל על הלכות תפילה (פרק ל' בהערות אות ד') שהביא מספר מקור חיים שמסתפק האם שינה נחשבת כשוגג או אונס לגבי תפילת תשלומין, ונראה שכל ספיקו של המקור חיים הוא דוקא בנרדם שלא מדעתו, דאם נרדם מדעתו ודאי לא יהיה לו דין תשלומין וכפי שנתבאר.

ושוב הראו לי כן בפסקי תשובות (בסימן ק"ח הערה 26) בשם שו"ת קרן לדוד שכתב וז"ל "דווקא כשנרדם בשינה באונס, אבל כשהולך לישון במכוון, אף שעדיין שהות עד סוף זמן התפילה, מכל מקום כיון דהו"ל ליזהר שלא תחטפנו שינה ויעבור זמן תפילה (כגון ע"י העמדת שומר, או שעון מעורר וכדומ') אף דהשתא אנוס הוא (אונס שינה) הוי ליה תחילתו בפשיעה וסופו באונס דקיי"ל דלאו אונס הוא".

ולפי"ז נראה דאף בנידונינו הדבר תלוי, דאם אותו אברך הלך לישון מדעתו אין איחורו נחשב לאונס דהיה עליו לדעת שיתכן שלא יקום בזמן לסדרי הכולל, אך אם לא היה בדעתו לילך לישון אלא שבאופן פתאומי חטפתו שינה נחשב איחורו לאונס ככל האונסים.

וכל זה מדינא, אבל שמעתי ממו"ר הגראי"ל שטיינמן זצ"ל שהאברכים הם הבני חורין שבימינו שעליהם אחז"ל 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה', ויש לנהוג איתם בכל ענייני שמירת הסדרים כבני מלכים דמאן מלכי רבנן, ובודאי כל ענין לגופו אבל זה צריך להיות היחס האמיתי להאברכים הלומדים תורה מעוני ומקיימים את העולם.

להערות והארות, ולקבלת העלון במייל 0548473@gmail.com ©

בס"ד

משא ומתן

גליון שבועי | חיי שרה - תשפ"ד

יו"ל ע"י בית הוראה עץ חיים - מכון לחושן משפט | בנשיאות הרב חיים קאהן שליט"א ראש בית הדין עץ חיים ניו-יורק

פסקי דינים

מדור א - מי הם הדיינים //
הרב חיים קאהן שליט"א

הראויים להתמנות דיינים

א. אין ממנים דיין אלא אם כן הוא ירא שמים, הגון במידות[1], וחכם בחכמת התורה שיודע לפסוק דינים[2]. ברם, כתבו הפוסקים שאם לא נמצאו דיינים עם המידות האמורות, הם כשרים לדון, וממנים אותם לבית דין[3].

ויתירה מכך כתב הרמ"א, שאף במקומות שאין להם דיינים שראויים לדון וצריכים מי שישפטו ביניהם שלא ילכו בערכאות של גוים, ממנים הטובים והחכמים שבהם, וכיון שקבלו עליהם אין אחר יכול לפוסלם, וכן כל ציבור יכולים לקבל עליהם בי"ד שאינו ראוי מהתורה[4]. ויש שהוסיף בזה, שמ"מ אסור להם לקבל עליהם לדון כפי חוקי הגויים, ואם יסכימו על זה הרי הם מחללים את התורה, שהמירו את משפטי התורה על משפטי הבל, וע"ז נאמר 'ולא לפני הדיוטות', רק ידונו כפי משפט בני אדם בשכלם[5].

איסור למנות דיין שאינו הגון

ב. הממנה דיין שאינו הגון או אינו חכם בתורה עובר על כמה לאוין[6], וכאילו העמיד אשירה[7]. וכן אסור למנות דיינים בלי הסכמת הציבור[8].

הכשרים והפסולים לדון

קטן

ג. אין דיין כשר לדון אלא מגיל י"ג ואילך, ואפילו לא הביא שתי שערות[9]. אבל קטן פסול אף אם הוא חריף ובקי בדינים (ונחלקו האחרונים אם פסול זה הוא מדאורייתא[10] או מדרבנן[11]). יש שכתב שבענין קרקע פסול לדון עד שיביא ב' שערות[12]. ויש שכתבו שכל שלא הביא שערות, אין מעשה

1. ראה סי' ז' סעיף י"א, בי"ד של ג' צריך שיהיה בכל אחד מהם ז' דברים, חכמה, ענוה, יראת ד', שנאת ממון, אהבת האמת, אהבת הבריות להם, ובעלי שם טוב, ובסמ"ע ס"ק כ"ז מהטור ביתר ביאור.
2. ראה רמב"ם הל' סנהדרין פרק ב' הל' ח' ע"פ ביאור הב"ח ריש סי' ח' בסוף ד"ה אין למנות. כל זה מלבד אלה שפסולים לדון כמובא בריש סי' ז'.
3. פתחי תשובה סי' ז' ס"ק כ"ד מברכי יוסף אות ל"ג ע"פ הלחם משנה הל' סנהדרין פרק ב' הל' ז', ומשיג על הכנה"ג הגה"ט ט"ל שכתב בשם המבי"ט ח"א סי' ר"פ שכולם לעיכובא.
4. רמ"א סי' ח' סעיף א' (וע"ע סי' כ"ב סו"ס א') משו"ת הרשב"א ח"א סי' תשכ"ט, ע"פ סנהדרין כ"ג א' בערכאות שבסוריא, וצויין בש"ך סי' ג' ס"ק ג'.
5. חזון איש סנהדרין סי' ט"ו ס"ק ד' ד"ה יש, והלאה.
6. סנהדרין ז' ב', סי' ח' סעיף א', סמ"ע ס"ק א'.
7. שם, טור סי' ח' סעיף א'.
8. ברכות נ"ה א', כנה"ג שם הגה"ט ב'.
9. טור סי' ז', ע"פ הירושלמי סנהדרין פרק ד' הל' ז'. שו"ע שם סעי' ג'.
10. הפרישה ס"ק ג' כתב שפסול מדינא, שכל הפסול להעיד פסול לדון, וקטנים פסולים להעיד מדכתיב (דברים יט, יז) ועמדו שני האנשים (ב"ב קנ"ה ב', סי' ל"ה סעיף א'), וראה נדה סוף מ"ט ב'. ומ"מ אין זה היקש גמור, דלעדות פסול עד שיביא שתי שערות, שהקפידה התורה על שם איש, אך הוקשו להא שבשניהם יש פסול קטנות, כל חד לפי ענינו. ועי' תומים ס"ק ד'.
11. ראה ב"ח סי' ז' ס"ק ג' דבגמרא ורמב"ם לא הובא כלל דין הקטן ושכן משמע מהירושלמי, וכן מדייק מדברי הסמ"ג והסמ"ק עיי"ש. ומה דבענין שיהא בן י"ג, הוא כדי שיהא נראה כגדול דסבורים שכבר הביא שתי שערות, ומסתפי מעונש אם יעות הדין. ומדברי הש"ך ס"ק ג' נראה שהסכים עמו.
12. או"ת ס"ק ד' ע"פ סנהדרין י"ח א' והתקוששו וקושו, ובקרקע אין מקחו מקח עד שיביא ב' שערות, והעתיקו הנתיה"מ חידושים ס"ק ה'. אך הקצוה"ח שם ס"ק ג' חולק, שלא נהירא שיהא כשר לדון רק באותו דבר שיכולים לדונו, והדבר תלוי רק שיהיה נדון באיזה דבר שיהיה, וכ"כ כסף הקדשים שם.

(המשך בעמוד הבא)

מעשה שהיה

וכיעסתה גם כעס//

"תראי גברת ברכה" אמרה גב' לאה אייזן, כשהיא עוצרת את כעסה "אני לא יכולה להמשיך ולשנות את המודעה שהזמנת, כל תיקון כזה לוקח לי זמן, ואני לא יכולה להתקדם בזמן הזה בעבודות דחופות אחרות הממתינות לי"

"מה?" שאלה ברכה "אבל שילמתי על המודעה הזו!"

"ראשית, עוד לא שילמת" הזכירה לה לאה, "ושנית כל הלקוחות משלמים על העיצוב הגרפי ועל עוד שנים או שלושה תיקונים, אבל אַתְּ ביקשת שינויים יותר מעשר פעמים אחרי כבר אישרת את העיצוב, וזה לא כלול במחיר"

"זה לא מקובל עלי" אמרה ברכה "אני מצפה לקבל את המודעה בדיוק כפי שאני מחליטה בסוף"

"את יודעת מה?" אמרה לאה, שסבלנותה פקעה "אל תשלמי לי, ואל תמשיכי לבזבז את זמני. כל טוב"

• • •

בארוחת הערב, סיפרה לאה לבעלה, ר' אהרן משה על השיחה שהיתה לה עם ברכה, כשהיא שואלת האם אכן היא לא תוכל לתבוע מברכה לשלם לה על עיצוב המודעה, מכיון שהיא אמרה לה "אל תשלמי לי".

ר' אהרן משה אמר שזו אכן שאלה מעניינת, והוא יתייעץ עליה למחרת עם הגאון ר' דוד רוזנבלום.

• • •

הנידון שהעלתה לאה, האם דברים שנאמרו מתוך כעס נחשבים כמחילה או לא, נידונו כבר בראשונים:

רבינו ירוחם כתב (מישרים נתיב כט ח"ד), שבמקרה שיש חיוב לפועל שלא לעזוב את עבודתו (כגון שבכך הוא גורם הפסד לבעל הבית. ראה סי' שלג סעיף ה), אם אדם כעס על הפועל שלו, ואמר לו 'לְךָ מֵעָלַי', הרי מכיון שאמר כך מתוך כעס, דברים אלו אינם נחשבים למחילה, ואם בעל הבית מבקש ממנו להמשיך לעבוד - אסור לו לעזוב את העבודה (וכך נפסק להלכה בסי' שלג סעיף ח בהגה). והרי מבואר כאן, שמחילה מתוך כעס אינה נחשבת כמחילה.

וכמה אחרונים (שו"ת גינת ורדים חו"מ כלל ג סי' מו, מהרי"ט ח"ב חו"מ סי' קיח, חשב האפוד ח"א סי' צה) ביארו דין זה, על פי דברי הרמב"ם (מכירה פ"ה הי"א-יג, אישות פי"ז הי"ט), שהמחילה צריכה שתתברר שנעשתה בדעת ברורה וברצון, ולא כשחוק והיתול, והוא הדין לאומר דברים מתוך כעס, שאין בכוונתו למחול באמת. וכן כתבו הרבה אחרונים להלכה, שמחילה מתוך כעס אינה מחילה (שו"ת ראנ"ח ח"א סי' קיא, דרכי נעם חו"מ

קטן כלום[13]. ויש אומרים שאינו ראוי לדון אלא מגיל י"ח ומעלה והביא שתי שערות[14], שהוא יכול להציל העני מיד גוזלו[15].

ולדיין קבוע, יש שכתב שאין למנות אלא מבן כ' שנה[16], ויש שכתב שאין למנותו עד שיהיה בן ארבעים, אא"כ אין גדול ממנו בעיר[17].

אשה

ד. אשה פסולה לדון[18], משום שכל הפסול להעיד פסול לדון[19], ואשה פסולה להעיד בבי"ד[20] שנאמר 'ועמדו שני האנשים'[21] (דברים י"ט י"ז). ויש שכתבו שפסולה הוא משום שאינה ראויה לכל מינוי[22].

ומה שנאמר על דבורה הנביאה 'היא שֹׁפְטָה את ישראל' (שופטים ד' ד'), כתבו הראשונים שזה היה ע"פ הדיבור[23], או שקיבלום עליה אע"פ שפסולה לדון[24], משום שכינה ששרתה עליה[25]. ויש שכתבו שלא היתה דנה ממש, אלא מלמדת את הדינים לישראל[26].

ממזר

ה. ממזר כשר להיות דיין בדיני ממונות[27], אף בקביעות (ואפילו שלושת הדיינים ממזרים[28]). והוא הדין לכל מינוי על הציבור[29] (אבל לדיני נפשות פסול, ואף ל'עונשין שלא מן הדין', הנוהג גם בזמן הזה[30]).

גר

ו. גר פסול לדון לישראל[31] (אף אם שני הדיינים האחרים ישראלים), ויכול לדון רק גרים[32].

הדיין נחשב 'גר' לענין זה אף אם הורתו ולידתו בקדושה, אם הוא בן גרים[33]. אבל אם אמו[34] או אביו[35] מישראל, דינו כישראל, וכשר לדיין ולכל מינוי[36].

אך לגבי בעלי הדין, אם הורתו ולידתו בקדושה, הרי הוא כישראל גמור, ואין גר יכול לדונו[37].

13. תפארת יעקב, וערוך השלחן סעיף ג'.

14. ראה שבת נ"ו ב' שיאשיהו המלך החזיר מה שדן מבן ח' עד בן י"ח, וזו הדיעה ראשונה בסי' ז' סעיף ג'. ועיין בתומים ס"ק ג' שהוכיח שגם לדיעה המחמירה שאינו ראוי לדון הוא רק לכתחילה אבל בדיעבד דינו דין מבן י"ג ומעלה, ומה ששפט יאשיהו בן ח' שנים ושלמה בן י"ב הוא עפי"ד התוס' סנהדרין ס"ט א' שדורות הראשונים היה זמן גדלות שלהם מתחיל מבן ח', ובתפארת יעקב חולק שלדיעה המחמירה פסול מדינא.

15. סמ"ע שם ס"ק ח'. אבל בב"ח כתב משום דבי"ח שנה כבר הגיע לרביע שניו, ושכלו שלם לירד לעמקו של דין לזכות ולחובה, ומטעם זה אמרו חז"ל (אבות פ"ה מכ"א) בן י"ח לחופה, ובלבוש סעיף ג' כתב שאז הוא יודע בטיב משא ומתן שבין הבריות. ועיין בערוך השולחן שם שמסיק דמדין תורה כשהוא בן י"ג והביא שתי שערות רשאי להיות דיין, וכל האמור חומרות בעלמא הן.

16. שו"ת משכנות יעקב סי' ה', הובא בפתחי תשובה ס"ק ד'.

17. שו"ת שבות יעקב ח"א סי' ק"מ, הובא בפ"ת הנ"ל.

18. סי' ז' סעיף ד', וראה סמ"ע שם ס"ק י', ובהערות להלן.

19. ראה נדה מ"ט ב', הכשר להעיד כשר לדון, וממילא הפסול להעיד פסול לדון, תוס' שם נ' א' ד"ה כל הכשר, תוס' ב"ק ט"ו א' ד"ה אשר.

20. שבועות ל' א' (ב"ק פ"ח א'), סי' ל"ה סעיף י"ד.

21. ובירושלמי יומא פרק ו' הל' א' יליף מהיקש 'שנים עדים' (דברים י"ז ו'), ל'וישארו שני אנשים במחנה' (במדבר י"א כ"ו). הובא בתוס' נדה שם, גיטין פ"ח ב' ד"ה ולא, ולבוש סעיף ה'. והנה הסמ"ע הנ"ל העיר על הלבוש, אבל בלבושי צדקה על הלבוש ובאורים ס"ק ט' כתבו שמקורו הירושלמי (ובתוס' שהביאו).

22. ערוך השולחן ע"פ הרמב"ם הל' מלכים פרק א' הל' ה', דילפינן מ'שום תשים עליך מלך', מלך ולא מלכה.

23. תוס' נדה שם, וכ"כ בבאר הגולה את י'.

24. תוס' ב"ק שם, גיטין שם.

25. תוס' שם, וחידושי הר"ן שבועות ל' א' שקבלו אותה עליהם מפני השכינה, וכן בחינוך מצוה ע"ז.

26. תוס' נדה וגיטין הנ"ל, והנה בתוס' ב"ק ט"ו א' ד"ה אשר תשים, ותוס' נדה שם בתירוץ א' כתבו שאשה כשירה לדון כדמוכח מדבורה, ורק באיש נאמר כל הכשר לדון כשר להעיד, וכן כתב בחינוך מצוה ע"ז בשם קצת מפרשים, ועיי"ש במנ"ח אות ח' מה שהעיר בזה, אכן לדינא השמיטו הפוסקים דעה זו, ובלי קבלה בוודאי לא מהני.

27. סנהדרין ל"ו ב', סי' ז' סעיף ב'. (וראה סימן כ"ב בענין קבלת דיין פסול). וע"ע קדושין ע"ו ב', מלבד בירושלים שהקפידו על יחסנים, עיי"ש, ובזה"ז מסתבר שלא שייך כל זה, ברם בערוה"ש סעיף א' העתיקו בסתמא, וצ"ע.

28. ע"פ תוס' סנהדרין ל"ו ב' ד"ה חדא, ראה גר"א שם ס"ק ז' ח',

29. קדושין ע"ו ב'.

30. ראה ב"ח סוס"ק ו'.

31. יבמות ק"ב א', סי' ז' סעיף א'. ועיין רש"י שם ד"ה גר, שלדיני נפשות פסול לישראל אבל לדיני ממונות כשר לשראל אפילו אין אמו ישראל, ובחידושי הר"ן סנהדרין ל"ו ב' כתב בביאור שיטתו דהיינו למנותו בדרך ארעי ובדיעבד, וברמב"ן יבמות מ"ה א' כתב דמ"מ לא ממנין אותו למשימות דבעינן מקרב אחיך, וע"ע שו"ת נוב"י יו"ד מה"ת בהג"ה, ואכמ"ל.

32. שם. הסמ"ע ס"ק ד' כתב שיכול לדון גר חבירו אף בכפיה, ודלא כמו שהביא הדרכ"מ מהגהות מרדכי. ובקצוה"ח ס"ק א' הביא שנמצא בהגהות מרדכי סי' קי"ט, ומצדד כדבריו, וע"ע נתה"מ ס"ק א'.

33. יבמות שם. ובתומים ס"ק א' האריך האיך מינו לשמעיה ואבטליון לנשיא ואב"ד לדעת הרמב"ם שהיו גרים גמורים.

34. יבמות שם, סי' ז' שם.

35. סמ"ע שם ס"ק ה' ע"פ ב"י שם ד"ה וכתבו, שבא מטיפה כשרה, וס"ק ג' ע"פ תוס' יבמות ק"ב א' ד"ה לענין.

36. ראה יבמות מ"ה ב' בעובדא דמרי בר רחל.

[illegible]ובה שם ס"ק א' מגליון רע"א ע"פ תוס' יבמות צ"ח א' ד"ה נשא אחותו ושם ק"ב א' ד"ה לענין חליצה.

מעשה שהיה

סי' ג, שער אפרים סי' קמב, חקרי לב חו"מ ח"ב סי' כד, ישמח לב [גאנין] חו"מ סי' ד, ומהרש"ם ח"ג סו"ס לא. וכל זה הוא דלא כמו שצידד רע"א בשו"ת החדשות [לייטער] חו"מ סי' ה, שדין זה הוא דוקא כשלא אמר לשון מחילה בפירוש, אלא 'לך מעמדי', אך כשאמר לשון מחילה בפירוש, מהני אף מתוך כעס. ויל"ע בלשון 'אל תשלם לי', כבנידון דידן, אם זה נחשב מחילה בפירוש). ויש שהוסיפו, שאם עשה מעשה המראֶה שהוא מוחל, הרי זו מחילה אף אם נעשתה מתוך כעס, שרק בדברים בעלמא אנו אומרים שלא נתכוון באמת למחול (אמרי בינה דיינים סי' כ סק"ה, דובב מישרים ח"ב סי' לח, וח"ג סי' לד, ומשפט שלום סי' רט סקכ"א).

אמנם התורת חיים (ב"ב קס: סנהדרין קי:) חלק בעיקר הדין, והוכיח שאף מחילה מתוך כעס מחילה היא, והנתבע נפטר בה. והאמרי בינה (שם) כתב, שמכיון שיש בזה מחלוקת, הרי הנתבע הוא המוחזק, והוא יכול לטעון קים לי שמחילה זו מועילה, והריני פטור.

והנה, מה שפשוט לו לאמרי בינה שבמקום שיש ספק או מחלוקת אם המחילה מועילה, הנתבע פטור מספק, אין זה פשוט כלל, ומצינו שנחלקו בזה הראשונים.

הרשב"א (שו"ת ח"ו סי' ה) כתב לגבי אשה שספק אם מחלה לבעלה על חלק מחיובי הכתובה, שהבעל הוא נחשב 'המוציא מחבירו', ועליו הראיה, משום שמחילה היא כמו מתנה, וזה שמחלו לו הוא מקבל המתנה, והוא נחשב 'מוציא' (ודברי הרשב"א האלו נפסקו ברמ"א סי' סה סעי' כג, כמבואר במקור דבריו - שו"ת הרד"ך בית ב אות ז. וכן הובאו בב"ש אה"ע סי' סו סק"ט). וכסברא זו כתבו כמה פוסקים (שו"ת רדב"ז ח"א סי' שסד, נתה"מ סי' פח סק"ג, וסי' רכז סק"ד, ומהרש"ם ח"ב סי' ט"ו). אך לעומת זאת מצינו בספק מחילה על כתובה שנשאר בגמ' ב'תיקו' (ב"ב קלב: בבריא היאך), שנחלקו הראשונים להלכה האם מספק הפסידה האשה כתובתה או לא (הרי"ף ס. כתב שלא הפסידה האשה כתובתה, וכן דעת רבנו ברוך בהג"א, אך הרמב"ם הל' זכיה ומתנה פ"ו ה"ט והרא"ש בב"ב שם סי' לד פסקו שמספק איבדה כתובתה. וכך נפסק להלכה באה"ע סי' קו סעי' א. וגם הש"ך בסי' עה ס"ק סח חולק על הרד"ך הנ"ל, וסובר שהמחילה מועילה מספק). והאחרונים כתבו כמה חילוקי דין בזה (א. מהנמו"י בב"ב שם משמע

(המשך בעמוד ג)

קו ההלכה

חתימת עדות על שטר

שאלה:

ידידי ניגש אלי, וביקש ממני לחתום כעֵד על צוואה שהוא כתב. הוא ביקש ממני שלא לקרוא את הכתוב בצוואה, אלא רק לחתום.

האם מותר לי לחתום כעד על צוואה שלא ידוע לי מה כתוב בה?

תשובה:

מבואר כדבר פשוט בגמרא ובפוסקים, שעדים אינם רשאים לחתום על שטר עד שידעו את תכנו, ואף ידעו שמה שכתוב בו הוא אמת (שהרי אם יחתמו על חיוב שאינו נכון, יוכלו להוציא על פי עדותם ממון שלא כדין). וזוהי כל הסיבה שאנו סומכים על חתימת עדים בשטר, שחזקה היא שהעדים לא היו חותמים אלא אם כן ידעו שמה שכתוב בו הוא אמת (ונחלקו הפוסקים אם עדים רשאים לחתום על שטר שעדים אחרים העידו בפניהם מה כתוב בו. ראה חו"מ סי' מה סעי' ב, וסי' מב סעי' ג).

יתירה מכך, אף אם יבואו לפנינו העדים החתומים על השטר ויאמרו שחתמו בלא לדעת מה היה כתוב בשטר, אינם נאמנים, שכלל הוא בידינו: 'אין אדם משים עצמו רשע' (ואף אם חתימתו אינה מקויימת, והוא מעיד בפנינו שזו היא חתימתו, אלא שחתם בלא לקרוא את הכתוב בשטר, אינו נאמן מדין 'הפה שאסר'. ראה סי' מו סעי' לז).

לפיכך, הדבר ברור שאסור לעד לחתום על שטר שלא קרא את הכתוב בו, ואסור לו לסמוך על בעל השטר שאומר לו שבשטר כתוב כך וכך (וכבר דנו הפוסקים האם עדי הכתובה יכולים לחתום עליה בלי קריאת הכתובה קודם החופה, ראה אהע"ז סי' סו סעי' א, חו"מ שם, וספר כתובה כהלכתה עמ' פט).

אמנם, כל האמור הוא ב'שטר', אך שטרות רבים הנהוגים בימינו אינם אלא 'כתב יד'. כלומר: 'שטר' הוא הגדת עדות העדים מפי כתבם, והיינו שהם מעידים שהכתוב בשטר הוא אמת, כגון שפלוני לוה מפלוני מנה, או קנה ממנו קרקע, וכדומה. אך לעומת זאת 'כתב יד', הוא מסמך שבו יש הודאת בעל דין, שבעל השטר מודה שלוה מפלוני מנה, או שמכר לו קרקע, וכדומה, וחותם בחתימת ידו על כל האמור לעיל. במקרה כזה, עיקר כחו של השטר הוא על סמך חתימתו של בעל השטר, ואילו עדות העדים באה רק להעיד שזו אכן חתימת ידו של בעל השטר, ושחתם בדעה צלולה, וכדומה (וראה מה שכתבנו בגליון שמג).

והנה נחלקו הפוסקים כאשר עדים חותמים בסתמא אחר שטר הכתוב בנוסח 'כתב יד', אם כוונתם להעיד על כל הכתוב בו, או שכוונתם להעיד רק על חתימת בעל השטר. אמנם כאשר הנוסח לפני חתימת העדים הוא 'חתם פלוני בפנינו בדעה צלולה' וכדומה, אזי פשוט שאין עדותם על כל הכתוב בשטר, אלא רק על חתימתו של בעל השטר, וממילא אינם צריכים לקרוא את הכתוב בשטר, וכן נהגו העולם (ראה ערך ש"י סי' סט סעי' ג, דברי גאונים כלל קב סי' ד, ושו"ת תשורת ש"י ח"א סי' תרי. וראה ערוך השולחן סי' קמז סעי' א, וראה פעמוני זהב סי' מ', ומה שהביא מגור אריה הלוי הוא בסי' מ"ה ס"ק ח').

ויש לציין, שגם באופן זה צריכים העדים להקפיד שחתימתם תהיה על דבר אמת, והיינו שאכן יראו שפלוני זה חתם בפניהם, ושהוא בדעה צלולה, וכן שהתאריך המופיע בשטר נכון (שאף שאין למסמך זה תוקף שטר, מכל מקום יש נפקא מינה בתאריך לענין קדימה במטלטלין [ראה סי' קד סעי' יג], או לענין צוואה, לידע איזו היא הצוואה המאוחרת יותר [ראה סי' סה סעי' יד]. עוד יש לציין שבמקרה של צוואה, יש לברר שאין בה 'אעבורי אחסנתא', דהיינו הפקעת הירושה מהיורשים הראויים לפי ההלכה [ראה סי' רפב סעי' א]).

מעשה שהיה

שהסוברים שאיבדה כתובתה מספק, זה דוקא בכתובה, משום שלא ניתנה ליגבות מחיים, אך לא בשאר שטר חוב. ב. רע"א בגליון חו"מ סי' סה סעי' כג, וחי' ב"מ עו: רוצה לחלק שאם הספק הוא האם היתה כאן מחילה, אזי אנו אומרים שזה שמחלו לו נחשב 'מוציא מחבירו', אך אם ודאי היתה מחילה אלא שיש ספיקא דדינא אם הועילה, אזי הנתבע פטור מספק. אמנם כתב שם שמהבית שמואל הנ"ל מוכח לא כחילוק זה. ג. הנתה"מ בדיני תפיסה סקי"ב כתב, שכשיש ספק דררא דממונא על המחילה פטור. ויש לעיין מתי נחשב הספק כדררא דממונא).

ומכל זה עולה, שמחילה זו שבנידון דידן תלויה בכמה ספקות ומחלוקות, וקשה להוציא ממון מהלקוחה.

אמנם מטעם אחר נראה שהמחילה לא הועילה, ולאה יכולה לגבות את מלא התשלום מהלקוחה. וזאת, משום שמעשי ידי האשה שייכים לבעלה, כנגד חיובו במזונותיה ופרנסתה (כתובות מז: אה"ע סי' סט סעי' ד), וכיון שכך, הרי אותה לקוחה בעצם חייבת לשלם לבעלה של לאה, וממילא מחילתה של לאה אינה מועילה להפקיע חוב זה (הגם שהאשה רשאית להחליט על משא ומתן ואפילו על מתנה לצורך העסק או הבית, ומעשיה מחייבים אף את בעלה, אך מחילה שאינה לתקנת העסק, אלא כמו זו שנעשתה מתוך כעס - אינה מחילה. נתה"מ סי' עז סק"ח, ע"פ הש"ך סי' צו סק"ט. אמנם יש לדעת, שבמקרים רבים בימינו יתכן שמעשי ידי האשה אינם שייכים לבעל, היות והיא המפרנסת העיקרית, וממילא אין זה נחשב שהוא נותן לה מזונות תחת מעשי ידיה. ראה מהרי"ט ח"ד ח"מ ס"ס סז, מל"מ אישות פכ"א ה"א, חזו"א אה"ע סי' ע סק"ו, ובקובץ הישר והטוב חי"א עמ' יד-נב. וממילא באופן כזה הרי החוב שייך לאשה, וזכותה למחול עליו, והדר דינא דמחילה מתוך כעס, וכפי שנתבאר לעיל).

© כל הזכויות שמורות לזוBHI מכון לחושן משפט ובית הוראה עץ חיים

לקבלת הגליון במייל:
mm@businesshalacha.com

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, ריבית, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט, או לכל ענין הקשור לגליון אפשר להתקשר:
BHI | 1937 Ocean | Brooklyn, NY 11230 | 877-845-8455
| ask@businesshalacha.com | www.businesshalacha.com

הדפסה והפצה ע"י הוצאה לאור צוף - נתן פלדמן
טלפון: 02-6504055 דוא"ל: zuf@zuf.co.il

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות **בישיבת מיר**

גליון מספר 374

פרשת חיי שרה

תשפ"ז

אמירת תחנון בסליחות בה"ב לפני התפלה ♦ הרב אורי יצחקי

להוסיף 'על העץ' בברכת על המחיה כדי לפטור תפוח ♦ **שכח להזכיר 'על הגפן' בברכת על המחיה האם צריך לחזור ולברך על הגפן** ♦ הרב אברהם זנגר

תרי קלי לא משתמעי בקידוש ♦ הרב משה מרדכי כהן

עיונים בדיני הלל של ר"ח ♦ הרב זאב פראנק

בגדר איסור לשון הרע על דבר אמת ♦ הרב אליסף פרלמן

הרב אורי יצחקי

אמירת תחנון בסליחות בה"ב לפני התפלה והמסתעף לענין לא תתגודדו

א. השנה שזמן הנץ היה מאוחר, נהגו בכמה בתי כנסיות להקדים את הסליחות של בה"ב לפני התפלה, אלא שהסתפקו על סדר אמירת הסליחות, דסדר הסליחות הנהוג בתענית **אחר תפלת שחרית**, מתחילים מיד סליחות אחר אבינו מלכנו ואומרים תחנון וקדיש תתקבל כפי סדר התפלה הרגיל, ובסליחות שאומרים בימי הרחמים לפני ר"ה ועשי"ת **לפני התפלה**, הסדר הוא שאומרים אשרי וחצי קדיש וסליחות ובסוף תחנון וקדיש תתקבל, ובסדר התפלה של שחרית אומרים שוב תחנון וקדיש תתקבל, והסתפקו באותם שמקדימים את הסליחות של בה"ב לפני תפלת שחרית איך ינהגו, אם כסדר סליחות של ערה"ש ועשי"ת או כסדר סליחות של תעניות.

ב. הנה עצם הדבר לומר סליחות של בה"ב לפני התפלה, הסכימו כן רבותינו הפוסקים כולם כמובא בספרי הקיצורים, עיין בספר אשי ישראל פמ"ד הערה ל"ט בשם מרן הגריש"א זצ"ל וכ"כ בשם מרן בעל השבט הלוי זצ"ל וכן העידו שנהג מרן הגראי"ל זצ"ל בביתו, וגם משמע שמוסכם לומר אשרי וחצי קדיש לפני הסליחות, אך הסתפקו לגבי אמירת קדיש תתקבל אחריה, וכן לגבי תחנון. ובכמה ספרים וקבצי פסקי רבותינו בדור זה מצאנו שהורו לומר קדיש תתקבל אך הסתפקו לגבי תחנון.

הנה אירע המקרה שבביכנ"ס אחד רבו הדעות והעדויות על מנהגי בתי כנסת ותיקים והנהגת גדולים, **וסו"ד שהכריזו שכ"א יעשה כרצונו!!**

הנה עצם ההכרזה היה בה טעם כדי לשים סוף למצב הבלתי נעים של חילוקי דעות בלתי פתירים באמצע התפלה, אך לעצם ההלכה וההנהגה הנכונה ראיתי לברר שני ענינים, האחד מה צדדי ספק לגבי אמירת תחנון, והשני אם היה ראוי לנהוג שכ"א יעשה כרצונו, ובפרט בהכרזה, או דלמא נתקיים בזה מאמר העולם "ברח מן הזאב ופגעו הארי", שברחו ממחלוקת בדבר שאפילו אינו דרבנן אלא מנהג בעלמא [כמו שיבוא לקמן בסמוך] ונכנסו בחשש של איסור "לא תתגודדו" שיש בו צד דאור' ועכ"פ ודאי איסור דרבנן.

ב. וראשונה ננסה לבאר את צדדי הויכוח ההלכתי איך צריך להיות סדר הסליחות בכה"ג.

הנה דעת המצדדים לומר תחנון אחר הסליחות [אע"פ שאומרים שוב אחר שמנ"ע], יסודם בדברי הלבוש בסימן תקפ"א שהסליחות הוי כמו שמונ"ע, **דאחר שכתב את כל הסדר** [כמו שאנו נוהגים באשרי וחצי קדיש לפניהם ותחנון וקדיש תתקבל לאחריהם], כתב וז"ל: אף על גב שבכל ימות השנה **אין אומרים תתקבל אלא אחר תפלת שמונה עשרה**, שכן הוא משמעות לשון צלותהון שפירושו תפלה, וסתם תפלה רצה לומר תפלת שמונה עשרה, **שאני סדר הסליחות שנתקנו כולם על סדר התפלה של כל היום**, כי הפסוקים שקודם הסליחות הם כנגד פסוקי דזמרה, והסליחות עם הי"ג מדות שאומרין בין כל אחת ואחת הם במקום תפלת י"ח, שעיקר התפלה הוא י"ג מדות, ואח"כ נופלין על פניהם כמו אחר כל התפילות ומסיימין ואנחנו לא נדע, לכך אומרים אחריהם קדיש שלם עם תתקבל כמו אחר גמר כל תפלות השנה, עכ"ל.

אך כ"ז בסליחות שלפני ר"ה, שנהגו לאומרם לפני התפלה ואז נהגו ככל הסדר המבורא בלבוש, אך סליחות בה"ב הרי והגים ע"פ רוב לאומרם אחר שמנ"ע, ואז לא שייך כלל הסדר הנ"ל דכל חלקי הסדר הנ"ל – אשרי וחצי קדיש לפניהם ותחנון וק"ת אחריהם – נוהגים לאומרו בלאו הכי בסדר התפלה הרגיל.

ב. מעתה צריך לדעת בנידו"ד שמקדימים את הסליחות בה"ב לפני התפלה, למאי מדמינן ליה, לסליחות שלפי ר"ה [ומה שלא נוהגים כן בכל סליחות בה"ב הוא מהטעם הנ"ל דבלאו הכי מובלע בסדר התפלה הרגילה, ומינה היכא שהתרנו לומר את הסליחות לפני התפלה חזר סדר הסליחות המבואר בלבוש למקומו], או דלמא כיון שלמעשה המנהג לומר סליחות בה"ב אחר התפלה לא מצאנו מקור לנהוג את הסדר של הלבוש בשום מצב. [ויש שטענו שאין לומר תחנון אחר הסליחות **כי לא תקנו כן**, ואין הדברים מדוקדקים דפשיטא שלא היתה תקנה על אמירת סליחות בה"ב לפני התפלה, והצורה הזאת של אמירת סליחות נולדה כחלק מהתקנה והמנהג הכללי לומר סליחות בבה"ב, ומה שייך להכריע מכח הטענה "שלא תיקנו", אלא יותר מדוקדק הוא הנוסח שכתבנו דמעשה לא מצאנו מקור לסדר זה].

ג. וראיתי במאמר של ידידי הגר"א זנגר שליט"א [באוסף גליונות מס. 13] שהאריך ביסודי הדין של סדר אמירת סליחות בה"ב ושאר תעניות [וחלק ממאמר זה מבוסס על דבריו], ומשמע שם שנקט דלהלבוש תיקנו סליחות בה"ב דומיא דסליחות שאומרים לפני ר"ה ועשי"ת שתיקנו כדוגמת תפלת שמונ"ע, ובשאר תעניות לא תיקנו כן. ולפום ריהטא לא מצאתי מקור לדבר זה בדעת הלבוש, אבל משמעות הרבה מגדולי הפוסקים בדורנו כן, וצ"ע קצת.

אך התקשיתי טובא על דעת הסוברים שאין לומר תחנון אחר הסליחות, דלכאורה דין קדיש תתקבל ודין תחנון שווים, דאם מדמים לסדר סליחות של לפני ר"ה ועשי"ת, אזי יש לומר שניהם, ואם מדמים לשאר תעניות ולסדר הרגיל שאחר התפלה, אזי לשניהם אין לנו מקור, ולפ"ז לא הבנתי את מנהג הסוברים שלא לומר תחנון, והלא משמע שהם מודים שאומרים קדיש תתקבל אחר הסליחות [כשאומרים סליחות לפני התפלה], וממ"נ אם מדמים את סדר הסליחות לתפלת שמנ"ע כמבואר בלבוש יש לומר שניהם, ואם לא מדמים - שניהם אין לומר, ובאיזה סברא מחלקים בין ק"ת לתחנון, וצ"ע.

ד. אבל יעוין במאמר הגרא"ז שליט"א שם שהאריך להוכיח דיסוד

לתוכן

הלבוש תלי בפלוגתת הלבוש והמג"א עם הא"ר בהלכות פורים בסימן תרצ"ג, אם אומרים ב"פ קדיש תתקבל, דהא"ר ס"ל דאומרים ב"פ, אחת אחר שמנ"ע ואחת אחר המגילה וקדושא דסידרא, אבל דעת הלבוש והמג"א דאין אומרים רק פ"א, והלבוש אזיל לשיטתו דאין אומרים ק"ת רק על שמנ"ע, וס"ל דמגילה אינה דומיא דתפלת שמנ"ע, ולפי הא"ר אין לנו מקור דסדר תעניות הוי דומיא דתפלת שמנ"ע וממילא אפילו אם יאמרו ק"ת אחר הסליחות אין זה משום דהסליחות הוי דומיא דשמנ"ע **אלא דאפשר לומר ק"ת גם בלא שמנ"ע אלא על ריבוי בקשות** [כשיטת הט"ז בסימן תקפ"א שהשיג על הלבוש], א"נ דסגי בשאר ענייני תפלה דומיא דמגילה וקדושא דסידרא.

הנה לפי דבריו הנחמדים מצאנו מקור לחלק בין ק"ת לתחנון, דלפי הא"ר הרי אין אמרת ק"ת מסדר התפלה ושפיר יש לאומרו אחר הסליחות לפני התפלה, לא גרע מק"ת שאומרים אחר המגילה אע"פ דאין למגילה דין תפלה, משא"כ תחנון שהוא מתכסיסי תפלה כמוש"כ הלבוש, אין לאומרו רק אחר תפלה, וכיון שלפי הא"ר אין לנו מקור שסדר סליחות הוא כסדר תפלה, ממילא אם אומרים סליחות לפני התפלה אין לנו מקור לומר תחנון אע"פ שאומרים ק"ת וכמושנת"ב.

ה. הנה מחלוקת זו אינה מוכרעת כמבואר בפוסקים, וא"כ לענין תחנון נפלנו בפלוגתא, וצ"ע כיצד יש לנהוג, אלא שי"ל שגם הא"ר מודה ללבוש בעיקר דבריו וס"ל דגם מגילה וקדושא דסידרא יש להם דין תפלה כמו שצידד הגרא"ז שליט"א שם.

ובאמת היינו צריכים לילך בזה בתר המנהג, חדא דכן הדין בכל דוכתא כמבואר בירושלמי [יבמות פ"ז ה"ג] "כל מקום שההלכה רופפת הלך אחר המנהג", ועוד דהא גם אמירת תחנון בסדר התפלה אינו אלא מנהג [כמו שהזכרנו לעיל ונביא אי"ה לקמן בסמוך].

אך באמת א"א לנהוג כן בנידו"ד דכבר כתבו הפוסקים בשם הריב"ש בסי' תע"ה דבדבר שאינו תדיר ומצוי לא שייך מנהג, וכ"פ הרמ"א בחו"מ סי' של"א, וצורה זו של אמירת סליחות בה"ב לפי התפלה אינה מצויה ואינה תדירה.

ולהלכה ולמעשה נראה לענ"ד דפשיטא שא"א לחייב לנהוג כן לומר תחנון, [אפילו לערוה"ש שכתב בסי' קל"א סע' ב' דאע"פ שתחנון רשות מ"מ נ"ל דעכשיו שכל ישראל נהגו בזה שוינהו עלייהו כחובה אם מעט ואם הרבה ע"כ, הנ"מ במה שמוסכם וקיבלו עליהם, לא בדבר שאינו תדיר ומצוי], אלא שאם ציבור שלם רוצה לומר ודאי יש לו על מי לסמוך כיון שאין הלכה זו ומנהג זה מוכרע, ובפרט שללבוש פשיטא ליה לומר תחנון ולא מצאנו לא"ר שחולק עליו להדיא, ואין באמירת תחנון איסור, אולי יש לחוש לדעת הלבוש שלדידיה הוא מתכסיסי התפלה ומסיע להעלות התפלה, וצ"ע.

ו. הנה כ"ז אם באו כל הציבור להסכמה או שיש רב מוסכם שהולכים אחר פסקיו במנהגי בית הכנסת, אך בנידו"ד הלא הכריזו שכל אחד יעשה כמו שרוצה, וכן עשו, ויש לדון אם שפיר עבדי, דהיינו אם מותר לחלק מהציבור לומר תחנון וחלק לא, או דלמא עוברים בזה על איסור לא תתגודדו, ובפרט אחר שהכריזו שכן יעשו, אולי גרע טפי מחמת ההכרזה.

הנה עצם הדין שאין לעשות נפילת אפים בשונה מהציבור מחמת איסור לא תתגודדו, יש לדון בזה, ע"פ המבואר בהרבה פוסקים שאמירת תחנון אינה חובה מחובות התפלה אלא מנהג[1], דיל"ע אם שייך איסור "לא תתגודדו" בדבר שעיקרו מנהג או דוקא בדבר המחויב ע"פ הדין אלא שיש בזה שיטות להלכה.

ולכאורה נראה דתלוי בשני הטעמים לאיסור לא תתגודדו, רש"י והריטב"א והמאירי נקטו שהאיסור כדי **שלא יהא נראה כשתי תורות**, אבל הרמב"ם והחינוך מפרשים שהאיסור **מפני שמביא לידי מחלוקת**, והשתא לפי רש"י וסיעתו י"ל דלא שייך איסור "שתי תורות" רק בדין והלכה ולא במנהג, משא"כ לרמב"ם וחינוך שייך בכל דבר, דאין נפק"מ מה יביא לידי מחלוקת. [וידעתי שאין התליה מוכרחת אך כן נראה יותר].

ז. שו"ר שכ"כ הקרן אורה והאבני נזר, ותלו לה במחלוקת ר"י ור"ל ביבמות שם, דלר"ל שייך איסור לא תתגודדו בכל מקום גם שתי עיירות ובכל מקום שנחלקו חכמי ישראל אפילו ב"ש וב"ה [ולדידיה ע"כ דלא עשו ב"ש כדבריהם], ולר' יוחנן לא שייך אלא בעיר אחת, גם בזה נחלקו אביי ורבא, לאביי גם בשני ב"ד בעיר אחת אסור ולרבא דוקא בב"ד אחד פלג מורין כן ופלג מורין כן, [ולדידיה שפיר עשו ב"ש כדבריהם, עיי"ש בגמרא ובקרן אורה] והקרן אורה תלה לה בטעמי האיסור הנ"ל, דלר"ל הוא משום שתי תורות ולר"י משום מחלוקת. ולא מצאנו בפוסקים הקדמונים הכרעה ברורה במחלוקת זו.

אך לדינא מפורש במשנ"ב בסימן קל"א ששייך בנפ"א איסור לא תתגודדו, דעל מה שנחלקו השו"ע והרמ"א בסימן קל"א ס"א על איזה צד ראוי להטות בעת נפ"א, שהשו"ע כתב שנהגו להטות על צד שמאל, והרמ"א בהגה כתב שי"א דיש להטות על צד ימין, וכתב המשנ"ב ס"ק ו' - וכן דעת הט"ז ומ"א שאין לשנות ממנהג זה, וכן נהגו העולם, והוסיף וז"ל: ואפילו להגר"א דסובר דהעיקר כהמחבר דתמיד על שמאל **מ"מ אם מתפלל בביהמ"ד והעולם נוהגין כהרמ"א מ"מ אסור לשנות משום לא תתגודדו**], ע"כ.

ח. הנה ידוע שרוב השאלות שדנו בהן הפוסקים בדורות האחרונים בעיקר בא"י בחשש לא תתגודדו באמירת תחנון, הוי בענין שינוי מנהגי אמירת התחנון בין בני ספרד לבני אשכנז [בצורת הקיום של נפילת אפים והמזמור שאומרים בעת הנפל"א], וכן במה שנהגו בקהילות החסידים להימנע מאמירת תחנון בזמנים ידועים מה שלא נהגו בקבילות אחרות של יוצאי ליטא, וככיו"ב, ויש לתת לב שהטעמים שנתנו הפוסקים במקרים הנ"ל לא תמיד שייכים במקום שכל הקהל שייך לקהילה אחת ממוצא אחד ומנהגים שווים, ועיין בסמוך נפק"מ בזה לנידו"ד.

ט. הנה להלכה נחלקו הפוסקים אם שרי ליחיד לנהוג אחרת מהציבור באמירת תחנון [וכן אם מותר לחלק מהציבור לנהוג כמנהג אחד והחלק השני מנהג אחר באותו ביהכנ"ס], יש אומרים[2] שבכל ענייני ומנהגי נפילת אפים אין לו לאדם לשנות ממנהג המקום דיש בזה משום לא תתגודדו, ולדבריהם המתפלל נוסח אשכנז (שנופלין על פניהם בשני וחמישי לאחר "והוא רחום") שמתפלל במנין של נוסח ספרד, יפול על פניו לפני "והוא רחום" כמנהג המתפללים, וכן להפך. וכן ספרדי שמתפלל במנין של אשכנזים יפול על פניו ואשכנזי המתפלל במנין של ספרדים אל יפול וינהג כמנהג המקום.

אך הרבה פוסקים ס"ל דאין איסור לא תתגודדו ברוב המקרים הנזכרים לעיל, אך חלוקים בטעמם, י"א[3] משום שבימינו שנתקבצו בכל עיר ועיר שבטי ישראל לעדותיהם ומנהגיהם, ושינויי הנוסחאות ידועים, ואין מקפידים כ"כ, לכן יכול כל אחד לנהוג כמנהגו לענין נפילת אפים, וי"א שבבתי כנסיות שיש בהם מנינים הרבה אחד אחר השני או בכמה חדרי תפילה, וכשיחיד אינו נופל על פניו ניתן לתלות שהוא מתפלל עם מנין אחר וכיו"ב, וי"א דכלל ליכא איסור לא תתגודדו במנהגי נפ"א השונים דאינו דין אלא מנהג (שו"ת מהר"ם בריסק סי' נ"א), ובס' הליכות משה (פסקי הגר"מ הלברשטאם זצ"ל, ח"א פט"ז) דאין כלל איסור לא תתגודדו בכל ענייני התפילה, שאין זה אלא מנהגי קהילות גרידא.

י. הנה יש נפק"מ בין הטעמים לנידו"ד, דלפי הסוברים שהטעם משום שדבר שתלוי בחילוק בין מנהגי בני ספרד לבני אשכנז לא שייך האיסור דידוע שכ"א נוהג כמנהג רבותיו ועדתו, לכאורה בנידו"ד דבעיקר המנהג של אמירת תחנון כל המתפללים נוהגים מנהג אחד, אלא שחלוקים בדין [דאע"פ שעיקר חיוב אמירת תחנון אינו אלא מנהג אך יסודו בדין], שפיר שייך כאן איסור לא תתגודדו, ורק לפי אידך טעם שבדברים שאינם דין אלא מנהג ל"ש לא תתגודדו, גם בנידו"ד לא שייך האיסור.

אך הלא כבר הבאנו את פסק המשנ"ב דגם בנפל"א שייך איסור לא תתגודדו, ולפ"ז בנידו"ד שייך איסור לא תתגודדו.

יא. אך אפת"ל דלפי דעה זו לעולם ליכא איסור בשום מקום משום שתמיד יוכלו לתלות בשינוי מנהגי הקהילות והעדות, לענ"ד נידו"ד גרע, דכיון שהתווכחו בזה כל המתפללים בבית הכנסת בתפלה זו עצמה, והכריזו על ה"פשרה" שכ"א יעשה כרצונו, **היינו איסור לא תתגודדו**!!! ואע"פ שלא ראיתי סברא זו בפוסקים, מאוד מאוד נראית הסברא, ועיין.

ואין לומר דלא שייך כאן איסור לא תתגודדו משום שאנו תולים שכ"א עושה כמנהג מקומו ועדתו, שהרי הָרְאוּ לדעת שיסוד המחלוקת בנידו"ד הוא בדין ולא במנהג, וביותר שהרי כל צד מבעלי המחלוקת כאן אין לו מנהג ברור להיתלות עליו ולומר שעושה כמנהג המקום שממנו בא, שהרי דבר זה שיקדימו סליחות בה"ב לפני התפלה אינו מצוי כמעט ולא שייך בזה מנהג וכמושנת"ב לעיל באות ה'.

---

[1] כן כתב הטור סי' קל"א בשם רב נטרונאי גאון, וכן הוא בשו"ת הריב"ש סי' תי"ב, הו"ד בדרכי משה סי' קל"א אות ה', וכן כתב הב"י, ב"ח ס"ק ד', ט"ז ס"ק י"א, ופמ"ג משבצ"ז ס"ק ח' וכן משמעות הגר"ז או"ח קל"א א', וכן הפרי חדש סי' קל"א ס"ק ב' כתב שמשמע שנפ"א רשות וכן מבואר בעוד פוסקים.

[2] עיין כה"ח סקל"ט בשם החיד"א בקשר גודל סי' י"ט ועוד שספרדי הנקלע למנין אשכנזי שנופלין על פניהם לאחר והוא רחום, לא יפול על פניו לפני והוא רחום" כמנהג המתפללים, וכן להפך. וכן ספרדי שמתפלל במנין של אשכנזים יפול על פניו ואשכנזי המתפלל במנין של ספרדים אל יפול וינהג כמנהג המקום שנופלין על פניהם לאחר והוא רחום, לא יפול על פניו לפני והוא רחום, אם מותר לחלק מהציבור לנהוג כמנהג אחד והחלק השני מנהג אחר באותו ביהכנ"ס], יש אומרים שבכל ענייני ומנהגי נפילת אפים אין לו לאדם לשנות ממנהג המקום דיש בזה משום לא תתגודדו, ולדבריהם המתפלל נוסח אשכנז (שנופלין על פניהם בשני וחמישי לאחר "והוא רחום") שמתפלל במנין של נוסח ספרד, יפול על פניו לפני "והוא רחום" כמנהג המתפללים, וכן להפך. וכן ספרדי שמתפלל במנין של אשכנזים יפול על פניו ואשכנזי המתפלל במנין של ספרדים אל יפול וינהג כמנהג המקום.

[3] אשי ישראל פכ"ה הערה כ"א בשם הגרש"ז אויערבאך והגרי"ש אלישיב זצ"ל, שו"ת קנין תורה ח"ב סי' י"ח, שו"ת משנה הלכות ח"ח סי' כ"ט וח"א סי' צ"ט, שו"ת באר שרים ח"ה סי' י"ז.

הרב אברהם זנגר

להוסיף 'על העץ' בברכת על המחיה כדי לפטור תפוח במקום ספק

הוי עובדא באחד שאכל עוגה ותפוח וכשבא לברך ברכה אחרונה נסתפק שמא בירך כבר בורא נפשות על התפוח, והנה מספק אינו יכול לברך בורא נפשות, אולם עלה בדעתו עצה לצאת מן הספק, דבברכת על המחיה שעומד לברך על העוגה יוסיף 'על העץ ועל פרי העץ', דהא מבואר במשנ"ב (סי' ר"ז סק"א וסי' ר"ח סקפ"א) דברכת על העץ פוטרת בדיעבד את כל הפירות, וא"כ עדיף לברך באופן של בדיעבד, מלהישאר בלא ברכה.

ומצאתי בספר שמירת שבת כהלכתה (פנ"ד הערה ע"א) בשם הגרשז"א זצ"ל שנקט בפשיטות דאם אכל עוגה ותפוח ומסופק אם אכל כשיעור מהתפוח, לא יוסיף 'על העץ ועל פרי העץ' בברכת על המחיה כיון שברכת מעין ג' אינה הברכה של התפוח, ואין לברך ברכה שאינה ראויה לתפוח גם באופן שהוא רק מוסיף כמה תיבות לברכת על המחיה ואין כאן חשש ברכה לבטלה. ולפי דבריו פשוט דה"ה בניד"ד.

ויש לדון בזה בהקדם כמה יסודות;

אכל תפוח ואינו יכול לברך בורא נפשות האם יברך מעין ג'

א. מי שאכל תפוחים ואינו יכול לברך בורא נפשות מאיזה טעם שיהיה, אלא רק ברכת 'על העץ', יש לדון אם יברך על העץ כיון שברכה זו פוטרת בדיעבד, או שלא יברך כלום.

ונראה להוכיח מדברי האחרונים שלא יברך כלום, דהנה כתב המג"א (סי' ר"ח סקכ"ו) דאם אכל פרי שהוא ספק מז' המינים ואין לו אפשרות להוציא עצמו מידי ספק יברך 'על העץ' כיון שנפטר בזה בדיעבד אף אם א"ז מז' המינים. ובהגהות רבי חיים צאנזער (נדפס בסוף השו"ע מהדורת פרידמן) השיג ע"ד המג"א וז"ל; 'צ"ע מנין לו זה לברך ברכה שלא תקנו חכמים מספק, ואפי' המשנה ממטבע כו' ואין לו לברך כלל' עכ"ל. וכוונתו נראה דס"ל דאין לברך ברכה זו על שאר פירות אף אם ישאר בלא ברכה אחרונה כלל, ולכן גם במקום ספק לא יברך משום הכלל דספק ברכות להקל.

וכן מבואר בדברי הפמ"ג שם דדינו של המג"א תלוי ביסוד דין ספק ברכות להקל, דהנה הב"י (סי' ס"ז) הביא פלוגתת ראשונים אם דין ספק ברכות להקל הוא משום ספק דרבנן לקולא או משום ספק איסור לא תשא לחומרא (הביאו הפמ"ג בפתיחה להלכות ברכות טו-כא), וכתב הפמ"ג דיש בזה נפ"מ בדינו של המג"א, דלצד הא' י"ל דלא יברך כלום, ולצד הב' יברך מעין ג' כיון שאין כאן חשש ברכה לבטלה. ומבואר מדברי הפמ"ג דס"ל כדעת הגר"ח צאנזער, דלהצד דאין הפרי ממין ז' אין לו לברך על העץ אע"פ שישאר בלא ברכה אחרונה, והנידון הוא רק מחמת הצד שהפרי הוא ממין ז', דלכן י"ל דיברך על העץ מספק.

וכן יש לדקדק מדברי המשנ"ב (שם סקפ"א) שכתב דאם אכל פרי שהוא ספק אם הוא מז' המינים יש לו לאכול מזונות או יין ולברך מעין ג' ויכלול בברכתו על העץ. ומשמע דאם אין לו מזונות או יין אין לו לברך על העץ בפנ"ע, ודלא כדעת המג"א, והיינו מפני שחשש לדעת הגר"ח צאנזער החולק על המג"א בזה.

והנה הגר"ז בלוח ברכות הנהנין (סוף פ"א) כתב דלכתחילה יכלול על העץ בעל המחיה, אך אם אין לו מזונות או יין יברך על העץ בפנ"ע כד' המג"א, אולם בסדר ברכות הנהנין שם שהוציא בסוף ימיו השמיט את הדין דאם אין לו מזונות ויין יברך על העץ בפנ"ע וכתב רק את העצה לכלול בברכת על המחיה וכמבואר במשנ"ב, ונראה שחזר בו בנידון זה וחשש לדעת הגר"ח צאנזער.

לחלק בין ברכת שהכל על כל המינים לבין ברכת מעין ג' על שאר הפירות

ויש להקשות על דברינו, מאי שנא מברכה ראשונה, דאם אינו יכול לברך את הברכה הראויה, מברך שהכל, [ולא רק במקום ספק אם ברכתו שהכל, אלא גם במקום שבודאי אין ברכתו שהכל, כגון במקום ספק העץ או מזונות מברך שהכל כמבואר בט"ז (סי' ר"ח סק"ה הובא בשעה"צ שם סקט"ז), וכן משמע ברא"ש (ברכות פ"ו סוס"י ט') ובמג"א (סי' ר"ח סק"ט) לגבי ספק האדמה או מזונות, וכ"כ תוס' (ברכות מג. ד"ה ועל) בשם י"מ לגבי ספק ברכת הבשמים אם הברכה היא 'עשבי בשמים' או 'עצי בשמים' דמברך שהכל].

ונראה לחלק דברכת שהכל היא ברכה כוללת ומתאימה לכל המינים, אלא דלכתחילה צריך לברך ברכה המבוררת, אך בדיעבד שהוא אנוס מלקיים חובת ברכה המבוררת, יקיים עכ"פ עיקר חובת ברכה, הואילו וא"ז בגדר שינוי ממטבע הברכה, אולם ברכת מעין ג' לתפוחים י"ל דהוי בגדר שינוי ממטבע הברכה, דא"ז ברכה הראויה לשאר פירות מלבד ז' המינים, וכדביאר הלבוש (סי' ר"ח סי"ז) הטעם דמברכים מעין ג' רק על ז' המינים ולא על שאר פירות, מפני 'שאסור להרבות בשבחו ית' במקום שאין צריך לו, כי אין זה מדרך המוסר, והיינו דאסמכוה אקרא דברוך ה' יום יום תן לו מעין ברכותיו ר"ל מעין ברכותיו ממש לא פחות ולא יותר, וכגון זה אמרו ז"ל במקום אחר כל האומר הלל הגדול בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, ע"ש שהוא ג"כ מזה הטעם' עכ"ל. ועל כן י"ל דאע"פ שבדיעבד שינוי המטבע אינו מעכב בזה, מ"מ לכתחילה אסור לברך ברכה זו גם במקום שאינו יכול לברך את הברכה הראויה לו, ואע"פ שישאר בלא ברכה אחרונה.

ויש להוסיף בביאור החילוק עפ"מ שהאריך לבאר בספר אשר לשלמה (מועד סי' י"ד) דיש ב' חלקים בחובת ברכה ראשונה, איסור ומצוה, איסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה, ומצות ברכה כדי להודות על אכילתו, ומצד האיסור אין דין ברכה המבוררת, ויוצא יד"ח בברכת שהכל על כל המינים, ורק מצד המצוה תקנו ברכה המבוררת, ולכן במקום שאינו יכול לקיים תקנת ברכה המבוררת, חייב עכ"פ לברך שהכל כדי להתיר את האיסור. וטעם זה אינו קיים בברכה אחרונה.

וביותר יש לחלק ביניהם לפמש"כ בחידושי רא"ל מאלין (סי' ב-ג) דיש לחקור ביסוד הדין המבואר במתני' 'ועל כולן אם אמר שהכל יצא' אם היינו משום שא"ז נחשב שינוי ממטבע הברכות כי היא ברכה כוללת המתאימה לכל המינים, אע"פ שאי"ז הברכה שנתקנה לאותו המין, או דנתחדש במתני' תקנה בפנ"ע שתקנו חכמים שברכה זו תפטור את כל המינים בדיעבד, וע"ש שהביא ראיות לצד הב', וכבר נמצא כן בספר עוללות אפרים (להגרא"ז מרגליות בעל הבית אפרים סי' ב') 'דבאמת עיקר התקנה בשעת שתקנו מטבע הברכות כן היתה התקנה דברכת שהכל תכלול כל הדברים' וכו'.

וכן מבואר מכמה גוונ' דאין מברכים את הברכה הראויה אלא דוקא שהכל (כגון בדברי הרמ"א סי' ר"ד ס"א לגבי אוכל שאין רגילים בו אלא לרפואה ובסי' ר"ב ס"א לגבי אכילת טפל קודם העיקר, ועוד), והיינו משום דהוי ברכה כללית על כל ההנאות. וכן מצאנו בט"ז (סי' ר"ב סק"ז) שחידש לגבי טפל דיורד בברכתו לשהכל, דזהו רק בברכה ראשונה ולא בברכה אחרונה, דרק בברכה ראשונה 'יש בה כלל דעל הכל שאמר שהכל יצא, אלא דמפני חשיבות שיש בקצתם הוסיפו עליהם לכתחילה לפרט בהם בברכות מיוחדות, וא"כ כל שאין שייך בו שפיר ברכה מיוחדת בפרט שלו - שבזה סומך על העיקר, עכ"פ נכנס לכלל ויברך שהכל, שגם זה ברכה שלו, כן נ"ל נכון' עכ"ל.

ובזה מתבאר הא דבכל ספק הדין הוא לברך שהכל ולא מזונות אע"פ שלדעת הרבה אחרונים ברכת מזונות פוטרת כל דבר מלבד מים ומלח, וכן פסק הביה"ל (סי' קס"ז ס"י ד"ה במקום), והיינו כנ"ל דברכת שהכל נתקנה על כל דבר משא"כ ברכת מזונות היא שינוי ממטבע הברכה, אלא דמ"מ פוטרת בדיעבד, וכן מבואר חילוק זה בספר יד הקטנה (פ"ג ס"ק ס"ה).

להוסיף 'על העץ' בברכת על המחיה כדי לפטור תפוח

ב. גם לפי האמור דהאוכל תפוחים ואינו יכול לברך בורא נפשות לא יברך על העץ, מ"מ אם יכול לאכול מזונות או יין ולהוסיף בו 'על העץ ועל פרי העץ' נראה דיעשה כן, וביאור החילוק, דהנה מי שאכל פירות מז' המינים ושאר פירות פוטר לכתחילה את כולם בברכת על העץ כמבואר בשו"ע (סי' ר"ח סי"ג), וטעם הדבר מפני שכל החסרון לברך מעין ג' על שאר הפירות הוא מפני שא"ז מין חשוב כדי לתקן עליו ברכה חשובה זו [כמו שהבאנו מדברי הלבוש], ולכן אם מחויב בברכה זו מחמת שאכל פרי מז' המינים, הרי זה לכתחילה גם לפטור בברכה זו את שאר הפירות, כי אין חסרון מצד עצם ל' הברכה. ולפ"ז י"ל דגם כשמברך על המחיה או על הגפן, כיון שמחויב בעיקר הברכה, אין חסרון לפטור בברכה זו גם שאר פירות, אלא דבכה"ג לכתחילה אין להוסיף 'על העץ' כדי לפטור שאר פירות, מפני שסו"ס לא תקנו ברכה זו על שאר הפירות לבדם, אך מ"מ אין בזה את עיקר החסרון דאין לברך ברכה חשובה על מין שאינו חשוב, כי הוא כבר מחויב בעיקר הברכה מחמת אכילת המזונות, ועל כן במקום שאינו יכול לברך בורא נפשות, שפיר י"ל דיוסיף 'על העץ'.

וראיה לדברינו מדברי הפמ"ג (שם) שנקט דבספק פרי מין ז' יש לכוללו בברכת על המחיה, אף אם אין לברך על העץ בפנ"ע. וכן דקדקנו מדברי הגר"ז והמשנ"ב שכתבו לכלול בברכת על המחיה ולא כתבו את העצה לברך עליו בפנ"ע. וכ"כ הנהר שלום שם בביאור דברי המג"א, דבודאי אם יכול לאכול מזונות או יין ולהוסיף 'על העץ' יעשה כן, ורק אם אין לו מזונות או יין ס"ל למג"א דיברך 'על העץ' בפנ"ע

לתוכן

מחמת הספק. [ואין לדחות דשם יש צד ספק שהוא מחויב לברך על העץ, משא"כ באופן שבודאי אינו חייב בברכת על העץ, שהרי מצד הספק הדין הוא ספק דרבנן לקולא כמו שהבאנו לעיל מדברי הפמ"ג, ובע"כ דבתורת ודאי נקטו האחרונים דיש להוסיף 'על העץ', כלומר גם אם אינו ממין ז' יש להוסיף 'על העץ' כדי לפוטרו בברכה].

ועיקר החילוק יש להוכיח גם מדברי הא"ר (סוס"י ר"ח) שנקט בד' הלבוש דהמברך 'על העץ' על שאר פירות לבדם לא יצא אפי' בדיעבד, אולם אם בירך על המחיה על מזונות והוסיף 'על העץ' כדי לפטור שאר פירות יצא בדיעבד, כיון שאת עיקר הברכה בירך כדינו ע"ש, והביאור הוא כנ"ל, דכל שאומר את עיקר הברכה כדינו ורק כולל בו גם שאר פירות אין בו את החסרון של ברכה חשובה על מין שאינו חשוב [כמש"כ הלבוש דדומה דהא דאמרו דכל האומר הלל הגדול בכל יום הרי זה מחרף ומגדף].

להוסיף 'על העץ' בברכת על המחיה במקום ספק

ג. כתב החיי אדם (כלל נ' ס"כ) דאם שתה יין ספק כשיעור, או ספק אם בירך עליו ברכה אחרונה, אם עומד לברך על המחיה יוסיף בברכתו 'על הגפן'. והוא ע"פ דעת הט"ז (סוס"י ר"ח) דבדיעבד במקום ספק מותר להוסיף 'על הגפן' בברכתו הואיל ואין בזה חשש ברכה לבטלה.

מעתה ע"פ היסודות הנ"ל נראה לפר"ר דלא כדעת הגרשז"א זצ"ל, דאם אכל תפוח ספק כשיעור או שאכל כשיעור וספק אם בירך, אם עומד לברך על המחיה, יכול להוסיף בברכתו 'על העץ', כי לפי הצד שהוא חייב בברכה אחרונה, כיון שאינו יכול לברך בורא נפשות, עליו להוסיף 'על העץ' בברכה כדי לפטור את התפוח, ואף שיש ספק אם הוא חייב בברכה אחרונה, הרי גם במקום ספק כתב החיי אדם דיש לכלול בברכה הואיל ואין כאן חשש ברכה לבטלה. [ואף דבניד"ד הוי תתרי לגריעותא (דהוי רק ספק חיוב וגם שבודאי אי"ז ברכתו הראויה לכתחילה), צ"ע אם יש בזה כדי לחלק ביניהם].

[אמנם בעיקר דברי החיי אדם הנ"ל, בקיצור שו"ע (סי' ע"ז ס"ד) ואשל אברהם מבוטשאטש (סי' רפ"ט) משמע שנקטו שלא כדבריו, ובספר בירורי ברכות (סי' קצ"ה) הארכנו לדון בדברי המשנ"ב אם נקט להלכה כדבריו, אמנם פוסקי זמננו הורו כדעת החיי אדם (אג"מ ח"ב סי' ק"ט, שש"כ פנ"ד הערה ע"א בשם הגרשז"א, ארחות רבינו ח"א עמ' פ"ט ודרך שיחה ח"א עמ' תקכ"ז בשם הקה"י), ואכמ"ל].

שכח להזכיר 'על הגפן' בברכת 'על המחיה' האם צריך לחזור ולברך על הגפן

דנו הפוסקים בדבר המצוי שאחד קידש בשבת על מזונות ובברכה אחרונה בירך על המחיה ושכח להזכיר 'על הגפן', האם יחזור לברך על הגפן או שיצא יד"ח בברכת על המחיה: בספר קרן ישי (ברכות מא.) כתב שיצא, וכ"כ בכה"ח (סי' ר"ח סקע"ו), וכן משמע בספר ברכת הבית (שער ט"ז סקל"ג), וטעמם משום דנקטו לדינא דאם טעה ובירך על המחיה על יין יצא בדיעבד משום דיין נמי מיזן זיין, ודימו זאת למבואר בשו"ע (סי' ר"ח ס"ז) דאם בירך ברהמ"ז על יין יצא.

אולם מובאים שם בקרן ישי כמה מכתבים מהגר"א ראם זצ"ל שחלק עליו בתוקף רב ונקט דצריך לברך שוב על הגפן, וטעמו דכיון שאי"ז ברכה לכתחילה על היין, אי"ז פוטר את היין אלא כשבירך עליו בפני עצמו או שכיון להדיא לפוטרו, אך לא כשבירך על המזונות בסתמא ולא נתכוין לפטור בזה את היין, והוסיף שהציע את הדברים לפני הגרצ"פ פראנק זצ"ל והודה לדבריו. וגם הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' צ"א אות ו') הסכים לטענת הגר"א ראם, וכן נקטו למעשה בשו"ת הר צבי (ח"א סי' ק"ה) ציץ אליעזר (חי"ט ס"ח אות ב') וספר שערי הברכה (פי"ד הערה ע"ח) בשם בעל שבט הלוי זצ"ל, וכן נהוג להורות.

והנה עיקר הנידון סובב סביב השאלה אם על המחיה פוטר יין בדיעבד גם בסתמא או רק אם נתכוין להדיא לפטור את היין (והרחבנו בזה בספר בירורי ברכות סי' א'), אך זה הוסכם בין כל הפוסקים הנ"ל דאם נתכוין להדיא לפטור את היין בברכת על המחיה יצא בדיעבד כמו שברהמ"ז פוטרת יין בדיעבד.

והנה באמת הרבה אחרונים כתבו כדבריהם דברכת על המחיה וטרת יין בדיעבד, אולם הפמ"ג (סי' ר"ח מ"ז סקט"ז) נקט בד' הט"ז דחלוק ברכת על המחיה מברהמ"ז, דבברכת על המחיה לא הוזכר מטבע ל' של 'מזון' ולכן לא יצא.

ולפי"ר נראה להוכיח כן מדברי הח"א ומשנ"ב דאין ברכת על המחיה פוטרת יין כלל, דהנה כתב השו"ע (סוס"י ר"ח) 'לא יכלול על הספק שום תוספת בברכת מעין ג' אע"פ שאינו מוסיף בה שם ומלכות', והוסיף הרמ"א 'פירוש כגון ששתה משקה שספק אם ברכתו על הגפן או בנ"ר לא יאכל דבר שברכתו בנ"ר ודבר שברכתו על העץ ויכלול עימו ג"כ על הגפן ועל פרי הגפן מספק' עכ"ל. והביה"ל כתב דיש עצה אחרת לפ"ד הח"א דאם בירך על העץ על יין יצא בדיעבד, שיברך על העץ ויכוין להדיא להוציא גם את הספק יין ששתה מקודם.

ויש לדקדק מ"ט לא כתב אותה עצה ממש באופן שהיא לכו"ע, שיאכל דבר שברכתו על המחיה ויכוין להדיא להוציא גם את הספק יין ששתה מקודם. וביותר יש לדקדק כן בדברי הח"א (כלל נ' ס"כ) שצייר את דין השו"ע באופן שאוכל גם מדבר שברכתו על המחיה, ואעפ"כ לא כתב עצה זו לכוין להדיא לפטור גם את היין. ולפי"ר מוכח מדברי הח"א והמשנ"ב דברכת על המחיה איננה פוטרת יין אף אם כיון להדיא לפוטרו. [והרחבנו עוד בזה בספר בירורי ברכות סי' קצ"ז].

ונראה לדחות הראיה ע"פ היסוד האמור לעיל, די"ל דאין לכוין לפטור יין בברכת על המחיה אף במקום שישאר בלא ברכה כלל, כיון שהוא שינוי ממטבע הברכה, ולא דמי לברכת על העץ להדעות דפוטרת יין, כי היא ברכה כוללת [כמו ברכת האדמה הפוטרת פרי העץ], אבל ברכת על המחיה היא שינוי גמור ממטבע הברכה. [והעירני לזה ידידי הג"ר אברהם טנננבוים שליט"א].

הרב משה מרדכי כהן

תרי קלי לא משתמעי בקידוש

מעשה שהיה בשמחה משפחתית גדולה שרצו שכל הקהל ישמע היטב את הקידוש, העמידו שנים בשני צדדי האולם שיאמרו יחדיו בקול רם את הקידוש, וטעותם העיקרית היתה שבברכת כהנים עיקרו דאורייתא בב' כהנים ולא אמרינן תרי קלי לא משתמעי. (ובזה נבי א"ה בהמשך דברי התוס' בסוטה דף ל"ט: דהתם משום דחביבי), מ"מ נפתח מעט סוגיא זו מפני שאלות נוספות מצויות שמתעוררות בזה כמו שנבאר בהמשך בס"ד.

והנה בסוגיא בר"ה דף כ"ז. תרי קלי מתרי גברא משתמעי פירש רש"י ד"ה י' קוראין י' קולות יש כאן שא"א להם לצמצם דיבורם לתיבה אחת שלא יהא אחד לאחור ואחד לפנים, עכ"ל. משמע דהחיסרון הוא משום דאין התיבות יוצאות מפי שניים (או יותר) בשווה ממש. וכתבו התוס' דמה שנוהגים לקרות שניים בתורה יחד (ר"ל שאחד מקריא לבעל קורא) סמכו על מה שאמרו במשנה בביכורים פרק ג' משנה ז' התקינו שיהיו מקרין את מי שהוא יודע ואת מי שאינו יודע, עכ"ל.

הרי דמאיש אחד אין במציאות שיצאו מפיו שני דיבורים שונים יחד כמו זכור ושמור שזה רק מפי הגבורה, אבל מפי שני אנשים האומרים את דיבורם שווה באותן תיבות אפשר לשמוע ב' קולות באם יכוונו לדברם בבת אחת ממש.

והקשו התוס' בסוטה דף לט: ד"ה עד שיכלה אם הקורא לכהנים צריך להמתין עד שיכלה אמן מפי כל העונים כדי שלא יהיו תרי קלי, של האמן ושל הכהנים, א"כ שני כהנים לא ישאו כפיהם ומוכרח מכאן דברכת כהנים חביבה א"כ אמן וברכת כהנים נמי חביבה. ותירצו בתירוץ הראשון דתרי קלי הוא רק בקולות משונים של ב' עניינים כמו אמן וברכת כהנים, אבל קולות דומים כמו ברכת שני כהנים משתמעי (דלא כרש"י ר"ה לד:) ובתירוץ השני תירצו דתרי קלי דחביבים נשמעים אפילו כשמשונים זה מזה. וזהו אמן וברכת כהנים וכל שכן ברכת כהנים של שני כהנים.

בשומע קול אחר בזמן הקידוש וכדומה

מצוי הדבר אם בזמן הקידוש ילד בוכה או מדבר האם יש בזה חסרון של תרי קלי לא משתמעי, וכן יש לדון כעי"ז נמי באדם שבקש מחבירו שיוציאנו בברכה ובאותו זמן שחבירו ברך עבר רמקול ברחוב, האם יש כאן חסרון של תרי קלי לא משתמעי.

ונפתח קצת שורש הסוגיא בזה ומתוך כך נדון בהנ"ל:

בסוגיא במגילה כ"א. שני אנשים לא יקראו יחד בתורה ומבואר שם שזה מצד תרי קלי לא משתמעי ובגמ' ר"ה כ"ז. מקשינן מהא דבמגילה והלל אפילו עשרה יכולים לקרוא ומתרצינן שכיון שזה חביב הם יכולים לשמוע, והנה היו תוקעים בבית המקדש בשופר וחצוצרות יחד ומקשינן בגמ' בר"ה הרי תרי קלי לא משתמעי ומוכח שבדבר שחביב אין חסרון, והנה רש"י כתב שמגילה זה חביב כי זה **דבר לא תדיר** וצ"ל שגם הלל זה רק בר"ח אמנם במאירי כתב שמגילה כיון שזה סיפור דברים, וכתב שלא לגרוס הלל וכתב שאם גורסים מצד שזה יציאת מצרים וצ"ע מה אם כל ההלל ובמ"ב סימן תפ"ח סק"ח כתב שכיון שזה על נס לכן זה חביב לאדם ולגבי שופר כתב היום תרועה שם שכיון שזה להעלות את זכרונם של ישראל לכן זה חביב.

והנה לגבי קידוש המ"ב סימן תפ"ח סק"ח הביא מחלוקת האח

שמקדשים יחד יש חסרון ובפשוטו הסברא שאין חסרון שנוסח הקידוש שמזכירים כי בנו בחרת הוי חביב אמנם בסימן רע"א סק"ג נקט שיש בזה חסרון ובשו"ת מהר"ח או"ז סימן מ"ב כתב לחלק שקידוש של שבת זה תדיר ואינו חביב אבל קידוש של יו"ט זה חביב [וצ"ע שחז"ל קבעו כלל והרי יתכן אדם שלא מרגיש בזה חביבות מיוחדת] ועיין שו"ע הרב תפ"ח ד' דאין למחות במקדשים יחד ויותר טוב שכל אחד יקדש לבד. ועיין מ"ב סימן רע"א סק"ג ולכאורה זה קצת סתירה בדבריו אם שני בעלי בתים יקדשו לכתחילה כ"א בנפרד ויש לעיין בזה.

ועוד אמרינן זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין האוזן יכולה לשמוע ואין הפה יכול לדבר ומבואר שאי אפשר לשמוע שני דיבורים יחד, וקשה מהמשנה דמבואר שאפשר לשמוע שופר וחצוצרות ומתרצינן שמחד גברא אי אפשר ומשני בני אדם אפשר, ועיין תורי"ד שאם אדם יתקע בשופר וחצוצרה יחד בזה לא יוכלו לצאת,

ולכן נראה ראשית במה שפתחנו לגבי שנים שיקדשו יחד כיון שכתב המ"ב בסימן תפ"ח סק"ח שני בעלי בתים יהבי דעתיהו ושמעי יתכן שעדיף שכל אחד יעמוד בקצה אחר של האולם וכל מי שיתקרב אליו יחשב כמקשיב לבעל הבית שלו ויוצאים ידי חובה, ויש לעיין בזה. (ובפרט כמו שהזכרנו לכאורה סתירת המ"ב בזה ממה שכתב בסימן רע"א סק"ג)

ומעתה נבוא לדון בשאלות הנוספות הנ"ל אם בזמן הקידוש ילד בוכה או מדבר שרוצה משהו יש בזה חסרון של תרי קלי, וכן לגבי מי שבא להוציא חבירו בברכה ובאותו זמן יש רעש אחר כה"ג יש חסרון של תרי קלי לא משתמעי. **ולכאורה יש לדון בזה כמה נידונים:**

א. דיש לדון לחלק בין מקום שמעונין לשמוע את שניהם לאופן שמעונין לשמוע רק דבר אחד דיתכן דזה לא מפריע, **אמנם עיין תוס' סוטה ל"ט:** שנקטו שענית אמן של הציבור זה גם יוצר חסרון של תרי קלי ושם אין ענין לציבור לשמוע **אמנם הפוסקים לא העתיקו דבר זה** וצ"ע אם מטעם חילוק זה.

ב. ועוד יש לדון לגבי ילד בוכה בקידוש שכיון שזה סוג קול אחר לגמרי דהינו שזה בכי וזה דיבור בזה אין חסרון, והדבר מחודש מסברא שעד כמה שהשמיעה של דבר אחר מפריעה לבן אדם לשמוע את מה שצריך לשמוע למה שבכי זה אחרת ויתכן שקול ללא תוכן לא מפריע לשמיעת תוכן והכל לפי הענין, דיש להדגיש שגם אם חילוק זה נכון אבל ילד שלא יבכה אלא יפריע בדיבור יהיה חסרון ולפלא שלא מצינו חילוק זה.

ג. והנה הגמ' בר"ה כ"ז. דנה ששופר וחצוצרות יש חסרון של תרי קלי ודוחה שלכן מאריך בשופר דהינו שיש אחרי זה שיעור תקיעה **ועיין סורי אבן שתמה** אבל עדין איך יוצא ידי שמיעת החצוצרות הרי השופר מפריע וכתב לחדש שכל החסרון רק אם רוצה לשמוע שני הקולות אבל אם רוצה עכשיו לשמוע רק קול אחד בזה אין חסרון וכתב שלפ"ז בתחילה רוצה לשמוע רק את קול החצוצרה ואחרי זה רוצה לשמוע רק את קול השופר ובזה גם ללא הסברא של חביב אין חסרון עכ"ד והנה לדבריו אם מקשיב רק לקידוש ולא לתינוק כה"ג אין חסרון אמנם בעיקר קושיתו עיין יום תרועה שכתב לישב שכיון שכתבו בחצוצרות וקול שופר תקעו לפני המלך ה' א"כ זה כמו קול אחד שזהו ההלכה לתקוע בשניהם יחד וכמו ששני החצוצרות לא מפריעים אחד לשני.

ומעתה במקרה שילד צועק או מישהו מדבר והקשיבו לו באותו זמן בזה לכאורה יש חסרון של תרי קלי לא משתמעי, גם אם נדון שבכי שונה וכנ"ל, אלא שיש לדון האם זה מעכב או שלכתחילה לא עושים את זה ובשו"ת מהר"ח או"ז סימן מ"ב מבואר שאפילו בדיעבד לא יוצאים ויל"ע בזה.

בדין שמיעה בזמן שמדבר

מצוי שאדם עונה אמן על המקדש ובאותו זמן הוא מתחיל כבר לברך ההמשך ויש לדון דיש כאן החסרון של תרי קלי לא משתמעי ביחס לכל השומעים וכמבואר בתוס' סוטה ל"ט: והנה המ"ב סימן קכ"ד כתב שאם מוציא רבים ידי חובתן יש לחכות לענית אמן של כולם כדי שגם המאריכים יצאו ידי חובתן וצ"ע שתיפו"ל שלגבי שאר האנשים יש כאן חסרון של תרי קלי כמבואר בתוס' ויתכן שכיון שבדבר חביב אין חסרון כמבואר בתוס' לגבי ברכת כהנים לכן לא דן מצד זה ויתכן שנקט כנ"ל שאם רוצה לשמוע אדם אחד אין חסרון וצ"ע.

ויש לדון שביחס למי שעונה אמן שכיון שהוא עסוק בדיבור ממילא כה"ג הוא לא שומע את המברך והנה היה מקום לדון שלא שייך שומע כעונה בזמן שהוא מדבר, אמנם בפשוטו כיון שהגדר שמתיחס אליו דיבורו של המברך ממילא אין חסרון מה שמדבר באותו זמן דבר אחר.

עוד יש לדון שזה כמו הפסק באמצע התיבה ועיין מ"ב קכ"ד סקכ"א שדן במי שעונה ברוך הוא וברוך שמו בברכה שיוצא האם זה מעכב ויסוד הנידון שיש לדון שזה כמו דיבור באמצע, אמנם יתכן שכיון שהדין שומע כעונה זה יחס של השני ממילא בדיבור של האומר אין הפסק ומתיחס אלי דיבור שאין בו הפסק וכן מקובל בשם החזו"א שאין לדון מצד הפסק ומצד הסברא הנ"ל.

אמנם יש לדון שכיון שאדם עסוק בדיבור ממילא הוא לא שומע והנה מבואר בגמ' סוטה ל"ט: שאין הכהנים רשאים להתחיל ברכת כהנים עד שיסימו העונים לענות אמן והקשו התוס' למה לא כתוב רוב העונים וכתבו דכאן מי שעונה אמן לא יחשב שומע הברכה מהכהן אפילו שזה חביב ותרי קלי משתמעי אבל כיון שהוא עסוק בדיבור של האמן בזה הוא לא שומע את הכהנים, וכן הוא במ"ב סימן קכ"ח ועיין שעה"צ סימן תקפ"ז שכתב שאפילו שמבואר ברמ"א שמי ששומע שופר ובאותו זמן שומע חצוצרה הוא יוצא אבל התוקע בחצוצרה לא יוצא שכיון שהוא עסוק באותו זמן לתקוע הוא לא שומע, והביא את התוס' הנ"ל וכתב שהפר"ח חלק על התוס'.

ולכן ראוי ליזהר שהמקדש לא יתחיל ההמשך עד שכולם גמרו, ויש לדון שאם הציבור נזהרים להקשיב, יתכן שזה לא כמו חד גברא שלא שייך לשמוע אבל כאן אם מכוין לשמוע בזה אין חסרון ויל"ע בזה.

הרב זאב פראנק

עיונים בדיני הלל של ר"ח

במקצת ההלל נתכוין שלא לשם מצוה אם חשוב כדילוג

הנה בשבת זו מברכים חודש כסלו והזמן גרמא לעיין בדיני הלל של ר"ח. איתא בש"ע (תכ"ב ס"ב) שקורים ההלל בדילוג, ופירש במ"ב (סק"ב) שמן הדין ר"ח שאינו מקודש באיסור במלאכה אין טעון שירה, רק שנהגו אבותינו לקרות בו הלל, וכדי שיהא היכר שאינו מחוייב מדינא מדלגים בקריאתו, וכ"ה בערוך השולחן (ס"ז) שהדילוג משום היכר.

ויש לעיין בכגון שקרא ההלל כולו אך במקצתו נתכוין שלא לשם מצות ההלל רק כקריאת תהילים בעלמא, אם חשוב כדילוג, והספק ביסוד מנהג הדילוג אם ההיכר שבו כלפי אחרים הרואים שלא יסברו שקורא משום חיוב, או שההיכר כלפי הקורא עצמו שיכיר בקריאתו שאינה אלא מנהג, ונפקא מינה לקורא מקצת שלא לשם מצוה שהוא יודע בעצמו שאינו מכלל ההלל אבל לגבי אחרים לא מינכרא מילתא.

טעה וקרא בר"ח הלל שלם

עוד יש לעיין במי שטעה וקרא בר"ח הלל שלם אם יצא בו. ועמד בזה בשו"ת פתחא זוטא (א"ח סי' כ"ה) שדן אי הוה הפסק, וכתב שגם פסוקי הדילוג חשיבי מעניינא דיומא ולא מפסקי וצ"ע, ורשאי לחזור ולקרות בלא ברכה לצאת מן הספק.

ולכאו' דבריו צ"ע, דהניחא אם מנהג הדילוג היה נקבע במסויים על פסוקי לא לנו וכו' ואהבתי וכו' שפיר היה מקום לדון שאינם מן המצוה ובאמירתם מפסיק בתוך הלל דר"ח, אבל כתב הביא המ"ב (סקי"ב) מהרמב"ם (פ"ג מחנוכה ה"ח) שזהו המנהג הפשוט אך יש מדלגים דילוג אחר, ובכל פסוק שלא יאמרנו מתקיים ענין הדילוג כמבואר בבה"ל (ס"ו ד"ה למפרע), וא"כ בשטעה וקרא כל ההלל לכאו' שם הלל על כולו, דהלא כל פסוק ופסוק ראוי להיות מן המצוה והי מינייהו מפקת, ונמצא שקיים מנהג ההלל דר"ח בהלל שלם וביטל מנהג הדילוג, אבל להפסק אין לחוש שהרי הקריאה כולה מן המצוה.

ונפקא מינה גם לענין דין שהה לגמור את כולה, לדעת הב"ח (בשעה"צ סקכ"ד) דאפילו בר"ח אם שהה לגמור את כולה מחמת אונס חוזר לראש, שאם טעה וקרא הלל שלם ובאמצע שהה מחמת אונס כדי לגמור חצי הלל לא יחזור, כי עתה מחמת טעותו מקיים המצוה בכולו והרי לא שהה כדי לגמרו ונמצא חוטא נשכר.

בן א"י בט"ז בניסן שקרא הלל שלם לעצמו ולהוציא חבירו בן חו"ל

עוד נפקא מינה בכגון שקרא ההלל גם להוציא למי שדינו בהלל שלם, ומשכחת לה ביום ט"ז ניסן והוא בן א"י שדינו בחצי הלל וקרא ההלל כולו גם לעצמו וגם להוציא חבירו בן חו"ל שדינו בהלל שלם[4], דלכאו'

[4] ואף דהלל דשאר ימי הפסח ממנהג בעלמא מ"מ ה"ל מחוייב בדבר לגבי השומע בן חו"ל, וכשיטת התוס' בברכות (י"ד א' ד"ה ימים) ובסוכה (מ"ד ב' ד"ה כאן) שגם מצוות י"ט שני ממנהגא [והר"ן לסוכה כ"ב א' פליג]. ולהנודע [illegible] דמי שלא קרא ההלל בי"ט ראשון של פסח מחוייב ועומד לקרותו כל ז' ימי הפסח, א"כ אפילו אינו קורא לעצמו כלל יוכל להוציא הבן חו"ל בהלל שלם משום דינא דאע"פ שיצא מוציא, אבל משכחת לה בנשים וקטנים להך גיסא (בבה"ל ר"ס תרפ"ט) שאינם בכלל ערבות ורק מכח מה שקורא גם לעצמו והוא דינו רק בחצי הלל.

לתוכן

איך יוכל חבירו לצאת ממנו בפסוקי לא לנו וכו' ואהבתי וכו' כיון שאצל המשמיע אינם מן ההלל, אבל למה שנתבאר שם הלל על כולו רק שביטל ענין הדילוג.

הקורא למפרע בהלל דר"ח

איתא בש"ע (ס"ו) הקורא הלל למפרע לא יצא, ובבה"ל נתקשה במה שהעתיקו המחבר לענין הלל דר"ח, דבשלמא בקריאת שמע שקריאת כולה מעכבת י"ל דמה שקרא למפרע כלא קראו כלל, אבל בהלל דר"ח שקוראים בדילוג יהא מה שקרא למפרע כאילו דילגו ויצא.

וכתב דלולא דברי הבית יוסף והמג"א היה נראה לפרש דהך למפרע מיירי בתחילת ההלל דוקא שהתחיל בפסוק השני ושוב קרא הראשון, שבזה לא נוכל להכשיר מטעם דילוג, דלא מיקרי דילוג אלא במתחיל כראוי ורק באמצע הקריאה מדלג, ויעויי"ש דמסיק בכל קריאת למפרע שיחזור ויקרא אך לא יברך, אבל באופן זה שהתחיל ההלל בקריאת למפרע משמעות הדברים דבודאי שלא יצא וחוזר וקורא בברכה.

ודברי הבה"ל לכאו' מוקשים מאוד, שבמתחיל פסוקי ההלל בסדר ב' א' ג' וכו' לו יהי שלא נוכל לראות פסוק א' כאילו דילגו, דלא שייך שם דילוג בתחילת ההלל כמש"כ בבה"ל, מ"מ למה לא נאמר כן בפסוק ב' שאמר בתחילה דליהוי כאילו לא אמרו כלל והתחיל ההלל בפסוקים א' ג' וכו' דשפיר דמי כשאר דילוג שבאמצע ההלל[5].

בקריאת למפרע אם הגריעותא רק במאוחר שהקדימו או גם במוקדם שאיחרו

ושמא י"ל בהקדם מה דיש לחקור בכל קריאת למפרע אם הגריעותא רק בפסוק המאוחר שהקדימו או גם בפסוק המוקדם שאיחרו, דמסברא היה נראה שהפסול רק באותו שלא היה דינו לקרותו עתה והוא קדם וקראו שלא במקומו, אבל הפסוק המוקדם הלא אדרבה זהו זמן קריאתו ואינו מכלל הפסול.

אמנם הנה בבה"ל (ס"ד ס"א ד"ה במה) כתב במי שבקריאת שמע הקדים הפסוק והיו הדברים וגו' לפסוק ואהבת וגו', דסגי במה שיחזור ויקרא והיו הדברים אבל פסוק ואהבת אין צריך לחזור ולקרות, דאף שבעת קריאתו היה אחר והיו הדברים מ"מ עתה הוא כסדרן, ויעויי"ש ראיה לזה ממתני' דיומא, ואם כהך גיסא שהגריעותא דלמפרע רק במאוחר שהקדימו א"כ מאי ס"ד שיצטרך לחזור ולקרות פסוק ואהבת שקראו במקומו, אלא משמע דלעולם הפסול גם במוקדם שקראו אחר המאוחר לו, וקמ"ל דהיינו דוקא כל זמן שלא חזר וקרא המאוחר, אבל לכשיחזור ויקרא והיו הדברים ממילא מתכשר גם ואהבת שנעשה מוקדם לוהיו הדברים השני.

ולזה שמא יש ליישב דברי הבה"ל גבי למפרע בהלל דר"ח, דכל שהיה באמצע ההלל כגון בפסוקים י"א וי"ב והוא היפך וקראם בסדר י"ב י"א י"ג, בזה אף דשם למפרע אתרוייהו - פסוק י"א שאיחרו ופסוק י"ב שהקדימו, מ"מ פסול דלמפרע לא גרע מלא קרא כלל לשני פסוקים אלו דכשר מטעם דילוג, אבל בתחילת ההלל שקרא בסדר ב' א' ג', כיון שהפסול דלמפרע כולל גם לפסוק א' שאיחרו שוב לא נוכל לבוא מטעם דילוג כאילו לא קראו שזה לא מיקרי דילוג.

ונפקא מינה לענין שהה לגמור את כולה, בכגון שקרא הפסוקים י"א וי"ב למפרע ואח"כ שהה מחמת אונס ובא לחשב זמן קריאת ההלל כדי לידע אם שהה כדי לגמור כולו, והשתא פסוק י"ב שהקדימו ודאי שאינו מן החשבון שהרי פסול משום למפרע ואינו מכלל קריאת ההלל, ולפי האמור גם פסוק י"א שאיחרו דכותיה.

קריאת הפרשיות למפרע בחצי הלל

עוד יש לעיין בדין קריאת למפרע בהלל דר"ח, דהנה במ"ב (סקכ"ו) הביא מכמה אחרונים דאף שבקריאת שמע לא חשיב למפרע אלא בסדר הפסוקים אבל בקרא הפרשיות למפרע יצא כיון שאין סמוכות זו לזו בתורה, מ"מ בהלל שהפרשיות סמוכות זו לזו בתהילים גם בקרא הפרשיות למפרע לא יצא.

וצ"ב דמשמע שאין בזה חילוק בין הלל שלם לחצי הלל וכ"ה להדיא בתו"ד הבה"ל (ד"ה למפרע), והניחה בהלל שלם שאומרים כל הפרשיות שפיר י"ל דכיון שסמוכות זו לזו צריך לאומרן כסדרן ולא למפרע, אבל בחצי הלל שאחר בצאת ישראל מדלגים לא לנו ואומרים ה' זכרנו הלא אינם סמוכים זה לזה, וכן אחר ה' זכרנו שמדלגים אהבתי ואומרים מה אשיב, ולמה לא יוכשרו בלמפרע דומיא דקריאת שמע.

[5] ואף דנפקא מינה ממה שאינו יוצא בפסוק ב' משום קריאת למפרע, דתו ה"ל הפסק בין ברכת המצוה לתחילת הקריאה כמש"כ בבה"ל (תר"צ ס"ו) ויחזור ויברך, מ"מ מלשון לא יצא משמע שלא קיים מצות הקריאה כלל.

וגם זה ניחא למה שנתבאר במי שקרא בר"ח הלל שלם דכיון שבמנהג הדילוג אין קפידא מה ידלג שם הלל על כולו, ונמצא שגם בימים שאומרים רק חצי הלל מ"מ יש קשר ושייכות בין הפרשיות וכולן מקשה אחת של הלל אלא שמדלג בקריאתו, וממילא שבקורא הפרשיות למפרע שם למפרע עליו כיון שסמוכות זו לזו כמו בהלל שלם.

לא קרא סוף ההלל אם ראוי לחושבו כדילוג

וכלפי מש"כ בבה"ל שבתחילת ההלל לא שייך להכשיר מטעם דילוג, דלא מיקרי דילוג אלא במתחיל כראוי ומדלג באמצע, הנה יש לעיין בשלא קרא סוף ההלל אם סופו כתחילתו דלא שייך בו שם דילוג. ובספר הלכות חג בחג (הלכות ר"ח עמוד קפ"ב) נקט בפשיטות שהדילוג צריך שיהא באמצע דוקא.

אמנם יש ללמוד ממש"כ הנודע ביהודה (קמא א"ח סי' מ"א) לענין מה ששיחה אינה מפסקת באמצע עשיית מצוה שבירך עליה, דהיינו דוקא באופן שמה שכבר עשה מצריך ברכה כשח בין שחיטה לשחיטה שכבר חלה הברכה על השחיטה הראשונה, וכלפי ההלל שמברך עליו ומ"מ מפסיק בין פרק לפרק כתב בזה"ל 'וקריאת הלל ג"כ נלע"ד כיון שרוב הפוסקים ס"ל דאפילו ימים שקורין בדילוג מברכין, והדילוג לא נתבאר בגמרא מה מדלגין, וכיון דמנהגים רבים יש בהלל אולי גם בדילוג היו חילוקי מנהגים בימי הש"ס, וא"כ אפילו מקצת ההלל מברכין, ופוק חזי דלדעת הירושלמי וכו' מברכין בלילי פסחים שני פעמים על קריאת ההלל, לפני הסעודה שאומרים חצי ההלל מברכין עליו, ושוב אחר הסעודה מברכין על חצי השני, הרי אפילו על מקצת ההלל שייך ברכה, וא"כ ג"כ ניחא דגם על מה שקרא ההלל עד מקום שסח בו שייך עליו ברכה, ולכן לא נקרא מפסיק בין ברכה לקיום המצוה, שכבר קיים המצוה הצריך לברך עליה', הא קמן שגם באומר תחילת ההלל בלא סופו הויא קריאת הלל בדילוג לברך עליה[6].

בימים המחוייבים באמירת ההלל אם שייך גם קיום המנהג דחצי הלל

ולעצם מש"כ הנודע ביהודה דכיון שבימים שקוראים בדילוג סגי במה שכבר קרא, מתוך כך גם בימים שאומרים הלל שלם יש בו קיום מצוה להצריך ברכה, לכאו' הוא חידוש רב, דמסברא היה נראה דכל ענין המנהג באמירת חצי הלל אינו אלא בימים שמן הדין אין אומרים בהם הלל, והוצרכו אבותינו לחדש בהם מנהג קריאת הלל בדילוג, אבל בימים המחוייבים באמירת ההלל מהיכא תיתי שיהא שייך בהם גם קיום המנהג דחצי הלל.

ואכן כן מבואר בשעה"צ (תפ"ח סק"ג) לענין נוסח הברכה על ההלל דקי"ל שאפילו על הלל שלם יאמר לקרות ההלל ולא לגמור, שמא ידלג איזה תיבה או אות ותצא הברכה לבטלה, ונתקשה בשעה"צ דמה מועיל שאומר לקרות, סו"ס אם יחסר מן ההלל לא יצא ידי מצות הקריאה ושוב תהא ברכתו לבטלה, יעויי"ש מש"כ ליישב, ואילו להמבואר בנודע ביהודה לק"מ, שגם בימים שאומרים הלל שלם יש קיום מצוה בחצי הלל ויש לברכה על מה לחול, ובאמת שכעי"ז כתב בשבט הלוי (ח"ז סי' ס"ב) ליישב קושית השעה"צ, ורבינו הנודע ביהודה תנא דמסייע ליה, אבל בשעה"צ נקט בפשיטות שבימים שקריאת ההלל מדינא אין מקום למנהג כנ"ל.

מסקנת הדברים

א] קריאת ההלל בר"ח שלא מן הדין רק מנהג, ולכן מדלגים בו להיכר, ויש לעיין בכגון שבמקצת ההלל נתכוין שלא לשם מצוה אם חשוב כדילוג. **ב]** טעה וקרא הלל שלם, לכאו' שם הלל על כולו רק שביטל מנהג הדילוג, ויש שדן משום הפסק וצ"ע. **ג]** ונפקא מינה שאם באמצע שהה מחמת אונס כדי לגמור חצי הלל לא יחזור. **ד]** בן א"י בט"ז ניסן שקרא הלל שלם לעצמו ולהוציא חבירו בן חו"ל, יכול לצאת גם בפסוקי לא לנו ואהבתי. **ה]** קרא ההלל דר"ח למפרע בין בפסוקים ובין בפרשיות, יחזור ויקרא אך לא יברך, אבל כשהתחיל ההלל בקריאת למפרע משמע שחוזר וקורא בברכה. **ו]** קרא שני פסוקים למפרע ואח"כ שהה מחמת אונס, לכאו' גם פסוק המוקדם שאיחרו אינו מכלל קריאת ההלל להיות מן החשבון. **ז]** לא קרא סוף ההלל, יש ללמוד מדברי הנודע ביהודה שראוי לחושבו כדילוג. **ח]** ימים המחוייבים באמירת ההלל, המבואר בנודע ביהודה שגם בהם יש קיום המנהג דחצי הלל, ובשעה"צ נקט בפשיטות לא כן.

[6] ולפי דבריו של הנודע ביהודה יהא מוכרח דסגי אפילו במקצת פרשה ראשונה, דהלא גם באמצע הפרק פוסק לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד, וצ"ע השיעור דזה לא מסתבר באומר תיבת 'הללוקה' בלחוד שקיים מצות ההלל בדילוג.

לתוכן

הרב אליסף פרלמן

בגדר איסור לשון הרע על דבר אמת

א] כתב החפץ חיים כלל א' לשון הרע אות א' וז"ל אסור לספר בגנות חבירו אפילו על אמת גמור וזה נקרא בפי חז"ל בכל מקום לשון הרע. (דאם יש בהספור שלו תערובות של שקר ועבור זה נתגנה חבירו יותר הוא בכלל מוציא שם רע ועונו גדול הרבה יותר) והמספר עובר בלא תעשה שנאמר לא תלך רכיל בעמיך וזה גם כן בכלל רכילות הוא עכ"ל.

ובבאמ"ח סק"א כתב וז"ל ולפי שזה הוא הטעות הראשון שרגילין העולם לטעות בו על כן אביא לך על זה ג' עדים מן הגמרא ואחר כך מכל הפוסקים דאיסורו הוא אפילו על אמת ע"כ. וג' ראיות הביא על זה הח"ח, חדא הוא דמבואר במו"ק דף טז. מנלן דאי מיתפקר בשלוחא דבי דינא, ואתי ואמר, לא מיתחזי כלישנא בישא, דכתיב העיני האנשים ההם תנקר, וכו' הרי מבואר דאע"ג דמיירי בכה"ג שמחרף את השליח, והשליח בא לספר דבר אמת, בכל אופן כל ההיתר הוא רק משום דהוא שליח ב"ד, ובלא זה ליכא היתר.

וראיה שניה כתב הח"ח מדחשב בסוטה בסוף פרק אלו נאמרין ד' כיתות שאינם מקבלים פני שכינה ובתוכם כת שקרנים כת מספרי לשון הרע, ואי נימא דלשון הרע אינו אסור רק בשקר אמאי חשב להו בשתים, כמו שכתב רבינו יונה ראיה זו בשערי תשובה. וראיה שלישית מהמעשה דאיתא בבבא בתרא דף קסד: ההוא שטר מקושר דאתא לקמיה דרבי, אמר רבי אין זמן בזה וכו' הדר חזא ביה רבי בבישות אמר ליה לאו אנא כתבתיה ר' יהודה חייטא כתביה, אמר ליה רבי לרבי שמעון בריה כלך מלשון הרע הזה, ופירש רשב"ם לא היה לך להטיל האשמה עליו אלא היה לך לומר איני כתבתיו. הרי דאף על אמת אסור לספר בגנות חבירו, ונקרא לשון הרע.

ב] והנה בראיה ראשונה שהביא הח"ח, עמד בזה דלכאו' יש לדחות ראיה זו לפי גירסת הרא"ש והר"ן דהענין הזה מיירי ברכילות, אלא דלמעשה כתב הח"ח דשפיר איכא ראיה גם לשיטתם, דכשם שעכ"פ מוכח מדבריהם דלענין רכילות אין לחלק בין רכילות על דבר שקר או על דבר אמת, אלא נאסר רכילות גם על דבר אמת, הכי נמי דלענין לשון הרע נאסר גם לשון הרע על דבר אמת, ע"כ.

והנראה לדון בזה, בהקדם מה שיש לבאר, מדוע נראה להו לאינשי דלשון הרע אינו שייך בדבר אמת, וזו טעות הראשון שרגילים לטעות בו, ובפשטות נראה דאין זה איזה מחשבת קולא בעלמא שסבורים אינשי דיש יותר להקל בזה כאשר הדבר הוא אמת, שהרי אין בו איסור שקר וממילא אין בו איסור כלל, והנראה דזה קשה שיטעו בו, שהרי סו"ס מה עם איסור לשון הרע, אלא נראה דהעולם רגילים לטעות בהבנת ענין האיסור דלשון הרע, ומתוך כך הוא דס"ל דאין איסור זה שייך באיסור דלשון הרע.

וביאור הדבר נראה, דס"ל לאינשי דענין האיסור דלשה"ר, מה שנאסר בו לספר מעשה גנות על אדם, גדרו הוא, מה שהוא 'מטיל גנאי באדם המדובר', וממילא ס"ל דכל המושג להטיל גנאי באדם, זה שייך כאשר מספר עליו דבר שקר, דמכיון דאין באדם כלל את אותו הגנאי הרי זה חשיב מטיל גנאי באדם, אבל כאשר מספר עליו דבר אמת לא שייך לומר עליו דהרי זה מטיל בו גנאי, שהרי הגנאי קיים ועומד מתוך שכך הוא האמת, ואין כאן אלא מעשה של גילוי הגנאי מה שיש בו, וממילא דאין זה שייך לענין האיסור שהוא איסור של הטלת גנאי באדם.

ולפי זה הרי שאכן יש לדון מה התחדש בגדר האיסור, במה שלמדנו דיש איסור לשון הרע גם בדבר אמת, דלכאו' הרי חסר כאן את הענין של הטלת דופי וגנות באדם, שהרי הגנות כבר קיים בו, ולכאו' צ"ל דהלימוד הוא דאין זה גדר של הטלת גנות באדם, אלא הגדר הוא מה שמגלה את גנות האדם, והיינו הגנות שהיתה מכוסה עד עכשיו הרי הוא מגלה אותה לחברו, וזהו מהות האיסור, ואם זהו הגדר הרי שבודאי כולל זאת נמי לשון הרע על דבר אמת, שהרי סו"ס הוא מגלה את הגנות בדיבורו מה שלא היה גלוי מקודם אע"פ שהיה אמת.

ואכן כן משמע בדברי הרמב"ם פ"א דאבות, והביאו כאן הבאר מים חיים להוכיח את דבריו דאיסור לשון הרע הוא אפילו על אמת, וז"ל שאין לשון הרע שיכזב על האדם וייחס לו מה שלא יעשה כי זה נקרא מוציא שם רע על חבירו, ואמנם לשון הרע הוא שיגלה גנות האדם אפילו בפעולותיו אשר יעשה באמת, שהאומרו יחטא ואשר ישמעהו יחטא עכ"ל הטהור.

הרי מבואר מדברי הרמב"ם בהדיא, דלשון הרע הרי זה מה שמגלה גנות האדם אפילו בפעולותיו אשר יעשה באמת, ונראה מדברי הרמב"ם דלא רק שחידש את הענין הזה שלשון הרע הוא אפילו בדבר אמת, אלא חידש גם את מהות האיסור, דאין זה הטלת גנות על האדם, אלא האיסור הוא גילוי גנות האדם, וממילא, דגם המעשה [illegible] באמת הוא בכלל האיסור.

ג] ואשר יש לדון אם לגבי איסור רכילות שייך נמי לומר הך ב' צדדים בגדר האיסור, דהנה עיקר האיסור רכילות שונה קצת בענינו מאיסור לשון הרע בכך שאיסור רכילות שייך גם בסיפור שאינו דבר גנאי על המדובר כלל, ורק אם מעשה המדובר הוא מעשה כזה שגורם לשנאה לחברו עליו, הרי אע"ג שאין בו שום גנות מכל מקום בספרו הדבר לחברו הוא מעורר שנאה מאיש על רעהו וזה מהות האיסור, וכמבואר כל זה בכלל א' רכילות ה"ג.

והנה עיי"ש בח"ח כלל א' רכילות ה"ד שהוצרך לחדש גם לגבי איסור רכילות, דאין זה איסור רק אם מספר דבר שקר אלא גם אם מספר דבר אמת וז"ל שם 'כל זה שכתבנו דאסור, הוא אפילו אם הוא אמת גמור שאין בו תערובת שקר' עכ"ל, ובבאמ"ח שם הביא נמי ראיה אחת לזה, משליח ב"ד שהוצרך להתיר לספר לב"ד ובלא זה היה אסור משום איסור רכילות.

ואשר יש לדון מהו הטעות אשר היו טועים האנשים לומר דאין איסור רכילות בדברים שהם של אמת, ולכאו' נראה דגם בהכי ס"ל לאינשי דכאשר יש כאן כבר מעשה אמיתי שעשה שמעון ויש בו איזה משמעות כנגד שמעון, הרי שבגילוי הדבר לשמעון ליכא עשית שנאה ביניהם, שהרי הדבר כבר קיים, ואין כאן אלא מעשה גילוי בעלמא, וממילא דלא שייך בזה את האיסור.

ונתחדש בזה, דאין כאן איסור ביצירת שנאה כביכול של יש מאין דהיינו דוקא בסיפור של דבר שקר, אלא גם השנאה הנוצרת מכח אותו המעשה האמיתי מה שהיה, ויצירתה נעשית מתוך מה שגילה את הדבר מה שלא היה גלוי מעיקרא, הרי זה גוף האיסור דענין האיסור הוא מניעת הרע הנוצרת מגילוי הדבר מה שלא היה גלוי מעיקרא, והרי זה דומה לאותו גדר הנלמד באיסור לשון הרע שענינו גילוי הגנות מה שלא היה גלוי מקודם.

ד] אלא דלכאו' יש לחלק בזה ולומר, דמה שהיינו למדים לאסור זאת באיסור רכילות אין זה ראיה על האיסור דלשון הרע, שהרי בשלמא לענין רכילות שענין האיסור הוא יצירת השנאה בין השומע להמדובר, אם כן מובן שיצירת השנאה נעשית בגילוי הדבר מה שלא היה גלוי מקודם, ומובן שגם בזה שייך את כל ענין האיסור, אבל בדיבור לשון הרע שהוא תלוי דוקא בדיבור גנות אם כן בזה אפשר שאכן הגדר הוא הטלת הגנות אשר זה שייך דוקא במה שיוצר גנות של יש מאין ולא בגילוי בעלמא, ואיך נלמוד זאת מענין האיסור דרכילות ששייך גם בלי הזכרת גנות כלל.

ועל כן נראה לכאו' לבאר את ראית הח"ח לגירסת הרא"ש והר"ן דבשליח ב"ד מיירי ברכילות וס"ל לח"ח דיש ללמוד מזאת גם לאיסור לשון הרע, והנראה דס"ל דגילוי הגנות של האדם מה שהיה נסתר ועכשיו נודע הרי זה כמעשה הטלת גנות באדם של יש מאין, דכיון שהדבר לכשעצמו היה נסתר, ועכשיו הוא הופכו להיות גלוי אצל חברו, וזה מה שיוצר את הגנות אצל חברו הרי זה מעשה של הטלת גנות על אדם, שהטיל עליו גנות חדשה מה שלא היה עליו, מכיון שהיא נוצרת אצל חברו שיהא המדובר מגונה בעיניו, וזו גנות חדשה שנוצרה עכשיו, וזהו האיסור.

והביאור בזה הוא דמה שאדם מחזיק גנות על אדם אחר זה יצירת גנות לאדם שמחזיקים עליו, ואע"ג דכבר עשה את מעשה הגנות, ולכשעצמו יש בו את הגנות, אבל כל זמן שאין אדם אחר יודע מענין זה הרי שהגנות הזאת איננה קיימת אצל האדם אחר, וכאשר יודע מכך האדם אחר היא כביכול נוצרת אצלו עכשיו בידיעתו, וזה מה שאסרה התורה, וכמו היצירת שנאה הנאסרת ברכילות דהיא נוצרת גם בגילוי מה שכבר נעשה, שהרי כל ענינה היא מה שנולד מהגילוי דבר חדש של שנאה הכי נמי בלשון הרע נולד דבר חדש של גנות.

ה] והנראה עוד ליישב לפי הגדר הזה, בהקדם מאי דיש להקשות, דהנה אחר שנתבאר לעיל בעפ"י דברי הרמב"ם דגדר האיסור הוא מה שמגלה את מה שעשה חברו, דלכאו' לפי"ז יש להפוך את הדברים ולומר דכל זה הוא ענין איסור כשאכן מגלה את מה שבאמת עשה חברו, אבל כאשר הוא מוציא שם רע על חברו, ומספר עליו מה שלא עשה לכאו' בזה אין שייך האיסור של גילוי מעשה חברו, שהרי אין מגלה כלל מה שנעשה, ואין כאן אלא עולה מענין אחר מה שממציא עליו דברים שהם דברי גנות, אלא דבפשטות אינו כן, אלא דענין האיסור שמוציא שם רע הוא נכלל באותו גדר של איסור ואינו ענין איסור אחר, וכן משמע כאן מדברי הבאמ"ח סוף ס"ק ג' ותחילת ס"ק ד'.

אמנם להנ"ל מתבאר שפיר, דאין סוף הדבר שהאיסור הוא מה שמגלה את הדבר שלא היה גלוי, אלא הענין הוא שבגילוי הדבר הוא חשיב שיוצר גנות חדשה בעולם מה שנכנס ענין גנות בלבו של אדם על אדם אחר, ומעתה יובאר היטב דבמוציא שם רע הוא בכלל אותו גדר של איסור שמכניס גנות בלב אדם על אדם, והוא עוד יותר חמור משום דיצירת הגנות כל כולה היא יצירתו במה שהמציא עליו, ולא רק גנות שיצר בכח של גילוי בעלמא מה שנעשה, ומבואר שפיר דהוא בכלל אותו האיסור וחמור ממנו.

לתוכן

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה

גיליון
עומק הפשט
בירורי הלכה ופסקי דין אקטואלים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

גיליון מס' 534

בס"ד, יום ג' פרשת חיי שרה, כ"ג חשון תשפ"ז

נושא הגיליון

בגדר האכילה המצרפת לזימון

צַדִּיק אֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ

אכילה קלושה: בהמשך לסדרת הגיליונות "זימון כהלכה" נעסוק הפעם בשאלה המצויה מאוד: שנים שאכלו פת, והשלישי אכל עמהם ירק או שתה עמהם משקה, האם מצטרף עמהם לזימון. כבר נגענו בזה בקיצור בגיליון 527, שעסק בנושא "צירוף המסובין לזימון", ועתה נרחיב בו את היריעה.

השאלה נוגעת למעשה במצבים רבים. בחדר האוכל של הישיבה, למשל, שני בחורים אכלו לחם והשלישי הסתפק בחביתה וסלט, או בכוס קפה ומעט עוגיות. [לגבי הנושא האם ובאיזה אופן מצטרפים לזימון בחדר האוכל, ראה גיליון 528 בנושא "זימון בעולם הישיבות"]. וכן בסעודת שבע ברכות בבית, כשיושבים תשעה סועדים וקוראים לשכן להשלים מנין קודם ברכת המזון, יש לדעת מה יגישו לו כדי שיוכל להצטרף לזימון.

ויש לברר בזה כמה דברים. האם יש לחלק בין זימון בשלשה

סימן טוב ומזל טוב

מתוך רגשי שמחה והוקרה הננו לשגר ברכת מזל טוב חמה ולבבית לכבוד איש החסד והמעש, העומד לימין כל דבר שבקדושה בנפש חפצה וביד רחבה

ה"ה ידידנו הדגול והנכבד הר"ר יהודה כהן שליט"א

לרגל שמחת אירוסי בנו היקר

החתן המופלג כמר מנחם מנדל הי"ו

עב"ג בת הר"ר משה לינדר שליט"א

יהי רצון שיעלה הזיווג יפה, ויזכו החתן והכלה לבנות בית נאמן בישראל, בית שכל הליכותיו נקבעות על פי ההלכה, ויזכו המחותנים לרוות מהם ומכל יוצאי חלציהם רוב נחת דקדושה, מתוך הרחבה ושמחה כל הימים

המברכים מקרב לב

מכון "הילכתא - לדעת לחיות כהלכה"

דבר העורך

גדולה לגימה שמקרבת

קירוב לבבות: כוחה של אכילה משותפת לקרב לבבות, משום כך למדנו **בגמ'** (עבודה זרה דף לה: לו:) שהרחיקונו חז"ל מלאכול עם נכרים ואסרו את פיתם, שלא יביא הקירוב לידי קשר איתם. ולהיפך, מצוה לסעוד עם תלמידי חכמים, כמפורש **ברמב"ם** (הלכות דעות פרק ו הלכה ב) שאכילה ושתיה עם תלמידי חכמים, הרי זה בכלל מצות דבקות בחכמים, הנלמד **מהפסוק** (דברים פרק י פסוק כ) וּבוֹ תִדְבָּק.

וכתוב **בגמ'** (סנהדרין דף כג.) וכעין זה **במכילתא** (משפטים פרשה כ) כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין: לא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מסב עמהן.

ואמרו **בגמ'** (סנהדרין דף קג:-קד.) גדולה לגימה, שהרחיקה שתי משפחות מישראל (עמון ומואב), **שנאמר** (דברים פרק כג פסוק ה) עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם. ורבי יוחנן דידיה אמר: מרחקת את הקרובים (עמון ומואב, בני לוט קרובו של אברהם), ומקרבת את הרחוקים (יתרו, שבשכר קְרָאֻן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם שמות פרק ב פסוק כ, זכו בני בניו לשבת בלשכת הגזית), וכו'.

ועוד אמרו **בגמ'** (חולין דף ד:) על **הפסוק** (דברי הימים ב פרק יח פסוק ב) וַיְסִיתֵהוּ, אין הסתה בדברים כי אם באכילה ובשתיה (אחאב זבח צאן ובקר לרוב ליהושפט, ובכך הסיתו ושכנעו לעלות עמו למלחמה ברמות גלעד).

ומעתה אפשר לומר, כיון שתכלית הזימון היא שיתחברו הסועדים באגודה אחת לברך את בורא עולם על האכילה, כמו **שכתוב** (דברים פרק ח פסוק י) וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ, אין חיבור זה נעשה אלא על ידי אכילה שיש בכוחה לקרב את הלבבות. וזהו עיקר בירורו של הגיליון שלפנינו, איזו אכילה ושתיה נחשבת לגימה חשובה המצרפת את הסועדים ומקרבת את לבם לברך את השם יחד.

בברכת התורה

עקיבא יוסף לוי

לזימון בעשרה. איזו אכילה ואיזו שתיה מועילות לצירוף. ואם המצטרף נמנה עמהם, האם חייבים לזמן או שאינו אלא רשות, והאם המצורף עצמו יכול להיות המזמן.

1. צירוף ל"זימון בעשרה"

רוב אוכלי פת: **בגמרא** (ברכות דף מח. מח:) אמרו: תשעה שאכלו דגן ואחד אכל ירק, מצטרפין. אמר רבי זירא, בעאי מיניה מרב יהודה: שמנה מהו, שבעה מהו, והשיבו לא שנא. ועל ששה לא שאל, שהיה פשוט לו שאין מצטרפים, כיון שצריך "רובא דמינכר".

וכך נפסק **בשולחן ערוך ובמשנה ברורה** (סימן קצז סעיף ב), שבעה שאכלו פת, ושלשה שאכל כל אחד מהם כזית ירק מטובל בציר או שתה רביעית משקה, מצטרפים לזימון בהזכרת השם ואומרים "שאכלנו". אבל אם רק ששה אכלו פת וארבעה אכלו ירק, אין מצטרפים, שאין כאן רוב הניכר של אוכלי פת.

ובשו"ת גינת ורדים (אורח חיים כלל א סימן י) נשאל על סעודה שלישית שבה אכלו פת הבאה בכסנין, ורק אחד אכל פת גמורה, אם יזמן אותו שאכל פת. והשיב שאין מזמנים בשם אלא כשאכלו שבעה פת גמורה, ולא פת הבאה בכיסנין, והמזמן יהיה מאוכלי הפת.

שיעור כזית: אף שאוכל הירק אינו מברך ברכת המזון, מצטרף הוא לזימון ועונה "ברוך שאכלנו משלו". ודוקא כשאכל כזית, ובטעם הדבר יש שני ביאורים. האחד, שהוא אומר "שאכלנו", ואין אכילה פחותה מכזית. והשני, שצריך שיהא מחויב על כל פנים באיזו ברכה אחרונה, ובפחות מכזית אינו מחויב לברך ברכה אחרונה כלל. וגם השתיה בכלל אכילה היא, ולכן גם השותה יכול לומר "שאכלנו".

2. חיוב או רשות?

יסוד הספק: לאחר שהצטרף באכילת ירק או בשתיית משקה, יש לברר אם נעשו המסובין חייבים בזימון, או שאין כאן אלא רשות לזמן אם ירצו. וכבר העיר בזה **הגרח"פ שיינברג זצ"ל** (חידושי בתרא על השולחן ערוך סימן קצז סוף סעיף ב): "ויש לחקור אם יש חיוב זימון על שאר שאכלו ירק, או שהוא רק רשות שיכולים להצטרף". והשאלה נחלקת לשתיים, דין המצטרף עצמו ודין אוכלי הפת.

המצטרף: דעת **הפרי מגדים** (אשל אברהם סימן קצז ס"ק יא) שהמצטרף באכילת ירק אינו חייב בזימון, ומטעם זה כתב שאינו יכול לזמן ולהוציא את אוכלי הפת, כדין אינו מחויב בדבר שאינו מוציא אחרים ידי חובתם, וכמו שיתבאר להלן. וכן ביררו ונקטו להלכה **בקצות השלחן** (סימן מה בדי השלחן ס"ק י, יא) **ובמנחת צבי** (זימון סימן כד אות ד), שהמצטרף אינו מחויב בזימון.

אולם **במקור חיים** (לחוות יאיר, בקיצור ההלכות על סימן קצז סעיף ב) כתב: שגם השותה הכוס אסור לברך ברכה אחרונה ולצאת, אא"כ ישאר שיעור זימון בלעדיו אז רשאי ללכת מתי שירצה. וזה לשון **שולחן ערוך הרב** (סימן קצז סעיף ד) "המצטרף צריך ליזהר שלא לברך ברכה אחרונה עד שיזמנו עליו". ולפי זה כתב **בפסקי תשובות** (סימן קצז אות ג), שמשעה שצירפו אוכלי הפת את אוכל הירק חלה עליהם חובת זימון, ולכן אסור לו לברך ברכה אחרונה וללכת, אלא אם כן נשארו שם שלשה או עשרה בלעדיו.

ונפקא מינה בזה, שאם כבר בירך המצטרף ברכה אחרונה, שוב אין מזמנים עליו, "דכבר נסתלק מהם" (משנה ברורה סימן קצז ס"ק ט בשם המגן אברהם ס"ק ד). ולכן לדעת הסוברים שאין עליו חיוב, יכול הוא להסתלק מן הזימון בכך שיברך ברכה אחרונה, ולדעת הסוברים שיש עליו חיוב אסור לו לעשות כן.

אוכלי הפת: מדברי **המשנה ברורה** (סימן קצז ס"ק כא) נראה שאוכלי הפת חייבים בזימון, ולא רשאים בלבד, שכתב שבמקום שנחלקו אם הצירוף מועיל לא יתנו לשלישי לאכול דבר אחר, "כדי שלא להכניס עצמן לספק חיוב". משמע שבמקום שהצירוף מועיל, חייבים לזמן.

וכן יש להוכיח, ממה שנפסק **בשולחן ערוך** (סימן קצד סעיף א) שלשה שאכלו כאחד, ושכח אחד מהם ובירך לעצמו, השנים מזמנים עמו, והוא אומר "ברוך שאכלנו משלו", והם יוצאים ידי חובת זימון והוא אינו יוצא. **ובביאור הלכה** (ד"ה אחד מהם), הביא **מהאליה רבה** ספק בשנים שאכלו פת והשלישי שתה רביעית משקה, ושכח אחד מאוכלי הפת ובירך לעצמו, אם יכולים אוכל הפת שנשאר והשותה לזמן עם זה שכבר בירך, "או דילמא כיון דאין כאן רק אחד שחייב מדינא בזימון, לא", וסיים "וכן מסתבר". והביא הביאור הלכה שכן דעת **הברכי יוסף, המאמר מרדכי והמגן גבורים**.

ומוכח בביאור הלכה פשיטות לשתי החקירות. אוכל הפת קרוי "חייב מדינא בזימון", ואילו השותה משקה אין עליו חיוב כלל. כלומר, שהמצטרף מכניס את אוכלי הפת בחיוב זימון, אבל הוא עצמו אינו מתחייב בזימון.

אולם **בקצות השלחן** (סימן מה ס"ק י) הוסיף, שאם המצטרף אינו חייב, אף אוכלי הפת אינם חייבים, "כיון שהג' אינו מחויב ובידו לבטל הזימון איך אפשר לחייב את השנים, וצריך לומר דבצירוף אוכל ירק הזימון הוא רשות". וכן נקט **הגרי"י פישר זצ"ל** (זימון כהלכתו פרק ג הערה ה). ויש לעיין לפי זה, מדוע כתב השולחן ערוך (סימן קצז סעיף ג) שבשלשה "לא יתנו לו לשתות ולא מאכל אחר", והרי אם הזימון רשות בלבד, יתנו לו לאכול ולא יזמנו.

והגר"ח קניבסקי זצ"ל נשאל בזה כמה פעמים. במילי מעלייתא (אות יט) השיב: "לכאו' יש חיוב וצ"ע". ובשאלת רב (חלק ב פרק יז אות מג) נשאל אם המצטרף במיני תרגימא רשאי לילך לדרכו, והשיב: "יתכן שנתחייב בזימון וצ"ע". ובהליכות חיים (חלק ב אות קיז) נשאל על שנים שאכלו ובא אורח ואכל מזונות, אם חייבים לזמן, רשאים או אסורים, והשיב: "מצוה שיזמנו".

3. מי מזמן בצירוף?

<u>אחד מאוכלי הפת</u>: כתב **השולחן ערוך** (סימן קצז סעיף ב) בזימון של עשרה שמקצתם אכלו ירק, צריך המברך להיות אחד מאוכלי הפת. וביאר **המשנה ברורה** (סימן קצז ס"ק יג), כיון שהמזמן מוציא את חבריו בברכת הזימון, חמיר טפי משאר המצטרפים. וכל שכן לדעת **הרמ"א** (סימן ר סעיף ב), שהמזמן אומר גם ברכת הזן, וממילא אין אחד מאוכלי הירק יכול לזמן, שהרי אינו מחויב בברכה זו.

ונחלקו הפוסקים אם דין זה מעכב. לדעת **הפרי מגדים** (אשל אברהם סימן קצז ס"ק יא, וראש יוסף ברכות דף מח.) המצורף אינו יכול לזמן ולהוציא את אוכלי הפת, אפילו כשרק הוא יודע לברך. וטעמו, כיון שהמצורף אינו מחויב בזימון, כמו שנתבאר, הרי הוא ככל מי שאינו מחויב בדבר, שאינו מוציא אחרים ידי חובתם. ומכל מקום הניח הדבר בצריך עיון.

אולם **החזון איש** (אורח חיים סימן ל ס"ק יג ד"ה שו"ע) כתב שאין דין זה אלא לכתחילה. ויסוד דבריו במחלוקת רב נחמן ורב ששת (ברכות דף מו.) עד היכן ברכת הזימון. לרב נחמן ברכת הזימון עד "נברך", ואין בה מברכת המזון כלום, ובזה גם אוכל הירק שייך. ואף לרב ששת, שברכת הזימון עד הזן, כשמזמנים בעשרה אין המסובין צריכים לשמוע ברכת הזן מן המזמן, כפי שהביא בשם **הטור ובבית יוסף** (סימן ר).

ומחדש החזון איש, שעיקר הזימון אינו תלוי בחיוב ברכת המזון. ומה שאמר השולחן ערוך שיהיה המברך מאוכלי הפת, הוא משום שנהגו שהמזמן מברך בקול את כל ברכת המזון ומוציא בה את כל המסובין, ואוכל הירק שאינו מחויב בברכת המזון אינו יכול להוציא בה אחרים. ולכן לכתחילה יזמן אחד מאוכלי הפת, ובדיעבד אם זימן המצורף יצאו ידי זימון.

ויש להבחין, שקולא זו תלויה בחידוש הידוע של **החזו"א**, שבעשרה אין צריך לשמוע ברכת הזן מן המזמן. אבל לדעת **המשנה ברורה** (מחלוקתם הובאה בהרחבה בגיליון 531 בנושא "חיוב שמיעת המזמן"), שגם בעשרה צריכים המסובין לשמוע מן המזמן עד הזן, נמצא שגם בעשרה ברכת הזן היא חלק מן הזימון. ואוכל הירק, שאינו מחויב בברכה זו, אינו יכול לזמן אף בדיעבד.

4. צירוף ל"זימון בשלשה"

<u>שלוש שיטות</u>: עד כאן נתבאר דין הצירוף לעשרה, אבל בזימון של שלשה הדין חמור יותר, כאשר **בשולחן ערוך** (סימן קצז סעיף ג), **ובמשנה ברורה** (שם) הובאו בזה שלוש שיטות הראשונים, באיזו אכילה הוא נמנה.

דעה ראשונה; היא שיטת **הרמב"ם** (הלכות ברכות פרק ה הלכה ח), שאינו מצטרף לשלשה עד שיאכל כזית פת. וטעם החילוק, שבעשרה חיוב הזימון קיים בלאו הכי מכח אוכלי הפת, ואין צריכים למצטרף אלא להזכרת השם. אבל בשלשה, המצטרף הוא שמחדש את חובת הזימון, ולכן צריך שיאכל כזית פת המחייב אותו בברכת המזון (משנה ברורה ס"ק יז, יח).

דעה שניה; היא שיטת **הרי"ף** (ברכות דף לה: בדפי הרי"ף), שדי בכזית דגן אף שאינו פת, כגון דייסא שמברכים עליה ברכה אחת מעין שלש.

דעה שלישית; היא שיטת **הר"י בתוספות** (ברכות דף מח. ד"ה תשעה), וכן כתב **הרא"ש** (ברכות פרק ז סימן כא), וכמפורש **בירושלמי** (ברכות פרק ז הלכה ב), שגם בשלשה, אפשר לצרף את האוכל ירק או שאר מאכלים, והוא הדין בשתיה. וטעמם, שכיון ששנים מהם אכלו פת ומחויבים בברכת המזון, הקלו בצירוף גם בשלשה, ובלבד שהשלישי אכל כזית או שתה רביעית, שמחייבים אותו על כל פנים בברכה אחרונה (משנה ברורה ס"ק יח-כ).

ולהלכה הכריע **השולחן ערוך**, שנים שאכלו ובא שלישי, אם יכולים להזקיקו שיאכל כזית פת מוטב, ואם אינו רוצה לאכול פת לא יתנו לו לשתות ולא מאכל אחר, ואם אירע שנתנו לו, יזמנו עמו אף על פי שאינו רוצה לאכול פת. וביאר **המשנה ברורה** (ס"ק כא) שלכתחילה מזרזים אותו לאכול פת כדי לצאת ידי דעה ראשונה, ואם אינו רוצה אין נותנים לו כלל, כדי שלא יכניסו עצמם לספק חיוב, ובדיעבד חוששים לדעה השניה ומזמנים עמו.

אולם כתב **המשנה ברורה** (ס"ק כב): "ועכשיו נוהגים שאם לא רצה לאכול פת, נותנים לו לכתחלה לשתות או לאכול איזה דבר, וכדעה האחרונה". והמצטרף מברך ברכה

אחרונה על מה שאכל, ואינו נפטר בברכת המזון של חבריו (שולחן ערוך סעיף ג), ומברך לאחר שגמר לשמוע את ברכת הזימון (משנה ברורה ס"ק טו).

ובטעם דברי המחבר, שלכתחילה אין נותנים לשלישי לאכול או לשתות כדי לצרפו, ורק אם כבר אכל או שתה מזמנים עמו, ביאר **בתשובות והנהגות** (חלק א סימן קפג) שכיון שנחלקו הפוסקים אם הצירוף מועיל בשלשה, ואין לנו הכרעה בדבר, מוטב שלא להכניס עצמנו לספיקות מלכתחילה. משום כך אין נותנים לו לאכול כלל. ורק כשכבר אכל או שתה, חוששים לדעת הפוסקים שמצטרף ומזמנים עמו. והביא מספר **שלחן הטהור** (סימן קצז סעיף ד בהגהה), כיון שלדעת רוב הראשונים אין השלישי מצטרף לשלשה, אין לצרף על ידי אכילת ירק, ואין הצירוף מצוה אלא עבירה.

והוסיף בתשובות והנהגות, שלפי מנהגנו, שאין מזכירים את השם בזימון של שלשה, אין בצירוף אלא שאחד מברך לחבירו והלה משיב "ברוך שאכלנו משלו" בלא הזכרת השם. לכן נראה לו כשיטת המחבר, שאין לקרוא לשלישי לאכול דבר אחר לבד מפת, אבל אם כבר אכל עמהם מצטרפים אף לשלשה. וכך מקובל במשפחתו דור אחר דור מזקנו **הגר"א מוילנא**, שלא לתת לשלישי מאכל אחר כדי לצרפו לזימון. אמנם מנהג העולם אינו כן, כמו שכתב **המשנה ברורה** (ס"ק כב) ש"עכשיו נוהגים" לתת לו לכתחילה לשתות או לאכול איזה דבר.

והקשה **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (שיעורי הגרי"ש אלישיב, ברכות דף מח.), בשלמא בעשרה, שיש בו הזכרת השם, יש לחוש לברכה לבטלה, אבל בזימון של שלשה מה איסור יש לזמן מספק, ולמה לא יתנו לו לאכול ויצטרף עמהם. ורצה לומר שדברי השולחן ערוך אמורים במקום שנוהגים כעיקר מצות זימון, שהמזמן מוציא את המסובין בברכת המזון. ואין מוציאים את מי שיודע לברך אלא כשיש זימון, ולכן לכתחילה אין להיכנס לספק זימון, שמא יוציא המזמן את חבריו שלא כדין. אבל לדידן, שכל אחד מברך לעצמו, אין חשש, ויזמנו מספק. אלא שמלשון **המשנה ברורה** (ס"ק כב) משמע שלא הבין כך, שתלה את המנהג בכך שפוסקים כדעה האחרונה, ולא בכך שבזמננו כל אחד מברך לעצמו, והניח הדבר בצריך ביאור.

ובהערה שם הביא מדברי **הבגדי ישע** (סימן קפח ס"ק יא), שאף שמותר לומר "ברוך שאכלנו משלו" דרך שבח והודיה כמה פעמים שירצה, מכל מקום האומרו דרך חובה וברכה, אסור לאומרו לבטלה ויש בו משום "לא תשא", ולכן אסור לאומרו מספק. ולפי זה, אף בזימון של שלשה, שאין בו הזכרת השם, יש חשש לברכה לבטלה.

5. איזה משקה מצרף?

<u>מים</u>: **בשולחן ערוך** (סימן קצז סעיף ב) נפסק שהשותה מים אינו מצטרף, וביאר **המשנה ברורה** (ס"ק יב) שכן מים לא זייני, ואינו חשוב להצטרף אפילו הוא צמא ורוצה לשתות. אולם **המגן אברהם** (ס"ק ו) חולק, שגם שתיית מים הוא בכלל אכילה ויכול לומר "שאכלנו", והעתיקוהו כמה **אחרונים** להלכה. ומכל מקום הביא המשנה ברורה שבספר **בגדי ישע ובמגן גבורים** הסכימו לדעת השולחן ערוך שהשותה מים אין מצטרף, וכן מצדד בספר **חמד משה**.

ולפי זה, משקה חשוב שאינו על בסיס מים, כגון רביעית יין, שכר, חלב או מיץ פירות טבעי, ודאי מועיל לצירוף. ונחלקו הפוסקים, מה הדין במשקאות חשובים קצת שעיקרם מים.

<u>תה וקפה</u>: לדעת **הגרב"צ אבא שאול זצ"ל** (אור לציון חלק ב פרק מו אות לב) **והגרי"ש אלישיב זצ"ל** (קובץ תשובות חלק א סימן כב, וישמע משה חלק א עמוד פ), השותה תה או קפה אינו מצטרף לזימון, כיון שעיקרם מים.

מאידך, לדעת **הג"ר יוסף צבי"י דושינסקי זצ"ל** (שו"ת מהרי"ץ חלק א סימן כא, את שמו השני חתם בראשי תיבות, צבי"י = צבי בן ישראל, מכיון שהיה בנו של ר' ישראל דושינסקי), **והגר"מ שטרנבוך שליט"א** (תשובות והנהגות חלק א סימן קפג, וזאת הברכה פרק יד אות ד), תה וקפה עם סוכר מצטרפים לזימון, ואפילו לזימון של שלשה. וטעם הדבר ביאר המהרי"ץ, שכן התה הוא משקה מזין, שהוא מבושל בעשבים מזינים.

אלא שהדגיש הגר"מ שטרנבוך, שאין לצרף בשתיית תה חם, שיש בזה שתי קולות. האחת, עצם הצירוף לזימון בשתיה בלא פת. והשניה, ששתיית תה חם נמשכת בדרך כלל יותר מהראוי, ואינו שותה רביעית בכדי שתיית רביעית, וכידוע שנחלקו הפוסקים האם מברכים ברכה אחרונה על שתיה כזו, "וכללא היא דתרי קולי לא מקילינן". ולכן אין סומכים לזמן אלא כששתה רביעית בתוך שיעור שתיית רביעית.

וכתב בספר **וזאת הברכה** (פרק יד אות ד), מאחר שרבו המקילים, שתה וקפה מועילים לצירוף אם שתו רביעית בכדי שתיית רביעית, יכולים בני אשכנז לסמוך עליהם. וזאת בצירוף דעת **המגן אברהם** (סימן קצז ס"ק ו), המובא **במשנה ברורה** (סימן קצז ס"ק יב), שאף מים מועילים לצירוף, וכדבריו פסקו **הגר"ז והחיי אדם**.

<u>משקאות ממותקים</u>: מים ממותקים, כגון לימונדה, טמפו, קולה, סודה ושאר סוגי משקאות קלים, כיון שעיקרם מים ואינם מזינים יותר מן המים, נקטו **המהרש"ג** (שו"ת

מהרש"ג חלק ב סימן קפ אות ג), **האור לציון** (חלק ב פרק מו אות לב), **הגרי"י פישר זצ"ל והגר"מ שטרנבוך שליט"א** (וזאת הברכה פרק יד אות ד), שאין בהם חשיבות להצטרף לזימון.

מאידך, **הערוך השלחן** (סימן קצז סעיף ה) מצדד שמצטרפים, שכן יש בהם חשיבות קצת. וכתב **בוזאת הברכה** (פרק יד אות ד), כיון שרבים מחמירים בדבר, אין לזמן בהם בשם בעשרה, מספק הזכרת השם לבטלה, אבל לזימון של שלשה אפשר לצרפם. וזאת על פי **המשנה ברורה** (סימן קצג ס"ק כו), שבכל מקום שיש ספק אם צריך לזמן, בשלשה יזמנו, ובעשרה יש לחוש להזכרת השם לבטלה, ולכן יזמנו בלא שם, שהרי בדיעבד יוצאים בעשרה אף אם לא הזכירו את השם.

6. אין אוכלים זה עם זה

איסור והיתר: שלשה שאכלו כאחד, ואחד מהם נזהר מפת עובד כוכבים ואחד אינו נזהר, או שאחד מהם כהן ואוכל חלות (ראה שו"ע יו"ד סימן שכב סעיף ה, מהו האופן שמותר לכהן לאכול חלה בזמן הזה) והשאר ישראלים, פסק **השולחן ערוך** (סימן קצו סעיף ג) שמצטרפים. שאף שהנזהר אינו יכול לאכול מפתו של שאינו נזהר, והישראל אינו יכול לאכול מחלות הכהן, מכל מקום מי שאינו נזהר יכול לאכול עם הנזהר, והכהן עם הישראל.

וכתב **המשנה ברורה** (סימן קצו ס"ק ט) שהוא הדין באחד שאוכל גבינה ושנים שאוכלים בשר, שמצטרפים, שהאוכל גבינה יכול לאכול מלחמם אף שהוא מלוכלך בבשר, אם יקנח פיו וידיחנו. והמנהג שהאוכל גבינה הוא המברך ברכת הזימון ולא להיפך, שהוא הגורם לזימון.

הנוהגים שלא לאכול בשר בתוך חצי שעה לאחר חלב, דעת **הגרי"י פישר זצ"ל** (זימון כהלכתו פרק יד ס"ק ד) שבתוך חצי שעה אינם מצטרפים, ולאחר חצי שעה מצטרפים.

עוד כתב **המשנה ברורה** (סימן קצו ס"ק ט), מראש חודש אב עד תשעה באב, שאין אוכלים בשר אלא בסעודת מצוה ויש שנזהרים גם מזה, הנזהרים מבשר אף בסעודת מצוה ואוכלים מאכלי חלב אינם מצטרפים עם אוכלי בשר, שאינם יכולים לאכול יחד. אלא אם כן אכלו כזית פת קודם שהתחילו האחרים לאכול בשר עם לחמם, שאז עדיין יכלו לאכול יחד. או שאחד מבני הסעודה אכל כזית לחם שאינו מלוכלך לא בבשר ולא בחלב, שהוא מצרף את כולם, שהרי כולם יכולים לאכול מלחמו.

מצות בפסח: כתב **בהליכות אבן ישראל** (מועדים עמוד קפט), שאם אחד מהשלשה מקפיד שלא לאכול מהמצות של חבירו, אינם מצטרפים. וכתבו **בשבט הלוי** (חלק ח סימן קיז) **ובתשובות והנהגות** (חלק ד סימן ק), שלשה שאכלו על שולחן אחד, אחד מהם אכל מצות יד, ושנים אכלו מצות מכונה, והאחד מקפיד שלא לאכול משל חבריו, יברך ברכת הזימון מי שאוכל משני מיני המצות, ולא המקפיד, ואם שני הצדדים מקפידים זה על זה, אין מצטרפים כלל.

איסור לחולה מסוכן: אכל דבר איסור במקום סכנה, כתב **השולחן ערוך** (סימן קצו סעיף ב) שמברכים עליו. והוסיף **הלבוש** (סימן קצו סעיף ב) שאף מזמנים עליו כעל היתר גמור, שבמקום פיקוח נפש אין זו עבירה. **ובמור וקציעה** (סימן קצו ד"ה ועדיין צריך אני למודעי) כתב שהחולה שהותר לו לאכול איסור, רשאי לזמן בצירוף הבריאים, והחולה יזמן ולא הבריאים, שהחולה יכול לאכול ממאכל הבריאים ואילו הבריאים אינם יכולים לאכול ממאכל החולה.

מאידך לדעת **הפרי מגדים** (משבצות זהב סימן קצו ס"ק א, וראש יוסף ברכות ריש פרק שלשה שאכלו ד"ה אם ג) האוכל איסור אף שמברך אין מזמנים עליו, ואפילו באופן שרק אחד מהם אכל איסור. וכן דייק מלשון השולחן ערוך, שכתב "מברכים" ולא "מזמנים".

יום הכיפורים: שלשה שאינם יכולים לצום ביום הכיפורים ואכלו יחד, דעת **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (שיעורי הגרי"ש אלישיב, ברכות דף מה.) שאין מזמנים, כיון שהיום אסור באכילה אין אכילתם חשובה להצטרף. וכן כתב **במשנת יוסף** (חלק יג סימן ר), והוכיח כן מסעודה מפסקת בערב תשעה באב, שכתב **השולחן ערוך** (סימן תקנב סעיף ח) שאין יושבים בה שלשה יחד, כדי שלא יתחייבו בזימון. והטעם, שאין זו סעודת קבע, שכל אחד יושב בדאבון נפש ואוכל פתו. והוא הדין באוכל ביום הכיפורים, שאף שהותר לו ומצוה היא להחיות נפשו, מכל מקום דומה באכילתו כמי שכפאו שד, שבעל כרחו הוא אוכל. **והגרש"ז אויערבאך זצ"ל** (שמירת שבת כהלכתה פרק לט הערה קיא) כתב שראוי שלא יאכלו יחד, ואם אכלו יש להסתפק אם יזמנו.

ונידון נוסף הוא בחולה צליאק שאינו יכול לאכול פת, אם מצטרף לזימון, וכן בחתן רגיש לגלוטן, אם מברכים שבע ברכות בסעודתו. ועיין בזה במאמר נפלא מאת **הג"ר עקיבא משה שיינברגר שליט"א** (צהר חוברת טז עמוד תקא), ובבירורו הבהיר של **הג"ר דוד שרייבר שליט"א** (קונטרס צליאק בהלכה עמודים ח-י), ניתן להשיג במערכת הילכתא.

דינים העולים

א. <u>צירוף לעשרה</u>: שבעה שאכלו פת ושלשה שאכלו כזית ירק או שתו רביעית מצטרפים לזימון בעשרה ואומרים "שאכלנו", אבל ששה אינם מצטרפים, דרובא דמינכר בעינן. והמזמן יהיה מאוכלי הפת, ולדעת החזו"א אין זה אלא לכתחילה.

ב. <u>על מי החיוב</u>: המצטרף עצמו אינו חייב בזימון, אבל אוכלי הפת חייבים לזמן. ויש אומרים שאף המצטרף חייב. ויש אומרים שאף אוכלי הפת אינם חייבים.

ג. <u>צירוף לשלשה</u>: בצירוף לשלשה יש אומרים שאינו מצטרף אלא בכזית פת. יש אומרים שמצטרף בכזית דגן אף שאינו פת. ויש אומרים שמצטרף אף בירק או במשקה. ולכן לדעת השו"ע לכתחילה יזקיקוהו לאכול כזית פת. ואם אינו רוצה, לא יתנו לו מאכל אחר, ובדיעבד אם אכל יזמנו עמו. וכתב המשנ"ב שאם אינו רוצה לאכול פת, המנהג לתת לכתחילה לשתות או לאכול איזה דבר.

ד. <u>שתה משקה</u>: השותה מים אינו מצטרף, ולדעת המג"א גם השותה מים מצטרף. משקה חשוב כגון יין או מיץ פירות טבעי ודאי מצטרף. משקאות שעיקרם מים, כגון תה, קפה ומשקאות קלים, נחלקו הפוסקים. ויש שהכריעו, תה וקפה מצטרפים כששתה רביעית בכדי שתיית רביעית. משקאות ממותקים מצטרפים לשלשה, ובעשרה יזמנו בלא הזכרת השם.

ה. <u>אין אוכלים זה עם זה</u>: הכלל הוא כל שאחד מהם יכול לאכול ממאכל חבירו מצטרפים, ואם שניהם אינם יכולים לאכול זה עם זה אין מצטרפים. ומי שיכול לאכול משל כולם הוא המזמן. ואכילה באיסור במקום סכנה, או ביום הכיפורים, נחלקו האחרונים אם חשובה להצטרף.

משיב כהלכה

<u>שאלה</u>: האם ברכת המזון טעונה כוס, ביחיד, בשלשה ובעשרה?

האם יש חיוב גמור לזמן בכוס, או שאינו אלא מצוה מן המובחר? מה הטעם שבזמננו רבים לא נהגו לברך על הכוס?

על איזה משקה מברכים, האם דווקא על יין או שמספיק גם חמר מדינה, ומה נחשב חמר מדינה בזמננו?

<u>מקורות</u>: **גמרא** (ברכות דף נא.-נב. פסחים דף קה: דף קיז:); **רמב"ם** (הלכות ברכות פרק ז הלכה טו) **והגהות מימוניות** (אות ס); **שולחן ערוך** (אורח חיים סימן קפב סעיפים א-ב) **ומשנה ברורה** (ס"ק ד); **אגרות משה** (יורה דעה חלק ג סימן נב אות ג); **אור לציון** (חלק ב פרק מו סעיף כ); **אלא ד' אמות** (פרק כא סעיף א).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגדיל תורה ולהאדירה, מומלץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד). התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- **ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.**
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמדות 'נדרים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- במייל 5047867@gmail.com

לזכרון עולם בהיכל ד'
הגיליון הוקדש לעילוי נשמת
ר' יונתן ב"ר שמואל חיים המלי ז"ל
נלב"ע ט"ו חשון תנצב"ה

נושא הגליון הבא:

"זימון על הכוס"

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

גם גיליון זה הוגה בסיוע
מקרא פלוס • תוכנת ההגהה
של הוצאת "מקרא" · דוגמה חינם לכל ספר ועלון
לפרטים ולהצעת מחיר
plus.mikrabooks.co.il
ביינוש קרליבך 058-7179103

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה
גיליון שבועי עומק הפשט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
בירורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

קו מידע הלכתי
02-5377-085
ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

מכון הילכתא
מענה אנושי: 02-5350-535 מייל: 5047867@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

שנה ט' 427

תוספת שבת

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

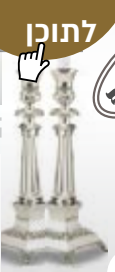

שעון חורף

זמני הדלק"נ שבת פרשת חיי שרה

ירושלים: 4:10 מוקדם: 4:00
בני ברק: 4:24 מוקדם: 4:14
מודיעין עילית: 4:19 מוקדם: 4:09
חיפה: 4:16 מוקדם: 4:06
טבריה: 4:12 מוקדם: 4:02

העלון השבוע לע"נ מרת פרידה בת רבי ישראל בנציון ע"ה נויבירט

מכתבו החדש של מרן רשכבה"ג מרן הגאון רבי דב לנדו שליט"א - כולנו מקדימים את הנסיעות בערב שבת

וז"ל מרן שליט"א: כאשר זמן כניסת השבת מתקרב והולך בימי החורף המתקצרים, חובה גמורה על הנוסעים מחוץ לעיר לצאת בשעה מוקדמת, ומן הראוי שלא לצאת לאחר חצות היום ובפרט למקומות מרוחקים, וחלילה מלהיכשל ולהכשיל אחרים בחילול שבת

כמו"כ הנני בזה בקריאה לבני התורה שינצלו את לילות השבת ומוצ"ש הארוכים בימי החורף ללימוד תורה ברציפות בשקידה ובשקיעה ושמירת השבת ולימוד התורה ישפיעו עלינו כל מילי דמיטב, בברכה נאמנה, י"ח חשוון תשפ"ז, דב לנדו

מכתבי מרנן ורבנן גדולי ישראל שליט"א - כפי שהתפרסם בחורף תשפ"ו

תשובת רשכבה"ג מרן הגאון רבי דב לנדו שליט"א בכתב ידו לגאון רבי מאיר קסלר שליט"א

הרב קסלר: אנשים יוצאים מבני ברק בשעה 1:00 בצהרים, ומגיעים בקושי להדלקת נרות כל פעם מנסיבות כאלה ואחרות, וקשה להם להבין שעם כל התסכול שזה אשם וזה פושע... מחובתם להכיר שזו המציאות, ואחת מהשניים או להשאר בבית או לצאת בבוקר מוקדם... **תשובת מרן שליט"א: כל האנשים האלה הם פושעים!!! וחוץ מזה הם גורמים לנהגים שחלק גדול מהם היה שומר שבת ועל ידי איחורם בנסיעה, הם גורמים שיחללו שבת!!** הם יודעים לצעוק שבת שבת, יפה מאד, אבל לא יודעים שמעשיהם גורמים לחילול שבת!! וצריך לצעוק נגדם שבת שבת!!

מכתבו של מרן הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

הכח הרוחני שאדם מקבל מיום השבת הוא דבר גדול מאוד, **אבל בוודאי בתנאי שהוא מכבד את השבת ע"י שדואג כל הזמן שלא יהיה שום היכי תמצי שח"ו יחלל שבת**, ומי שלא דואג כך ומזלזל בקדושת השבת מפסיד כל המעלות הרוחניות ששבת מביא לבן אדם, **ולכן פשוט שכל הזהירות ביחס לנסיעות צריכים לקיים,**

הכו"ח לכבוד השבת,
משה הלל הירש

ענייני הדלקת נרות שבת הקשורים לפרשה, ובו יבואר למה כשאברהם הדליק נר שבת לא היה נס שידלק עד ער"ש הבאה? והאם דוקא הנשים מתות כשאינם זהירות בהדלק"נ?

א. למה נשים מתות בשעת לידתן כשאינן זהירות בהדלקת נרות? ב. האם זה ממעט גברים המדליקים?
ג. למה מדליקים נרות שבת, ומה המקורות? ד. למה באמת דווקא נשים מדליקות ולא הגברים?
ה. האם הדלק"נ חיוב על הגברא או חיוב על הבית? ו. האם כשהתאחרו יעזור למנות שליח והאם גם גוי או קטן יועילו לזה. ז. אורחים שמתאחרים האם יעזור שאחר יכנס לביתם להדליק להם נרות בלי רשותם?

בפרשת חיי שרה כתוב (כד סז) 'ויביאה יצחק האהלה שרה אימו' מביא רש"י: ויביאה האהלה והרי היא שרה אימו, כלומר ונעשית דוגמת שרה אימו, שכל זמן ששרה קיימת, היה נר דלוק מער"ש לער"ש, ומשמתה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו, עכ"ל, ושואל האילת השחר (שבת לב), **הרי לאחר פטירת שרה מסתמא אברהם הדליק נרות, ולמה כשאברהם הדליק לא היה את הנס הזה מערב שבת עד ערב שבת, למה דווקא ששרה ורבקה הדליקו היה את הנס הזה?**

ונבאר הדברים: למה מדליקים נרות שבת, ולמה בכלל נשים הם המדליקות הנרות בער"ש?

המקורות המרכזיים: הגמרא בשבת דף כה: מביאה שהדלק"נ בשבת חובה, וכן בדף ל"ב, על המשנה שנשים מתות שאינן זהירות בהדלק"נ, מסבירה הגמ' **ראשית קראתי אתכם.. נשמה שנתתי בכם קרויה נר, על עסקי נר הזהרתי אתכם, אם אתם מקיימים אותם מוטב, ואם לאו הריני נוטל נשמתכם...** אומר רש"י, ותאבד רביעית דמכם ויכבה נרכם, **ונשים נצטוו על כך דאמרינן בבראשית רבה, היא איבדה חלתו של עולם שעל ידה נטרד אדם הראשון שנתרם כחלה, וכיבתה נרו של עולם בשפיכת דמו**, ועוד שצורכי הבית תלוין בה.

ויש שתי טעמים למה דוקא נשים מדליקות נר שבת, והובאו בתנחומא ריש נח, ולהלכה ברמב"ם (שבת ה' ג') ובטור רס"ב ובשו"ע בסי' רס"ג, או בגלל שכל צורכי הבית מוטל עליהם, אז הם קיבלו מתנה שגם ידליקו, או בגלל שזה עונש, שהיא צריכה לתקן את החטא של מיתת אדם הראשון שגרמה לו למיתה. **ושואל האילת השחר על הגמרא,** שלמעשה גם הגברים הם צאצאי חווה, ולמה דווקא האישה צריכה לתקן את החטא של חווה ולא האיש?

ובאילת השחר על התורה שאל למה אצל אברהם עצמו לא דלק הנר מערב שבת לערב שבת, ואצל שרה ורבקה כן דלק? (בראשית כד סז) **ותירץ שמטרת הנס כדי להראות את החביבות של התיקון שהם עושים, ובגלל שלמעשה מי שהחטיא בעץ הדעת זה היה חווה שהייתה אישה,** לכן אישה יותר דומה

המקור המחודש להדלקת נרות שבת:

יש מדרש פליאה (דברים ח' ג') עה"פ 'ויענך וירעיבך ויאכלך את המן' מכאן רמז להדלקת נרות בשבת, וביארו החיד"א עפ"י הגמ' ביומא עה: שביארה שאכילת המן במדבר נקרא עינוי, אפי' שטעמו בו כל הטעמים כיון שלא ראו את המאכל בפועל, נקרא עינוי, **ומכאן לסומים שאוכלים ואינם שבעים, וממילא כדי שיקיים עונג שבת, יש לראות את המאכל ובשביל זה צריך שידלק נר בשבת בסעודה.** (כמוצא שלל רב)

וביאור נוסף, הביא (שם) בשם ספר 'בן אורי' לג"ר אורי סגל, שיש שני טעמים להדלק"נ, אחד שהנשמה קרויה נר, שנאמר נר ה' נשמת אדם, ובשבת יש לאדם נשמה יתירה, ומשום כך מדליקים נרות, **וטעם שני לתיקון חטא חוה וכדביארנו לעיל, ולטעם ב' התיקון אינו קשור דוקא לשבת..,**

ומבי"א נפק"מ בין הטעמים שלטעם שזה תיקון לחטא חוה, סבר שמצוה מכבה עבירה, שאל"כ מה יעזור התיקון לחוה, אבל לטעם הראשון אפ"ל שיש שכר על המצוה ועונש על העבירה ואין קיזוז ביניהם.., **והביא ראיה לדבריו מהגמ'** (ב"מ פו:) שבזכות שאברהם אמר ויקח חמאה וחלב למלאכים, זכו בניו למן במדבר, ומאידך בגלל שאמר 'במה אדע' ירדו בניו למצרים, ועפי"ז ביאר: 'ויענך וירעיבך' זה הגלות שנגזרה בגלל שאברהם אמר 'במה אדע', ומאידך זכה למן 'ויאכלך את המן', רואים שלא היה קיזוז אלא גם נענש וגם קיבל שכר, וממילא לפי"ז גם אא"ל שטעם הדלק"נ לתיקון חוה, אלא הטעם הוא משום 'נר ה' נשמת אדם', וזה טעם שההדלקה דוקא בשבת, וזה ביאור המדרש. (שם)

במידות, בתכונות לאפשרות התיקון, ולכן דווקא אצל שרה ורבקה זה הראה את החביבות שזה מתקן, ולכן זה דלק כאילו מערב שבת לערב שבת, להראות פה את החביבות של הקדוש ברוך הוא שמרוצה מהתיקון הזה. וכשאברהם הדליק, אז הוא קיים מצוות הדלק"נ, אבל לא קיים את הטעם הזה של לתקן את החטא של חווה...

וממילא מובן למה דווקא נשים מתות. כי לפי הטעם שבאמת מוטל צורכי הבית על האישה, אז באמת זה לא ברור למה האישה מתה, הרי היא קיבלה מתנה, אז היא לא השתמשה עם המתנה הזאת, לכן להרוג אותה? אבל לפי הטעם השני, שזה בגלל שהיא צריכה לתקן את חווה, אז לכן אם היא לא זהירה בזה, אז נותנים לה עונש, כי למה לא תיקנת את חווה? הרי כל שבת יש לאשה הזדמנות לתקן את חטא חוה.

ולכן בנשים יותר הקפידו ומתות שאינם זהירות, כי גבר שמדליק פחות יש את החביבות של התיקון של חווה כמו אישה. ובאילת השחר מביא שר"א פעם אחת הדליק נר בער"ש ודלק עד מוצאי שבת, ורואים שלפעמים יש חביבות גם בגבר שמדליק, אבל בפשטות מה שנראה שאצל אברהם זה לא דלק, נראה מזה להוכיח שגבר מדליק אז יש פחות את החביבות.

אמנם הפנ"י והתוס' הרא"ש (שבת כה:) וכן הרש"ש (שבת לא:) הסבירו שהמיתה הנגרמת בגלל חוסר זהירות בהדלק"נ מדובר שהנשים מאחרות בהדלקתם, ונכנסות לסקילה בגלל חילול שבת, ואה"נ לפי"ז גם הגברים יענשו כשידליקו מאוחר!

ובטעמי הדלק"נ: כבוד שבת ועונג שבת ושלום בית

יש טעם בהדלק"נ מצד שלום בית. וכדברי הגמ' בשבת כג: שנר ביתו קודם לקידוש ולנר חנוכה מפני שלום בית, ורש"י הסביר שבני ביתו מצטערין לישב בחושך, ובדף כה: הביא רש"י: ובמקום שאין נר אין שלום שהולך ונכשל ואוכל באפילה, וכעי"ז במרדכי בסימן רצ"ד, שהוא מביא שהעניין של שלום בית שבן אדם לא יכשל בעץ ואבן, וממילא גם אחד שהוא נמצא לבד בבית, אז צריך להדליק מצד שלום בית, **וכן משמע מהגמ' כה: שלמדה הדלקה מ'ותזנח משלום נפשי', שבגלות היה חיסרון שלום,** וכן ביראים בסי' תכ"ט, אבל הרמב"ם (חנוכה ד' יד) כתב שזה דוקא שלום בית כפשוטו : נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו, עכ"ל.

במקור כבוד ועונג השבת

מצינו בגמ' שבת כה: לגבי איסור הדלקה בעיטרן שריחו רע: 'מאי טעמא אמר רבא מתוך שריחו רע גזרה שמא יניחנה ויצא, אמר ליה אביי ויצא? אמר ליה שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה.. ומבאר תוס' ד"ה הדלקת נר בשבת חובה: **פי' במקום סעודה דחובה היא שיסעוד במקום הנר משום עונג,** אבל מהדלקת נר גופיה לא הוה פריך אביי דפשיטא דחובה היא דהתנן (לקמן דף לא:) על ג' עבירות נשים כו' על שאינן זהירות בהדלקת הנר, עכ"ל.

משמע מתוס' שיש שני חיובים בהדלק"נ, חיוב הדלקה כללי, ששה תדליק בשבת, איפה שתרצה.. ושעליו נאמר שמתה כשאינה זהירה, (או לתיקון חוה או שלום בית) **וחיוב נוסף מצד 'עונג שבת' שיהיה דלוק 'במקום הסעודה',** שעל ביטולו אינה נענשת, שהרי לא יכול להיות שאביי חלק על חובת הדלק"נ, **ולחיוב העונג שפיר מצטרף אור החשמל, ולכן הורו הפוסקים שיכוונו גם על הדלקת החשמל, וכך מתקיים גם ההלכה שהמשנ"ב מביא שצריך נר בכל חדרי הבית שמסתובבים בלילה, ולחוט שני ראוי שיהיה אור בבית כל הלילה,** שאם ילד יקום יהיה לו אור (רס"ג סק"ב, וארחות שבת עמ' קב) אמנם רש"י כתב שם, חובה: 'כבוד שבת' הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא בפרק בתרא דיומא (דף עה:) משמע מרש"י שיש חיוב אחר. (ועיין תפוחי זהב להגרי"פ גולדוסר שליט"א בהרחבה)

רואים בתוס' שיש שני טעמים בהדלק"נ, וכעי"ז מוכח בדברי הרמב"ם שבהלכ' שבת פרק ל' ה' הביא שיש חיוב מער"ש שיהיה נר בבית בשבת מצד 'כבוד השבת', ומאידך בפרק ה' הביא הרמב"ם שטעמה מצד העונג שבת, ושהיא חובת הבית, ושצריך לחזר עליה על הפתחים, וממילא יש בהדלקה גם חיוב הבית וגם חיוב על האדם (ארחות שבת עמ' קכב) **ובטעם כבוד השבת מצאנו גם כגמ' בפסחים נג: שמה"ט ביו"כ שחל בשבת לכו"ע מברכים, אפי' שאין סעודה (וכן בילקוט שמעוני ריש בעהלותך, 'וכבוד השבת הן נרותיה') ומטעם זה אין מטרת הנר להאיר אלא 'לכבד', וכנר הדולק בסעודות מצוה,**

וכן ביארו הגר"א (סי' תקכ"ט) והגרי"ז (יתרו וסטנציל) שמצות כבוד השבת מתקיים בהדלקה לפני שבת, ובלבישת בגדי שבת מער"ש, והעונג הוא בשבת עצמו, וממילא אפ"ל שרש"י הנ"ל

גם סבר כתוס' שסבר שקיום מצוות הכבוד שבת בהדלקה היא באופן שיוכל לקיים מצוות עונג שבת, (דהיינו מקום האכילה), **ויוצא נפק"מ שלטעם עונג שבת, נר שהודלק ביום ו' בבוקר זה יועיל, שהעיקר שיהיה נר בסעודה, ולכן נר שהדליק גוי גם מועיל,** (והטעם שהשו"ע בסעי' ד' פסק לא להקדים לפני הפלג, שחששו לטעם הכבוד שבת), וכן אפ"ל שריבוי אורה שהתיר הרמ"א (רס"ג י') הוא דוקא בהדלקה של עונג שבת ולא בהדלקה של שלום בית, וכשיש חשמל בבית שישנים בו יש להקפיד שיהיה חושך כשמדליקים הנר או שיכוונו גם על החשמל (עיין ארחות שבת סעיף קו, קז).

ולרמב"ם שהדלקה היא מצד עונג שבת, **זה חיוב גם לגברים וגם לנשים,** רק כשאישה מדליקה היא פוטרת את כל בני ביתה. (ואכן פסק השו"ע בסי' רס"ג ו' ז' שכשהבעל לבדו החיוב עליו, ואפי' שהאשתו מדליקה בביתו)

ומאידך לטעם כבוד השבת א"צ שהנר 'יאיר' בסעודה, אלא עצם זה שדולק כאן נר זה מכבד את הסעודה וכמו נר הדולק בסעודות מצוה, וניתן לברך עליו כשנמצא במקום שניכר כבוד השבת, (וגם לספרדים) ולא סתם בפרוזדור וכד' שזה אינו מכבד, ובזמנינו שיש תאורה יש גם להדליק בפמוטיות יפות (ארחות שבת ח"ד עמ' ק').

והאם מועיל שליחות להדלק"נ?

ודאי של"מ שליח בלי מינוי שליחות, ואינו כבדיקת חמץ ומזוזה שגם אם אחד עשה כן לכל העיר בלי רשות, מהני, שהעיקר שנתקיים ציוי התורה שהבית בדוק או עם מזוזה, אבל בהדלק"נ חנוכה לכל העיר עבורם בביתם, פשיטא שלא נתקיים התקנה, שחכמים תיקנו שכ"א יעשה בחנוכה פירסומי ניסא, ורק נתנו אפשרות למינוי שליח כשהמשלח עומד לידו, וזה נחשב כידא אריכתא. (שו"ע תרע"ה סק"ט, ארחות שבת ח"ד מילואים ה', בשם הרבינו דוד בפסחים ז', וכן עמ' נ') ונר שבת דימו לנר חנוכה וכדמשמע במשנ"ב רס"ג סק"ל, שבירידה שנתאספו בעה"ב בחדר אחד חייבים בהדלקה בברכה ואפי' שנשיהם מדליקות להם בביתם, **ולכן בעינן שיעמדו ליד המברך ויכוונו לצאת בברכה, ואפי' שבשאר דיני שליח לא מצאנו שצריך לעמוד ליד המשלח, שאני שבת וחנוכה,** (הגריש"א),

וממילא למעשה המתאחר להגיע לביתו לפני שבת, ולא יספיק להדליק נר שבת מהני שימנה שליח אבל שהשליח ידליק בלי הברכה, או שיברך בביתו ובלי לדבר יעבור להדליק בבית שכנו, אבל אם אחד מבני הבית שם יוכלו להדליק בברכה, (ואפי' קטן שאינו יכול להיות שליח מהני, עיין א"ש הערה קכו), וכשהאשה קבלה שבת ושכחה להדליק נר חנוכה או שקשה לה לקום ולהדליק הנר שבת, השליח שלצידה יוכל להדליק לה בברכה, כשהיא תשמע הברכה, ומהני אפי' שאינה יכולה להדליק החנוכיה בעצמה כי קבלה שבת, כי המדליק עושה מעשה קוף בעלמא. (פרימ"ג תרע"ט) ומחידוש הפרימ"ג ניתן לחדש יותר שהטעם שהבעל הוצרך להיטיב הנרות, (רס"ג ס"ק י"ב) שכך זה נקרא שהאשה מדליקה בשליחותו, והוא ממש מקיים ג"כ מצוות ההדלקה!!

האם מהני שגוי ידליק נרות שבת? והאם יברכו ע"ז?

המהר"ש הביא שאשה תברך כשהתאחרה או שהלכה לחופה בער"ש, וגוי הדליק בהוראתה את נרות השבת, (וכן פסק במג"א רס"ג ס"ק י"א), וכן הביא בשו"ע הרב (רסג, יא) שמהני אפי' שאין שליחות לגוי, אבל במשנ"ב רס"ג ס"ק כ"א הביא בשם הגרעק"א והדרך החיים שחלקו ואמרו שאין שליחות לגוי וממילא אינה יכולה לברך בכה"ג, והגוי עושה מעשה קוף בעלמא, והשאלה היא לשיטתם כשגוי הדליק האם מתקיים מצוות הדלק"נ ורק א"א לברך או שבכלל אין מצוה, שמדברי הדה"ח שכתב שהאשה 'יכולה' לצוות לנכרי להדליק, משמע שאין מתקיים המצוה, רק היא צריכה טכני אור בשביל לשהות בבית, (וכנר יארציט שהתיר המהרש"ל, במשנ"ב רס"א ס"ק ט"ז)

וממילא כשיש אור יאסר עליה לבקש מגוי שידליק, (ארחות שבת מילואים ו') שאם היה מתקיים המצוה ע"י הגוי, האשה היתה 'חייבת' לומר לגוי שידליק בשבילה, ואם אין מצוה למה הם שאלו שאשה אומרת לגוי להדליק מצד אין שליחות לגוי, שישאלו שהתבטל פה מצוות ההדלקה, וכן למה הגרעק"א בסי' רס"א התיר שהגוי ידליק ביהש"מ שני נרות כנגד זכור ושמור, הרי"ז מילא אינו נרות שבת.. ע"כ שלכו"ע מתקיימם פה מצות הדלק"נ שיש פה עונג בסעודה, ורק נחלקו לעניין הברכה, ואמנם הגר"א אסר להדליק ע"י גוי כשנתאחרו, משמע שסבר שאין כלל מצוה שגוי מדליק (מעשה רב ריש שבת),

ואפ"ל שבנר שבת מהני למצוה כשהגוי הדליק כי למעשה יש אור בסעודה, ואכן אין נר של 'כבוד השבת' כי זה לא דלק לפני שבת, אבל מהני לפחות לטעמי עונג שבת ושלום הבית, וכן הביא בשו"ע הרב (רסג, יא) שמהני, שההדלקה היא רק הכנה למצוה, ועיקר המצוה הוא בהנאה מהנר, וכדמוכח ברמב"ם פרק ה' שהמצוה שיהיה נר בבית בשבת, ולא הזכיר את ההדלקה רק בפרק ל' בדיני 'כבוד השבת' שבו הביא את כל ההנהגות שיש לעשותם לפני השבת. (עיין ארחות שבת ח"ד נ"ג והערה קכג ומילואים ה') ונושא נוסף ביו"ט לגרעק"א שאין לנשים מצוות עונג, כי היא מ"ע שהזמן גרמא, ולכן אינה חוזרת ששכחה יעלה ויבוא בברכהמ"ז, ושאל הגר"ש רוזובסקי זצ"ל איך נותנים לאשה להדליק ביו"ט הרי הבעל חייב בעונג. (עיין שם מילואים ז')

בזמנינו לכתחילה בהדלק"נ יכוון גם על החשמל, וכן לכל הפוסקים ניתן לברך בהדלק"נ בשעה"ד על 'נרות שבת מחשמל המהודרים'

בשעת הדחק (כגון הנמצא בבית חולים, בית אבות, בית מלון וכדומה) שאין אפשרות הדלקת נרות שבת במקום אכילה או שינה, המדליק **"נרות שבת מחשמל המהודרים"**, יוצא ידי חובה ויכול לברך! הואיל ומתקיימים בהם ד' תנאים: א) הנרות פועלים על ידי **בטריות** ב) הם **מיוחדים לנרות שבת** ג) יש בהם **חוט להט** ד) הם **מאירים יותר מנרות רגילים** (משמן או משעוה) ולכתחילה יעשה ההדלקה על ידי הברגת הנורה, או על ידי הכנסת בטריה למעגל החשמל. (הגרי"א דינר בשם הגר"נ קרליץ בשם החזו"א בתשובה מ"ו)

אמנם ודאי שלכתחילה המנהג הוא להדליק נרות מאש, ולא על ידי חשמל, **אבל ראוי בזמנינו שיש אור גדול מהחשמל ואין כלל הנאה מהנרות, לכוון 'גם' על ההדלקת החשמל ולהדליקו לאחר פלג למצוות נר שבת,** (חוט שני ח"ד עמ' ס"ג - ס"ו, הלכ'

תוספת שבת

שבת בשבת עמ' קנ"ג וכן סעי' מ' בשם הגריש"א והגרח"ק) **אמנם המהרש"ג הסתפק אם חוט להט נחשב לאש**, וכן בגלל שאינו נחשב לנר, והברכה היא להדליק "נר" (ולא "אש") של שבת ע"כ, אבל גם לדעתו שאין לברך ודאי שיש להדליקו לקיום מצוות הדלק"נ, וכן אין לברך על נר בפרוזדור ביה"ח ואפי' שאוכלים לידו מאחר שאינו דרך 'חשיבות' של אכילה. (ארחות שבת ח"ד ל"ג, סעיף קס"א -ב' ובהערות ש"פ שפ"ד, חוט שני שם,)

ניתן להשיג הנרות ומקורות מורחבים לכל הנ"ל בטל' 089741861

תשובות שאמר מרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א:
הציפצוף לפני שבת זה אינו תזכורת על השקיעה, אלא שחכמי הדור קבעו שאז יש לקבל שבת!!!

נשאלנו פעם, אם מותר לנסוע עם נהג יהודי בערב שבת בשעה מאוחרת, מבני ברק לירושלים, כאשר ברור שהנהג יחלל שבת, ויחזור לעיר מושבו, האם נחשב הדבר ללפני עור, עוד יש סברא להקל בזה, כיון שהנהג הזה ממילא מחלל שבת, ואם לא יסע בגללו יסע בגלל אדם אחר?,

והשבנו: אין לנסוע עמו כשמחמת כן יסע בשבת, מפני שיש בזה חילול השם, שכיון שהוא יודע שבזה שהוא נוסע אתו קרוב לשבת, הנהג יחלל שבת, **הרי מראה בזה שאין השבת חשובה בעיניו, ומזלזל בכבוד השבת**, ולכן אסור לנסוע עמו.

עוד נשאלנו בנהגים הרוצים לנסוע בערב שבת לאחר הצפצוף השני עם המכונית, וטוענים שעדיין לא קבלו שבת, האם מותר לנסוע או שמא יש בזה חילול השם?

והשבנו: כי הצפצוף השני שנקבע בעיר בני ברק עשרים ושנים דקות קודם השקיעה, ובמקומות אחרים נקבע לשלושים דקות קודם השקיעה, ובירושלים עיר הקודש קבעו ארבעים דקות קודם השקיעה, **צפצוף זה אינו תזכורת על השקיעה, צפצוף זה שחכמי הדור קבעו שאז יש לקבל שבת**, וזאת על פי דברי המשנה ברורה (סימן רסא ס"ק כג ובסימן רסג ס"ק טו) שכדי לצאת ידי כל הראשונים, צריך לפרוש ממלאכה חצי שעה או עכ"פ עשרים דקות קודם השקיעה, ומי שעושה כן אשרי לו.

ולכן קבעו חכמי הדור בכל מקום כמה זמן יקבלו עליהם שבת, קודם השקיעה.

ומי שנוסע לאחר זמן זה שקבעו חכמי אותו הדור, הרי זה חילול השם ברבים, שמראה שהוא אינו מקבל עליו דעת חכמים, **ולכן יש להיזהר שלא לעשות מלאכה לאחר זמן זה, וכ"ש שלא לעשותו ברבים.** וכ"ש אלו שנוסעים בכביש בצורה מסוכנת, ומסכנים אנשים נשים וטף, הרי אם יקרה משהו חלילה, לא יוכל לרחוץ בנקיון כפיו ולומר שוגג הייתי, שהרי הוא קרוב למזיד, שכל הנוסע בצורה פראית כזאת, הוא עלול לסכן הציבור. ואפילו במקום שהיה אונס גמור, נחשב למזיד.

מודעה מרבני העיר

מכתב רבני העיר בני ברק לא לצאת בער"ש מהעיר אם יגיע ליעד פחות מ-80 דקות קודם השקיעה

גזירת הגיוס באה כיוון שרפו ידינו מן התורה - ולכן עלינו לחזק את סדרי ימי שישי שבת שיש בהם רפיון
מכתב חיזוק משנת תשפ"ג ממרן רשכבה"ג ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל
והצטרף אליו מרן רשכבה"ג הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל

וז"ל: לדאבונינו בעת הזאת קמו עלינו מהרסים ומחריבים מקרב בני עמנו, וזוממים לעקור התורה ולומדיה, דבר שלא הי' מעולם שיהודים קמו לאסור את לימוד התורה ולמנוע מאתנו להיות עוסקי התורה הק' אוי לכך שכך עלתה בימינו.

וכאשר רואים אנו כי גבר עלינו הסתר פנים, ואין אנו יודעים בשל מי הסער הזה, ואין לנו נביא שיאמר מה עלינו לתקן כדי לבטל ממנו גזירה קשה זו, נחפשה דרכינו ונחקורה, ואולי לפי שרפו ידינו מן התורה ע"כ תובעים בזה הענין. ע"כ חוב גמור עלינו לעת כזאת לנצור מכל משמר על התורה ועמליה, ומובא בנפש החיים שער ד' פרק ט"ו אם ראית שיסורין משמשים עליך רוץ לחדרי תורה ומיד היסורים בורחים ממך, שנאמר לך עמי בא בחדריך.

ובאנו בזה להציע להתחזק ולהרבות בלימוד התורה ברציפות ובלא מפריעים, ובפרט בימים שיש בהם רפיון בלימוד התורה כגון ימי שישי ושבת אשר הרפיון בהם רב, ולקבוע בהם סדרים שיתחזקו בהם מאד בלימוד התורה. וראשי הישיבות יעוררו על זה.

ובנוסף לזה עלינו להתחזק בתפילה ותחנונים לפני אדון כל לבטל מעלינו הגזירות. וע"י שנתחזק בעסק התורה ובתפילה נקוה כי יסיר מעלינו כל גזירות רעות וקשות ונזכה במהרה למלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. ואנו פונים לכל מי שמבקש לפגוע בלומדי תורה, אל תגעו במשיחי, כי בשעה זו שאויבי ישראל באים עלינו לכלותינו רח"ל, **רק תורתנו הקדושה היא שתשמור עלינו, אל תפגעו ואל תמעטו בלומדיה כי יש בזה סכנה לנפש ולגוף חלילה.**

ער"ח סיון תשע"ג לפ"ק כו"ח בצער א.ל. שטיינמן

בעזה"י כל הדברים הנ"ל פשוטים וברורים וזו הדרך היחידה לבטל הגזירה. חיים קניבסקי

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד'
ניתן לפנות למייל gmail.com a0732951324
...עת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

לתרומות לעלון (ניתן להנציח לע"נ או לרפואת)
ב'נדרים פלוס' ו'קהילות' - קופת דף היומי אליבא דהלכתא
או בטלפון 0527614765

MACHSHEVES YECHEZKEL

מחשבה קצרה
על הדף
הרב יחזקאל הרטמן

פסכת בכורות דף לד

נגעים אצל חתן

חתן שנולד לו נגע, אין רואין את נדרו עד שיעברו שבעת ימי המשתה.

בספר מכתבי תורה להאמרי אמת (מכתב סח), מובא מה שהקשה לבנו הלב שמחה איך יתכן שאצל חתן יהיה נגע, והרי נגעים באים על חטא וחתן מכפרים לו על כל עוונותיו. אתמהה!

והשיב לו בנו ע"פ הגמ' בברכות (ה, ב) דיש נגעים שהם יסורים של אהבה, וי"ל דכאן מיירי בחתן שקיבל נגע כייסורים של אהבה.

אך האמרי אמת דחה תירוצו, כיון שגם נגע שיש לחתן **בבגדו** אין רואים, והרי נגעי בגדים אינם באים כיסורים של אהבה (והטעם בזה כתבו בהערות שם, ע"פ הרמב"ן שכתב שנגעי בתים ונגעי בגדים אינם באים אלא בדרך נס להראות לחוטא שעליו לשוב בתשובה. ומאחר ומדובר בנס, לא יעשו כן מהשמים בעבור יסורים של אהבה).

ובספר ראש גולת אריאל (ח"א עמ' שכא) מובא שהאמרי אמת עצמו יישב קושיא זו, דהלא א"א שכפרת החתן תהיה יותר במעלה מיוה"כ, ויוה"כ אינו מכפר אלא על עבירות שבין אדם למקום, בעוד שהנגעים באים גם על עבירות שבין אדם **לחבירו**.

ובספר ארץ צבי להגאון מקוז'יגלוב (ח"ב עמ' תח) יישב שכאשר מוחלים לאדם את עוונותיו הגסים והחמורים, מתעוררים עתה אצלו חטאים קלים ומעודנים כאלה שהם נחשבים לחטא רק לגבי אנשי מעלה וצדיקים, שהקב"ה מדקדק עמהם כחוט השערה, ובעטיים של חטאים חדשים אלה באים הנגעים.

דף לה

אשתו כגופו

אף הסובר שבני ביתו של אדם נאמנים להעיד שלא הטיל הוא עצמו את המום בבכור, מודה שאשתו אינה נאמנת, **דאשתו כגופו**.

בבית האוצר (מערכת א - ש כלל רז) מסתפק האם כשם שאומרים אשתו כגופו, אם ה"נ אומרים **בעלה כגופה**. ומביא ראייה מהתוס' בכתובות (ב, ב) דהאשה שדה של הבעל, ואין הבעל שדה שלה.

מאידך, באור החיים (ויקרא כ, ט) הקשה מדוע התורה מחברת את ענין מעביר בנו ובתו למולך, לענין קללת אביו ואמו. אלא שהיה מקום לפטור אב שמעביר בנו למולך, שהרי יש בבן גם חלק של האם, וכן להיפך. ע"ז מסמיכה התורה את קללת אב ואם, שהרי הבן חייב גם אם קילל רק את אביו או רק את אמו, והטעם בזה הוא "אביו ואמו קלל", פירוש, כי כשמקלל אביו מקלל גם אמו וכן להיפך. והטעם דאשתו כגופו. וממילא ה"ה בהולכה למולך, מה שעושה האב כאילו עושה גם האם ולהיפך.

הרי שהבין האוה"ח דהא דאשתו כגופו ה"ה דבעלה כגופה.

ובשם האר"י מביא הבית האוצר (ומופיע בכמה דוכתי בכתבי האר"י), שאיש נחשב **נשמה** והאישה נחשבת **גוף**, וזהו החיבור ביניהם, כחיבור נשמה וגוף. ובשם חכמי המחקר מביא (וכן הוא במהר"ל בהרבה מקומות), שהאישה היא **חומר** והאיש הוא **צורה**. ובתפארת ישראל (פל"ו) מבאר המהר"ל שדיברת לא תנאף נאמרה מיד אחרי לא תרצח, לפי שענינם אחד: רציחה היא נטילת הגוף מן האדם, וניאוף הוא נטילת האשה מבעלה, שהוא כלקיחת הגוף מן הצורה.

לפי זה טוען הבית האוצר, שרק האישה היא כגופו של האיש, אך לא להיפך. משום שהאישה היא הגוף כלפי הבעל שהוא הנשמה, אבל הבעל גוף של האשה. אמנם אין הדבר סותר לאוה"ח, שהקללה מתייחסת לשניהם, כיון ששניהם מצחברים יחד כנשמה וגוף. אך מ"מ לענין לומר "בעלה כגופה", יש טעם לחלק שאין הדבר שייך אלא מהאשה כלפי הבעל ולא להיפך, וכמשנ"ת. והדברים עתיקין וצריכים עוד עיון רב.

דף לו

מעשה דרבי יהושע ורבן גמליאל

מצינו בדף זה עובדא, שרבי יהושע פסק לרבי צדוק שכהן חבר סומכים עליו לענין מום. אך כשהגיע הדבר לפני ר"ג, אמר רבי יהושע שאין חילוק בין חבר לעם הארץ. וטען כלפיו ר"ג שהרי שמע בשמו לא כך. והעמידו על רגליו לאורך הדרשה, עד שריננו העם וכו'.

והנה בתוך דבריו אמר רבי יהושע "אם אני חי והוא מת, יכול החי להכחיש את המת, אך אם אני חי והוא חי, איך יכול החי להכחיש את החי". וקשה איך עלה על דעת רבי יהושע להכחיש את האמת. ומבאר הבן יהוידע, שבאמת רבי יהושע לא התכוין להתיר בכל חבר, אלא רק אצל רבי צדוק שהיה תנא חשוב וגדול. אלא שבבהמ"ד שאלו באופן כללי אם יש חילוק בין חבר לעם הארץ, ושפיר הכחיש רבי יהושע שעל זה לא דיבר. אלא שלא פירסם את החילוק, כדי שלא לבייש את ר"ג, ופוק חזי גודל חסידותו של רבי יהושע שלא אבה לבייש את ר"ג, למרות שהוא עצמו נתבייש מכך.

בפניני הרמ"ע מפאנו על הש"ס כתוב דבר נפלא: "מתחילה עלה על דעת רבי יהושע לחלק בין כהן חבר לעם הארץ כמו שהיה הדין בזמן שבהמ"ק קיים, כי אין כהן חבר חשוד להטיל מום בבכור בהמתו בכוונה. והוא חשב להעמיד הדין כמו בזמן הבית כי הישועה קרובה לבוא וכו', ואח"כ חזר בו כשראה בעין חכמתו את אורך הגלות המר הזה וכו'. ועל כן בחזרתו אמר מילתא בטעמא "אלמלי אני חי וכו' ", והוא מאמר מליצי כאילו הקב"ה אומר כן, והיינו שהקב"ה גואלנו ומושיענו חי וקיים לעולם, אמנם גם חטאינו והמקטרג הנעשה מהם, הנצרכים ליבטל בגלות, עודם בעולם ולא מתו וגובים את עונשנו ע"י הגלות והשעבוד. וזהו **"אלמלי אני"** גואל ישראל **"חי" "והוא"** המקטרג **"מת" "יכול אני להכחיש את המת"** ולהביא צדק עולמים. **"ועכשיו שאני חי" "והוא"** המקטרג **"חי"**, ועדיין לא עבר ובטל מן העולם, כי אין איש שם אל לבו לבטלו בתשובה הגונה, היאך תהיה הגאולה קרובה כ"כ נגד מידת הדין והמקטרג. ומטעם זה אני מודה שבזה"ז אין חילוק בין כהן חבר לע"ה,

ולא כמו בזמן הבית".

ונסיים בדבר נורא שכתוב בספר חק נתן, דאיתא בסוגיין שהציבור הפסיק את חוצפית המתורגמן. והתוס' הדגישו שחוצפית היה מעשרה הרוגי מלכות, וצ"ב מה ראו תוס' לכתוב כן. ומבאר החוק נתן, דאיתא בסוף פ"ק דקידושין (לט, ב, וכן הוא בסוף מסכת חולין) שאלישע בן אבויה יצא לתרבות רעה על שראה לשונו של חוצפית המתורגמן נגררת בפי דבר אחר, ואמר פה שהפיק מרגליות ילחך עפר. ולכך רמזו לן שממעשה זה מתורץ, שידוע שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה, והיה לו לחוצפית לשתוק בשעה שהעמיד ר"ג את ר' יהושע על רגליו, ולא להניח את ר' יהושע באותו צער, אבל הוא המשיך עד שהציבור גער בו, ולכך נענש במידה כנגד מידה שאותו פה שהיה מפיק מרגליות היה מלחך עפר. וכמה נוראה מידת הדין שרואים כאן.

דף לז

נפשו של אדם קצה בהם

רשב"א אומר, דברים שהנפש קצה בהן יחזיר להן את הדמים, ושאין הנפש קצה בהן ינכה להם את הדמים. ואלו דברים שהנפש קצה בהן, נבילות וטריפות שקצים ורמשים, ואלו דברים שאין הנפש קצה בהן, בכורות טבלים ויין נסך, ות"ק חולק ואינו מחלק בזה.

שומעים אנו כאן, שהנפש היהודית קצה באיסורים הגם שיש בהם הנאה גופנית.

על הפסוק "לא תאכל כל תועבה" (דברים יד, ג) כתב הנצי"ב "דתועבה" הוא מה שהטבע האנושי מרחיק מצד שהוא אדם, אבל לשון "כל תועבה" משמע 'כל שתיעבתי לך', דהיינו שהנפש הישראלית ראויה לתעבו ע"י שמרגיל עצמו להתרחק ממאכל אסור עד שנפשו קצה בו ממש.

בספר שיח שרפי קודש פרשת לך לך מביא בשם הר"ר הענך מאלכסנדר, שפירש ע"פ הגמ' כאן מה שמפרש רש"י בתחילת לך לך - "להנאתך ולטובתך", דכיון שחזינן שיש הנאות שאינן נחשבות כהנאה באמת, ממילא אין די שיאמר "להנאתך", אלא צריך להוסיף "ולטובתך", שיהיה גם לטובת נשמתו.

הנה הגרעק"א מקשה כאן איך משכחת לה שהאוכל תרומה בשוגג חייב קרן וחומש, והרי לא נקרא שנהנה כלל כיון שאכל איסור, וכן קשה בכל מאכלות אסורות כחלב וכדומה, דהא לא מקרי נהנה כיון דניחא ליה יותר אם לא היה אוכלו. ומתרץ הגרעק"א דצ"ל דמ"מ שם אכילה עלה, כיון שאין המאכל בעצמו מזיקו.

ויש להוסיף, דהרמב"ם (הל' מכירה טז, יד) כתב שדוקא באיסור **דאורייתא** לא נקרא הנאה, ואילו באיסור **דרבנן** אין מנכה להם מן הדמים. ומבאר הש"ך (יו"ד קיט, כז) ע"פ הירושלמי, שרבנן לא החילו את איסוריהם על דיני ממונות. וביאר בזה הנתי"מ (חו"מ רלד, ג) שיש כאן חילוק מהותי, שהאוכל איסור דאורייתא בשוגג צריך כפרה, שכן עשה איסור, אולם באכל איסור דרבנן בשוגג, לא עשה איסור, ואינו צריך כפרה. ומבארים האחרונים (רבי אלחנן וסרמן, רבי שמעון שקאפ) שאיסור דאורייתא הוא **בהחפצא**, ואף בשוגג יש כאן איסור, אבל איסור דרבנן אינו אלא על **הגברא**, כלומר שהיא הנהגה שהנהיגו חכמים, ובשוגג לא עבד איסורא כלל.

רבי ראובן מרגליות מוסיף על כך נדבך נוסף בספרו נפש חיה (על השו"ע או"ח רפב) לענין אכילה אסורה בשבת, האם מקיים בזה עונג שבת, ומחלק שיש איסורין בעצם ויש איסורין שתלויים בדבר אחר, וכגון מה שכתב התוס' בחולין (ה, ב) דמה שאין הקב"ה מביא תקלה ע"י הצדיקים, דוקא באיסור מאכל ולא באיסור שתלוי בזמן, כגון אכילה ביום הכיפורים.

והנה ידוע להקשות על דברי האריז"ל שהנזהר מחמץ בפסח לא יחטא כל השנה, וקשה דצדיק שחטא במשך השנה אף שאינו במידי דאכילה, בע"כ שנכשל בחמץ בפסח, וקשה שהרי אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים במידי דאכילה. אלא, שחמץ בפסח אינו איסור בעצם אלא מחמת הזמן, ולכן מי שנזהר בחמץ בפסח מקבל שמירה על האיסורים שאינם בעצם, אבל איסור בעצם הוא יותר גדול מאיסור חמץ בפסח, ועל זה באמת אין את ההבטחה הנ"ל.

ולבאר את המחלוקת בין ת"ק לר"ש בן אלעזר בסוגין, מבאר הנפש חיה, שנחלקו בדבר שאפשר לתקן אותו האם הוי כאיסור בעצם, או שאינו נחשב איסור משום שאפשר להפקיע את האיסור. וכעין איסור זמן שאינו חל על החפצא.

נמצינו למדים שיש כמה דרגות לענין "נפשו קצה בו". השלב הראשון הוא דבר שהגוף מואס בו, "תועבה". הדרגה הבאה החמורה, היא נבילות וטריפות, איסורי דאורייתא שחלים על המאכל **שנפשו** של אדם קצה בהם. מעל זה יש איסורי דאורייתא התלויים בזמן או שאפשר לתקן, ובזה יש מחלוקת אם נפשו של אדם קצה. ומעל זה יש איסורי **דרבנן** שאינם חלים כלל על החפץ, ולדברי הרמב"ם ע"פ הנתה"מ א"צ כפרה ולא הוי מכשול כשאכל בשוגג.

דף לח

השחור שבעין

מומי העיניים הם רק בשחור שבעין, והלבן שבעין אינו העין עצמה אלא חלב בעלמא, ולמדו כן בפסוק.

והנה המדרש (במדב"ר טו, ז) כתב: "אמר ר' חנינא אמר הקב"ה עינים שיש בך יש בתוכן לבן ושחור, ואין אתה רואה מתוך הלבן אלא מתוך השחור, ומה אם עיניך שיש בתוכן שחור ולבן אין אתה רואה אלא מתוך השחור, הקב"ה שכולו אורה הוא, צריך לאורה שלכם?"

ובחידושי הרד"ל (על המד"ר) ציין לגמ' כאן, שהלבן שבעין אינו אלא שומן בעלמא, ומסביר שלפי המבט הפשוט הרי אדרבה, הלבן שייך לאור יותר מאשר שחור (שהוא חשוך), ובע"כ שיש דבר ה' שמאיר לאישון בת עין מתוך השחור דוקא, א"כ יש כאן כעין נס, וזהו דקאמר דכ"ש שהקב"ה לא זקוק לאורך, שהרי הוא נתן לך את האורה.

בעין אליהו כתב כאן דבר עמוק, שאדם רואה דרך השחור דוקא, מפני ש**כדי לראות צריך קצת חושך**. ודוגמה לדבר, שהמביט על השמש אינו יכול לראות מאומה. והמפרשים ביארו המקרא (דניאל ב) "ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרא, דהנה טבע של הדבר כשיש אור בחדר אחד ובחדר אחר אין אור, יכול הנמצא בחושך לראות לחדר שיש בו אור, אבל הנמצא באור אין יכול לראות למקום החושך, והקב"ה יודע מה בחשיכה ונהורא עמיה שרא, ר"ל אף שנהורא עמיה שרא, א"כ מן הטבע אין אדם יכול לראות ממקום האור למקום החושך, אבל הקב"ה ידע מה בחשוכא אף שנהורא עמיה שרה.

וביאור דברי המדרש הם, שכיון שהקב"ה כולו אורה, הוא אינו משתמש באור שלנו שבא מתוך החושך. כלומר אוש שלנו זקוק לחושך, אבל אצלו הוא אור גמור וא"כ אין שייך שם אור של חושך.

ונצרף לכאן מש"כ בחי' אגדות למהר"ל (נדה לא, א) על מה שאמרו חז"ל שהאם נותנת אודם ושחור שבעין, והאב נותן לובן שממנו מוח שבראש ולבן שבעין וכו', דהיינו שהאב נותן דברים שהם יותר רוחניים, והאם נותנת את החלקים הגשמיים. השחור שבעין שהוא חומרי, שהוא נצרך כדי לקבל אחיזה בעניני העוה"ז. הראות שייכת למקום של חושך, שהוא חומרי. אנו רואים דרך השחור שבעין, ששייך יותר לעוה"ז, ובא מן האם, שע"ז יש צמצום והחשכה שנצרכים כדי להבחין באור.

השיעור: 31698993 • 6463522597 • SHORTMACHSHAVA@GMAIL.COM • MACHSHEVESYECHEZKEL.COM

דף לט

שעות פוסלות בקדשים

"זאת אומרת שעות פוסלות בקדשים". כלומר, שנה יכולה להסתיים באמצע היום.

בחידושי הגרי"ז הקשה דלכאו' הלשון היתה צריכה להיות "שעות **מכשירות** בקדשים", שהרי לולי דאזלינן בתר שעות, הרי כבר בתחילת היום הסתיימה השנה, ומה שהולכים בתר השעות, הוא קולא ולא חומרא.

ונראה ליישב ע"פ דברי התפארת שלמה (פרשת וירא) דהרמז בכך ששעות פוסלות בקדשים הוא על מעלת הצדיקים (שמשולים לקדשים) אשר לא יניחו מעבודתם כל היום תמיד, וכל עבודתם בכל כ"ד שעות ביום הם עוסקים רק בצרכי גבוה. וזה הפירוש בפסוק "בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך", שהשכינה ממתינה לצדיק שיקום משנתו שיחזיק את העולם, ואז היא מדברת עמו. וזהו "זאת אומרת שעות פוסלות בקדשים", והמילה "זאת" מורה על השכינה, והיא אומרת ששעות פוסלות בקדשים, דהצדיק שהוא בחינת קדשים הוא קובע את השעות ומקיים את הזמן.

ויש להוסיף ע"פ דברי הנפה"ח (שער ג) ובעל התניא (שער היחוד והאמונה) שבכל רגע ורגע הקב"ה נותן חיים לעולם, אך זה דבר שאינו נראה על פני השטח, ואילו בקדשים בכל שעה ושעה יש גילוי חדש של עבודה שמגלה את כבוד ה'. העולם מחזיק מפני שבכל שעה יש עבודה של הצדיקים.

וממשיך התפא"ש שזהו שאמר הכתוב "המכסה אני מאברהם אשר אני עושה", כי בלעדי אברהם אין העולם יכול להתקיים.

ולפי"ז יש ליישב את קושיית הגרי"ז, דלולי ששעות פוסלות בקדשים, נדמה שהעולם מתקיים לבדו, אך החידוש במימרא זו מגלה שהעולם הוא בעצם "פסול" מצד עצמו, ואין לו חיות בלי עבודת הצדיקים שהם בבחינת קדשים. הקדשים מגלים ששעות הם פוסלות, כלומר שהעולם אינו עומד לעצמו, וזקוק לחיות בכל רגע.

דף מ

גלגל עינו עגול כשל אדם

בהמה שגלגל עינה דומה לשל אדם, נחשבת בעלת מום.

בספר לקט שמואל מובא פירוש נפלא בשם ה"ר העשיל מקרקא. דהנה כאשר שמואל אמר לשאול להרוג את עמלק, חזר שאול ואמר שקיים את דבר ה'. כששאל שמואל מה קול הצאן הזה אשר באזני, השיב שאול שהעם חמל על מיטב הצאן כדי לזבוח לה'. ושמואל כעס על כך והסיר את המלוכה משאול, כיון שעבר על ציווי יתברך להרוג את כל הבהמות גם כן.

ויש להבין מה עלה על דעת שאול. אלא דאיתא בבעה"ט על הפסוק "מכשפה לא תחיה", שהטעם להרוג את הבהמות של עמלקים הוא שהיו מכשפים ומתחפשים לבהמות. ובספר חסידים (סי' תתשסו) וברוקח איתא, שהיודע להפוך את עצמו לבהמה, כל גופו ישתנה, אך גלגל עינו לא יתהפך ויישאר כשל אדם. וכן הנחש שנהפך להיות דומה לבהמה, אבל נשאר עינו דומה לשל אדם כמ"ש בגמ' בנידה. (וע"ע ברוקח באורך).

מעתה נפלא, ששאול אומר לשמואל, הרי כל הטעם להרוג את הבהמות הוא שמא יש כאן אדם שהפך לבהמה, אך אם נבדוק ונראה את גלגל העין שדומה לבהמה, נוכל להוכיח שהוא בהמה ממש. וכיון שהעם הועיד את הבהמות הללו לקרבנות, בהכרח שלא היה להם גלגל עין דומה לאדם, שא"כ היו נפסלות מצד בעל מום, ושוב מוכח שאין כאן אדם שהפך עצמו לבהמה.

ונוסיף על כך, שכעת מובנת היטב הטענה על שאול, שהדבר דומה לטענה על שלמה המלך שסבר שיכול להחריג את עצמו מאיסור ריבוי נשים וסוסים, משום שאצלו לא שייך הטעם, וזו היתה טעותו. כך גם שאול עושה חשבונות בציווי שמים, ואין הדין כך, שיש לקבל את הציווי להרוג את הבהמות בכל מצב מבלי חילוק.

עכ"פ מצתינו למדים ביאור בדברי הדו"ד בין שאול לשמואל עפ"י הגמרא כאן. והדברים מפליאים.

דף פא

ושנעבדה בו עבירה

בהמה שנעבדה בה עבירה פסולה לגבי המזבח. והמקור הוא מהפסוק "מן הבהמה להוציא רובע ונרבע. מן הבקר להוציא את הנעבד. מן הצאן להוציא את המוקצה. ומן הצאן להוציא את הנוגח".

והדברים צ"ב, וכי העבירה שעשו בבהמה נתפסת בה. והרי אין לבהמה בחירה ושכר ועונש (ואמנם הזכרנו בשיעורים קודמים שרבי יוסף ענגיל דן האם יש שכר ועונש בבהמה, ועכ"פ להצד הפשוט שאין שכר ועונש, קשה).

ומצינו בזה שני מהלכים:

במי השילוח (פרשת ויקרא) מבאר שקרבן הוא כנגד האדם (ויצויין לרמב"ן ריש ויקרא שענין הקרבנות הוא שהאדם ישים אל לבו שמה שהיה ראוי לעשות בו, נעשה בבהמה. וכתב השפ"א שמקור הרמב"ן הוא בעקידת יצחק, שהאיל קרב "תחת יצחק", וכל מה שנעשה באיל הרי זה כאילו נעשה ביצחק), ויש כאן רמז כיצד מתקרב האדם להקב"ה, וכדלהלן:

להוציא את הרובע והנרבע - שיהיה אדם נקי מאיסור לא תנאף.

להוציא את הנעבד - שלא יהיה אדם בעל גאוה.

להוציא את המוקצה - שלא יהיה בצוותא עם עוברי רצונו.

להוציא את הנוגח - שלא יהיה בו שום כעס ורציחה וקפדנות.

בשם משמואל (ויקרא תרע"ג, וכע"ז בתרע"א) מביא בהקדם דברי מהרח"ו, שהקרבנות מעלים את הנשמות המגולגלות בבהמות. אכן יש נשמות שעדיין לא הגיע זמן תיקונן, מפני גודל לכלוכם (שהרי בעבירה מלבד האיסור יש גם טומאה, ואין לבוא לבהמ"ק של מעלה בטומאה), והן מתגלגלות בבהמות **שנפסלות מקרבן**:

רובע ונרבע - מי שעבר גילוי עריות. מוקצה ונעבד - מי שעבר בע"ז. נוגח - מי שעבר בשפיכות דמים.

מהאי טעמא בהמות אלה פסולות למזבח, מצד הנשמה המגולגלת בהן, שאינה ראויה להיקרב.

ומוסיף השם משמואל, שאם יש בהמה שנסקלת ע"פ שני עדים, בזה עצמו יש תיקון. אך כאן מיירי בבהמה שיש רק ע"א ואינה נסקלת, וזהו שהנשמות לא ראויות כעת לתיקון. והמגיד אמר להבית יוסף, שיש נשמות שאם יכנסו לגיהנם יישרפו מיד ולא תהיה להן תקומה, ולכן צריכות להתמהמה ולהתעכב כדי שבהמשך יוכלו להיתקן. ואותן נשמות שמתגלגלות בבהמות אלה, לא עוברות שם עבירות בזמן ההוא של הגלגול, ועם הזמן הן נתקנות. ובהמשך יתגלגלו בבהמות שראויות לקרבן, ובכך יזכו לתיקון שלם.

ודברי השם משמואל נותנים לנו הארה והבנה בכל הפסולים והמומים שבקרבנות, שהמשמעות הפנימית היא ביחס לנשמות שמגולגלות בבהמות אלה. ועוד יבואר בזה בשיעור הבא.

מאחורי הקלעים

סיכומי תמצית ומבחני לדעת

קורס ללמוד להנות ולזכור - להתענג בידיעת התורה

תמצית
להתענג בידיעת התורה

קורס ללמוד להנות ולזכור

לפני כשנה וחצי נפתח ע"י מערכת 'תמצית' קורס מיוחד בשם 'ללמוד להנות ולזכור', ובו סדרת שיעורים המלמדים כיצד לחזק את איכות הלימוד, להעניק את החוויה מהלימוד, ולהגיע למצב בו זוכרים את מה שלומדים, שיעורים שנמסרו לפני למעלה מ-500 לומדים.

לקראת הסדרה הרביעית של השיעורים יוצא גליון זה ובו מידע בסיסי על סדרת השיעורים.

באלו תחומים עוסקים השיעורים?

השיעורים עוסקים ב4 נושאים עיקריים:

א' דרכי פעילות מערכת הזכרון והדרך להשתמש בה בצורה נכונה במטרה לזכור את הלימוד.

ב' הדרך לפתח את מערכת הזכרון ויכולות נוספות (כשרון, מהירות תפיסה, ריכוז, מעלות רוחניות שונות, ועוד).

ג' הדרך להתחבר בצורה חזקה הרבה יותר ללימוד, דבר המביא לא רק לזכרון הלימוד אלא גם ללימוד איכותי יותר ולהנאה גדולה יותר מהלימוד.

ד' כיצד לסכם ולחזור על הלימוד בצורה נכונה מהנה ויעילה.

בקורס נלמד על 12 כלים שכולם כאחד וכל אחד בפני עצמו מביאים את הלומד 'ללמוד (טוב יותר) להנות ולזכור'.

כלים אלו מחולקים לג חלקים: א' כלים הנוגעים לגישה ללימוד ולהכנה לפני הלימוד. ב' כלים להעצמת הלימוד עצמו. ג' כלים לסיכום וחזרה לאחר הלימוד.

האם הכלים שנלמדים בשיעורים מצריכים שינוי בסדרי הלימוד?

לא. המטרה בשיעורים היא להעצים את איכות הלימוד, כל אחד בסגנון לימודו, ולא לשנות אותה.

האם ניתנים בשיעורים דרכים ליישום בפועל של הכלים הנלמדים?

בסיום כל שיעור ניתנים תרגילים מעשיים פרקטיים, שההרגל בהם נותן תועלת עצומה וקנין חזק ואמיתי בכלים הנלמדים.

האם התרגילים קלים ליישום?

אנו משתדלים למצוא תרגילים מעשיים, שיהיו מצד אחד קלים לביצוע, ושוים לכל נפש, ומצד שני יתנו את התועלת המירבית. רוב הכלים לוקחים רק מספר דקות בכל יום.

מהם המקורות של הדברים הנלמדים בשיעורים?

כל הדברים הנלמדים בקורס יסודם במאות מראי מקומות מדברי חז"ל ודברי רבותינו גדולי הדורות ראשונים ואחרונים עד דורנו אנו, בהם אנו רואים שכך צורת הלימוד הנכונה, ואת התועלת המרובה שיש בכלים אלו לחיבור הנאה וזכרון הלימוד. עם זאת הדברים הנמסרים בשיעורים מעוגנים גם במחקרים עדכניים רבים על מערכת הזכרון.

בהכנת השיעורים הושקעו אלפי שעות של לימוד יסודי של סוגיות העוסקות בנושא זה במישרין או בעקיפין, וכן נלמדו בצורה יסודית מאות מקורות מדברי רבותינו גדולי הדורות לאורך ההיסטוריה, ונקראו עשרות ספרים ישנים וחדשים העוסקים בתחום זה.

בחינה נוספת נעשתה ע"י התחקות אחר דרכי צמיחתם של תלמידי חכמים, ושימושם בכלים אלו, מטרת בדיקה זו היתה בכדי לבחון את השפעת כל כלי במישור המעשי ועמידתו במבחן המציאות: האם כך גדלים תלמידי חכמים אמיתיים.

האם המשתתפים אכן רואים תועלת מהשיעורים?

בסייעתא דשמיא נמסרו כבר לפני 11 קבוצות עם למעלה מ500 לומדים, רבים מהם מציינים את התועלת הגדולה שהיתה להם מהשיעורים, להנאה מהלימוד, לחיזוק איכות הלימוד וההבנה, להצלחה במבחנים, לזכירת הנלמד, ולתחומים נוספים.

למי מתאימים השיעורים?

השיעורים מתאימים בראש ובראשונה לכל מי שמעוניין להעצים את איכות הלימוד והזכרון, ובמיוחד למי שמרגיש שהוא לא ממצה מספיק את הכוחות שלו ורוצה להגיע ליותר, להתחבר יותר ללימוד, ללמוד טוב יותר, להנות יותר מהלימוד, ולזכור את מה שהוא לומד. כמו כן השיעורים מתאימים לאלו שמנצאים במסגרות מבחנים ומעוניינים להצליח בהם ולשמר את הידע לאורך ימים ושנים, וכן למגידי שיעורים ומלמדים המעוניינים ללמד את תלמידיהם בצורה מושכת ומעניינת במטרה שהתלמידים יחיו את הסוגיא ויזכרו אותה לאורך ימים ושנים.

לאיזה סגנון לימוד השיעורים מתאימים?

השיעורים מתאימים לכל סגנון לימוד, עיון ובקיאות, גמרא והלכה, וכו'.

האם השיעורים מתאימים גם למי שאין לו זכרון טוב?

בהחלט! מכמה סיבות: א' כל אחד יכול לזכור הרבה יותר ממה שהוא זוכר כרגע, אם ילמד להשתמש בצורה נכונה במערכת הזכרון. ב' יתכן בהחלט שמי שחושב שאין לו זכרון טוב יגלה שהסיבה שהוא לא זוכר טוב אינה הזכרון אלא דברים אחרים לגמרי, ובאמת יש לו זכרון הרבה יותר טוב ממה שהוא חשב. ג' כל אחד יכול לפתח את הזכרון שלו, ובשיעורים אנו לומדים בין השאר כיצד מפתחים את הזכרון ועוד כוחות נוספים כמו כח הריכוז כח העיון כח ההספק וכו'.

האם ניתן לקבל מספר תובנות מהנלמד בשיעורים?

נזכיר מספר יסודות מרכזיים עליהם בנויים השיעורים.

א' מערכת הזכרון עובדת בצורה טובה ופלאית, ומותאמת לזכור בצורה ברורה מאות ואלפי סוגיות, אם רק נשתמש בה בצורה הנכונה.

ב' יסוד היסודות ללימוד איכותי מהנה שנשמר לאורך ימים ושנים הוא חיבור פנימי וחזק ללימוד, ומטרת הכלים הנלמדים היא ליצור ולחזק את החיבור הזה.

ג' מצות יד'ת התורה והרגשת מתיקות התורה הם דברים השוים לכל נפש, ולא רק לבעלי דרגה מיוחדת ביראת שמים ושקיעות בתורה, והם תלויים בעיקר בשימוש נכון וטבעי בכלים שהקב"ה נתן לנו, ולימוד בדרך זו מביא ליראת שמים ולשקיעות בתורה ולעיד מעלות רבות.

ד' בזמן הלימוד עצמו עלינו להתרכז בהבנת תוכן הדברים וללמוד בצורה טובה, וכל מחשבה נוספת, כמו הרצון להספיק או לזכור, במידה והיא מפריעה לריכוז בגוף הלימוד, לא רק שאינה מסייעת לזכרון, היא מגרעת ממנו, מפני שהיא מורידה מהחיבור הפנימי לתוכן החומר הנלמד ומקטינה את ההנאה מהלימוד.

בכמה שיעורים מדובר ומי מוסר אותם?

הסדרה כוללת 11 שיעורים של 45 דקות, והשיעורים נמסרים ע"י עורך סיכומי תמצית.

מה הקשר בין סיכומי 'תמצית' לקורס?

סיכומי תמצית נועדו לא רק לחזרה והצלחה במבחנים, אלא גם לקבלת סדר ובהירות בסוגיות ובהלכות הנלמדות, וליצירת חיבור פנימי חזק בין הלומד לחומר הנלמד, והרבה מהתובנות הנלמדות בקורס הוטמעו בתוך הסיכומים.

האם השיעורים הם בתשלום?

השיעורים הם אכן בתשלום, וזאת מהסיבה שרק מי שמוכן ומשקיע מכספו על הדברים, מגיע לקורס בצורה רצינית, שומע ומפנים את הדברים, ומשתדל ליישם אותם בפועל, ועי"ז הוא מקבל את התועלת מהדברים, עם זאת מדובר בסכום סמלי ונמוך מאד בהשוואה לעלות רגילה של קורסים אחרים, וגם סכום זה מוחזר במלואו! לאלו השומעים ברצינות את השיעורים ומבצעים בפועל את התרגילים שניתנים בשיעורים.

עם זאת השיעור הראשון, בו נלמדים מספר כלים חשובים, הינו חינמי, וניתן לקבל ממנו תועלת מרובה גם למי שלא נרשם לסדרת השיעורים.

האם הקורס הוא פרונטלי או שניתן לשומעו דרך הטלפון?

מומלץ מאד, למי שיכול לבוא פיזית לשמוע את השיעורים, כיון שעי"ז התועלת היא גדולה יותר, אולם ישנה גם אפשרות לשמיעת השיעורים דרך הטלפון בקו תמצית, ולגבי התשלום, כיון שהתשלום נועד בכדי לקבל את התועלת מהשיעורים, אין הבדל במחיר, וגם לגבי ההחזרים גם אלו השומעים את השיעורים בטלפון יקבלו בס"ד את ההחזרים לפי הכללים.

לא בשמים היא - גם אתה יכול!!!

האם כשאתה מסיים ללמוד אתה מסוגל לומר בקצרה (בב דקות) 2-3 נקודות שהתחדשו לך?

האם אתה יכול לומד בעל פה מה שלמדת בימים אלו לפני שנה, או אפילו לפני חודשיים?

האם אתה מאמין שאתה יכול לזכור בצורה ברורה חלק גדול ממה שאתה לומד?

האם אתה חושב שהתקדמת בצורה משמעותית בהבנה וידיעת התורה בשנה האחרונה?

האם קורה לך שאתה מתעגע לגמרא?

האם קורה לך שאתה מסתכל בשעון באמצע הלימוד ומגלה שעבר הרבה יותר זמן ממה שחשבת?

האם קורה לך שאתה הולך בדרך ועולים לך בראש חשבונות ושאלות על מה שלמדת?

האם קרה לך שבמשך כל הסדר לא קפצו לך בראש מחשבות שאינם קשורות למה שאתה לומד?

האם אחרי לימוד עם השלכה מעשית אתה יכול לזהות מה יצא למעשה?

האם קרה לך שכשלמדת לא הרגשת עייפות וכשהפסקת ללמוד גילית שאתה עייף,(או שהמצב הפוך)?

האם סוגיא מורכבת מאתגרת אותך (או מכבידה עליך)?

האם יש לך סקרנות מוקדמת למה שאתה הולך ללמוד?

האם כשאתה לומד שאלה בגמרא או במפרשיה או שקשה לך קושיא, זה כואב לך?

האם אתה מרגיש בצורה חיה את דברי הפסוק "מתוקים מדבש" וכו'?

האם אתה קורא ומסביר בקול ובצורה חיה וברורה את מה שאתה לומד?

האם כשאתה לומד סוגיא שכבר למדת בעבר אתה מרגיש שהלימוד החדש הוא רק תוספת הבנה ובהירות או שאתה צריך ללמוד את הדברים מחדש?

האם אתה מעונין שה'נט' של שעות הלימוד שלך יגדל?

האם בסיום הסדר קשה לך להתנתק מהגמרא?

האם כשאין לך משהו קבוע ללמוד אתה מרגיש משיכה לכמה דברים ונקשה לך לבחור ביניהם?

האם אתה חושב שאתה מנצל את זמנך מספיק, או שאתה יכול ללמוד כל יום שעה או יותר?

האם אתה מתחיל את היום עם חשק ואמביציה?

האם אתה מסיים את היום עם סיפוק?

באם ענית תשובות חיוביות על חלק גדול מהשאלות הנ"ל אשריך, אבל אם לא, תן לעצמך הזדמנות, בא לשמוע מהי הדרך אותה לימדונו רבותינו כיצד לזכות לכל הנ"ל.

בשיעורים תקבל בסייעתא דשמיא כלים כיצד לזכות לדברים אלו, כלים שרבים מאד משתתפי השיעורים ציינו כי זכו על ידם לחיבור חזק ואמיתי ללימודם, למתיקות וידיעת התורה, ולמתן תשובה חיובית על הרבה מהשאלות הנ"ל.

פרטים על סדרת השיעורים

השיעורים יתקיימו בס"ד בירושלים (בישיבת מיר, בנוה יעקב ופסגת זאב, ובבית וגן), באלעד, באופקים, וניתן גם לשומעה בטלפון.

מחיר הסדרה הינו 720 ₪ לאברכים ו400 ₪ לבחורים, מבצע מיוחד לרגל הסדרה החדשה, 600 ₪ לאברכים ו300 ₪ לבחורים.

ניתן להרשם ב'נדרים פלוס' קופת 'תמצית' או בשיעורי הפתיחה.

שיעור הפתיחה הינו ללא תשלום והרשמה, ויש בו תועלת גם למי שלא נרשם לסדרת השיעורים.

לפרטים נוספים ולהרשמה- 055-400-7977.

לעדכונים ולשמיעה טלפונית של שיעור הפתיחה- 02-3131-465.

מכתבים נבחרים ממשתתפי השיעורים

בעבר כמעט לא הייתי חושב בלימוד בזמנים פנויים, והיום, בעקבות כמה כלים מהשיעורים שאני מיישם, אני חושב בלימוד ומעביר סוגיות בראש בצורה חווייתית ובלי מאמץ מיוחד, וכל הלימוד מלכתחילה הוא איכותי יותר ועם הרבה יותר חשק.

אני מרגיש שהשיעורים הוציאו ממני מן הכח אל הפועל הרבה כוחות שכבר היו בי, והדברים נתנו לי תועלת עצומה, לאיכות הלימוד, להנאה מהלימוד, ולהצלחה במבחנים. חשוב לציין שאחרי השיעורים אני מספיק פחות חומר, אולם איכות הלימוד והנאה שוים את זה.

אני נבחן תקופה ארוכה במסלול מבחנים מסוים, במבחן האחרון השתמשתי בתובנה חשובה מתוך השיעורים, והתוצאה היתה שעם הרבה פחות חזרות קיבלתי ציון הרבה יותר טוב.

ברוך ד' אני נמצא על סף סיום הסדרה ששינתה אותי מקצה לקצה, לכן אשמח לדעת על פתיחות נוספות כדי שאוכל להמליץ על כך לחברי.

התרשמתי מאד מהצורה והגישה של מסירת השיעורים, שכולם מלאים באהבת תורה וכלים מעשיים, ניכרת הכוונה לשם שמים והעבודה העצמית שמשפיעה.

יישר כח על המענה הטלפוני הברור לכל שאלה, ועל הרצון לללוות אותי בדרך להצלחה, וחבל שלא שמעתי את השיעורים כבר כשהייתי בחור.

יישר כח עצום על השיעורים שנמסרו בצורה ברורה וטובה מאד, אין מחיר בעולם לכזה דבר עצום ונפלא, הלא התורה היא חיינו ואורך ימינו, ובלא שייכות ושקיעות בגישמעק וחיבור אין זה חיים אמיתיים, ואשרי שזכיתי להתקדם בצורה אדירה ביסוד היסודות של העולם.

השיעורים נתנו לי תועלת עצומה, חיבור עוצמתי ללימוד, חשק לחזור ולסכם, ומהלך איך ללמוד ולזכור.

לא יעלה על הדעת

שלח לחבר

שלח לחברה

שלח לחברה

**שלח לחבר

03-6171132 מספרנו
נשמח לשמוע את הערותיכם ושיפורים שתרצו לראות

תבחנים ב'עמוד היומי'

מנחת 118 > חיי שרה

סוכה ח: עד י"א:

ח: איזו מהסוכות של יוצרי כל חתם כשרה לסוכה, ואיזו חייבת בסמוכה?

א. שתיהן חייבות בסמוכה, וכך החצונה כשרה לסוכה.

ב. החצונה כשרה פטורות מסמוכה, והפנימית פסולה לסוכה וחייבת בסמוכה.

ג. סוכה גוללה.

ד. סוכה שנעשית בחמה בתחילת שלו מעיקר.

ה. איזו סוכה כשרה לכולי עלמא?

ט: מי שסוכה גדולה מאוד ורובה פסולה, אם יכול לקבל בה מחשבת סוכה אף שאינה ראויה לכך?

א. מחשבת סוכה אף שאינה ראויה לכך.

ב. אם החחשבת סוכה מהעלילה הגדולה מרובה מהכשרה.

ג. שני החשבות נגמרות.

ד. מחשבת סוכה אף שלא הכין מלכתחילה.

י: באיזה אופן סוכה חתוחה פסולה מכח אמה?

א. לכן בפורים קטן.

ב. גם בפורים גדול.

ג. בכל גווני המדובר פסול.

ד. שני החשבות נגמרות.

יא: איזה דבר פסול לסיכוך לכתחילה?

א. ממחובר לקרקע או דבר המקבל טומאה.

ב. גם מחובר שהתלטש אחר גדו אם אין התלטשה נכרית.

ג. מחובר שהתלטש אחר גדו אם לא התלטש נכרית.

יב: האם צריך לאחוז את הלולב והדסים ונענועים יחד או לא?

א. יחד.

ב. אחד אחוז בשמאל ואחד בימין.

ג. אחד אחוז בשמאל ואחד בימין, ונענוע בשמאל.

ד. אחד אחוז בשמאל ואחד בימין, ונענוע בימין.

תמצית

03-6171132 מספרנו
נשמח לשמוע את הערותיכם ושיפורים שתרצו לראות

תמצית

תבחנים ב'עמוד היומי'

מנחת 118 > חיי שרה

סוכה ח: עד י"א:

ח: איזו מהסוכות של יוצרי כל חתם כשרה לסוכה, ואיזו חייבת בסמוכה?

א. שתיהן חייבות בסמוכה, וכך החצונה כשרה לסוכה.

ב. החצונה כשרה פטורות מסמוכה, והפנימית פסולה לסוכה וחייבת בסמוכה.

ג. סוכה גוללה.

ד. סוכה שנעשית בחמה בתחילת שלו מעיקר.

ה. איזו סוכה כשרה לכולי עלמא?

ט: מי שסוכה גדולה מאוד ורובה פסולה, אם יכול לקבל בה מחשבת סוכה אף שאינה ראויה לכך?

א. מחשבת סוכה אף שאינה ראויה לכך.

ב. אם החחשבת סוכה מהעלילה הגדולה מרובה מהכשרה.

ג. שני החשבות נגמרות.

ד. מחשבת סוכה אף שלא הכין מלכתחילה.

י: באיזה אופן סוכה חתוחה פסולה מכח אמה?

א. לכן בפורים קטן.

ב. גם בפורים גדול.

ג. בכל גווני המדובר פסול.

ד. שני החשבות נגמרות.

יא: איזה דבר פסול לסיכוך לכתחילה?

א. ממחובר לקרקע או דבר המקבל טומאה.

ב. גם מחובר שהתלטש אחר גדו אם אין התלטשה נכרית.

ג. מחובר שהתלטש אחר גדו אם לא התלטש נכרית.

יב: האם צריך לאחוז את הלולב והדסים ונענועים יחד או לא?

א. יחד.

ב. אחד אחוז בשמאל ואחד בימין.

ג. אחד אחוז בשמאל ואחד בימין, ונענוע בשמאל.

ד. אחד אחוז בשמאל ואחד בימין, ונענוע בימין.

תמצית

03-6171132 מספרנו
נשמח לשמוע את הערותיכם ושיפורים שתרצו לראות

לעשות

תמצית

שיעור חומש
על פרשת השבוע
משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת עטרת שלמה

גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחוזת קבר וגו' שמענו אדני נשיא ו'. הנה אברהם אבינו ביקש שיתנו לו אחוזת קבר, ואילו בני חת לא נתנו לו, אלא אמרו לו שיקח מעצמו קבר. ונראה לבאר בזה דבאמת אברהם ביקש מבני חת, מחמת היותו גר ותושב, וכמו שאמר להם 'גר ותושב אנוכי עמכם', שבקשתו לקבר הייתה מצד שהוא גר ותושב. אבל בני חת לא נענו לבקשתו מצד שהוא גר ותושב, אלא אמרו לו שהם נותנים לו מחמת שהוא נשיא אלוקים, וכמו שאמרו 'נשיא אלוקים אתה בתוכינו', ונשיא אלוקים היינו מדין מלך, וכמו שאמרו חז"ל הובא ברש"י לעיל על הפסוק 'עמק שוה הוא עמק המלך', עמק שהושוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלוקים וקציו, וזהו שאמרו לו נשיא אלוקים אתה בתוכינו, היינו שהם המליכוהו עליהם, ומחמת זה הם שנותנים לו אחוזת קבר, וזהו טעם אחר מהטעם שביקש אברהם אבינו.

מעתה מבואר היטב דאם הוא מקבל אחוזת קבר, מחמת שהוא גר ותושב כפי שביקש, אז הם צריכים לתת את הקבר, ובנתינתם תליא מילתא, ואמנם הם מחוייבים לתת, אבל מ"מ הנתינה צריכה ליעשות על ידם, אבל אם הוא מקבל אחוזת קבר מטעם שהוא נשיא וקציו עליהם, א"כ הוא מקבל הקבר מכח מלכותו ושלטונו עליהם, ובזה אין צריך שהם יתנו לו, אלא מכח שלטונו ומלכותו הוא נוטל בעצמו.

ולכן כשאברהם אבינו ביקש מחמת שהוא גר ותושב, ביקש שהם יתנו לו, אבל הם ענו לו שהוא יקבל מחמת היותו נשיא וקציו עליהם, וממילא הוא נוטל בעצמו ואין צריך שהם יתנו לו.

ויביאה יצחק האהלה שרה אמו. (כ"ד, ס"ז). כתב רש"י ויביאה האהלה ונעשית דוגמת שרה אמו, כלומר והרי היא שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מע"ש לע"ש וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האוהל ומשמתה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו. וברמב"ן כתב כי מעת שמתה שרה לא נטו אהלה כי אמרו לא תבא אשה אחרת אל אהל הגבירה הנכבדת, וכאשר ראה רבקה הביאה אל האהל ההוא לכבודה ושם לקחה. ומבואר שהיה ענין מיוחד באהל שרה, ורק את רבקה הביא לתוך האהל.

ויש להתבונן למה היה צריך להביא את רבקה דוקא לתוך אהל שרה אמו, ולמה לא נטה אהל חדש לרבקה, ואיזה ענין יש שתהיה דוקא בתוך אהל שרה. ואדרבה, אם מעלת רבקה מועלת שיהיה נר דלוק מע"ש לע"ש ויהיה הענן קשור על האהל והברכה תהא מצויה בעיסה א"כ בודאי שיכול היה לעשות בעבורה אהל חדש, ויהיו שם כל המעלות והענייינים האלו.

ונראה לבאר הענין דהנה בבעל הטורים בפר' ויצא כתב שאהל לאה הוא המשכן שעשה בצלאל שבא משבט יהודה שיצא מלאה, ואהל רחל הוא משכן שילה שבהלק יוסף, וגם נכלל בהם שהם כנגד נוב וגבעון ובית עולמים. ומבואר דהאהלים של האמהות הם בית המקדש.

וברמב"ן ריש חומש שמות כתב וכשבאו אל הר סיני ועשו משכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוק עלי אהלם והם הם המרכבה וכו'. ומבואר בדבריו שהמשכן שבו השראת השכינה הוא במקום אהלי האבות, ורק כשחזרו ישראל למעלת אבותם זכו למשכן ולהשראת השכינה כמו שהיה אצל האבות באהליהם. ומבואר מכל זה דאהלי האבות והאמהות היה מקום של השראת השכינה וכמקום המשכן ובית המקדש.

ובזה יש לבאר דלכן לא נטה אהל חדש לרבקה, כי אדרבה האהל של שרה הוא הוא המקום של השראת השכינה, והוא הוא מקום המקדש, וכל הענין הוא רק שרבקה גם היא תבא למעלת האמהות להיות באהל השכינה, ולכן הביאה דוקא לאהל שרה אמו ולא עשה לה אהל חדש.

ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה. (כ"ה, א'). וכתב רש"י זו הגר. והנה איתא בחז"ל דעפ"י הדיבור לקחה. ויש לומר דהטעם שהוצרך לדיבור מיוחד ללקיחתה, דהרי מתחילה נצטוה לגרש אותה, כפי שנצטוה 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה', וכיון דהוא מצווה לגרשה איך יכול לחזור ולקחתה, ולזה הוצרך לדיבור מיוחד להתיר לו. והנה אע"פ שבאמת הגר החזיקה עצמה בכשרות, וכמו שכתב רש"י שנקראת קטורה ע"ש שנאים מעשיה כקטורת, ובטל טעם הציווי לגרשה, מ"מ הרי איתא בביצה דף ה' דדבר שנאסר במנין, צריך מנין אחר להתירו, גם כשבטל טעם האיסור, ולכן גם אברהם היה צריך לדיבור מיוחד שיתיר לו לחזור ולקחתה.

ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי. (כ"ה, ו'). הנה מבואר דהיה ענין מיוחד לשלח בני הפילגשים בעוד אברהם חי, וצריך ביאור מהו הענין לגרשם דוקא בעודנו חי.

ויש לומר עיקר הדבר ששילח בני הפילגשים מעל יצחק, יש לומר דהוא משום דלא היו כשרים כמבואר במדרש שדרשו על זמרן ויקשן, וכיון שלא היו כשרים ממילא חל עליהם הציווי שנאמר בישמעאל לגרשו מעל יצחק מפני שהיה מצחק.

והנה גירוש ישמעאל היה כדי שלא יירש עם יצחק, כמו שכתוב 'ותאמר לאברהם גרש את האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק', וא"כ גם בשילוח בני הפילגשים שהוא מאותו טעם היה צריך השילוח להיות קודם שהגיע זמן הירושה, ולכן צריך השילוח להיות בעודנו חי, קודם שהגיע זמן הירושה.

יתרון עמלה של תורה - א'

מתוך משא רוממות התורה בהיכל הישיבה הגדולה 'דעת אהרן' ירושלים

כבוד הגאון ראש הישיבה שליט"א. כמה דברים בשבח התורה, לדעת במה דברים אמורים ובמה אנו עוסקים. 'הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל, מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש'. הנביא אומר בשם ה' ש'הכל הבל', מה זה הבל? קדירה המונחת על האש עולים ממנה אדים, זהו הבל, הענין בזה כי נדמה שיש מציאות, אבל אם ניגש וממששים אין שום דבר, כך העולם הזה כולו, על כל מה שיש בו, הכל הבל, אין בו מציאות של ממש, אין בו שום אחיזה, העולם מלא, בונים מגדלים וחורשים וזורעים ומוכרים ופרקמטיא ומתקוממים וממציאים, יש מטוסים ואוניות ומה אין, על הירח טסים, והפסוק אומר הכל הבל, שניגש וממשש ואין שום דבר, כל הבניינים מקצה העולם ועד קצהו, הכל זה הבל, אין שום דבר כולו. מקצה המזרח עד קצה המערב, מדברים על באוויר, אין בזה שום אחיזה של ממש. במדרש מזו, והבל של עליונה אין בו ממש', והיינו מדכתוב השביעית העליונה שהוא מועט ביותר. 'מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש', **אין שום יתרון, כמו שאמרנו קודם, אנשים עובדים, עמלים, מקצה הבוקר עד הערב, מהמזרח עד המערב, מכל קצווי תבל אנשים עובדים, עושים, ממציאים, המצאות אחת יותר מהשנייה. אין שום יתרון, אין שום מעלה בזה שהוא עובד ועמל, אין שום מעלה, אין לו שום חשיבות, לא מגיע לו שום כבוד על זה. אחד בנה מגדל של מאה קומות, או בנה עיר שלמה, היה אפשר לחשוב שעשה איזה דבר, פעל משהו, וראוי על זה לכבוד, אין יתרון, אין לו שום הבדל ממנו ובין אחד שלא עשה. לא יתרון לעצמו ולא יתרון כלפי שמיא, אין שום יתרון למעלה ממה שהוא עושה, הכל הבל, למה? כי הוא עושה הבל, הוא בנה מאה קומות של הבל, של אוויר. ככה זה כל העולם, הפסוק שכולו הבל, חז"ל דורשים תחת השמש אין** העולם כולו תחת השמש, תחת מערכת שום יתרון במה שעושים כל העולם, אבל מן השמש? מה יש למעלה מן השמש? התורה הכי עליון כמבואר בנפש החיים, משם באה

את זה פה לארץ, **מי שעומל בתורה בזה יש יתרון, בעמלו אין יתרון, אבל בעמלו של תורה יש יתרון. יש מי שבנה עיר שלמה גם כן, אין יתרון, אבל בחור שיושב ועמל בתורה בזה יש יתרון. ואם תגידו שמדובר אם הוא למד כל הש"ס?, לא! תוספות אחד שהוא לומד יש בזה יתרון, למה? איך ייתכן? תוספות כזה שאתה עכשיו למדת שיש יותר יתרון מאשר מיליוני מיליוני אנשים עובדים ועושים ופועלים בכל קצווי תבל. למה יש יתרון? העניין הוא זה כי זה הכל הבל, איזה יתרון מגיע, איזה חשיבות מגיעה לאחד שעסק בהבל? אז הוא בנה מאה קומות, לקח אבנים מפה ושם פה, לקח חול מפה והניח שם, לקח כסף מפה ואוגר את זה בבנק, זה משחק באוויר. לא אני אומר את זה, אני לא יכול להגיד את זה, אבל הפסוק אומר את זה, כל מה שהאדם עמל אין שום יתרון בכל אשר יעמול תחת השמש. רק בתורה, ולמה בתורה יש כן יתרון? למה בתוספות אחד של שורה אחת יש יתרון יותר מכל מה שאנשי העולם עמלים?, כי התורה זה דבר השם, זה המציאות האמיתית היחידה שיש. ומה הקדוש ברוך הוא אומר זה יותר יתרון מאשר לבנות מאה קומות, לדעת מה הקדוש ברוך הוא אמר, לדעת דבר השם, אם יהיה לו מידת חסידות או לא יהיה לו, זה בשמי השמיים העליונים, זה המציאות האמיתית היחידה שיש, ומי שעמל בתורה לו יש את היתרון, זה להיות עמל בדבר של ממש, זה הממשות. ולמדנו מזה מהי השקפת התורה כשרואים את העולם, ואיך ההשקפה צריכה להיות?.** וזה המציאות של ישראל, כלל ישראל קיבלו תורה, קיבלו את המציאות האמיתית, הגויים אין להם את זה, על הגויים כתוב בקהלת 'מי יודע רוח הבהמה יורדת למטה לארץ ורוח האדם העולה היא למעלה', 'והרוח תשוב אל האלוקים אשר נתנה'. הגויים שייכים לעולם הזה, הרוח שלהם לא עולה למעלה, אבל רוח של יהודי נשמה של יהודי באה מכיסא הכבוד וצריכה לחזור לשם. **מובן מאליו שבשמי השמיים העליונים כל הבניינים האלה שיש פה, כל המגדלים, כל התעשייה לא תופס שום מקום, שיהיה ברור, בתחיית המתים לא יתעסקו בכל הדברים האלה, זה לא מציאות, אבל התורה זה בכל העולמות, תורה עולה בכל העולמות, לא נאריך עכשיו בזה.** רש"י בקהלת שואל אז למה הקב"ה ברא עולם של הבל?, רש"י בבראשית מיישב זאת, בראשית-בשביל ראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית. אתה שואל למה נברא עולם של הבל? מיד במילה הראשונה כשבאים להגיד סדר הבריאה ומעשה בראשית, מיד אומר למה נברא עולם? בשביל ישראל שיעסקו בתורה. אז תשאלו וכי בשביל ישראל שיעסקו בתורה צריכים את כל העולם ומלואו? צריכים שבמזרח יעמדו גויים שלא יודעים מה זה תורה ומה זה קוב"ה?, כן, כל פעולה שנעשית בעולם נעשתה בשביל ישראל שיעסקו בתורה, יש איזה תועלת מזה, אנחנו לא יודעים כי מי יודע החשבונות, אבל לעת"ל הכל יתגלה שכל פעולה בעולם במשך כל הדורות זה אך ורק בשביל ישראל שיעסקו בתורה, בשביל זה נברא עולם, למשל יש תעשייה של חולצות, זה בשביל שמי שלומד תורה יהיה לו חולצה, יהיה לו כפתורים וכן הלאה, אני לא מתיימר להסביר דרכי ה' הנסתרים, אבל לעתיד הכל יתגלה. **מי שיושב ולומד תורה כל היום, הוא הוא התעשיין הכי גדול, הוא המציאות, הוא מתעסק בדבר היחיד הממשי שיש בבריאה, אם זה שבת, אם זה זבחים, אם זה בבא בתרא, זה העסק האמיתי, מי שלומד תורה ודבוק בדבר ה' זה הכבוד, זה היתרון. ובכן שמענו דברים בחשיבות התורה, להגדיר בדיוק את מציאות התורה והמציאות של כלל ישראל.**

נחל אליהו

ועדים בספר איוב
ממורינו הגאון רבי **אליהו דיסקין** שליט"א

פרשת **חיי שרה** תשפ"ז

פתיחה לספר איוב - צדיק ורע לו רשע וטוב לו

מתי חי איוב ומי כתב את ספר איוב

בגמ' ב"ב (טו.) מובאות מספר דיעות בימי מי חי היה איוב. ויש לציין לדברי הגמ' בסוטה (יא.) שאמרו שם, שלשה היו באותה עצה של הריגת הזכרים במצרים: בלעם, איוב ויתרו. בלעם שיעץ, נהרג. איוב ששתק, נידון ביסורין. יתרו שברח, זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית. אשר מדברי הגמ' הללו נראה בהכרח שימי חיותו של איוב היה בזמן אשר קם מלך חדש על מצרים, והיו יסוריו רק לאחר מכן.

יש מי שסובר שאיוב לא היה ולא נברא ואינו אלא משל בעלמא. ומדברי הפסוק ביחזקאל (פי"ד פס' י"ד) "והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דנאל ואיוב המה בצדקתם ינצלו נפשם וגו'", נראה בעליל שהיה צדיק ששמו איוב. וביארו בזה, שבאמת אין מי שחולק שהיה צדיק ששמו איוב, אלא שיש שסבר שכל אותו המעשה אינו אלא משל ולא התרחש עם איוב עצמו, ורק המשילו כל הענין על צדיק כאיוב ולכן קראוהו איוב. ולפי שיטה זו, אין כל סתירה בין ימי חיותו של איוב ובין זמן כתיבתו.

גם מה שנדמה לעינינו בעוה"ז כרע יתברר לעתיד לבוא כטוב

רוב ענינו של ספר איוב סובב והולך בענין 'צדיק ורע לו רשע וטוב לו'. ובאמת שבכמה מקומות בנביאים ובכתובים מצינו שעסקו בענין הזה.

אחד מן המקומות הוא בפרק 'מזמור שיר ליום השבת' (תהילים צ"ב), היינו ליום שכולו שבת, שזה לעתיד לבוא, כי תכלית הכל הוא לעתיד לבוא שאז יבוא העולם על התיקון השלם, ואז יתגלה סוד היחוד.

עיקרו של ענין, כי ישנם יסורים הבאים לאדם בעבור עונותיו ויש שבאים על גלגולים קודמים, וישנם שהם מסוד היחוד, שרק בעת התיקון השלם אזי יראו את האמת הברורה והזכה, או אז יתברר כי הכל טוב הוא.

וזהו המשך המזמור, 'להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות'. חז"ל אומרים (פסחים ב:) שהעולם הזה דומה ללילה. ועוד הובא שם (נ.) שאמר רבי אחא בר חנינא: לא כהעולם הזה העולם הבא, בעולם הזה על בשורות טובות מברך הטוב והמטיב ועל שמועות רעות ברוך דיין האמת, והעולם הבא כולו הטוב והמטיב. צריך לבאר, מהי החלוקה בין העולם הזה לעולם הבא.

ביאור כל הענין הזה, כעין שאדם ההולך בלילה נדמה לו אדם לעמוד ועמוד לאדם, סלע לאריה ואריה לסלע וכן בהרבה על זה הדרך, אולם לכשיאיר היום, אזי יתבררו כל מחשבותיו כטעות, כתוהו, כהבל ורעות רוח, מחשבות וחזיונות שאין להם אחיזה במציאות כלל. כשהאיר היום אין תירוצים, כשהאיר היום כבר אין קושיות!

הדבר דומה לאדם שנמצא בחדר חשוך, הוא נתקל בחפצים, ממשש דברים, אך יש לו שאלות רבות, מהו הגוש הזה? מהו החפץ ההוא? לפתע נדלק האור בחדר, או אז הוא רואה שהחפץ הקשה היה שולחן, הדבר הרך היה כרית, וכן ע"ז הדרך. הוא לא קיבל תשובות, הוא לא מצא תירוצים, הוא פשוט ראה את האמת! הוא רואה מה קורה ומהו כל חפץ.

כך אנו בעולם הזה חיים בלילה, בחושך, אנו לא יודעים להבין כי כל הנעשה עימנו הוא טוב, אנו מפרשים את זה כצרות, כך זה נדמה בעינינו. לכן בעולם הזה אנו מברכים הטוב והמטיב רק על דברים שהם בשורות טובות, רק על מה שאנו רואים בעינינו את הטוב שבזה, אולם מה שנראה אצלנו כשמועות רעות אנו מברכים ברוך דיין האמת, כי לעינינו זה נראה רע, אך אנו מאמינים שזה טוב, אולם הכל זה אמונה אנו לא יכולים לקרוא לכזה דבר 'טוב', אצלנו זה נראה רע. רק בעולם הבא נראה שהכל היה טוב, גם מה שהיה נדמה כאן בעולם הזה לענינו כרע, הוא טוב, אז נוכל לברך הטוב והמטיב על הכל.

למרות האמונה בטוב אי אפשר לברך הטוב והמטיב

גם אילו יבוא אדם כיום ויאמר, נכון שלעיני זה נראה רע, אך אני מאמין באמונה שלימה שזה טוב, אני משוכנע בזה במאת האחוזים, אין לי צל צילו של ספק שמא הקב"ה עשה עימי רע, ברור שזה טוב - עדיין אסור לו לברך הטוב והמטיב, עדיין הוא יצטרך לברך ברוך דיין האמת. כי סו"ס בעינינו זה נראה רע.

הגמ' אומרת ביומא (סט:) שמשה אמר 'האל הגדול הגיבור והנורא', בא ירמיהו ואמר נכרים מקרקרים בהיכלו - איה נוראותיו? ולכן השמיט ירמיהו את המילה 'נורא'. הגיע דניאל ואמר נכרים משתעבדים בבניו - איה גבורותיו? והשמיט את תיבת 'גיבור'. באו אנשי כנסת הגדולה והשיבו על כך והחזירו עטרה ליושנה. שואלת שם הגמ' איך עקרו את מה שתיקן משה רבינו? עונה הגמ', כיון שידעו בקב"ה שהוא אמיתי לפיכך לא כיזבו בו.

צריך להבין, וכי ירמיהו ודניאל לא האמינו בכך שהקב"ה גדול ונורא? חלילה וחס מלומר כן על אותם גדולי האומה! ודאי שאותם הצדיקים האמינו בזה, אלא שכיון שבעיניהם אין גבורות, אין נוראות, אזי למרות אמונתם האיתנה יהיה זה שקר לומר זאת בפיהם כך, כיון שבהרגשת הלב זה לא גיבור ולא נורא. אין זה סותר את אמונתם בכך, אך חסר בתחושה ובהבנה של זה.

כך גם מי שיבקש בעולם הזה לברך הטוב והמטיב על שמועות רעות, זה שקר! כי בעינינו זה רע, אי אפשר לקרוא לזה טוב, אפשר להאמין שזה טוב, אך לא לקרוא לזה כך. אחר שמאמינים בזה לגמרי אפשר לברך ברוך דיין האמת בשמחה, כמו שאומרת הגמ' בברכות (ס:) שצריך לקבל את הרעות בשמחה. אך לברך על הטוב זה לא נכון.

'לעולם' ו'לדר ודר'

מרן הגרי"ז ביאר את הפסוק בשמות (פ"ג, פס' ט"ו) 'זה שמי לעולם וזה זכרי לדר ודר', שידוע ששם ה' נכתב בלשון 'הויה' ונקרא בלשון 'אדנות', אך לעתיד לבוא יאמרו את השם ככתבו. ביאר הגרי"ז, לעולם - היינו לעולם הבא, לדר ודר - היינו לכל הדורות בעולם הזה. וזו כוונת הפסוק שזהו שמו של הקב"ה לעולם הבא, אך יש את 'זכרו' של הקב"ה, יש את איך אומרים אותו, וזה נעשה בדר ודר, בעולם הזה.

נראה להביא לזה מקור מענינינו. הפסוק המקביל למה שהבאנו לעיל 'להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות', הוא פסוק במזמור לתודה (תהילים ק'), 'כי טוב ה' לעולם חסדו ועד דר ודר אמונתו'. גם כאן ביאור הכתוב שיש את הטוב והחסד שזה בעולם הבא, ויש את 'אמונתו', האמונה שהכל טוב גם כשלא רואים כך, שזה בעולם הזה. והנה נמצא שתיבת 'לעולם' מדברת על העולם הבא, ותיבות 'לדר ודר' עוסקות בעולם הזה.

הטוב מתוך הרע ולא רק כתמורה לרע

לאחי היה בחצר דקל גדול, אך העץ לא הוציא תמרים. כך היה במשך כשלושים שנה. לאחר כשלושים שנה הגיעו זן נמלים שכוסס את הדקל, אחרי שנגמרו החרקים הללו, החל הדקל להצמיח תמרים.

אחי סיפר לי כי לאחר שבירר אצל יודעי דבר, אמרו לו שזו תופעה מוכרת שאחר שהדקל ניזוק ע"י החרקים הוא מתחיל להצמיח תמרים.

אמרתי לו, כעת אני מבין פשט בפסוק 'צדיק כתמר יפרח'. הלא פתחנו במזמור עם מה שנדמה לעינינו כרע שבאמת זה טוב, ואת זה נגיד בבוקר חסדו. כך נראה אצל צדיק שהיה רע לו, כי אדרבה, מתוך הרע עצמו בא הטוב, ממש כאותו דקל אשר רק ע"י שניזוק מאותם החרקים הצמיח תמרים, כך הצדיק כ'תמר' יפרח, דוקא מתוך אותם יסורים, דוקא מתוך אותו צער ומכאוב.

היה מעשה בתקופת הקורונה באשה שנדקבה בנגיף כאשר היה בגופה חיידק טורף, מטבע הדברים אצל אחת שמוגדרת ב'קבוצת סיכון' מדובר בסיבוך רציני. אותה אשה עמדה על שערי מוות, אולם לאחר שקרעו שערי שמים בתפילות ותחינות החלימה אותה אשה. וראה זה פלא, אחרי שהחלימה מהקורונה התברר שהנגיף השמיד את החיידק הטורף.

סיפור זה הינו משל ודוגמא ליסורים הבאים על האדם בעולם הזה, אשר כעתהוא מברך עליהם ברוך דיין האמת. אולם לעתיד לבוא הוא עלול לגלות שהיו בידו חטאים גדולים, אשר הם 'חיידק טורף' לנשמה. והקב"ה בטובו וברוב רחמיו שלח לו יסורים בכדי להשמיד את אותו 'חיידק טורף', וכך זוכה הוא עי"ז להיות זך ונקי בבואו להעולם הבא.

בעולם הבא נזכה לראות כי כל הרע היה לטוב, אך גם כעת אנו מצויים להאמין בזה באמת, אמונתך בלילות, ולברך על שמועות רעות ברוך דיין האמת בשמחה.

כיצד הפך חמור לבית מדרש נודד?

ויהיו חיי שרה... (כ"ג, א)

המתנה הגדולה ביותר לה זוכה האדם, משאב טבע נדיר וייחודי שכולנו זקוקים לו כאוויר לנשימה, היא דווקא אותה מתנה שניתן לאבדה בקלות, ברגע של חוסר תשומת לב או איבוד מיקוד. זו מתנה יקרה, וכגודל יוקרתה - גודל חמקמקותה...

למתנה הזו קוראים 'זמן'. זמן - הוא המסגרת בתוכה כולנו פועלים, מסגרת של שנים, חודשים שבועות וימים, שמחולקים לשעות, דקות, שניות ורגעים. רגע לרגע מצטרף, שניה ועוד שניה חולפת, דקה ועוד דקה עוברת, והנה עברה לה שעה, ועוד שעה, ועוד שעה. ובחלוף 24 מעברים כאלה עבר יום שלם, יום שלא יחזור. כש-365 יום כאלה עוברים חולפת שנה, וכש-120 שנים כאלה עוברים - הכל כבר היסטוריה...

החיים שלנו פועלים בתוך מסגרת זמן, היום שלנו מחולק לפי הזמנים שבו, כל מה שאנו עושים - אנו זקוקים להקדיש לו זמן. זמן הוא אותו מושג שאי אפשר למשש אותו, אבל בלעדיו - שום דבר לא יתקדם. זמן הוא אותו כלי שאין לו ידיות או צורה, אבל בתוכו מוחזק כל מה שאנו מספיקים ולא מספיקים, משיגים או לא משיגים.

למעשה, רוב המאמץ האנושי המושקע בשיפור הבריאות ואיכות החיים, הוא מאמץ להשיג עוד ועוד זמן. אנשים מנסים להתייעל בעבודה - כדי להשיג עוד זמן שיאפשר להם להספיק עוד מטלות. אנשים מחפשים לשפר את בריאותם ולהאריך את חייהם - כדי להשיג עוד זמן. אנשים משנים כל העת את סדרי העדיפויות וההרגלים שלהם, כמובן - כדי להשיג עוד זמן...

ואחרי כל המאמץ הגדול שמושקע בהשגת עוד ועוד זמן, לא פעם נשכחת השאלה האמיתית: רגע, איך לנצל את הזמן בצורה נכונה? עד כמה צריך לנצל כל דקה ורגע? האם באמת אנו חושבים מספיק לפני שאנו מכלים דקה או שניה יקרה? האם כל שעה ויום מחיינו מנוצלים די הצורך, מתוך הבנה עמוקה עד כמה כל יום, שעה ודקה הם גורליים ומשמעותיים לחיינו?

כדי לענות על השאלה הזו, נפתח בדברי המדרש, המספר לנו על הכלי בו השתמש רבי עקיבא כדי לעורר את ציבור שומעי לקחו, שהתנמנמו בעיצומו של השיעור. כדי להעירם ולהאירם באור התורה, נקט רבי עקיבא בשיטה מעניינת, והפתיעם בשאלה מקורית שלא ממין הענין הנלמד:

מה ראתה אסתר המלכה למלוך על 127 מדינות כמסופר בראשית מגילת אסתר? למה אסתר המלכה, צדיקה שכזו, חשוב לציין ולספר שמלכה על 127 מדינות ברחבי הגלובוס? למה המידע הזה חשוב ונחוץ עבורנו? - אלא - גילה רבי עקיבא - תבוא נכדתה של שרה אימנו שחייתה 127 שנים כמסופר בפרשת השבוע, ותמלוך על 127 מדינות!

עד כאן דברי רבי עקיבא, הדרוש הנפלא שנשא בעיצומו של שיעור, כדי להעיר את קהל מאזיניו. וכל מתבונן שואל את עצמו: ניחא, דרוש יפה הוא זה, אבל מה המסר שלו? מה הוא בא להביע? וכיצד בעזרתו יתעורר הציבור?!

סיום הש"ס בחמש דקות!

היה זה בהיכלה של ישיבה, המשמש גם כחדר שיעורים. מדי יום, בין תום סדר הלימוד המשותף לכל בני הישיבה ועד לתחילתו של השיעור נערכת הפסקה קצרה, עד שהתלמידים מסתדרים במקומותיהם מחדש. אחד מתלמידי הישיבה חמל על הדקות האובדות בהפסקה הקטנה הזו, והחזיק בכיסו ספר משניות קטן, מתוכו למד מדי יום בהפוגה זעירה זו...

לחבריו זה לא היה נראה משמעותי, איש לא ייחס לכך חשיבות גדולה מדי. הן ההפסקה כה קצרה, מה כבר אפשר להספיק בה? אלא שבסוף השנה, למרבה הפלא, התברר שאותו תלמיד סיים ששה סדרי משנה! הוא סיים לימוד ש"ס משניות, בהפסקות הקטנות שבין סדר הלימוד לשיעור!

סיפור נפלא זה, אותו שמעתי מרבו של התלמיד, מוכיח עד כמה חמש דקות הן גוריליות, השפעתן עצומה. הנה כי כן, הבחור הזה שאיש לא ייחס חשיבות לספר המשניות הקטן שבכיסו - זכה לערוך סיום על ש"ס משניות, בחמש דקות!

אכן כן! כולנו, בני תורה כעמלי כפיים, לכולנו יש חמישיות דקות כאלה, מפוזרות ומבוזבזות לאורך היום. הבה ננצל אותן, הבה נקנה בהן קנייני נצח, הבה נהפוך אותן למנוף רוחני עוצמתי, נרוויח רכוש גדול בחמש דקות!

הרה"ק בעל ה'חידושי הרי"ם' זי"ע חושף רובד נשגב בדברים. רבי עקיבא ביקש משומעי לקחו לערוך חשבון פשוט: אסתר המלכה מלכה על 127 מדינות - כמניין שנותיה של שרה אימנו. כלומר: זכויות של כל שנה משנות שרה העניקו לה מדינה. הווי אומר, זכויות של כל חודש העניקו לה מחוז, זכויות של כל יום העניקו לה עיר, כל שעה העניקה לה שכונה, כל דקה העניקה לה רחוב!

לא יאומן! - הכריז רבי עקיבא, דקת חיים של שרה אימנו, העניקה לנכדתה רחוב שלם! עשרות בתים, חנויות, אנשים, פעילות סואנת. בכל דקת חיים של סבתה שרה אימנו קנתה אסתר המלכה רחוב, כל דקה הפכה למשמעותית במלוכתה של הנכדה אסתר. כל דקה הפכה לגורלית וקיומית!

נו, ועכשיו - טען רבי עקיבא למאזיניו המתנמנמים, לאחר שראיתם מה ערכה של דקה, איך תוכלו לישון? איך תאפשרו לנמנום לאבד לכם דקת חיים? הלא ראיתם מה המשמעות של כל דקה, הבנתם מה ההשלכה הגורלית של כל רגע מהחיים, איך תוכלו להירדם? איך תערב עליכם שנתכם? הרי כל דקה יקרה מפז, בעלת השפעה מכרעת!

זהו הגילוי של רבי עקיבא, גילוי שמחדד את המבט על השעון. מתברר שכל רגע מהחיים הוא יהלום, כל דקה היא מרגלית, כל שניה היא רבת השפעה. אם כל רגע הוא כה יקר, איך אפשר לאבדו? איך אפשר להשליך אותו? איך אפשר לבזבז אותו? וכי אדם שיש לו אלפי מרגליות - יזרוק אחת מהן לאשפה? אדם בעל רבבות שטרות כסף, נראה אותו שורף אחד מהם?!

זמן הוא הרבה יותר יקר, הרבה יותר! כל דקה מקנה נכסי נצח, כל רגע הוא משמעותי לחיים, לדורות, בכל שעה ניתן לרכוש עולם ומלואו!, הן הזמן אותו קצבו עבורנו מן השמים הוא מוגבל, מדוד ומחושב, כל דקה היא חלק ממסכת חיים ומתפקיד אותו יועדנו למלא. הבה ננצל את הזמן בדייקנות ובקפדנות, נכיר בערכו של רגע ולא נאבד אף דקה, נשקול את תכנון סדר היום שלנו בפלס מדוייק - כי כל רגע שחולף לעולם לא יחזור, וכל דקה שחולפת יכולה להשפיע לדורות!

הבה נמלא את הזמן שלנו בתוכן איכותי ייחודי. נראה איך נוכל לנצל גם את זמן ההמתנה בתורים, גם את השעות שאנו בדרכים, גם את הדקות הספורות שבין לבין, גם את הזמן החומק לנו בין האצבעות. עוד שיעור תורני טלפוני, עוד הספק של משנה או הלכה אחת, עוד מאמר חז"ל או חיזוק ביראת שמים, עוד מעשה חסד על הדרך או מילה טובה למישהו שאנו עוברים על ידו. כך מנצלים את הזמן, כך מרוממים כל רגע להשפעה מכרעת לטובתנו לדורי דורות!

ריצה משתלמת במיוחד!

מחנה העבודה שבירכתי קאזאן, אז - חלק מהאימפריה הסובייטית הגדולה, היה אחד המקומות שפחות נעים לשהות בו, וזאת בלשון המעטה. התנאים היו תת תנאים, הקור המקפיא ותנאי העניות הקשים הפכו את החיים לבלתי נסבלים. הגאון הצדיק רבי יצחק זילבר זצ"ל נשלח למחנה העבודה לשנתיים מאסר,

לעילוי נשמת
ר' **שלמה פרץ** ז"ל ב"ר **מאיר הלוי גולדשמיט** (אריאלי)
ת.נ.צ.ב.ה.

מצוה לפרסם! סגולה בדוקה לעורר רצון לקדושה, לסבול לעילוי נשמת
הרה"ח הקדוש רבי **פתחיה סעליישער** בן הר"ר **יוסף יונה** הי"ד **רוזנברג**
מזקני חסידי בעלזא, נעקה"ש בשנות הזעם - י"ג בסיון תש"ד

בהן נזקק למסירות נפש של ממש כדי לשמר את הגחלת היהודית הפועמת בקרבו.

באחד מימי מאסרו, נגזר עליו לשמש במשך תקופה כשואב המים לאסירי המחנה. כדי להבין את מהות העבודה יש לפרט, שבתאי המגורים במחנה העבודה הרוסי לא היו ברזים או מים זורמים, וכל המים ששימשו את האסירים לשתיה, לרחיצה וכל שימוש אחר - היו מים שנשאבו מנהר קאזאנקה הסמוך למחנה העבודה. מפקדי המחנה הטילו על רבי יצחק את התפקיד הקשה, ללכת לנהר הלוך ושוב, לחצוב בידיו את הקרח שקפא עליו, ולשאוב דליי מים - אותם נשא אל המחנה.

כדי לספק את התצרוכת הדרושה למחנה, נאלץ רבי יצחק לעבוד בפרך כל יום, מבוקר ועד ליל. מדי יום, בשעה 5 וחצי בבוקר התייצב למלאכה, הרכיב על כתפיו את המוט ועליו שני דליי המים, ויצא אל הנהר. שבר את הקרח, שאב מים חיים, ושב למחנה - נושא על כתפיו את המטען הכבד.

כך הלך רבי יצחק, הלוך ושוב, כל יום, כל היום. מ-5:30 בבוקר ועד 7:30 בערב, בלי להתיישב או לנוח ולו לרגע אחד. אסירי המחנה זקוקים למים, המפקדים מפקחים שהוא לא מתרשל בתפקידו, ועליו לעמוד ביעדים ולשאוב את מלוא כמות המים הדרושה.

למעשה, רבי יצחק היה מרוצה מהעבודה שנגזרה עליו, למרות הקושי הרב והמאמץ הפיזי הכבד. בעבודה הזו, לא נאלץ לבלות את יומו עם האסירים הערלים שמסביב, ומה עוד - שבימי ששי יכול היה להסתייע באסירים נוספים, שסייעו לו לשאוב די מים כדי שיוכל לשבות ביום השבת. מה כבר יכול יהודי לבקש יותר מזה? האם בתנאי מחנה העבודה יכולה להיות עבודה טובה מזו?

אלא שקושי אחד ומרכזי ניצב בפניו, הטריד את מחשבתו. הלא חיוב לימוד תורה מוטל על כל יהודי, עשיר כעני, מבוגר כצעיר, איש משוחרר כאסיר במחנה העבודה. 'ואני, אינני זוכה ללמוד תורה, אין לי דקה אחת של פנאי בעבודה הזו! כל היום אני מתרוצץ הלוך ושוב אל הנהר וממנו, מתי אספיק משהו לעבודת השם, מעשה חסד, ניצול הזמן לנכסים נצחיים?!' - הרהר בעצב...

אך לא איש כרבי יצחק, יתן לעצב להכריע. הוא חישב ובדק היטב, וגילה כי הדרך מן הנהר, כשהוא נושא את הדליים הכבדים, אורכה כשעה הליכה. 'אם ארוץ כל הדרך, סביר שהדרך תתקצר מעט, ואז אוכל למצוא כמה דקות לפני היציאה לסיבוב הבא!' - חשב, ובדק...

כבר באותו היום, החל רבי יצחק לרוץ. ואין הכוונה לריצה קצרה או קלילה, אלא לריצה רצופה, במשך 45 דקות, כאשר דליי מים כבדים על כתפיו! נקל לשער כי המאמץ היה אדיר, הוא נדרש למצות עד כלות את כוחותיו הפיזיים החלושים, אך הוא המשיך לרוץ כל הדרך מן הנהר לכיוון הצריף, 45 דקות רצופות, כשכובד המים מוטל עליו!

כשהגיע למחנה, פרש לצריף לרבע שעה, ושם, מאחורי הוילון, הוציא את המשניות שהחביא מבעוד מועד, והגה בהן בשקיקה. לא סדר לימוד ארוך, לא בבית מדרש ממוזג, לא מתוך תנאים הטובים ביותר, אלא מוסתר מאחורי וילון, באפיסת כוחות לאחר ריצה מתישה, הצליח 'לחטוף' רבע שעה הגונה של לימוד תורה!

כשסיים את רבע שעת הלימוד, שב למשמרת העבודה וחזר לכיוון הנהר. שוב הוא מעמיס מים, ושוב הוא רץ. המאמץ גדול, הקושי עצום, אך ניניו בוערות בלהט - שוב 'יצליח' 'לגנוב' רבע שעה של לימוד תורה...

וכך עשה רבי יצחק, שוב ושוב ושוב. 14 שעות ביום עמל בפרך, ובכל דרך - רץ במהירות כדי להספיק את רבע השעה 'שלו', היקרה לו מפז, אותה יוכל לנצל לצמיחתו הרוחנית כפי שאיוותה נפשו. הוא הוצרך לשם כך לרוץ ולהתאמץ, להסתתר ולהתחבא, לוותר על דקות מנוחה יקרות ולהקריב את האפשרות לפושט קמעא - אך הוא זכה להשיג רבע שעה של לימוד תורה, רבע שעה יקרה מפז!

את סיפורו זה כתב לימים בספרו 'להישאר יהודי', בהדגישו את האושר הרב שהיה מנת חלקו, לנוכח ה'מציאה' היקרה - רבע שעה של לימוד תורה, נגד כל הסיכויים. 'היו ימים שהצלחתי לצבור שלוש שעות תמימות!' - סיפר באושר אין קץ לתלמידיו, 'הצלחתי מאותם רבעי שעה ללמוד בעל פה מסכתות שלימות, אותן אני זוכר עד היום!'

סיפור זה הוא כתמרור זוהר, לכל יהודי באשר הוא. אם אנו 'לא מוצאים זמן', אם אנו חשים שעומס המטלות אינו מאפשר, אם אנו מרגישים שעיתותינו אינן בידינו, הבה נראה לנגד עינינו את דמותו של רבי יצחק בוחר לרוץ - ריצה קשה ומאומצת, כדי לחטוף רבע שעה, כדי למצוא עוד כמה דקות יקרות, דווקא בתת התנאים שהיו מנת חלקו.

ואנו, שמצבנו טוב בהרבה בכל המובנים, הבה נחשוב איך נוכל להרוויח עוד כמה דקות, איך נוכל לחשב את יומנו באופן כזה שייצברו לנו מפה ומשם רבעי שעה או אפילו כמה דקות, אותם ננצל היטב. בעולם של ימינו זה כל כך קל, ספרי הקיצורים מצויים, ובתקופה האחרונה זכינו לתקנת גדולי ישראל שליט"א ללימוד שתי משניות ביום ב'משנה מאירה', המאפשר לימוד קצר, מבואר ומוסבר, שקל להשתמש בו לנצל את ה'כמה דקות' שלנו.

בחשיבה נכונה, בתכנון נבון, כולנו יכולים למצוא את הדקות הללו. אם להוסיף סדר לימוד, אם להוסיף מעשה חסד, אם להקדיש חמש דקות לשיחה עם אדם גלמוד. חמש דקות מנוצלות - הופכות כל רגע מבוזבז לרגע פז, מקנות קנייני נצח!

2 לירות קריטיות!

היה זה לפני כמה שנים, כשארכיוני 'הסוכנות היהודית' נפתחו לעיון הציבור, סקרנים והיסטוריונים קיבלו גישה למסמכים מרתקים, ששפכו אור על השנים הראשונות של היישוב היהודי המתחדש בארץ ישראל. בין היתר, נמצא באחד הארכיונים מסמך מהוה למחצה, מכתב שהדיו בו נרשם דהה זה מכבר, הטומן בחובו סיפור מפליא...

על המכתב חתום הגאון רבי שלמה זלמן גרוסמן זצ"ל, איש צפת נודע, שכיהן באותה עת בתפקיד ממונה הכשרות בגליל וסביבותיו. מתוקף תפקידו, נדרש לא פעם לדון ולקבל הכרעות בשאלות הלכתיות סבוכות, ולשם כך היה שוכר חמור חסון, ויוצא עמו לטבריה - למעונו של הגה"צ רבי משה קליערס זצ"ל שכיהן אז כרבה של טבריה, כדי לקבל תשובה הלכתית סדורה בשאלות ההלכתיות שעל הפרק.

במכתב, הוא מתאר בעיה עמה הוא מתמודד, ומבקש את עזרת הסוכנות היהודית להמציא לו הלוואה בסך שתי לירות, שתסייע לו לפתור את הבעיה. ומהי אותה בעיה סבוכה לשמה פנה הרב גרוסמן במכתב מיוחד? מהו אותו צורך מהותי בשלו מבקש הרב גרוסמן הלוואה לא שגרתית?

ובכן, מנהגו של הרב גרוסמן היה, שלא לכלות לריק את הזמן בו הוא שוהה בדרך, יושב על החמור באפס מעש. הן אמת כי טלטולי הדרך אינם פשוטים, הישיבה על אוכף חמור אינה נוחה במיוחד, הגשם חובט בחורף והשמש מכה בקיץ. ובכל זאת - היעלה על הדעת להעביר את זמן הרכיבה בחוסר מעש? האם הוא יכול להרשות לעצמו לבזבז את זמן הנסיעה ללא תועלת?

לפיכך, נהג הרב גרוסמן ליטול עמו ספר, וביושבו על החמור - ישב והגה בתורה! לא בבית המדרש ההומה מאדם, ולא כשחברותא לצידו - אלא חמור בלבד... ובכל זאת, הוא לא יכול לתת לשעות כה ארוכות לחלוף בלא כלום, ולפיכך הוא מנצל כל רגע ורגע מהנסיעה ללימוד תורה: ידו האחת אוחזת במושכות החמור כדי להובילו נכוחה בדרך, וידו השניה מחזיקה בגמרא גדולה, מתוכה לומד הוא בהתמדה ובמתיקות...

עתה, נתקל הרב בבעיה. הוא כבר לא צעיר, כוחותיו כבר לא עומדים לו. הוא מתקשה להמשיך לרכב על החמור כשרק יד אחת אוחזת במושכות, ואילו היד השניה מחזיקה את הגמרא. אולם חולשתו אינה תירוץ להפסיק את הלימוד בדרך, שהרי לא ניתן להעביר את הזמן בלי לנצלו היטב!

לפיכך - הוא מעלה בדעתו רעיון גאוני, ופונה לנגר בבקשה שיבנה לו סטנדר מותאם לצווארו של חמור. כך יוכל להרכיב את הסטנדר על החמור קודם היציאה לדרך, להניח עליו את הגמרא וללמוד בניחותא, כששתי ידיו אוחזות במושכות...

אלא שהנגר אינו עובד בחינם, הוא דורש בשכרו שתי לירות. שתי לירות היו הון תועפות עבור יהודי כמו הרב גרוסמן באותן שנים קשות, אך גם הקושי הכספי לא מכריע את רצונו לנצל את הזמן היטב...

בגלל זה, רק בשל כך, חש הרב גרוסמן כי זה הזמן לפנות לרשויות בבקשת הלוואה בת שתי לירות, עד שירווח מצבו הכלכלי! לא לצרכיו האישיים, לא לצורך כלכלת ביתו המתקיים בדוחק, לא כדי להיטיב את תנאי חייו, אלא כדי לסייע לו לנצל את הזמן, לנצל כל רגע מהדרך!

אין לדעת אם הסוכנות נענתה לבקשתו ורווח לו אם לאו, אבל מה שברור - שאנו הרווחנו מסיפורו זה, המופיע בספר 'גדול בישראל' - תולדות אחיינו הגאון רבי ישראל גרוסמן זצ"ל, מסר לחיים:

יכול אדם לחשוב שהוא עסוק מאוד, מאוד מאוד אפילו. הנה, עכשיו הוא בדרך, בטלטולים, בטח אינו יכול להתרכז די הצורך... הנה, עכשיו הוא בתור לבנק או לקופת החולים, זה לא הזמן לעסוק בסוגיא קשה ומורכבת... הנה, עכשיו הוא בעבודה או ממתין לחברותא בכולל, מה כבר אפשר להספיק עכשיו?

אבל הגילוי הזה מטלטל ומהדהד: אם הזמן יקר וחשוב, אם מעריכים כל דקה, אם מבינים את משמעותו של כל רגע, מוצאים את הדרך ואת הנוסחה לנצל כל רגע. כן, גם רגע של המתנה, גם רגע של דרך, גם רגע שנראה שאין איך לנצלו. במעט התבוננות וחשיבה, ניתן להפוך כל רגע אבוד לרגע מרומם, ניתן לנצל כל דקה לקנות קנייני נצח!

אם אנו בדרכים - אין צורך בסטנדר, די בשיעור תורני מוקלט או טלפוני, שינעים וינאם ברקע. כדאי גם להחזיק בכיס חוברת משנה או הלכה, לבטח יימצאו במשך היום חמש דקות של המתנה כאן או שם, ונוכל לנצל אותן. כל רגע הוא יקר, כל שניה היא חשובה, הבה ננצל את מתנת הזמן היטב ונזכה לקנות אוצרות נצח ברגעים ספורים!

משיעוריו של מגיד השיעור הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א
לשמיעת השיעורים בדף היומי ובנושאים נוספים חייגו: 073-2951342 | לקבלת העלון במייל: 6778160@gmail.com
לתרומות והנצחות (גם בכ. אשראי) למען הפצת העלון חייגו: 053-316-1613 | ניתן לתרום גם בעמדות נדרים פלוס

יעלת חן

חיי-שרה תשפ"ז

דברי חיזוק מהגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א אב"ד חיפה

ע"י אמונה ובטחון בה' זוכים לשמחה ולרוה"ק

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה וגו' שני חיי שרה" (כ"ג א).
ופרש"י, שני חיי שרה כולן שוין לטובה עכ"ל.

-א- כתב בהעמק דבר וז"ל, 'שני חיי שרה' מיותר, ואין כן בכל מקום זה הלשון. והנה כבר פירשנו 'חיים' בלשון הקודש בשתי משמעות, אחת, חיים ולא מוות, ב' שמח ועלז ולא עצבון וכו'. ויש להתבונן במה שאמרו שאברהם היה טפל לשרה בנביאות (רש"י כ"א יב) 'כל אשר תאמר לך שרה שמע בקולה', למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות. ואין זה אלא תימא, האדם הגדול אשר דיבר עמו ה' כמה פעמים, יהיה טפל לשרה שלא דיבר עמה ה' כי אם דיבור אחד 'לא כי צחקת', ומפרשים ברבה (מ"ח כ') שהוא דבר ה'. אלא הכוונה הוא שהיה טפל ברוח הקודש, שהרי שני דברים הם, רוח הקודש הוא מה שאדם מתבודד ומשרה עליו רוח הקודש ויודע מה שרואה, אמנם לא דיבר עמו ה', ונבואה הוא בחינה גדולה ורבה מזה, ודוד המלך ע"ה זכה לשניהם, ואמר 'רוח ה' דבר בי ומילתו על לשוני', היינו רוח ה' הוא רוח הקודש המופיע על דבר עצמו, וגם מילתו על לשוני שהוא נבואה ממש, ואברהם היה גדול בנבואה משרה, אבל ברוח הקודש היתה שרה מצוינת יותר מאברהם אבינו, הסיבה לזה הוא משני טעמים, א', שאברהם בצדקו היה מנהיג העולם ומדריכם לעבודת ה' וכמו שכתוב לפנינו 'נשיא אלקים' ויבואר לפנינו, (ע"ש מה שפירש וז"ל, נשיא אלקים, יש שני מיני גדולה והנהגה, א' מנהיג המדינה בחכמה ונקרא נשיא, ב' מנהיג אנשי העולם בענייני אלקות וכו' ויקרא איש אלקים, ואברהם אבינו ע"ה היה מצוין בשני דברים וכו'), ומי שעסקו עם המון אינו יכול להתבודד כל כך, מה שאין כן שרה היתה יושבת באהלה בקדושה וטהרה, שנית דאין רוח הקודש חל אלא מתוך שמחה של מצוה, ושרה זה צדקתה שהיתה באמונתה בבטחון חזק מאד נעלה כמו שמבואר ברבה, שאמרה שרה לאברהם אבינו אתה בהבטחה ואני באמונה, ומי שבא מכח ההבטחה ידוע מאמרם ז"ל, אין הבטחה לצדיקים בעוה"ז שמא יגרום החטא, משא"כ שרה שהיתה חזקה באמונתה בלי שום הבטחה, ע"כ לא נתעצבה בכל ימי חייה והיתה שקועה ברוה"ק. וזהו דיבר הכתוב שני חיי שרה, דשנים שלה כולם היו בחיי שמחה ונפש המעלה ונשגב בחיי רוחני וכו', כך אמר הכתוב דשני חייה היו שני פעמים משום שהיו חיים עליזים וסמוכים בה' מבטחה וכו' עכ"ל ע"ש.

והנה בדבריו מבואר מה שפרש"י שני חיי שרה כולן שוים לטובה, דהנה לכאורה היה לשרה הרבה צער בחייה, שלא היה לה בנים הרבה שנים, ונלקחה לפרעה ולאבימלך וכל השנים הלכה בגלות עם אברהם אבינו ע"ה, אולם לפ"ד העמק דבר שהיא היתה חזקה מאד באמנה ובטחון בה' וכל חייה היו חיים עליזים ולא התעצבה בכל ימי חייה והיתה שקועה ברוח הקודש מבואר דברי רש"י כולן שוים לטובה. והנה כשנולד יצחק כתוב 'ותאמר שרה צחק עשה לי אלקים כל השומע יצחק לי' (כ"א ו') ופרש"י וז"ל, 'יצחק לי, ישמח עלי', ומדרש אגדה הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפילות נענו עמה, ורב שחוק היה בעולם עכ"ל. ואין לנו מושג איזה שמחה גדולה היתה לשרה אמנו, ורש"י פירש כולן שוים לטובה, היינו שכל החיים היו שוים לטובה אותו דבר, שגם כשלא היו לה בנים הרבה שנים וגם כשנלקחה לבית פרעה ואבימלך היו כולן שוים לטובה, שגם כשהיה לה צרות היו חייה שמחים ועליזים וסמוכים בה', ושקועה ברוה"ק.

ומזה יש לנו ללמוד כל אחד לפי דרגתו שגם כשיש לו צרות ועגמת נפש יהיה בוטח בישועת ה', ויהיה שמח ועליז ושקוע בבטחון, ובכח הבטחון יזכה שיהפך הכל לטובה ולשמחה, וכמו שכתוב (בתהלים קמ"ה) 'עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו', ומבואר בסה"ק שע"י הבטחון בה', זה הכלי לקבל בתוכו השפע ואתה נותן להם את אכלם בעתו.

-ב- מיום שחרב ביהמ"ק ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים, החכמים משיגים נבואה ורוח הקודש ע"י עבודתם

בגמ' בבבא בתרא דף י"ב ע"א, אמר רבי אבדימי דמן חיפה, מים שחרב בית המקדש ניטלה הנבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים, ומקשינן אטו חכם לאו נביא הוא, ופרש"י וז"ל, וכי אין חכם ראוי להיות נביא דקאמר מר ניטלה מן הנביאים וניתנה לחכמים מכלל דמעיקרא לא היתה נבואה לחכמים. ומשנינן, הכי קאמר אע"פ שניטלה מן הנביאים, מן החכמים לא ניטלה, ופרש"י וז"ל, הכי קאמר אע"פ שניטלה מן הנביאים שאינם חכמים מן החכמים לא ניטלה עכ"ל. אמר אמימר וחכם עדיף מנביא שנא' 'ונביא לבב חכמה' מי נתלה במי, הוי אומר קטן נתלה בגדול, ופרש"י וז"ל, ונביאים יש להם לבב חכמה עכ"ל. **וצ"ב** למה אחר החורבן ביהמ"ק ניטלה הנבואה מן הנביאים, ומן החכמים לא ניטלה?

וע"פ דברי העמק דבר נראה ליישב דיש שני סוגי נבואה ורוח הקודש, יש סוג נבואה שהשי"ת מדבר עם האדם, ויש סוג נבואה שהוא מה שהאדם מתבודד ומשרה עליו רוח הקודש באמונה ובטחון, ולפ"ז אפשר לבאר את המימרא של רבי אבדימי דמן חיפה, דיש שני סוגי נבואה יש נבואה של הנביאים שהשי"ת מדבר עמם, ויש נבואה של החכמים שהם מתבודדים באמונה ובטחון בהשי"ת ועי"ז משיגים רוה"ק, ומיום שחרב ביהמ"ק ניטלה נבואה מן הנביאים שלא זוכים שהשי"ת מדבר עמם ממש, אולם לא ניטלה מן החכמים, שע"י שהם מתבודדים באמונה ובטחון בהשי"ת הם זוכים לרוח הקודש שנקרא גם נבואה.

וזה לימוד בשבילנו שגם כל אחד לפי דרגתו ע"י שמתבודד ומתחזק באמונה ובטחון בהשי"ת יכול לזכות לרוח הקודש ולשמחה שגם זה נקרא דרגת נבואה, והגמרא אומרת אמר אמימר וחכם עדיף מנביא, שנאמר ונביא לבב חכמה, כי חכם שעובד על ידי אמונה ובטחון להשיג רוה"ק זה עדיף, כיון שהוא עובד ומתייגע על זה.

-ג- על ידי חכמה תורה אפשר להשיג נבואה

עוד נראה לפרש המימרא של רב אבדימי בדרך אחרת. דהנה הלשון נביא מבואר בסה"ק דזה לשון תפילה, כמו שכתוב בורא ניב שפתים, וכמו שאמרו חז"ל בברכות דף ל"ד ע"ב, תנן אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים, ואומר זה חי וזה מת, אמרו לו מנין אתה יודע, אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל וכו'. ובגמרא, מנא הני מילי, אמר רבי יהושע בן לוי דאמר קרא 'בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו', ופרש"י וז"ל, כשהניב בריא באדם אז מובטח על השלום. עכ"ל. ורואים מהגמרא שהגמרא לומדת על שגורה תפילתי בפי מהפסוק בורא ניב שפתים, והיינו לשון נביא, ומיום שחרב בית המקדש נעלו שערי תפילה, כמו שמבואר בגמרא בגיטין (נ"ו ע"ב), וכן אמרו חז"ל בברכות (ל"ב ע"ב) מיום שחרב בית המקדש חומה של ברזל, מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. ולפ"ז אפשר לבאר שרב אבדימי דמן חיפה אומר שמיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים, דהיינו שניטלה הנבואה על ידי תפילה, שאי אפשר להשיג בתפילה את הנבואה, ונתנה לחכמים שעל ידי תורה אפשר להשיג נבואה כמו שאמרו חז"ל בברכות (דף ח ע"א) מיום שחרב בית המקדש אין לו לקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, שע"י חכמה היינו תורה אפשר להשיג נבואה.

-ד- בדעת זקנים מבעלי התוספות כתב וז"ל, חיי שרה, פירש רש"י כולן שוים לטובה, ואע"ג דגבי ישמעאל כתיב, ואלה שני חיי ישמעאל, איכא למימר שעשה תשובה, כדפירש רש"י גבי ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו, וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, (יבמות כ"ב.) וכל השנים שהיו קודם לכן, כל הרע שעשה לא נחשב לכלום, והיה כמי שעשה תשובה כל ימיו וכו' עכ"ל. ורואים מכאן חידוש דלאו דוקא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, דהרי ישמעאל לא היה גר, אלא גם בעל תשובה כקטן שנולד דמי, וכן שנחשב כאלו כל ימיו בתשובה, ושייך לומר שני חיי ישמעאל, שכולם שוים בתשובה, וזה חיזוק גדול לאדם שלא יתיאש לעשות תשובה, ונחשב כאלו כל ימיו בתשובה.

באיזה קנין קנה אברהם אבינו את מערת המכפלה

"ויתן לי את מערת המכפלה וגו' בכסף מלא יתננה לי בתוככם לאחוזת קבר"

-א- כתב האור החיים הקד' וז"ל: 'ויתן לי' דקדק לומר לשון מתנה, הגם שנוטל ממנו דמיה, כאומרו בכסף מלא, גם דקדק לומר בתוככם, הנה נתחכם אברהם לקנות המערה בסדר שאין אחריו ערעור, ולהיות שרבותינו, ז"ל אמרו (זוהר) שעפרון מימיו לא ראה במערה זולת החושך והבהלה, ואם כן יכול הוא לבוא בטענה כשידע שהמערה יקרת הערך, ואפילו לעולם חוזר הוא, ואין זכות המערה מתקיים ביד אברהם לעולם, והגם שאין אונאה לקרקעות (ב"מ נו.), חש אברהם לסברת הירושלמי שכתבו בתוספות (קידושין מב: ד"ה ה"ג) שיש להם אונאה בחצי דמיהם, ודוקא אונאת שתות אין להם וכו', לזה נתחכם לתקן כל זה ואמר לשון מתנה ומכר, הכוונה בזה שיעשה אופן שיש בו שניהם, **והוא החליפין**, שיש בו מכר ויש בו מתנה, שיכול להחליף מחט בגמל, ואין בהם אונאה בשום אופן, ודין חליפין ישנו בקרקע ובמטלטלים וכו' ומעתה לא נשאר מקום לעפרון לבוא בטענה וכו', גם נתגלה כי לא היה עליה שעבוד שהיה הדבר באזני כל באי שער עירו וכו'. עכ"ל.

מבואר באורה"ח הקדוש שאע"פ ששילם בכסף מלא, הזכיר לשון מתנה כיון שבמכירה יש אונאה גם בקרקעות למעלה מכדי דמיהם לדעת

הירושלמי שכתבו התוספות, לכן הזכיר לשון מתנה שאין בזה אונאה, ועשה קנין חליפין שיש בזה מכר ומתנה.

-ב- והנה בזוהר הקד' הקשה את הקושיה הזאת וז"ל [תרגום]: ויתן לי את מערת המכפלה וגו', אמר רבי אלעזר כאשר נכנס אברהם למערה איך נכנס שמה, לפי שכאשר רץ אחר אותו העגל שכתוב ואל הבקר רץ אברהם וגו', ואותו בן בקר ברח עד המערה ההיא, ונכנס אחריו וראה מה שראה, ועוד לפי שהיה מתפלל כל יום ויום, והיה יוצא עד אותה השדה שהיה מעלה ריח עליון, וראה אור שהיה יוצא מתוך המערה והתפלל שם, ושם דבר עמו הקב"ה, ולפיכך בקש המערה כי רצונו היה במקום ההוא תמיד, וכו'. בוא וראה אם עפרון היה רואה במערה מה שהיה אברהם רואה בה, לא היה מוכרה לעולם, אלא ודאי לא ראה בה כלום, שהרי אין כל דבר נתגלה אלא לבעליו, ולפיכך לא נתגלה לעפרון כלום ולא ראה בה אלא חושך, ועל כן מכר אותה, ומה שלא תבע אברהם בתחילה שימכור אותה במכר, שהרי אברהם לא אמר אלא ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו, וגו', בכסף מלא יתננה לי, וגו', ועפרון אמר השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה, וגו', זה לפי שהכל היה נמאס על עפרון מפני שלא ידע מה היא וכו'. עכלה"ק.

דהזוה"ק שואל למה אברהם אמר ויתן לי ולא אמר וימכור לי הרי הוא אמר בכסף מלא יתננה ליי וכן למה עפרון אמר השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה ולא אמר מכרתי לך? ותירץ שלאברהם נתגלה האור של המערה, ואולם לעפרון לא ראה בה אלא חושך והמערה נמאסה עליו.

והנה בשו"ע חו"מ (סי' רכ"ז, כ"ט) כתב וז"ל: אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות אפילו מכר שוה אלף בדינר או שוה דינר באלף אין להם אונאה. וכתב הרמ"א וז"ל: וי"א דדוקא עד פלגא, אבל יותר מפלגא כגון שמכר לו אחד יותר משנים הוי אונאה.

ונראה שזה מדובר באונאה במחיר, אבל אם אומר לו שמוכר לו מערה שיש בה חושך, ולבסוף מתברר שהיא מערה שיש בה אור, הוי כמו שטעה במידה ובמשקל ובמניין שאמרינן בקידושין (מב,ב) דאמר רבה דאפילו בקרקעות כל דבר שבמדה ושבמניין ושבמשקל אפילו פחות מכדי אונאה חוזר, וכן פסק בשו"ע חו"מ (רלב, א) וז"ל: המוכר לחבירו במדה במשקל או במנין וטעה בכל שהוא חוזר לעולם, שאין אונאה אלא בדמים אבל בחשבון חוזר וכו' עכ"ל. וגם אם אומר לו שמוכר לו מערה חשוכה ולבסוף מתברר שהיא מערה מוארת, הרי אין הטעות בדמים אלא בקרקע עצמה וצריך המקח להתבטל, ולפי"ז אפשר שכוונת הזוה"ק לישב דלכן אמר אברהם אבינו ויתן לי את מערת המכפלה בלשון מתנה כדי שלא יטעון שזה מקח טעות, וכמו שכתבו בזוה"ק שאם עפרון היה רואה במערה מה שראה אברהם לא היה מוכרה לעולם, ולכן ביקש אברהם השדה והמערה בלשון מתנה, וגם עפרון אמר השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה, כיון שהיה נמאס על עפרון שלא ידע מה היא, והנה דבר שלנותן המתנה היא לא שווה כלום וגם לעתיד לא יהיה שווה כלום, כמו שכתוב בזוה"ק שכל דבר לא נתגלה אלא לבעליו, לאברהם נתגלה שהרי שלו היתה, לעפרון לא נתגלה שהרי לא היה לו חלק בזה, נמצא שכל זמן שיהיה ביד עפרון יהיה בה חושך, ורק כשהגיע ליד אברהם היה בה אור, אין זה מתנה בטעות כיון שלנותן זה לא שווה כלום, ולכן אברהם אמר ויתן לי לשון מתנה שבזה יודע שהמערה לא שוה לעפרון כלום ולכן מוכן לתת אותה גם במתנה וגם עפרון אמר השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה לגלות שאין במתנה הזאת מתנה בטעות, ובפסוק "ויקם שדה עפרון וגו' (כ"ג י"ז) פרש"י תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך (ב"ר). **וצ"ב** מה לכאורה המעלה ששדה עפרון זה ביד מלך?

ולפי דברי הזוה"ק אפשר לפרש שתקומה היתה לו מחושך לאור. ואפשר שזה נכלל בפרש"י ובמדרש.

-ג- כשעושה את התורה עיקר זוכה לאור ושמחה בתורה

והנה כמו שמצינו במערת המכפלה שאברהם אבינו ראה שם אור, ואילו עפרון ראה רק חושך. כן לגבי לימוד התורה וקיום המצות, שיש אחד שרואה בלימוד התורה וקיום המצות אור ושמחה בזה, ויש אחד שרואה בזה חושך ועול ואין לו שום חשק לזה.

ובזוה"ק כתוב וז"ל [תרגום]: שהרי אין כל דבר נתגלה אלא לבעליו ולפיכך לאברהם נתגלה ולא לעפרון, לאברהם נתגלה שהרי שלו היתה, לעפרון לא נתגלה כי לא היה לו חלק בה ולפיכך לא נתגלה לעפרון כלום ולא ראה בה אלא חושך וכו' עכ"ל

ובגמ' בשבת (פח,ב) אמר רבא למיימינין בה סמא דחיי, למשמאילים בה סמא דמותא. ופרש"י וז"ל: למיימינין, עסוקים בכל כוחם וטרודים לדעת סודה, כאדם המשתמש ביד ימינו שהוא עיקר. והייינו אם התורה והמצות הם כיד ימינו זה העיקר אצלו, אזי מתגלה לו האור שיש בתורה ובמצות ונעשה סמא דחיי, ואם לאו אזי אין מתגלה לו האור שיש בזה וכל אחד צריך לעשות מהתורה והמצות עיקר ולעלות מדרגה לדרגה, וכל כמה שעושה יותר עיקר אזי זוכה ליותר אור ויותר שמחה בלימוד התורה וקיום המצות.

בזכות מעשר וצדקה זוכים לכל הברכות

"והי' ברך את אברהם בכל" (פרק כ"ד פסוק א').

וכתב בדעת זקנים וז"ל, בזכות הפרשת מעשר, כמה דאת אמר (לעיל י"ד כ') ויתן לו מעשר מכל. (תנחומא ד') עכ"ל.

ובילקוט שמעוני (אות ק"ג) על הפסוק ואברהם זקן בא בימים כתוב שרבי מאיר אמר לאנשי עיר ממלא לכו וטפלו לצדקה ואתם זוכים לזקנה, ממי אתה למד מאברהם ע"י שנאמר בו, ושמרו דרך ה' לעשות צדקה זכה לזקנה שנא' ואברהם זקן וכו'.

ולשון המדרש תנחומא (המובא בדעת זקנים) כתב, שעל ידי מעשר זכה וה' ברך את אברהם בכל.

והאבן עזרא כתב וז"ל, וה' ברך את אברהם בכל, באורך ימים ועושר וכבוד ובנים, וזו כל חמדת האדם ודרש שבתו היתה בכל שמה (ב"ב ט"ז:).

וכן כתב הרמב"ן וז"ל, וה' ברך את אברהם בעושר ונכסים וכבוד ואורך ימים ובנים, וזאת כל חמדת האדם, והזכיר הכתוב זה, לאמר כי היה שלם בכל לא חסר דבר, זולתי שיראה בנים לבניו, שינחלו מעלתו וכבודו, ולכן התאוה לזה.

והנה המדרש תנחומא אומר שזכה לזה בזכות הפרשת מעשר, כמו שכתוב ויתן לו מעשר מכל, רואים מכאן גודל מעלת הצדקה והפרשת מעשר שאפילו אברהם אבינו שמסר נפשו על קידוש השי"ת, ואין לנו שום מושג בגדלותו, זכה שהשי"ת יברכו בכל בזכות מעשר וצדקה, ומכאן יש ללמוד שכל אדם יתחזק במעשר וצדקה, ויברכנו השי"ת בכל.

ואנכי פניתי הבית - מעבודת אלילים

"ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים" וגו'. (פרק כ"ד פסוק ל"א)

ופרש"י וז"ל, פניתי הבית, מעבודת אלילים, (ב"ר ס' ז') עכ"ל.

ובספורנו כתב וז"ל, ואנכי פניתי הבית, בעדך ובעד אנשיך, ומקום לגמלים, ופניתי גם כן מקום בעד הגמלים. עכ"ל. **וכן בתרגום יונתן בן עוזיאל וז"ל,** ואתר אתקינת לגמליא, עכ"ל. [ובביאור- ומקום התקנתי לגמלים]. והיינו שהתקנתי מקום לגמלים.

-ב- גם בהמתן של צדיקים לא נכנסה לבית עבודת אלילים

ובאבות דרבי נתן סוף פרק שמיני, כתב וז"ל, כשם שהצדיקים הראשונים היו חסידים, כך בהמתן היו חסידות, אמרו גמליו של אברהם אבינו לא נכנסו לבית שיש בו עבודת כוכבים, שנא' ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים, ואנכי פניתי הבית מתרפים, ומה תלמוד לומר, מקום לגמלים, מלמד שלא נכנסו לבית לבן הארמי עד שפנו כל העבודת כוכבים מפניהם.

-ג- בהמתן של צדיקים לא אוכלים דבר שאינו מעושר

ובהמשך אבות דרבי נתן ז"ל, מעשה בחמורו של רבי חנינא בן דוסא, שגנבוהו לסטים וחבשו את החמור בחצר והניחו לו תבן ושעורים ומים, ולא היה אוכל ושותה, אמרו למה אנו מניחים אותו שימות ויבאיש לנו את החצר, עמדו ופתחו לה את הדלת והוציאוה והיתה מושכת והולכת עד שהגיעה אצל רבי חנינא בן דוסא, כיון שהגיעה אצלו שמע בנו קולה, א"ל אבא דומה קולה לקול בהמתנו, א"ל בני פתח לה את הדלת שכבר מתה ברעב, עמד ופתח לה הדלת והניח לה תבן שעורים ומים, והיתה אוכלת ושותה, לפיכך אמרו כשם שהצדיקים הראשונים היו חסידים, כך בהמתן חסידות כמותן עכ"ל.

ובהגהות בנין יהושע כתב, שבמסכת חולין (דף ז') איתא, שרבי פנחס בן יאיר, נתנו שעורים לחמרו ולא אכל, אמר להם אולי לא עשרתם את השעורים לאחר שעישרום אכל, שבהמתן של צדיקים הקב"ה שומר אותם שלא יאכלו דבר שאין מעושר. וזה מעין האבות דר"נ, שבהמתן של צדיקים לא נכנסת לבית שיש שם עבודה זרה.

ובילקוט שמעוני (בראשית כד) על הפסוק ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים, איתא כן על חמורו של רבי פנחס בן יאיר, רואים שבהמתן של צדיקים לא אוכלים איסור ולא נכנסים לבית שיש בו עבודה זרה.

האם צריך להשיא אשה לבניו ואח"כ לשאת אשה

"ויבאהו יצחק האהלה שרה אמו" וגו' (כ"ד, ס"ז). "ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" וגו' (כ"ה, א').

כתב במדרש רבה (פרשה ס' אות ט"ז) וז"ל, אמר רבי יודן, למדתך תורה שאם יהיה לאדם בנים גדולים, יהיה משיאן מתחלה ואח"כ הוא נושא לו אשה, ממי אתה למד מאברהם בתחלה ויביאה יצחק האהלה שרה אמו, ואח"כ ויוסף אברהם ויקח אשה. והביאו בבעל הטורים ובחזקוני.

וי"ע מה השיעור של בנים גדולים, ומסתבר שאם הם מחפשים גם שידוך אזי צריך להמתין שהם ישאו נשים תחילה.

ובחידושי הרד"ל (ב"ר שם) כתב וז"ל, בתוספתא דבכורות תניא, הוא לישא אשה ובנו לישא אשה, הוא קודם לבנו. ואפשר לחלק דהתם בשלא קיים עדיין האב פריה ורביה, ודאי מצוה דגופיה עדיף, והכא בשקיים דומיא דאברהם שכבר נולדו לו יצחק וישמעאל, ובת אחת למ"ד שהיה לו בת, וכן כתב ספר חסידים מסברא דנפשיה, עכת"ד.

ובהמשך הפרשה (כ"ד, א') "ואברהם זקן בא בימים, וה' ברך את אברהם בכל". הנה בגמ' בב"ב ט"ז: פליגי בזה, רבי מאיר אומר שלא היה לו בת, רבי יהודה אומר בת היתה לו, אחרים אומרים בת היתה לו ובכל שמה. וצ"ב הרי כל הפרשה מדברת ששלח את אליעזר למצוא אשה ליצחק, ולמה הקדים שה' ברך את אברהם בכל, שלא היה לו בת, או שהיה לו בת.

ולפי דברי הרד"ל שאם עדיין לא קיים מצות פו"ר אזי צריך קודם לשאת אשה בעצמו דמצוה דגופיה עדיף, ואם כבר קיים מצות פו"ר אזי צריך קודם להשיא אשה לבנו, ולכן כתוב קודם, וה' ברך את אברהם בכל שלפי דברי רבי יהודה היתה לו בת וקיים כבר מצות פו"ר ע"י יצחק והבת, לכן שלח להשיא אשה לבנו, ואחר כך ויוסף אברהם ויקח אשה. ולפי דברי רבי מאיר שלא היתה לו בת, אפשר שאילו היה לו בת, היה משיא אותה קודם, אולם כיון שלא היה לו בת לכן השיא את יצחק.

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

פרשת חיי–שרה תשפ"ז

אליעזר עבד אברהם – ארור שנהפך לברוך

תמצית: מדוע אמר אברהם לאליעזר "בני ברוך ואתה ארור", שאינו ראוי, וכן הלא אליעזר היה גדול תלמידיו, דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, ואף נמנה בין הנכנסים לגן עדן בחייהם - יש להבין שינוי לשון הכתובים, שבתחילה נקרא "עבד", ואח"כ "איש" - וכן יש לבאר טעם אריכות התורה בכפילות סיפור שליחות אליעזר, והשינוי שבין "אולי" הראשון ל"אלי" השני -דינא קשיא ודינא רפיא, היכולת להביא את מידת הדין בעולם הזה - דברי המגלה עמוקות שיצחק דינא קשיא, רבקה דינא רפיא, יצחק תורה שבכתב, רבקה תורה שבע"פ - ולפיכך נצרכה רבקה להשלמת יצחק, וכדברי המגלה עמוקות שיצחק בגימטריא ר"ח, ובהגיעו לגיל ארבעים ונשא את רבקה נשלם למנין רמ"ח - ביאור כפילות הפרשה - אליעזר הוא המחבר בין שתי הבחינות - וכן בו עצמו, "ארור" מצד דינא קשיא, "ברוך" מצד דינא רפיא - גילוי הברוך של אלעזר תלוי בהבאת רבקה - ביאור הציווי של אברהם - יסוד גדול בעבודת האדם

א.

תמיהת מדרגת אליעזר – היאך נקרא ארור

בפרשת חיי שרה מאריכה התורה בסיפור שליחותו של אליעזר עבד אברהם להביא אשה ליצחק, ובתוך הדברים נאמר (בראשית כד, לט): "וָאֹמַר אֶל אֲדֹנִי אֻלַי לֹא תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי". ופירש רש"י: "אלי כתיב, בת היתה לו לאליעזר, והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו. אמר לו אברהם: בני ברוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק בברוך".

ודברי רש"י טעונים ביאור רב, ראשית, שקשה להבין שאברהם ידבר בצורה כל כך מבזה לעבדו זקן ביתו. וביותר תמוה, שהרי לכאורה אין לך דבר רחוק יותר מתואר "ארור" מאשר אליעזר עבד אברהם. הלא אליעזר היה גדול תלמידיו של אברהם אבינו, וכדכתיב בפרשת לך לך (בראשית טו, ב): "וּבֶן מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דַּמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר", ופירש רש"י בשם חז"ל: "דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים". הרי שלא היה אליעזר עבד המשמש את רבו בענייני הבית בלבד, אלא היה ממשיך דרכו ומפיץ תורתו של אברהם אבינו בעולם.

ולא עוד, אלא שמצינו בדברי חז"ל שנמנה אליעזר עבד אברהם בין אותם יחידי סגולה שנכנסו לגן עדן בחייהם, וכמבואר במסכת דרך ארץ זוטא (פ"א מט"ז) ובילקוט שמעוני (רמז עו). והרי מדרגה זו מורה על קדושה מופלגת, עד שאף גופו החומרי נזדכך ונתעלה להיות ראוי לחיי גן עדן. ואם כן תמוה ביותר, היאך יתכן שאברהם אבינו מכנה אדם גדול וקדוש כזה בתואר "ארור", ואף קובע שאין הוא ראוי להידבק בזרעו משום כך.

ואמנם בפשוטו יש לפרש שהכוונה לשורשו של אליעזר, שהיה מזרע כנען שנתקלל מפי נח, ואין הדברים אמורים במעלתו האישית. אולם עדיין יש להתבונן בעומק הענין, מה משמעותה של קללה זו ביחס לאדם שכבר נתעלה כל כך במעשיו ובמדרגתו, ומדוע אין בכוח מעלתו להוציאו מגדר "ארור".

שינוי התואר מעבד לאיש וחזרתו לעבד

עוד יש לעמוד על שינוי מופלא בלשון הכתובים לאורך הפרשה. בתחילת השליחות מכונה אליעזר בתואר "עבד" בכל מקום: "וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ", "וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד", "וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת יָדוֹ", וכן בהמשך שליחותו.

ואולם כאשר הגיע אליעזר אל הבאר, ופגש ברבקה אשר השקתה אותו ואת גמליו, משתנה לפתע לשון התורה, ונאמר (בראשית כד, כא): "וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ ה' דַּרְכּוֹ אִם לֹא". מכאן ואילך מכונה אליעזר פעמים רבות בשם "איש", כגון "וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה", וכן "וַתְּמַלֵּאנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ".

והנה כאשר שבה רבקה עם אליעזר ופגשה ביצחק, חוזר הכתוב לתוארו הראשון, שנאמר (שם, סה): "וַתֹּאמֶר אֶל הָעֶבֶד מִי הָאִישׁ הַלָּזֶה הַהֹלֵךְ בַּשָּׂדֶה לִקְרָאתֵנוּ, וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי".

וצריך להבין מה פשר שינוי זה. הלא אין כאן שינוי במעמדו החיצוני של אליעזר, שלא נשתחרר מעבדותו, ומדוע אפוא דווקא משעה שנפגש ברבקה נעשה "איש", וכאשר חזר אל יצחק שב ונקרא "עבד". ובהכרח שאין שינוי זה מקרי, אלא יש בו גילוי על מהותה הפנימית של שליחות אליעזר ועל מדרגתו שלו.

כפילות פרשת אליעזר והשינוי שבין אולי לאלי

עוד יש לתמוה על האריכות המופלגת בפרשה זו. התורה מספרת תחילה את כל מהלך השליחות, החל מציווי אברהם לאליעזר, דרך תפילתו של אליעזר על הבאר, ועד לפגישתו עם רבקה. ולאחר מכן חוזרת התורה ומספרת את כל הדברים שנית, כאשר אליעזר עומד בבית בתואל ולבן ומספר להם את אשר אירע.

וכבר עמדו חז"ל על אריכות זו, ואמרו (בראשית רבה ס, ח): "יפה שיחתן

SHEVESYECHEZKEL.COM • SHORTMACHSHAVA@GMAIL.COM • 6463522597 • מספר השיעור:31698993

של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים", שהרי פרשה זו נכפלה בתורה באריכות רבה, בעוד שגופי תורה רבים לא נמסרו אלא ברמז.

אולם עדיין יש להבין מה טיבה של כפילות זו. שהרי אין זו חזרה גרידא על אותם הדברים, אלא ישנם שינויים רבים בין תיאור המאורעות כפי שנכתבו בתחילה, ובין סיפורם בפי אליעזר. ואם כן יש לבאר מהו ההבדל המהותי שבין שני הסיפורים, ומדוע נצרכה התורה למסור לנו את שניהם.

וביותר יש להתבונן בשינוי אחד, הנוגע לעצם דברי רש"י שהבאנו בראשית דברינו. כאשר אליעזר שואל את אברהם בתחילת הפרשה נאמר (בראשית כד, ה): "אוּלַי לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי", ושם נכתב "אולי" מלא ו"ו. ואילו כאשר אליעזר חוזר ומספר את הדברים בבית בתואל, נאמר "אָלַי לֹא תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי", ושם נכתב "אלי" חסר ו"ו, ועל כך דרשו חז"ל שהיה אליעזר מבקש להשיא את בתו ליצחק.

והדבר צריך ביאור, שהרי אם אכן היתה כוונה זו בלבו של אליעזר, מדוע לא נרמזה כבר בשעה שאמר את הדברים לאברהם, ורק בחזרת הסיפור נתגלה מה שהיה טמון בדבריו מתחילה.

ונראה שכל התמיהות הללו מתבארות מתוך יסוד אחד, הנוגע לעצם מהות הזיווג שבין יצחק לרבקה, ולתפקידו המיוחד של אליעזר בחיבורם.

ב.

מידת הדין הקשה והדין הרפה בהנהגת העולם

הנה כבר נתבאר בענין עבודת האבות הקדושים, שכל אחד מהם בא לגלות בעולם מידה מיוחדת ממידותיו של הקב"ה. אברהם אבינו גילה את מידת החסד, יצחק אבינו את מידת הדין, ויעקב אבינו את מידת התפארת-רחמים. ואין אלו מידות פרטיות בלבד, אלא יסודות בהנהגת העולם ובגילוי רצונו יתברך בבריאה.

והנה בתחילת התורה פירש רש"י (בראשית א, א): "בתחילה עלה במחשבה לבראותו במידת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מידת רחמים ושיתפה למידת הדין".

ויש לדקדק בלשונו, שלא נאמר כי משנוכח שאין העולם מתקיים במידת הדין ביטל את מידת הדין וברא את העולם במידת הרחמים בלבד, אלא "שיתפה למידת הדין". הרי שמידת הדין נשארה יסוד הנהגת הבריאה, אלא שנצרך לצרף אליה את מידת הרחמים כדי שתוכל להתקיים בעולם.

וביאור הדברים, שמידת הדין מצד עצמה מחייבת שכל אדם יקבל בדיוק כפי מעשיו, בלא ויתור ובלא חריגה מן המשפט. והרי זו הנהגה של אמת מוחלטת, שאין בה מקום להמתנה, למחילה או להתחשבות בחולשת האדם. אולם העולם הגשמי, אשר בני אדם חיים בו מתוך חולשותיהם ומגבלותיהם, אינו יכול להתקיים בהנהגה זו לבדה. לפיכך שיתף הקב"ה את מידת הרחמים, באופן שגם הדין עצמו יוכל להתגלות בעולם בדרך שהברואים מסוגלים לעמוד בה.

וכבר ביאר הרמח"ל במסילת ישרים (פרק ד) ששלושה עניינים נובעים משיתוף מידת הרחמים בדין. האחד, שאין העונש בא על החוטא מיד בשעת החטא, אלא ממתינים לו שמא ישוב בתשובה. השני, שאין העונש ניתן בכל חומר הדין, אלא בהקלה ובהדרגה. והשלישי, שניתנת לאדם האפשרות לתקן את אשר עיוות על ידי תשובה, אף שמצד שורת הדין היה מקום לומר שאין מעשה שכבר נעשה יכול להיעקר.

ושמעתי ממו"ר הגאון רבי משה שפירא זצ"ל, ששלושת העניינים הללו נרמזו בפסוק שאנו אומרים בכל יום (תהלים עח, לח): "וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ". "יכפר עון ולא ישחית" - ענין הכפרה והתשובה; "והרבה להשיב אפו" - שאין העונש בא מיד, אלא מאריך אפו וממתין; "ולא יעיר כל חמתו" - שאף בשעת העונש אין מידת הדין מתגלה בכל תוקפה.

ונמצא שישנן שתי בחינות בגילוי מידת הדין. האחת היא הדין כפי שהוא מצד עצמו, דין מוחלט שאינו מתחשב במגבלות המציאות, והוא הנקרא בלשון חז"ל "דינא קשיא". והשנייה היא הדין לאחר שיתוף מידת הרחמים, כשהוא מתלבש במציאות העולם ומאפשר את קיומו, והוא הנקרא "דינא רפיא".

ואין הכוונה ששתי מידות אלו סותרות זו את זו, אלא אדרבה, הדין הרפה הוא האופן שבו מתגלה הדין הקשה בתוך מציאות העולם. שהרי תכלית הבריאה אינה לבטל את הדין, אלא לקיים את הדין באופן שהעולם יוכל לעמוד בו.

יצחק ורבקה – השלמת הדין הקשה בדין הרפה

ועל פי יסוד זה יש להבין את מהות הזיווג שבין יצחק לרבקה. והוא מבואר בדברי המגלה עמוקות פרשת ואתחנן (אופן לה) דיצחק אבינו הוא המרכבה למידת הדין, ובפרט לגילוי הדין כפי שהוא בשורשו, בבחינת "דינא קשיא". ואילו רבקה אמנו באה להשלים את מידתו של יצחק, על ידי גילוי הדין כפי שהוא מתלבש במציאות העולם, בבחינת "דינא רפיא".

והנה בכל זיווג יש בחינה שבה האיש הוא הנותן את היסוד והכוח, והאשה היא המוציאה אותו מן הכוח אל הפועל. ובמושגי הראשונים אפשר לבאר שהאיש נותן את החומר, והאשה משלימה את צורתו, שעל ידה מגיע הדבר לידי גילויו השלם. אולם אצל יצחק ורבקה אין זה רק סדר כללי של בניין הבית, אלא ענין יסודי בעצם גילוי מידת הדין בעולם. כי מידתו של יצחק מצד עצמה אינה יכולה להתגלות בשלמות בתוך העולם, עד שתבוא רבקה ותשלים אותה.

ובזה יש לבאר את דברי המגלה עמוקות במקום אחר (פרשת ואתחנן אופן קנ), שכל אחד מן האבות הגיע לשלמות מיוחדת בבחינת מנין רמ"ח איברים. אברהם אבינו הגיע לשלמות זו כאשר נוספה ה"א לשמו, ונעשה שמו "אברהם" בגימטריא רמ"ח, וכמבואר בדברי רש"י בפרשת לך לך בענין השלמת חמשת האיברים.

ואילו יצחק, ששמו עולה בגימטריא ר"ח, לא הגיע למנין רמ"ח אלא בהגיעו לגיל ארבעים שנה, שאז נשא את רבקה. הרי שארבעים שנותיו משלימות את מנין רמ"ח, ונמצא שדווקא על ידי נישואיו לרבקה בא יצחק לשלמותו (ובעניין יעקב ראה מה שביארנו בהרחבה בפרשת ויגש).

ואין זה חשבון מספרי בלבד, אלא גילוי על מהות הדבר. כי כל זמן שיצחק עומד לבדו, הרי הוא מגלה את הדין הקשה בשורשו, אולם אין גילוי זה מגיע לתכליתו בעולם. ורק כאשר באה רבקה, המגלה את הדין הרפה, נשלמת מידתו של יצחק ונעשית ראויה להתגלות במציאות הבריאה.

וצרף לזה מה שכתב רבינו בחיי בתחילת הפרשה (בראשית כג, ב): "עוד כי היה הכתוב ראוי שיאמר ויבוא אברהם ויצחק לספוד לשרה ולבכותה, כי בודאי ראוי היה יצחק לספוד לאמו הצדקת ולבכות עליה, שהרי החיוב בו גדול מאד יותר ממה שהוא באברהם, ועוד שהיא אהבתו אהבה יתירה שילדה אותו על דרך הפלא, והיתה נפשה קשורה בנפשו. אבל יתכן לומר שלא ידע יצחק באותו הפרק שמתה אמו, כי לפי שמיתתה היתה בשבילו בשמועת העקידה, על כן העלימו ממנו מיתתה ולא הגידו לו. ומן הטעם הזה לא ראינו שיזכירנו הכתוב ליצחק כלל לא במיתתה ולא בקבורתה, גם מעת שנעקד על גבי המזבח לא ראינוהו, שהרי כשהלכו אברהם ויצחק להר המוריה כתוב בחזרה וישב אברהם אל נעריו, והיה ראוי שיאמר וישובו

אל הנערים, ולא הזכיר חזרת יצחק. ויתכן שנשאר שם בהר המוריה שלש שנים עד שנשלמו לו ארבעים שנה ונשא רבקה, ומפני זה לא נזכר שובו עד שהביא לו העבד את רבקה, ואז הזכירו הכתוב, הוא שאמר ויצחק בא מבוא באר לחי רואי", כלומר שיצחק לא ירד מן ההר עד שבאה רבקה. ומה הביאור בזה? אלא יש לומר שבאותה שעה עדיין היה יצחק עומד במדרגתו העליונה של העקידה, בבחינת גילוי מידת הדין בשורשה, ולא היה יכול לשוב אל סדר החיים בעולם עד שתבוא רבקה ותשלים את מידתו.

תורה שבכתב ותורה שבעל פה

ועל פי הדברים הללו יאירו דברי המגלה עמוקות (שם, אופן רמו), שיצחק אבינו הוא כנגד תורה שבכתב, ורבקה אמנו כנגד תורה שבעל פה. ויש להבין את עומק הדברים, שהרי לכאורה מה שייכות יש בין מידותיהם של יצחק ורבקה לבין שתי בחינות התורה. אולם לפי המבואר הרי הדברים מכוונים להפליא.

תורה שבכתב היא גילוי התורה כפי שהיא באה מלמעלה, בדבר ה' כפי שנמסר לנו. היא מורה על הדין בשורשו, על האמת האלוקית כפי שהיא מצד עצמה. ואילו תורה שבעל פה היא גילוי התורה כפי שהיא מתפרשת ומתגלה בתוך מציאות העולם, על ידי חכמי ישראל המקבלים את התורה ומבררים את משפטיה ודרכיה.

ודוגמה לדבר מה שנאמר בתורה "עין תחת עין", אשר מצד לשון הכתוב נראה כאילו הדין הוא ליטול את עינו של החובל תחת העין שחיבל, ואילו בתורה שבעל פה נתבאר שהחיוב הוא ממון. ואין הכוונה חלילה שתורה שבעל פה משנה את רצון התורה שבכתב, אלא שהיא מגלה כיצד מתקיים דין התורה באמת בתוך המציאות, כפי שנמסר לחכמי ישראל במסורת התורה.

וזהו היחס שבין יצחק לרבקה. יצחק מגלה את הדין בשורשו, בבחינת תורה שבכתב, ואילו רבקה מגלה את אותו הדין באופן שהוא מתקיים ומתממש בעולם, בבחינת תורה שבעל פה. ואין רבקה באה לסתור את מידתו של יצחק, אלא להשלים אותה, כשם שתורה שבעל פה אינה סותרת את תורה שבכתב, אלא מגלה את פירושה ואת אופן קיומה.

ובזה יש להבין גם את הנהגת רבקה בפרשת הברכות. יצחק אבינו רואה את הדברים מצד הדין כפי שהוא בשורשו, ובשורש עשיו ראוי לברכה (עיין במה שביארנו בזה בפרשת תולדות). ואילו רבקה מכירה את המציאות כפי שהיא מתגלה בפועל, ויודעת כי כדי להביא את רצון ה' לידי קיום נצרכת הנהגה אחרת. ולפיכך היא מורה ליעקב לקבל את הברכות, ואף אומרת לו "עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי".

אין זו התנגדות למידתו של יצחק, אלא השלמתה. כי יצחק מגלה את האמת כפי שהיא בשורשה, ורבקה מגלה כיצד אותה אמת צריכה להתקיים בעולם.

כפילות סיפור אליעזר – מן הציווי אל גילוי המעשה

נמצא שעל ידי חיבור יצחק ורבקה נשלם אותו יסוד של הבריאה, אשר בתחילה עלה במחשבה לבראותה במידת הדין, ולאחר מכן שיתף בה הקב"ה את מידת הרחמים. וכן יש כאן השלמה של החיבור של תורה שבכתב לתורה שבע"פ.

ומעתה נפתח לנו פתח להבין את אריכות פרשת אליעזר ואת כפילות הסיפור. שהרי כל עניינה של פרשה זו הוא חיבור יצחק ורבקה, כלומר חיבור הדין הקשה והדין הרפה, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. ולפיכך אין די בסיפור אחד של המאורעות, אלא נצרכות שתי בחינות של אותו המעשה עצמו.

בתחילה מתארת התורה את השליחות מצד הציווי שניתן לאליעזר, ואת סדר המאורעות כפי שהם עומדים מצד עצמם. זוהי בחינת תורה שבכתב, גילוי הדבר כפי שהוא ניתן מלמעלה, בבחינת מידתו של יצחק.

ואולם לאחר מכן חוזר אליעזר ומספר את הדברים בבית בתואל, וכאן מתגלה בחינה נוספת, כיצד אותם הדברים נתפרשו ונתגלו בתוך המציאות, ומה היתה משמעותם הפנימית. זוהי בחינת תורה שבעל פה, גילוי הדבר מתוך המעשה עצמו, בבחינת מידתה של רבקה.

ומעתה יש להבין מדוע דווקא בחזרת הסיפור נכתב "אלי" חסר ו"ו, ורק שם נתגלה שהיה אליעזר מבקש להשיא את בתו ליצחק. כי בתחילה נאמר "אולי" כפי שהדברים נראים מצד עצמם, שהרי אליעזר שאל שמא לא תאבה האשה ללכת אחריו. אולם כאשר חוזר אליעזר ומספר את הדברים, מתגלה גם מה שהיה טמון בתוך דבריו, ומה היתה מחשבתו הפנימית בשעת השאלה.

וזהו ממש עניינה של תורה שבעל פה, שאינה מסתפקת במראה הדברים החיצוני, אלא מגלה את עומקם ואת משמעותם כפי שהם מתקיימים בתוך המציאות.

ונמצא שכפילות הפרשה אינה חזרה מיותרת כלל, אלא היא עצמה חלק מן הגילוי של זיווג יצחק ורבקה. כי דווקא בפרשה שבה מתחברות שתי הבחינות הללו, נמסר לנו הסיפור בשני אופנים, מצד התורה כפי שהיא ניתנת ומצד התורה כפי שהיא מתפרשת ומתגלה בעולם.

ג.

אליעזר – המחבר בין שתי הבחינות

ומעתה יש להתבונן בתפקידו של אליעזר עצמו. שהרי מי הוא המביא את רבקה אל יצחק, ומחבר בין שתי בחינות אלו של הדין הקשה והדין הרפה? הלא הוא אליעזר עבד אברהם.

ונמצא שאליעזר אינו רק שליח המבצע את רצון אדונו, אלא הוא עצמו הכלי שעל ידו נעשה החיבור שבין תורה שבכתב לתורה שבעל פה, ובין הדין כפי שהוא בשורשו לבין הדין כפי שהוא מתגלה בעולם.

והנה כשנתבונן במדרגתו של אליעזר נראה שאף בו עצמו קיימות שתי הבחינות הללו. מצד מעמדו החיצוני הרי הוא "עבד", ומצד שורשו הרי הוא "ארור", כדברי אברהם אבינו. אולם מצד פנימיותו ומעשיו הרי הוא גדול תלמידיו של אברהם, דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, ואף זכה למדרגה העליונה של כניסה לגן עדן בחייו.

והרי זה עצמו גילוי נפלא של ההבדל שבין הדין כפי שהוא נראה מצד עצמו, לבין הדין כפי שהוא מתגלה לאחר שמכירים את פנימיות המציאות. כי מצד ההסתכלות החיצונית, אין אליעזר אלא עבד מזרע כנען, אשר קללת נח חלה על שורשו. אולם כאשר מתבוננים במה שנעשה על ידי עבודתו, רואים אדם שהצליח לזכך את עצמו ולהתעלות למדרגות שאין למעלה מהן.

וביותר יש להתבונן בענין כניסתו לגן עדן בחייו. שהרי בדרך כלל הנשמה היא העולה לגן עדן לאחר פטירת האדם, ואילו הגוף הגשמי אינו ראוי מצד עצמו לאותה מדרגה. אולם אליעזר זיכך את גופו עד שאף החומר שבו נעשה כלי לקדושה. ונמצא שכל מהותו היא גילוי היכולת להעלות את המציאות החיצונית והחומרית אל מדרגה פנימית עליונה.

וזהו ממש התפקיד שניתן לו בפרשתנו, לחבר את יצחק עם רבקה, ולגלות כיצד הדין הקשה שבשורשו יכול להתלבש במציאות העולם ולהביא לידי גילוי שלם.

סוד שינוי התואר – מעבד לאיש

ועל פי זה מתבאר להפליא שינוי לשון התורה בתוארו של אליעזר.

כל זמן שהוא עומד בבית אברהם ומקבל את השליחות, הרי הוא בבחינת "עבד". כי באותה שעה עוסקים אנו בציווי כפי שהוא, בדין מצד שורשו, ובבחינת תורה שבכתב. ומצד הסתכלות זו אליעזר הוא עבד, ואין עדיין גילוי של מעלתו הפנימית.

אולם כאשר מגיע אליעזר אל הבאר, ופוגש ברבקה, מתחילה להתגלות הבחינה השנייה, בחינת הדין הרפה ותורה שבעל פה. וכאן מתגלה גם עומק מהותו של אליעזר עצמו, שאינו עבד בלבד, אלא אדם גדול שנתעלה בעבודתו למדרגה עליונה.

ולפיכך מדויק להפליא שהשינוי אינו מתרחש מיד עם יציאתו לדרך, ואף לא בשעה שהגיע אל הבאר, אלא דווקא לאחר שרבקה השקתה אותו ואת גמליו, וניכר בה שהיא האשה הראויה ליצחק. עד אותה שעה נאמר "וַיָּרֶץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ", אולם מיד לאחר מכן נאמר "וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ".

כי ברגע שנתגלתה רבקה, נתגלתה גם הבחינה הפנימית שבאליעזר. וכשם שרבקה מגלה את עומק מידתו של יצחק, כך על ידה מתגלה גם עומק מעלתו של אליעזר, שאין הוא רק "עבד" מצד מעמדו החיצוני, אלא "איש" מצד שלמותו הפנימית.

ומעתה מובן גם מדוע כאשר הוא שב אל יצחק חוזר הכתוב לכנותו "עבד". כי בשעה שהוא עומד שוב לפני יצחק, חוזרת ומתגלה הבחינה של הדין בשורשו, ומצד בחינה זו נשאר אליעזר במעמדו הראשון. ואין בכך סתירה למדרגתו הפנימית, אלא שתי בחינות הן באותו אדם עצמו, כפי שתי הבחינות של התורה והדין שנתבארו.

מארור לברוך – גילוי פנימיותו של אליעזר

ובזה נוכל לשוב לדברי אברהם אבינו לאליעזר: "בני ברוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק בברוך".

כי כאשר ביקש אליעזר להשיא את בתו ליצחק, השיב לו אברהם שאין הדבר אפשרי מצד שורש מידתו של יצחק. שהרי יצחק עומד בבחינת הדין הקשה, אשר בו נבחן כל דבר כפי שהוא מצד שורשו ומעמדו. ומצד בחינה זו, אף שאליעזר נתעלה במעשיו למדרגה עליונה, עדיין הוא בכלל "ארור" מצד שורשו, ואין ארור מדבק בברוך.

אולם אין זו קביעה שאין לאליעזר אפשרות להתעלות ממדרגתו, אלא אדרבה, כל פרשתנו באה לגלות כיצד אותה מציאות עצמה יכולה להתברר באופן אחר, כאשר מתגלה הבחינה של רבקה, הדין הרפה, המכיר גם במה שנתחדש על ידי עבודת האדם.

והנה מצינו בדברי חז"ל שלאחר שפגש אליעזר ברבקה נאמר לו מפי לבן (בראשית כד, לא): "בּוֹא בָּרוּךְ ה' לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ", ודרשו חז"ל (בר"ר ס, ז) מכאן שאליעזר יצא מכלל ארור ונכנס לכלל ברוך. והדברים נפלאים. כי דווקא כאן, לאחר שנמצאה רבקה, אשר כל עניינה הוא גילוי הדין הרפה, יש את הגילוי שאליעזר הוא בכלל "ברוך". ולא במקרה נאמר הדבר באותה פרשה ובאותה שעה, אלא מפני שזוהי עצם מהותה של שליחותו, שכל זמן שהדין נבחן מצד שורשו בלבד, הרי אליעזר הוא ארור, מצד השתייכותו לזרע כנען. אולם כאשר מתגלה הדין כפי שהוא מתלבש במציאות העולם, ונותן מקום לעבודת האדם ולתיקונו, מתגלה שגם מי שהיה ארור מצד שורשו יכול להתעלות ולהיעשות ברוך.

ואף שאין הכוונה שדין התורה משתנה לפי רצון האדם, אלא שהדין עצמו כולל את האפשרות של תיקון ועלייה, הרי שדווקא רבקה, המשלימה את מידתו של יצחק, היא המביאה לגילוי זה.

ונמצא שאליעזר אינו רק המביא את רבקה אל יצחק, אלא הוא עצמו הדוגמה החיה למהותה של אותה השלמה. שהרי בו עצמו נתגלה כיצד מה שנראה מצד הדין הקשה כ"ארור", יכול להתעלות ולהתגלות מצד עומק המציאות כ"ברוך".

וזהו המסר של אברהם אבינו לאליעזר: אם לא תביא את רבקה, הרי תישאר בגדר ארור! הבאת רבקה היא היא הדרך שלך להיות ברוך. והבדרים מאירים.

ד.

היסוד בעבודת האדם – לדון את הזולת מתוך הכרת פנימיותו

ומכל הדברים הללו יוצא יסוד גדול בעבודת האדם.

שהרי כשם שהקב"ה מנהיג את עולמו במידת הדין המשולבת ברחמים, כך מוטל על האדם ללמוד מדרכי הנהגתו יתברך, ולא לדון את זולתו במידת הדין הקשה בלבד.

כי פעמים רבות רואה האדם את מעשה חברו, ומיד הוא דן אותו לפי מה שנראה לעיניו. פלוני עשה כך, ואלמוני נהג כך, ולפי מראה הדברים נדמה לו שאין מקום ללמד עליו זכות. אולם באמת אין האדם יודע את כל אשר בלב חברו, את הנסיבות שהביאוהו לידי מעשיו, ואת המאבקים הפנימיים שבהם הוא עומד.

וזוהי בחינת הדין הקשה, הרואה את הדברים כפי שהם נראים על פני השטח, בלא להתבונן בעומק המציאות. ואילו הדין הרפה מלמד את האדם שאין די במראה החיצוני, אלא צריך להתבונן גם במה שמונח מתחת לפני הדברים, ולתת מקום ללימוד זכות ולהכרת מעלתו הפנימית של הזולת.

וכשם שאליעזר נראה מצד אחד כעבד וארור, אולם מצד פנימיותו היה צדיק מופלג שזכה להיכנס לגן עדן בחייו, כך אין האדם יכול לקבוע את ערכו של חברו לפי מעמדו החיצוני או לפי מעשה אחד שנראה לעיניו.

ולא עוד, אלא שכבר לימדונו בעלי המוסר שהנהגת האדם כלפי זולתו היא עצמה מידה שבה נוהגים עמו מן השמים. וכאשר האדם מדקדק עם אחרים במידת הדין הקשה, הרי הוא מעורר על עצמו אותה בחינה של דין. אולם כאשר הוא נוהג ברחמים, מלמד זכות ומכיר בחולשת הברואים, הרי הוא זוכה שגם עמו ינהגו במידת הרחמים.

וזהו שאנו מבקשים בכל יום: "והוא רחום יכפר עון ולא ישחית, והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו". שאין אנו מבקשים לבטל את הדין, אלא שיתגלה הדין מתוך רחמים, באופן שיש בו מקום לתשובה, לתיקון ולהתעלות.

ונמצא ששליחותו של אליעזר אינה רק סיפור מציאת זיווגו של יצחק, אלא גילוי יסודי בסדר הנהגת העולם: שהדין כפי שהוא בשורשו, בבחינת יצחק ותורה שבכתב, בא לידי שלמותו רק כאשר הוא מתגלה בתוך המציאות בבחינת רבקה ותורה שבעל פה. ואליעזר, שהיה מצד שורשו ארור ומצד עבודתו ברוך, הוא המחבר בין שתי הבחינות, ומלמדנו שאין לדון את האדם רק לפי מה שנראה לעיניים, אלא מתוך הכרת האפשרות הטמונה בו לתקן את עצמו ולהתעלות.

מעין גנים

עיונים על פרשיות השבוע
מאת הגאון רבי מרדכי גליס שליט"א
ראש כולל זכרון שמשון ירושלים

פרשת חיי שרה

שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות

וביאור דברי רז"ל במה שאמרו
"אלו ואלו דברי אלקים חיים"

א. אמרו רז"ל במדרש (תנחומא שמות א, ושמו"ר א, א) שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות, והו"ד בפירש"י לפר' וירא (לעיל כא, יב) אקרא ד"כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה". והנצי"ב בהעמק דבר (ריש פרשה זו) נתקשה בזה, ז"ל: ואין זה אלא תימה, האדם הגדול אשר דיבר עמו ה' כמה פעמים, יהיה טפל לשרה שלא דיבר עמה ה' כי אם דיבור אחד "לא כי צחקת" וכו'.

והנה רבים נתקשו עוד, על תגובתה כביכול של שרה לבשורת העקידה, שכמבואר ברש"י ריש פרשה זו, שלכך נסמכה מיתת שרה לענין העקידה, לפי שע"י בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרחה נשמתה ממנה ומתה. לעומת אברהם אבינו ע"ה שקיבל את ציווי העקידה באהבה וברצון, ואילו היא מתה מכח השמועה שכמעט שלא נשחט. וצ"ב.

ונראה בס"ד כי יש להפוך הקושיא על פניה ממש. ובהקדם קושיא נוספת שלא ראיתי מי שהקשה אותה, דהא בסנהדרין (פט.:) בסוגיא דכובש נבואתו מבואר, דכשנביא קיבל נבואה מן השמים גם שאר הנביאים כולם ידעוה, שעל כן הם יכולים להתרות בו שלא יכבוש נבואתו, עיי"ש. וכיון שכן צ"ע, דלמה לא מתה שרה מיד כשקיבל אברהם את נבואת העקידה, שהרי גם היא ידעה נבואה זאת לכאורה.

ובפשטות היה אפשר לומר, כי אכן קיבלה אף היא את אותה נבואה, אלא שכל זמן שעדיין היתה זו נבואה בלבד, ולא נתבצעה בפועל, לא הביא אותה המצב לפריחת נשמה כביכול. ורק אחר שנתבשרה ע"י השטן שכך כמעט נעשה, או אז פרחה נשמתה.

אך הנה מקובלנו מהמלבי"ם בנבואת ישעיה (מ, ג) בהפטרת 'נחמו', על הכתוב "קול קורא במדבר פנו דרך ה' ישרו בערבה מסילה לאלקינו"), כי הנביא בעת קבלתו את הנבואה, היה חווה אותה כאילו היא מתקיימת לפניו ממש. ומעתה חוזרת הקושיא למקומה, מדוע לא פרחה נשמתה כבר בעת קבלת הנבואה. ודוחק לחלק בין הנביא שנצטוה בקיום אותה נבואה, ובין שאר הנביאים שלא נצטוו בה. וצ"ע.

ב. ועל כן נראה בעז"ה, דאדרבה, זו היא שנתכוונו רז"ל שאברהם היה טפל לשרה בנביאות, כלומר, שהיא - מחמת שהשגתה היתה גבוהה יותר, כאשר שמעה אח"ז שכמעט נשחט, פרחה נשמתה, הואיל ולפי השגתה מעולם לא היה צריך להשחט כלל. והיינו, שאברהם אבינו כאשר קיבל הוא את נבואת

העקידה בלשון "והעלהו שם לעולה", הוא השיג לפי דרגת נבואתו אז - שצריך לשחטו, אבל שרה אמנו שהשגתה גבוהה יותר, השיגה כפי שהיתה הכוונה באמת, שאין צריך אלא להעלותו בלבד, וכפי שאמר בסופו של דבר המלאך לאברהם "אל תשלח ידך אל הנער".

ועל כן כשהשטן סיפר שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחה נשמתה ממנה ומתה, והטעם מפני שהיא סברה שהשחיטה היתה בחינם ובטעות, כי לא נצטוה על כך כלל, וא"כ יש בזה מעשה רציחה כפשוטה, ואמנם באופן של אומר מותר, אבל עכ"פ רציחה בחינם היא, משו"ה מתה.

ג. ונוסיף דברים בענין זה בס"ד. כי הנה לפי"ז מתבאר, שרק משום שאברהם לא השיג את הנבואה במדרגה העליונה, כמו שרה, ולפי השגתו השיג שנצטוה לשחטו ולא להעלותו בלבד, על כן נתהוה אצלו נסיון העקידה, ועמד בו. אבל לו היה משיג אמיתת הנבואה במדרגה הגבוהה כמו שרה אמנו, הנה לא היה זה אצלו נסיון כלל.

ואף לא היינו אנו בניו זוכין לתוצאות אותו נסיון, שכמו שכתב מוהרי"א חבר זצוק"ל ב'שיח יצחק', מכח נסיונו הלזה ועמידתו במסירות נפש בכח, זכו בניו אחריו כל ישראל לכח המסירות נפש במהלך כל הגלויות. בכל זה לא היינו זוכין, אילו היה משיג את הנבואה במדרגה עליונה יותר.

והרי"ז דומיא למה שביאר בספר באר יוסף (למוהר"ר יוסף סלנט) לגבי הקושיא שרבים הקשו, למה לא השיג אאע"ה את ענין מצות המילה קודם שנצטוה - כמו את שאר המצוות. וביאר הוא ז"ל, כי היות והיתה המילה מכלל עשר הנסיונות שנתנסה בהם, בע"כ נסתם ממנו הענין שלא יוכל להשיגו. וממש כעי"ז הוא מש"נ כאן בענין השגת נבואת העקידה במדרגה העליונה של "והעלהו".

ד. ובעיון נוסף יעלה בידינו בס"ד, כי ממה שראה אאע"ה לבסוף עדיין צורך לעשות חבלה ביצחק להוציא ממנו מעט דם, אף שכעת עתה נתברר לו כי לא זה נאמר לו כלל, אלא הנבואה היתה כמו שהשיג עתה "והעלהו" בלבד. ועכ"ז ביקש עדיין להטיף ממנו דם, ולכאורה אינו מובן הענין בזה, וצ"ב.

וכמדומה שעלינו להוציא מזה יסוד עצום מאד, כי כל שמשיג האדם לפום דרגא דיליה, גם אם כאשר יתעלה עוד ישיג יותר באמיתת הענין. מ"מ מה שהשיג לפי מדרגתו דאז, הרי הוא אמת לאמיתה של תורה לפום דרגא כזו, וגם כאשר נתעלה והשיג יותר - גבוה מעל גבוה, עם כל זה לא נתבטל אמיתת הענין שהושג בשעתו במדרגה הנמוכה יותר.

ולזה רמז אברהם במה שביקש לעשות בו הטפת דם וחבלה, כדי לזכור שגם השגתו של אותה שעה השגה אמיתית היא לפום אותה דרגה. שהרי רק לפום אותה השגה נתקיים בו ענין הי' נסיונות ונתנסה בנסיון העקידה, אשר הוא בעצמו בודאי היה מוכרח לו ולדורותיו.

ה. ומשיגים אנו בזה דוגמא נפלאה ביותר להגדרת מאמר חז"ל (עירובין יג:) "אלו ואלו דברי אלקים חיים". והוא, כי אכן מאמר הקב"ה הוא אחד מהם, וכאן בענינינו היה המאמר "והעלהו", אבל העלים את גובה ההשגה מאברהם אע"ה, כדי שהוא ישיג 'ושחטהו', ורק לשרה גילה לה ההשגה כמות שהיא. וזאת כדי שיתנסה אאע"ה בנסיון העקידה, ואילו היה משיג לפי מדרגה גבוהה יותר לא היה מתנסה.

ומעתה הנה שתי ההשגות אמת הם, דלאברהם אע"ה באותה שעה, כך היתה האמת שביקש הקב"ה שישיג, ואילו שרה וכן אברהם עצמו לאחר זמן, השיגו את ההשגה הגבוהה יותר שהיא "והעלהו" כאמיתתה.

מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים

א. בריש פרשת חיי שרה "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה", פירש"י ז"ל: לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת ק' כבת כ' לחטא, מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין, אף בת ק' בלא חטא. ובת כ' כבת ז' ליופי. שני חיי שרה, כולן שוין לטובה. עכ"ל.

וראה ברמב"ן שתמה על דברי רש"י, ז"ל: וכן כתב בשני חיי אברהם (להלן כה, ז). ואין מדרשו זה נכון, שהרי בשני חיי ישמעאל (שם כה, יז) נאמר כשני חיי אברהם, ולא היו שוים בטובה, אבל היה מתחלה רשע ועשה תשובה בסוף וכו'. עכ"ל.

ובפשיטות היה אפשר לדון ליישב קושיא זו של הרמב"ן, דהא גופא קמ"ל דהואיל וזדונות נעשות לו כזכויות בתשובה מאהבה, שפיר שייך בו בחינת כולן שוין לטובה. ואכן כך מבואר בפירוש מנחת יהודה (לר' יהודה ב"ר אליעזר, בתחילת האלף הששי) עה"ת [נד' עם דעת זקנים לבעלי התוס'], ז"ל: והר"ר אליקים תירץ, דגבי ישמעאל נמי איכא למדרש, שהרי עשה תשובה לסוף ימיו, כדפרשי' בסוף הסדר, ואמרינן ביומא בפ' בתרא (פו:) העושה תשובה מאהבה זדונותיו נעשו לו כזכיות. עכ"ל.

ב. וכפי הנראה בפרט זה נחלקו רש"י והרמב"ן, אם ע"י תשובה אפשר להגדיר את כל השנים למפרע כ'כולן שוין לטובה'. ועל יסוד מה שביררנו בעז"ה בהרחבה בפרשת וירא, בענין 'כעת חיה', כי העת עצמה דהיינו ה'זמן' גופו, יש בו תורת חיות.

וזאת על קוטב דברי מרנא המשגיח רבי ירוחם זצוק"ל, בדעת חכמה ומוסר (ח"ב מאמר עג), ועוד בספר 'מאמרי המשגיח רבינו ירוחם הלוי ממיר' (ח"א סי' קכג, ו' נצבים וילך - כב אלול, מעמ' רלט ואילך), כי זמן אינו דבר צדדי כפי שאנו מורגלים בהשקפתינו, זמן הוא מעיקרי הבריאה והיצירה, עד שהכל, כל הבריאה כולה כלליה ופרטיה, הכל תלוי ועומד על סוד זה של 'זמן' וכו'. אכן ה'זמן' עצמו כבר מכיל בקרבו את הכל וכו', ועיי"ש בדבריו עוד שהאריך טובא. ומדבריו זצוק"ל מתבאר היטב, כי ה'זמן' עצמו יש בו בחינה של 'חיות' ממש, כי הוא יסוד וחיות של כל דבר.

עוד ביררנו (שם) כי 'חטיבת הזמן', שבה נמדד יסוד ענין ה'זמן' - מבחינת הגדרת החיות שלו, היא שנה שלמה. [וכגון טריפה, שאינה יכולה לחיות י"ב חודש, מוגדרת בפי רז"ל 'טריפה אינה חיה']. כלומר, בחינת ה'חיות' של הזמן אינה נמדדת בחדשים בשבועות וכו', כי אם בשנים שלמות. וכאשר עברה שנה שלמה, אפשר למדוד שוב האם ה'עת' שעברה יכולה להיות מוגדרת כ'חיה' או לא. וזה הוא המושג 'כעת חיה'.

והבאנו מספר יצירה (פ"ג משנה ג', ופ"ד ממשנה ו' ואילך), כי יש בעולם שלשה מימדים, עולם (=מקום), שנה (=זמן), נפש (=אדם). כלומר כשם שה'עולם' הוא בחינה ומימד אחד של המציאות, כך גם ה'שנה' היא מימד נוסף של המציאות עצמה, וכך גם ה'נפש' היא המימד הפנימי הנוסף של המציאות. ושוב מבואר כי ה'שנה' היא המציאות עצמה.

ג. ומעתה כך מתפרשת הבחינה הנקראת "שני חיי שרה" ו"שני חיי אברהם", כלומר, שכל חייה של שרה היו שוין לטובה, וממילא מתברר כי כל חטיבות הזמן, כל שנותיה, היו 'חיים', בבחינת 'כעת חיה'. שכן היא ניצלה את כל התוכן והאפשרויות שהיו כלולות ביסוד ה'זמן', וכך בכל שנותיה. וממש כמו כן היה אצל אברהם אע"ה, שכל שנותיו היו "שני חיי אברהם".

אך כלפי ישמעאל, שגם אצלו אמרה תורה "שני חיי ישמעאל", בזה יש מקום למחלוקתם של רש"י והרמב"ן הנז', האם שייך לומר כלפיו שהיו כל שנותיו 'שנות חיים', והאם היו כולן שווין לטובה.

וזאת עפ"י מאמר ריש לקיש (יומא שם), שתשובה מאהבה הופכת זדונות לזכויות, וא"כ ישמעאל שעשה תשובה, ומסתמא היתה זו תשובה מאהבה, הרי הפך את כל זדונותיו לזכויות. אלא שבזה נחלקו, האם ע"י הפיכת הזדונות לזכויות, הפכו גם השנים שבהם עבר את רוב העבירות בזדון - ל'שנות חיים', כאילו נעשו בהם במשך כל הזמן זכויות. או שמא היות ובשעתם היו שנים הללו מלאי עוונות, א"כ לא היו הם 'שנות חיים'.

ד. ויש לתלות זאת בהגדרה שהעביר הגרב"ד לייבוביץ' זצוק"ל בשם רבו הגר"ח זצוק"ל, כאשר הוא שאל את רבו זצוק"ל היאך הפכו הזדונות לזכויות, הרי הוא לא עשה את אותן זכויות. והשיב לו רבו זצוק"ל, כי ע"י התשובה מאהבה התברר, כי הזדונות היו מכשירי מצוה, ולכן זכה בהם לשכר מצוה כזכויות.

אשר לפי"ז ייתכן לשמוע, כי אף השנים עצמם הפכו להיות 'שנות חיים', הואיל וכל מעשיו וזדונותיו הרי הפכו להיות מכשירי מצוה, ואם כן הם עצמם היו כביכול מעשים ראויים, וממילא היו גם השנים שבהם הם נעשו, בבחינת 'שנות חיים'. וכמובן שיש גם מקום לחלוק, שכלפי השנים אין כאן היפוך, כי סוף סוף בהם נעשו למעשה זדונות, ורק אח"כ הם הפכו לזכויות.

שוב ראיתי דברים מפורשים להדיא בענין זה, בחידושי הצל"ח למס' יומא (שם פו:), על מה שאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן: גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם, שנאמר "ובשוב רשע מרשעתו חיו יחיה".

וכתב על זה בזה"ל: הנה בריאת האדם לא תוהו בראו, כי אם לקנות שלימות ולהשלים חוקו בתורה ובעבודה עבודת הקודש, וכשכיר יקוה יומו ובא בשכרו. וזהו השלמת הנפש כל ימי חלדו של אדם אם לא איבד זמנו, וכל ימיו חרותים אחד לא נעדר, הרי הוא מושלם בשלימות. אבל אם איבד זמנו בדברי הבאי בשחוק וקלות ראש או בדברי בטלה בלי תורה ומצוות, וק"ו אם פשע והעוה באיזה יום, הרי היום ההוא חסר מימי חייו ולא הושלם חוקו וכו'.

והאריך הרבה בדרוש בענין זה, ולבסוף הוא חוזר לתחילת הענין, ומסיים וכותב בזה"ל: וזהו פירוש המאמר דר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן: גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם. שאם עשה תשובה, אז זדונות נעשו לו כזכויות, נמצא קנו הימים למפרע חיות על ידי הזכויות הללו. עכ"ל הצל"ח שם.

והנה מבואר, שהוא ז"ל נקט שאכן אפשר על ידי תשובה לחזור ולהחיות את הימים ואת השנים למפרע, וכפי הנראה זו היא דעת רש"י. אך ודאי ייתכן לומר שהרמב"ן חולק בזה, וביסוד זה גופא הוא שנחלקו רש"י והרמב"ן ז"ל.

שוב הראה לי חתני היקר מוהרי"א עלזאס שליט"א שהרחיד"א בפתח עינים (מגילה יז.) כתב דלא עשה תשובה אלא מיראה, עיי"ש. והוסיף שאפשר שזהו שהתפלל עליו אאע"ה לפירש"י (לך לך יז, יח) "לו ישמעאל יחיה לפניך" 'ביראתך'. ושייתכן לפרש דבזה הוא שנחלקו רש"י והרמב"ן ז"ל, אם חזר בתשובה מאהבה או מיראה. ודפח"ח.

דעת חכמה

חיי שרה
תשפ"ז

מאוצרו הנפלא של הרב יוסף חיים אלבוים שליט"א

לתגובות, וניתן להשיג: Oravsa10@gmail.com

תפילות היום משפיעות פרנסה רפואה ושלום

כד (סג) וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים:

בגמ' (ברכות כו:) "תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא: אברהם תקן תפלת שחרית - שנאמר וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר ויעמד פינחס ויפלל; יצחק תקן תפלת מנחה - שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר תפלה לעני כי - יעטף ולפני ה' ישפך שיחו, יעקב תקן תפלת ערבית - שנאמר ויפגע במקום וילן שם, ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי".

יש לעיין, א' האם יש טעם מדוע אברהם תיקן שחרית ויצחק מנחה, או שאברהם תיקון בתחילת היום, וממילא יצחק יכל לתקן את סוף היום, וליעקב נשאר רק הלילה. ב' מדוע יש שינוי בלשון התפילה, שאצל אברהם נקראת התפילה עמידה, ואצל יצחק שיחה, ואצל יעקב פגיעה. ג' מדוע נזכר אצל אברהם שתיקן את התפילה רק עתה בגיל מאה, הלא יצחק ויעקב מיד כשנעשו אבות, תיקנו את התפילה. כי יצחק מיד בתקנו נעשה האב ומעתה התורה מדברת רק מענינו, ויעקב בצאתו מחרן נעשה האב ומעתה התורה מדברת רק מענינו, ואילו אברהם היה אב קודם לכן שנים רבות.

ג' חלקי התפילה

והנה בגמ' (שבת י.) כינו את התפילה "חיי שעה" לעומת העוסק בתורה שהם 'חיי עולם'. ופרש"י "חיי עולם - תורה, תפלה צורך חיי שעה היא - לרפואה לשלום ולמזונות".

אכן כאשר מעיינים בתפילת העמידה, יתכן להסביר שהם ג' חלקי התפילה. כי בקשת דעת תשובה וסליחה וגאולה הם מצד הרפואה, כענין 'ולבבו יבין ושב ורפא לו', כי העדר הדעת והסליחה חולי ייחשבו. ומברכת ברך עלינו מבקשים על הפרנסה, אלא שהיא תלויה גם בקיבוץ נדחים ושיבה לירושלים ולבית המקדש, כמו שמזכירים בברכת רחם בברכת המזון, שעל ידי בית המקדש ישיגו פרנסתם ברווח, כבימי שלמה שהיה הכסף בירושלים כאבנים. גם ענין השופטים והעמדת הצדיקים מעמיד את הפרנסה. ולבסוף מזכירים ברכת השלום.

אולם היה מקום להסביר, שבכלל דברי רש"י, גם להעמיד את שורש ג' התפילות בכל יום. היינו שתפילת שחרית מכוונת כנגד רפואה, ותפילת מנחה כנגד פרנסה, ותפילת ערבית כנגד השלום.

שחרית – רפואה

אברהם אבינו תיקן תפילת שחרית, ועניינה המרכזי הוא עמוד הרפואה.

אמרו (ב"ב טז:) "רבי שמעון בן יוחי אומר, אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא, ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם - תלאה הקדוש ברוך הוא בגלגל חמה. אמר אביי, היינו דאמרי אינשי, אידלי יומא אידלי קצירא". היינו שבעת שנכנס היום גם הוקל החולי, וכעי"ז אמר אביי בנדרים (ח:) "שמש צדקה ומרפא - אמר אביי, ש"מ, חרגא דיומא מסי". כך גם נפסק להלכה (יו"ד סימן שלה ס"ד) "אין מבקרין החולה בג' שעות ראשונות של יום, מפני שכל חולה מיקל עליו חליו בבקר, ולא יחוש לבקש עליו רחמים". היינו שכח אברהם ניתן בגלגל חמה, ולכן עד היום יש כח רפואה בשלש שעות הראשונות, שהם זמן תפילת שחרית.

וניתן להבין את הדברים מצד רמזים נוספים. הנה ידועים דברי חז"ל שהוסיף אות ה' לאברהם ובכך נעשה שמו בגי' רמ"ח, כנגד רמ"ח איברים. היינו השלימות הגמורה. ומסר הקב"ה את כל האיברים לשליטת אברהם.

ואמרו חז"ל (תענית יט:) שרפואה היא הברכה השמינית בתפילה, כי המילה היא בשמיני, ואברהם הוא שנצטוה על המילה, וממילא גם קיבל כח הרפואה. כי שורש הרפואה נברא בעולם בשביל המילה. וכתב הרמ"ע מפאנו (שער הגלגולים מ') ש'ממרא' בגי' 'רפא', ובדגל מחנה אפרים (וירא) כתב עי"אלגי

הם אותיות 'אל נא רפא'. היינו שכאן יסוד הרפואה. כמו"כ ציוה ה' לאבימלך שיבקש מאברהם שיתפלל בעדו ובכך יתרפא. היינו שכח הרפואה אצלו.

אברהם אבינו, שראה כיצד העולם זקוק לחסד ולמרפא, קבע את כוח התפילה בבוקר. הוא העמיד את ההכרה הברורה שכל הרפואות כולן אינן אלא מאת ה', וחקק בתפילת שחרית את הסגולה להביא מזור ובריאות לכל שוכני ארץ.

אכן, דייקא אחר שנימול ונתרפא אז תיקן שחרית. הן כי נעשה 'תמים' ושלם, והן כי אז נתחדש וניתן לו כח הרפואה. שמא זה הנקודה שבא המלאך רפאל לבקרו, שבכך נתחדש כח הרפואה בעולם, מכח אברהם.

תפילת מנחה ועמוד הפרנסה

יצחק אבינו תיקן תפילת מנחה, והיא מכוונת כנגד עמוד הפרנסה.

בצאתו להתפלל נאמר: "וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב". המילה "לשוח" יש לה משמעות כפולה. לשון שיחה ותפילה, ולשון שיחים וצמחים, ככתוב "וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָּאָרֶץ". יצחק אבינו יצא אל השדה בין הערביים כדי לשפוך שיח על עשבי השדה ועל תבואת הארץ - להתפלל על הפרנסה.

ומצינו שאצל יצחק נפתחו שמי הברכה והשפע במידה מופלאה. גם בעת רעב, כאשר ירד לגרר ולא היה לחם לאכול, זכה לברכה שלמעלה מדרך הטבע: "וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ ה'". כוחה של תפילת מנחה הוא הממשיך שפע של מזונות.

וכן תיקן 'מעשרות', ובמעשר נאמר 'עשר בשביל שתתעשר'. כי ענין כח הפרנסה הוא מצד יצחק, ותיקן את פתיחת צינור הפרנסה, וזה על ידי תפילת מנחה. והנה אמרו בביצה ש'חק' לישנא דמזוני, כמ"ש הטריפני לחם חוקי. כך שאותיות שמו רומזים על הענין. כי י' רומז למעשר, צ' הם החלק של הבעלים, ו'חק' לישנא דמזוני.

בספרי הקדמונים מובאת קבלה שהמתפלל מנחה גדולה מובטח לו פרנסה בשפע. ונראה שהטעם הוא מפני שלפנות ערב הוא שעת הדינים, ובכח התפילה מבטלים את הדינים. זהו הנקודה ש'שולחן בצפון', למרות שהצפון הוא שורש הדינים, כי אדרבה השולחן מבטל את הדינים ובכך נפתח פתח הפרנסה. ויש שהסמיכו לכך את הפסוק, "תכון תפלתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב". כשם שהקטורת מעשירה, כך תפילת המנחה מעשירה. [אכן יש מביאים בשם המקובלים שאדרבה לא להתפלל על פרנסה, ולמרות שגדולים ועצומים הביאו כן, אבל יש מקום לחשוב שט"ס נזכר בכתבים]. ויש מסמיכים רמז לזה, ממה שמנחה בגי' מזון. ומנחה לשון הנחת רוח, שמניח פנים של זעם ומעורר הנחה ומנוחה. ועיין הפלאה (כתובות י:) שמבאר שעיקר הפרנסה בזכות המנחות. נמצאנו שלכך נקראת התפילה מנחה, שבכחה להשפיע פרנסה גם בהעדר מקדש.

תפילת ערבית ועמוד השלום

יעקב אבינו תיקן תפילת ערבית, והיא מיוסדת על עמוד השלום וההגנה.

כאשר יצא יעקב מבית הוריו, התפלל וביקש: "וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי". חייו של יעקב היו רצופי סכנות, פחדים ומאבקים תמידיים, הן מבחוץ והן מבפנים: שנאת עשיו, רמאותו של לבן הארמי, אליפז, מאבקו עם שרו של עשיו, וגלות מצרים. יעקב פגש את החושך במלוא עוצמתו.

הלילה הוא זמן המסוגל לפורענות, שעה שבה החשכה שולטת וכוחות הרע מתעוררים בעולם. דווקא שם עמד יעקב ותיקן תפילת ערבית: "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ". מתוך החשכה הוא יצר מציאות של שלום ושלמות. שם נגלה אליו המראה הגדול: "וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה". 'סֻלָּם' בגימטריא 'קוֹל' - קול תפילתם של צדיקים, המחבר בין ארץ לשמים ומביא שלום לעולם העליון ולעולם התחתון.

לכך מבקשים בערבית "השכיבנו ה' אלקינו לשלום, והעמידנו לשלום".

ג' עמודי עולם

והנה ידוע שג' עמודי עולם, שהם תורה עבודה וגמ"ח, העמידום ג' איתני עולם. ש'חסד לאברהם', ותפילה מצד יצחק, ויעקב מצד תורה, 'יושב אהלים'. החסד הוא בגופו, ולכן הרפואה בגופו. התפילה עיקרה בשביל הפרנסה, כמ"ש 'כי אדם אין לעבוד את האדמה' מכיר בטובתן של גשמים להתפלל עליהם, וגשמים היינו פרנסה. תלמידי חכמים 'מרבין שלום בעולם', כי התורה מביאה שלום, ואם בחוקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה, 'ונתתי שלום בארץ'.

ומטעם זה גם נשתנו ג' לשונות התפילה. בשחרית היא 'עמידה', כי הרפואה היא 'מעמידו על רגליו', כענין שנזכר בפ' משפטים, 'אם יקום'. במנחה היא שיחה, גם מלשון שיח השדה, וכל שיח השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלקים, והטעם כי לא התפלל עליהם עדיין. בערבית הוא לשון פגיעה, כי השלום נצרך למנוע פגיעה, והפגיעה נעשית על ידי תפילה, וה' פורס סוכת שלום עלינו ועל כל ישראל.

בנתיבות העיון

ביאורים והערות מהרה"ג ר' **אהרון שוורצר** שליט"א

פכ"ד פ"ז 'ולקחת אשה לבני משם'
בשאלת האחרונים בשליחות אליעזר, הרי עבד אינו בתורת גיטין וקידושין.

א. הגמרא בכתובות (ז ע"ב) מביאה מקור לברכת חתנים בעשרה מבועז שנאמר 'ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה', והקשו בתוס', בד"ה שנאמר, שבמסכת כלה מבואר דילפי' ברכת חתנים ממה שכתוב אצל רבקה, ויברכו את רבקה, ותי' התוס' וז"ל איכא למימר דהתם ברכת אירוסין והכא ברכת נישואין, ויש ללמוד משם שיש לברך ברכת אירוסין לאשה המתקדשת ע"י שליח, שהרי אליעזר שליח הי', ונראה דאסמכתא בעלמא היא דעשרה לא משתמע מהתם, ולא איירי פשטי' דקרא בברכת אירוסין עכ"ל, משמע בדברי התוס' שאליעזר הי' שליח לקידושין.

ב. והקשו האחרונים בזה, (עי' פנ"י כתובות נ"ז), הרי הלכה היא, (אבהע"ז סי' ל"ה סעי' ו') דאין עבד נעשה שליח לגיטין וקידושין לפי דאינו בתורת גיטין וקידושין. ועי' מש"כ באבני מלואים (שם ס"ק ט') דגם לדעת הר"י מגאש שעבד נעשה שליח להולכה בגט, זהו דווקא בגט שכתוב בגט הרי את מגורשת, אבל בקידושין שצריכים אמירת הרי את מקודשת אין העבד נעשה שליח ע"ש, א"כ קשה איך אליעזר הי' שליח לקידושין (אמנם במושב זקנים, פכ"ד פס"ז, מבואר דאליעזר רק הביא את רבקה אבל גוף הקידושין עשה יצחק ע"ש).

ג. ושמעתי ממרן הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א דיש לפרש בזה, ע"פ מה שפי' מרן הגרי"ז זצ"ל (הוצאת מישור פרשת לך לך) מדוע לא הי' איסור שתי אחיות בנישואי רחל ולאה, דקודם מתן תורה לא הוי הקידושין בגדר אישות אלא רק בגדר קנין. משום הכי לא שייך שיהי' איסורי קורבה שע"י אישות, ואפילו שהאבות קיימו כל התורה, מ"מ לגבי איסורי קרובות שע"י אישות לא שייך האיסור, מכיון שהאישות אצל בני נח אינה אוסרת קרובות ע"ש. א"כ ניחא שפיר שאליעזר הי' יכול להיות שליח לקדש דקודם מתן תורה הי' הקידושין בגדר קנין לחוד ואין חסרון דעבד אינו בתורת גיטין וקידושין.

ד. והנה עיקר הדבר דקודם מתן תורה לא הי' איסורי קרובות בקורבה דע"י אישות, מבואר בדברי הראשונים ביבמות בריש פרק נושאין, וז"ל הרמב"ן, (שם צ"ח) בד"ה גר שהיתה, וכו' והוא הדין בעריות דאישות כגון אשת קרובים, דמותרות בגיותן, דגבי עריות קיחה כתיב בהו (ויקרא פי"ח) ואינהו קיחה לית להו, וכו' והרי יעקב נשא שתי אחיות, וכו' והרי יהודה אמר על תמר כלתו צדקה ממני, (בראשית פל"ח פכ"ו) ואם הייתה אסורה משום כלה אכתי חייבת היא מיתה דעריות וכו' עכ"ל, ע"ש. והנה יל"ע בדעת הרמב"ן, דהרמב"ן בפרשת אחרי מות מפרש שיעקב אבינו נשא שתי אחיות משום דהי' רק בחו"ל, ובאר"י כבר נפטרה רחל ע"ש, וצ"ב מדוע צריכים שני טעמים נפרדים, (ויש שפי' משום דלחומרא היה לאבות דין ישראל, אמנם זה דוחק משום דקודם מתן תורה לא הוי בגדר אישות ואין שייך בזה איסורי קורבה) ושמעתי מאבי מורי הגאון שליט"א דיש לפרש ע"פ מש"כ הרמב"ן (שם) לגבי קיום המצוות בחו"ל שזהו משום שיהיו רגילים במצוות, וז"ל אע"פ שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוץ לארץ היו מצוינין במצוות שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים. כמו"כ אפ"ל דמשום הכי הי' ענין לשמור את איסורי קורבה דע"י אישות גם קודם מתן תורה כדי שלא יהיו חדשים לאחר מכן.

ה. ועי' בחי' מהרי"ל דיסקין עה"ת דכתב לתרץ באופ"א, דאברהם אבינו שחרר את אליעזר בתנאי שאם יהי' הסכמה לקידושין יהי' משוחרר, כדי שיוכל לקדש את רבקה, ופי' בזה מה שאליעזר אמר 'לא אוכל עד אם דברתי דברי' דהרי הדין הוא דעבדים מזמנין לעצמם, ולכן הי' נפק"מ לאליעזר לידע האם יש הסכמה לשידוך ממילא אינו עבד וחייב בזימון או שנשאר עבד ע"ש.

ו. והנה יש להעיר לכאורה בעיקר תי' המהרי"ל דיסקין דאליעזר הי' יכול להיות שליח לקידושין משום שהי' משוחרר בתנאי, אם יהי' הסכמה לקידושין, מדוע אין בזה חסרון של מינוי שליחות בדבר שלא בא לעולם, דהרי אינו יכול להיות שליח לקידושין קודם השחרור דעבד אנו בתורת גיטין וקידושין, וכמו דכתבו בתוס' בנזיר (י"ב.) ד"ה מאי טעמא, לדון אם שייך למנות שליח להפריש חלה קודם גלגול העיסה ע"ש, ויתכן ליישב דמכיון שהיה ביד אברהם לשחרר לא חשיב דשלב"ל דבידו שאני, והנה דבר זה נוגע לגבי הפרשת תרומות ומעשרות שהמשגיח מפריש תרו"מ מדין שליחות גם על פירות מתבואה חדשה שלא הייתה בשעת המינוי, (ושמעתי דבמשפחת מרן הגרי"ז זצ"ל מקפידים ע"ז שיהי' מינוי חדש), והוי דבשב"ל, ועיקר ההיתר בזה זהו משום זכי' לדעת האחרונים דזכין מאדם אמרי', ועי' בקובץ תשובות (ח"א סי' מ"ב) שמביא את דברי המרכבת המשנה (פ"ו מגירושין) שכל החסרון במינוי שליחות בדבשב"ל זהו רק במינוי בע"פ, אבל במינוי בכתב אין חסרון משום שהמינוי קיים כל הזמן ע"ש.

ז. ועוד יש דכתבו להעיר בעיקר שליחות אליעזר, הרי אליעזר הי' שליח של אברהם, ואברהם הי' שליח של יצחק וא"כ הוי שליח עושה שליח, ויש מהראשונים דס"ל דדווקא בגירושין שליח עושה שליח משום דבידו לגרש בע"כ משו"ה לא חשיב מילי וממילא מועיל השליחות,

משא"כ בקידושין דבעינן רצון האשה נחשב שליחות במילי ואין שליח עושה שליח. (ועי' במשך חכמה פ"נ פנ"א, ויאמרו מד' יצא הדבר וז"ל על דרך צחות יש לומר דשיטת כמה פוסקים דשליח להוליך קדושין אינו יכול לעשות שליח אחר, דהוי לי' מילי, דכיון דתלוי ברצון האשה לא הוי מעשה, ולכן לא מצי משוי שליח אחר להולכה, וכו' וא"כ אין שליח עושה שליח, אולם אחרי כי מד' יצא הדבר, והדבר מחוייב להיות, א"כ אין זה תלוי ברצוננו והוי כמו שליח הולכה בגט דמצי משוי שליח אחר וכו' עכ"ל).

ח. ועי' בספר שיעורי רבנו משולם דוד עה"ת שמביא להעיר בשם מרן הגרי"ז זצ"ל, מדוע הוצרך אברהם אבינו להשביע את אליעזר, שלא יקח אשה מבנות הכנעני הרי יש אפשרות לעשות תנאי בעיקר השליחות שאינו שליח לקידושין אלא רק לגבי מי שיש ברצונו של המשלח לקדש, וכן יל"ע הרי הדין דאסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה (ויש שפי' שהיכא דלא אפשר שאני. דהרי ליצחק הי' איסור לצאת לחו"ל). ועי' בטעמא דקרא דכתב שיהי' קידושין בתנאי שיהי' ברצון יצחק אחר שיראנה ע"ש.

ט. ויתכן לפרש באופ"א שקידושי אליעזר הועילו מדין זכי', דהיינו שאברהם אבינו שחרר את אליעזר בתנאי אם יהי' רצון לקידושין, ואז יכול אליעזר לקדש מדין זכין, וניחא שפיר שאין בזה חסרון של אין שליח עושה שליח, דהוי מדין זכי', וכן אין חסרון דהוי מינוי שליחות בדשב"ל, וניחא שפיר השאלה מדוע אברהם אבינו לא עשה תנאי בשליחות משום דהוי מדין זכין, וכמו שמשמע בגמרא שמועיל לקדש מדין זכי', בקידושין (מ"ה ב') ודילמא ארצויי ארציי' קמי' דהיינו שהבן גילה דעתו בפני האב שרצונו באשה פלונית ואז יכול האב לקדש אותה ובפשוטו היינו מדין זכין, אמנם עי' בפי' הר"י הזקן (שם) מבואר שלא מועיל לקדש מדין זכין, משום שצריך שיאמר הבעל או שלוחו דברים שיקנה בהם האשה ע"ש, ועי' בברכת שמואל (סי' י', ב') שכתב בשם מרן הגר"ח זצ"ל לדון דלא יועיל זכי' בקידושין משום שצריכים מעשה קיחה של הבעל או שלוחו וצריך שיהי' השליח עומד במקומו של הבעל כדי לעשות את מעשה הקידושין, וזהו דווקא ע"י שליחות, ולא ע"י דין זכי' ע"ש, ולפ"ז יהי' הכוונה בגמרא בארצויי ארצי' שיש כאן אומדנא של מינוי שליחות.

י. אמנם בדברי הרא"ש בקידושין (פ"ב סי' ז') מבואר שמועיל זכי' בקידושין, וז"ל ועוד נראה לדקדק משמועה זו שאם גילה בדעתו לשדכן שהוא חפץ באשה פלונית ואמר לשדכה לו, והלך השדכן וקידשה לו בלא מינוי שליחות שהיא מקודשת, ולא מסתבר לחלק בין אביו לאיניש דעלמא כיון דזכי' מטעם שליחות ע"ש, וכ"כ באחיעזר בח"א (סי' כ"ח, י"ז) שמועיל לקדש לאחר מדין זכי' ע"ש. (וע"ע מש"כ לדון בקובץ תשובות ח"א סי' קע"ז ובאבן ישראל ח"ט סי' ק"ט לגבי שליח הולכה בגט שמת, אם אפשר מדין זכי' ליתן הגט לאשה ע"י אחר ע"ש). והנה יש שהוסיפו דלפ"ז ניחא גם השאלה של אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה, דקידושי אליעזר לא הי' מדין שליחות אלא מדין זכי' וא"כ יש צורך ברצון המקדש, ואם יש מחאה בטל הקידושין, וכמו בזכי' במתנה שאם המקבל מוחה בטלה הזכי', א"כ בכה"ג ליכא איסורא דאסור לאדם דיקדש את האשה עד שיראנה דהרי אין הקידושין נגמרים עד שיתרצה אח"כ בשעה שיראנה.

יא. אמנם יל"ע לפי השיטות ששייך לקדש אשה לחברו מדין זכין, דצ"ע לפ"ז בדברי הגמרא בריש האומר (נ"ט.) התם רבותא קמ"ל דאי תנא האומר לחבירו הו"א חברו דכי קידשה במקום אחר אינה מקודשת דסבר לא טרח אבל שלחו דטרח אימא מראה מקום הוא לו קמ"ל, ובפשוטו כוונת הגמרא שאין לבעל קפידא כלל, וא"כ צ"ב מדוע לא יועיל קידושי השליח במקום אחר מדין זכי', ועי' באחיעזר (שם) שכתב לפרש בזה ע"פ מה שמוכח מדברי התוס' בקידושין (כ"ג ב') בד"ה מהו שיעשה שליח, שכתבו התוס' לפרש את הספק של הגמרא האם עבד יכול לעשות שליח לקבל את גיטו מיד רבו, דאע"פ שמועיל שחרור בשטר ע"י אחרים מ"מ ע"י שליחות גרע, מבואר בדברי התוס' ששליח אינו מועיל מדין זכי' אלא רק מדין שליחות, והיינו משום שבכה"ג שדעת השליח לעשות המעשה מדין שליחות ולא מדין זכי', משום הכי אינו מועיל מדין זכי' ע"ש.

יב. אמנם לפמש"כ האחרונים לפרש בדברי התוס' בקידושין (שם), שהנפק"מ בזה לגבי דין שלוחו של בעל הממון האם צריכים להיות גם שליח של האדון שרק בזכי' בעינן להיות שליח של האדון, משא"כ בשליחות לא צריך להיות שליח האדון, לכאורה לפ"ז זהו נפק"מ רק לגבי שטר שחרור או לגבי גט אשה דיש צורך להיות שליח של המשחרר או של המגרש, ואין זה שייך לשליח הבעל בקידושין, אמנם בחזו"א (אבהע"ז מ"ט ט') כתב לפרש שכוונת הגמרא שבחברו יש קפידא לבעל שלא יקדש במקום אחר רק שלא אמר הבעל בפירוש שמקפיד בזה מכיון דסבר שלא טרח ע"ש.

יג. ולכאורה יותר יל"ע בדברי הגמרא חברו לא טרח, דגם מדין שליחות יועיל קידושי השליח במקום אחר דעד כמה שאין קפידא לבעל שלא יקדש במקום אחר שוב יועיל קידושי השליח גם במקום אחר מדין שליחות, וע"כ יהי' מוכח בזה שלגבי שליחות לא בעינן תנאי אלא כל כוח השליח היא רק מה שצווה המשלח, וכדברי הר"ן בקידושין (בדף כ"ה ב' מדפי הרי"ף) וז"ל וא"ת והתנן בפרק מי שאחזו כתבו ותנו גט לאשתי וכו' הכא מעשה קודם לתנאי ואפ"ה תנאו קיים, איכא למימר דמתני בהדי שליח שאני דכל תנאי מהני בי' לפי שאינו נעשה שליח אלא במה שנראה מתוך דבריו וכו' עכ"ל וכ"כ הר"ן בגיטין (דף ל"ו ב' מדפי הרי"ף). וע"ע מש"כ בזה באבני מלואים (ל"ח ב') ע"ש.

להערות ולתגובות:
ach0504104256@gmail.com

ברכת אשר

הגליון לבית התורני · פרשת חיי שרה · גליון מס' 05

אמרי תבונה

התבוננות באמרי חז"ל

"אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה, ואמרה שתה וגם גמליך אשקה" (כד, יד)

כלומר, אליעזר אומר כי הנערה שאבקש ממנה "הטי נא כדך ואשתה" ותשיב לי על כך "שתה וגם גמליך אשקה", אזי אדע שהיא ראויה ליצחק.

ופירש רש"י - "אותה הוכחת - ראויה היא לו, שתהא גומלת חסדים, וכדאי היא ליכנס בביתו של אברהם".

וכך כותב ה'כלי יקר': "לכך אמר, אני לא אתבע ממנה כי אם שתתן לי לשתות, והיה אם תשיב לי 'שתה וגם גמליך אשקה', אז בוודאי היא בעלת גמילות חסדים, שתתן לי יותר ממה שאני שואל. ואם כן, אותה הוכחת לעבדך ליצחק, כי כל ביתו לבוש בגדי ישע לבריות".

כלומר, המבחן של אליעזר היה בנערה שתסכים ליתן לו יותר ממה שביקש, ונערה זו היא הראויה ליצחק.

ובאמת, שיש להבין מה הטעם שבמבחן יהיה דווקא בנערה שתתן מעבר לבקשתו, וכי עצם מילוי הבקשה בשלימות ובחפץ לב אינו מוכיח על קניית מידת החסד?

ונראה לבאר זאת על פי מה שנתבאר בשבוע שעבר (ציון לנפש) בשם המשגיח רבי דב יפה זצוק"ל: שהרי יש לחלק בין מידת ה"רחמים" למידת ה"חסד". עניינה של מידת הרחמים היא כאשר הרחמים מתעוררים מתוך כאבו וצערו של הזולת, ולכן שייכים רק כשיש סבל או מחסור מוקדם. אולם חסד יסודו ברצון עצמי של האדם להיטיב, כי הטוב במהותו משתוקק להיטיב, ולכן אינו תלוי במחסור מוקדם וברחמים.

וכן מצינו מפורש אצל אברהם אבינו בפרשת וירא, שהיה רודף ומחזר אחרי אורחים אף על פי שלא היו צריכים לכך, משום שהיה נוהג על פי מידת החסד וזו היתה טבועה בו.

ועל כן, אליעזר עבד אברהם ביקש לבדוק האם תכונה זו טבועה גם ברבקה, וזאת על ידי שתציע את עזרתה מעבר למה שנתבקשה בפירוש. ובזאת מתגלית שלימותה של רבקה - חסד עצמי שאינו תלוי בבקשת הזולת.

וזוהי אכן הנערה הראויה לבוא בשערי ביתו של אברהם אבינו, עמוד החסד!

עומקא דקרא

מראי מקומות לעומקה של פרשה

האם תקיעת כף הוי כשבועה

בפרשה נאמר "וישם העבד את ידו תחת ירך אברהם אדניו וישבע לו על הדבר הזה" (כד, ט), והנה יש לעיין מהו המקור לכך שתקיעת כף בין שני צדדים המסכמים ביניהם דבר מה מחייבת, והאם דינה כשבועה ממש או לא.

במרדכי (בבא מציעא סימן רנב) הביא בשם רבינו יוסף בר מנחם וז"ל:

"ועל שטען ראובן שתקע לו אמונתו, אם יש לו שטר או עדים שראוהו שתוקע כפו - על בית דין לכוף לשמעון לקיים אמונתו, כי גדולה אמונתו שנשבע באמונה שיש לו בהקב"ה וכשהוא עובר כופר בעיקר ומאד החמירו בדבר זה...

וראיתי אני את רבינו יוסף בר יצחק שהחזיר ממון על ידי תקיעת כף אחרי שעבר האיש על אמונתו, אבל אם אין עדים ושמעון משיב לא תקעתי אלא בתנאי כן - נאמן" עכ"ל.

ומבואר, דתקיעת כף הוי כשבועה ואף יותר חמור מכך, ובאמת שיש להבין מדוע תקיעת כף חמורה יותר משבועה ואכמ"ל.

ומנגד, בתשב"ץ (חלק ב' סימן קמא) כתב :

"מה שהחמיר בתקיעת כף שהיא כשבועה ואין לה היתר כן כתבו מקצת מהראשונים, וקצתם אמרו דהיתר מיהא אית לה, אבל אין לכל זה זכר בתלמוד, ואם יש מי שמורה בזה להקל - שומעין לו, שכל המחמיר במה שלא נזכר בפירוש עליו להביא ראיה... ואנו על הרשב"א ז"ל סומכים להקל בתקיעת כף שאינה כשבועה" עכ"ל.

אולם בטור (יורה דעה סימן רלט) כתב בשם רבינו תם שיש להחמיר בתקיעת כף שאין לה התרה, משום שדומה היא לכריתת ברית, ומכל מקום אם יש הפסד או מכשול - יש להתירו משום דלא חמירא תקיעת כף משבועה.

ועל פי זה פסק בשולחן ערוך (יורה דעה סימן רלט סעיף ב) וז"ל:

"תקיעת כף, דינה כדין שאר שבועות ויש לה התרה (ולכתחלה לא יתירה רק במקום שמתירין שבועה), והני מילי כשהיא דרך שבועה, אבל כשהיא כדרך הסוחרים שתוקעים כפם זה לזה לקיום המקח - אין לה דין שבועה כלל", ומבואר אם כן שתקיעת כף הרי היא כשבועה לכל דבר, ודוקא כאשר נעשתה התקיעה בדרך שבועה, אך לא בסתם תקיעת כף כדרך המסחר.

והרמ"א (שם) הוסיף: "הגביה ידו ואמר אני תוקע כפי לשמים או לצורי - צריך התרה. הנותן תקיעת כף לחבירו ותלה בדעתו - יכול למחול לו, ואם לא תלה בדעתו רק עשאו דרך שבועה לא יכול למחול לו ובעי התרה".

ובדרכי משה (שם אות א) הביא את דברי המהר"י וויל (סימן קלו) וז"ל:

"אי לא מסתפינא, אמינא דלא החמירו בתקיעת כף אלא כשנתן תקיעת כף לאדם לעשות לו דבר לאותו אדם עצמו, אבל אם ראובן נתן תקיעת כף לשמעון לעשות דבר ללוי - אין להחמיר כולי האי, וסברא גדולה היא והטעם משום כריתת ברית" עכ"ל.

• ציון לנפש •

מעשיהם של מאורי הדורות

"הקרה לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם" (כד, יב)

יאר צ"ייט: הגאון האדיר **רבי אהרן** ב"ר שניאור זלמן **קוטלר** זצוק"ל **נלב"ע:** ב' בכסלו תשכ"ג.

רבינו מביא את דברי המדרש (בראשית רבה ס' ח'): "אמר רב אחא יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים, פרשתו של אליעזר שנים ושלשה דפים הוא אומרה ושונה, ושרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריבוי המקרא", ומבואר שבפרשה דאליעזר האריכה התורה ביותר, ובפרטות רבה: מה שחשב, מה שעשה בפועל ומה שסיפר, ואילו בדינים החמורים שבתורה כדין דם השרץ שמטמא כבשרו הרי זה נלמד רק מיתורא בלבד. וזאת משום שיש בכל דיבור ודיבור בשיחתן של עבדי אבות לימודים גדולים בהלכות דרך ארץ ובענייני מידות.

ומבאר ר' אהרן את הענין - הנה כל ההלכות כלולות בתורה, ונמסר לחז"ל איך לפרש כל תיבה וכל דיבור, ואיך לדרוש במידות שהתורה נדרשת בהן. ואחרי שידענו שהלכה פלונית נלמדת מאות פלונית, אין צורך להאריך יותר, שהרי ההלכה ברורה היא: דם השרץ מטמא כבשרו.

אבל בענייני מידות ודרך ארץ, שהלכותיהן אינן קבועות כל כך בכל הפרטים ותלויות במצב הדברים ולפי הענין, ועיקרן בהבנת הלב הוא - בזה נחוצה ביותר הדרכה ושימוש תלמידי חכמים. וכתיב (ישעיה מח, יז) "אני ה' אלקיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך", ו"דרך" היא ענין הנהגת האדם עם חברו, וכדכתיב (שמות יח, כ) "והודעת להם את הדרך ילכו בה", ופירשו חז"ל (בבא מציעא ל:) "הדרך" - זו גמילות חסדים, וכלול בגמילות חסדים כל ענייני חסד והנהגת האדם עם חברו.

וכבר אמרו חז"ל באבות (פרק ב' משנה ט') "איזוהי דרך טובה שידבק בה האדם רבי יהושע אומר חבר טוב, רבי יוסי אומר שכן טוב". והיינו שיהיה חבר טוב ושכן טוב עם כל סביבותיו. ועל כל פנים מבואר שדרך טובה עניינה בהנהגה טובה עם סביבותיו, וכן שיבחר לו חבר טוב ושכן טוב להתלמד בדרכים טובים.

והוא יתברך "מדריכך בדרך תלך", ולכן לזה נחוצה ביותר הדרכה בביאור הפרטים והתיאור למעשה, ובגדר "גדולה שימושה יותר מלימודה" - הנאמר אמנם גם על כללות שמירת המצוות וזהירות בהנהגה למעשה, אבל ביותר הוא אמור על ישרות ההנהגה הנקראת 'דרך ארץ'!

• דברי חכמים •

קושיות ועיונים בפרשה

"ויברכו את רבקה ויאמרו לה" (כד, ס)

תוס' בכתובות (ז: ד"ה שנאמר) כתבו וז"ל: "ובמסכת כלה דמייתי קרא דויברכו את רבקה (בראשית כד) איכא למימר דהתם ברכת אירוסין והכא ברכת נישואין ויש ללמוד משם שיש לברך ברכת אירוסין לאשה המתקדשת על ידי שליח שהרי אליעזר שליח היה" עכ"ל, ומבואר דילפינן מאליעזר ברכת אירוסין, ולפי זה יש ללמוד שגם בקידושין שעל ידי שליח מברכין.

והוכיחו מכאן האחרונים, שאליעזר היה שליח לקדש אשה עבור יצחק, ולא רק שליח לברר אשה ולהביאה ליצחק ויצחק יקדשנה.

ולפי זה יש לעיין, ממה נפשך. אם האבות היה להם דין בני נח, כיצד עשה אברהם את אליעזר שליח, והרי אין שליחות לעכו"ם לא למשלח ולא לשליח כדאיתא בגמרא (גיטין כג:) "מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית".

ואי נימא דהאבות דין ישראל היה להם, הא אליעזר עבד היה, ועבד אינו כשר לשליחות קידושין, לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין, כדאיתא בגמרא (שם)?

וצ"ע.

זכות השותפות!
בהוצאת הגליון
'ברכת אשר'

בואו והיו שותפים
בהוצאות הדפוס וההפצה
כל תרומה מסייעת
להגדיל תורה ולהאדירה!

ניתן להקדיש את הגליון לרפואה,
להצלחה, ולעילוי נשמת

לפרטים שלחו מייל:
ab0534142079@gmail.com

בס"ד

עמק השבוע

גליון קלט

פרשת חיי שרה תשפ"ז והימים שסביבותי'ה

עיונים וביאורים במהות ימי השבוע
מאת הרה"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גינת ראובן, עמקי ראובן, מגדת ראובן ומעיינת ראובן

שנה ג

שני צדדים בהטעם שמברכים החודש בשבת שלפני ר"ח

עיין במ"ב בסימן תי"ז ס"ק א' שהביא המנהג דברכת החודש בשבת שלפני ר"ח. [עיין בערוך השלחן שם שהביא מקור למנהג זה מהירושלמי במס' סנהדרין פ"ה ה"ג על המשנה דזה ידע בעיבורו של חדש וזה לא ידע דאיתא שם א"ר יוסה כגון אנא דמן יומוי לא צלית מוספא מן דלא ידע אימת ירחא, דהמפרש פירש דאמוסף ראש חודש קאי, והוא תמוה דכיון דיודע שצריך להתפלל מוסף פשיטא שיודע שהיום ר"ח, ויש מי שפירש דעל ידיעת המולד קאי ותמוה היכן הוזכר כאן מולד, אלא נראה דאמוסף שבת קאי.]

הנה עי' במ"ב שם דאיתא וז"ל ואין ברכת ר"ח כקידוש החודש שהיה מלפנים אלא שמודיעים להעולם מתי יחול ר"ח. עכ"ל. [ומקורו במג"א בשם היראים וכ"ה בעוד ראשונים.]

הרי שיש בתוה"ד שני צדדים מהו מהות המנהג לברך את החודש בשבת שלפני ר"ח, דאפשר שעושים כן דוגמת קידוש החודש, ואפשר שעושים כן כדי להודיע לעם מתי יחול ר"ח, והמ"ב כתב כהצד השני דעושים כן כדי להודיע להעולם מתי יחול ר"ח.

ויש לומר דאיכא כמה נידונים הנוגעים להני שני צדדים, וכאשר יתבאר בעז"ה.

למה יש "שבת מברכים" לפני ר"ח ולא לפני יו"ט

הנה בשלמא אם עושים כן דוגמת קידוש החודש מובן למה עושים כן דוקא קודם ר"ח ולא קודם יו"ט, אבל להמבואר במ"ב דעושים כן כדי להודיע מתי יחול ר"ח, למה רק עושים כן לפני ר"ח ולא לפני יו"ט.

והנה היה אפשר לומר שיש ענין מיוחד בר"ח להודיע מתי חל ר"ח, יותר מבימים טובים, דעי' במס' סוכה פ' החליל דהשיר של ר"ח דוחה שאר שירים כדי לפרסם שהוא ר"ח, ועיי"ש שבר"ח האיברים היו במקום מיוחד על כבש המזבח כדי לפרסם שהוא ר"ח. ועי' בשו"ע או"ח סי' תכ"א שיש מפרשים שזהו הטעם דקוראים פסוקי מוסף ר"ח אחר פרשת התמיד. הרי שיש יסוד דבעינן לפרסם מתי חל ר"ח. ודוקא בר"ח עושים כל הני דברים ולא בשאר יו"ט. ועד"ז י"ל דרק מודיעים מתי יחול ר"ח ולא שאר יו"ט משום שרק בר"ח יש האי ענין לפרסם שהוא ר"ח.

והנה מהו החילוק בזה בין ר"ח לשאר יו"ט. והנה לכאו' החילוק בזמן המקדש הוא דלא ידעו מתי יקדשו את החודש ולכן הוצרכו לפרסם ראש חודש, משא"כ שאר יו"ט ידעו מתי יחול. אבל לכאו' קשה, דהנה בזה"ז כמו שיודעים מתי יחול יו"ט גם יודעים מתי יחול ר"ח ולמה צריכים להודיע מתי יחול ר"ח בזה"ז. ועוד הרי גם בזמן המקדש בהרבה מקומות לא ידעו מתי יחול שאר ימים טובים, ואפ"ה לא מצינו שהכריזו בשבת לפני יו"ט מתי יחול היו"ט.

אלא אפשר שיש לחלק בין ר"ח ליו"ט באופ"א, דעי' הכא במ"ב שכתב דלפני ר"ח תשרי לא מברכים החודש, והביא רמז לזה מדכתיב "בכסה ליום חגינו", ועי' בשער הציון ס"ק ב' דאיתא וז"ל ועיקר הטעם הוא דכיון דר"ח תשרי הוא יו"ט של ר"ה למותר להזכיר זאת מקודם ופשוט. עכ"ל. הרי מבואר בשער הציון דאין צורך להודיע מתי יחול יו"ט משום שכולם מדברים ע"ז וזהו דבר מפורסם.

וא"כ יש לחלק כך גם בזמן המקדש, דאין צורך לפרסם מתי יהא יו"ט משום שזהו דבר מפורסם. וצע"ע בזה.

[עיין בסוף סימן תק"נ דאיתא וז"ל בשבת קודם לצום מכריז שליח צבור הצום, חוץ מט' באב וצום כפור וצום פורים וסימנך אכ"ף עליו פיהו (ומנהג האשכנזים שלא להכריז שום אחד מהם). עכ"ל. הרי שיש הכרזה גם בשבת לפני התעניות וחזינן דלא הוי דין מיוחד בר"ח. אבל עיי"ש בביאור הגר"א דאיתא וז"ל בשבת כו' כיון דברצו תליא ואינן קבועין וכמש"ל סימן תקס"ב סי"ב אבל תענית אסתר קבוע הוא כמ"ש הרמב"ם דברי צומות וזעקתם וכן כתב הראב"ד, ומנהג (האשכנזים) כו' דכבר קבלו עליהם. עכ"ל. הרי לפי הגר"א האי הכרזה אינה שייכת כלל לברכת החודש, דאין האי הכרזה כדי להודיע להעולם מתי יחול התענית אלא האי הכרזה היא קבלת התענית ציבור.]

האם עדיף לברך בבוקר בלי ספר תורה או במנחה עם ספר תורה

הנה המ"ב לא הזכיר המנהג לאחוז ס"ת בשעת ברכת החודש, אבל אחרונים אחרים הזכירו האי מנהג וסוברים שהוא מנהג גמור. [עיין בס' אשי ישראל פל"ט הערה י"ד דאיתא בשם הגרח"ק זצ"ל דאף אם הס"ת נצרך למנין אחר כדי לקרוא בו ויש בזה טירחא דציבורא להמתין עד שיסיימו הציבור את ברכת החודש אפ"ה אין לבטל משום כך את המנהג להחזיק ס"ת בשעת ברכת החודש.] עי' במחצה"ש בס' צ"ו ובאג"מ או"ח ח"א סי' קמ"ב שביארו הטעם שאוחזים הס"ת. (ואפשר דנפק"מ בין הטעמים אם יש לאחוז הס"ת בשעת התחינות או רק בשעה שאומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני, וצע"ע בזה.)

והנה ראיתי מביאים מספר מקור חיים (סי' רפ"ד ס"ז) דאם שכחו לומר ברכת החודש וכבר החזירו את ספר התורה דאין לחזור ולהוציאו אלא יברכו את בכרת החודש בלא ס"ת, והוסיף שבאופן זה עדיף לומר את ברכת החודש בתפילת מנחה אחרי קרה"ת לפני החזרת ספר התורה למקומה. ע"כ. ולענ"ד אפשר דהוספה זו תלוי' בב' צדדים הנ"ל, דלפי המ"ב דעיקר הטעם דמברכים החודש בשבת שלפני ר"ח הוא כדי להודיע להעולם מתי יחול ר"ח, א"כ לכאו' עדיף לעשותו בבקר בלי ס"ת מלעשותו במנחה עם ס"ת, דלכאו' האסיפה היא יותר גדולה בבקר מבמנחה, ואם מברכים החודש בבקר יש אפשרות להודיע ליותר אנשים מתי יחול ר"ח, והרי הודעה זו היא עיקר הטעם דמברכים החודש בשבת. אבל לפי אידך צד דמברכים החודש דוגמת קידוש החודש אז י"ל כהמקור חיים דעדיף לעשותו במנחה עם ס"ת. וצע"ע בזה.

[עיין בספר ימי חנוכה למוו"ר הגר"ד כהן שליט"א (מאמר כ"ג) שביאר (ע"פ הרבה מקורות כמבואר שם, ואכמ"ל בזה,) דהכח של כלל ישראל לשלוט על סדר הטבע ולקדש חדשים ולעבר שנים הוא רק ע"י התורה, עיי"ש במה שביאר בענין ברית הקשת, וי"ל דלכן בשעה שמזכירים קביעות ראש חודש אוחזים הס"ת להראות שמכח ס"ת זה הוא שר"ח פלוני יהיה ביום פלוני. עיין.]

גם הציבור אומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני

הנה לפי הצד דהטעם לברכת החודש הוא כדי להודיע להעולם מתי יחול ר"ח לכאו' אינו מובן כלל מנהגינו דאחרי שהש"ץ מכריז מתי יחול ר"ח שהעולם חוזרים ואומרים מתי יחול ר"ח. וצע"ג.

אבל אם הטעם הוא משום דוגמת קידוש החודש א"כ **הוא מובן מאד**, דעי' במס' ר"ה דף כד ע"א דאיתא ראש בית דין אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש. וא"כ י"ל דגם אנו עושים דוגמא לקידוש החודש דהש"ץ הוא במקום הראש בית דין והוא פותח ואומר מתי יחול ר"ח, ואח"כ כל העם אומרים מתי יחול ר"ח במקום הא דכל העם היו עונים מקודש מקודש. וא"ש למאד.

ולפי המ"ב לכאו' צ"ל דהנה עי' שם דהמ"ב כתב וז"ל ואין ברכת ר"ח כקידוש החודש שהיה מלפנים אלא שמודיעים להעולם מתי יחול ר"ח ויזהרו בכל הלכות החודש ומ"מ נהגו לעמוד בשעת אמירת ר"ח פלוני ביום פלוני דוגמת קידוש החודש שהיה מעומד. עכ"ל. הרי מבואר דאף דעיקר מהות המנהג הוא להודיע מתי יחול ר"ח, ממילא עומדים בשעת ההודעה דוגמת קידוש החודש. א"כ עד"ז י"ל דאף דהעיקר הוא כדי להודיע מתי יחול ר"ח, ממילא גם העולם אומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני דוגמת קידוש החודש דהעם אמרו מקודש.

הנה עצם הדבר שכתבנו דאמירת העולם "ראש חודש פלוני יהיה ביום פלוני" הוא במקום אמירת העם מקודש מקודש, א"ש, דהא ראינו דהמ"ב כתב דאומרים ברכת החודש מעומד דוגמת קידוש החודש ומקורו מהמג"א, והנה הגרעק"א הקשה על המג"א דאיפה מצינו קידוש החודש מעומד ולהיפך ברפ"ג דמס' ר"ה משמע דקידוש החודש היה מיושב. ועי' בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' קמ"ב שביאר דעת המג"א וז"ל והנכון לע"ד שהרי מפורש בר"ה דף כ"ד שמתחלה אומר ראש הב"ד מקודש ואח"כ עונין גם כל העם מקודש מקודש ובודאי העם שנמצא שם במקום מושב הב"ד לא ישבו אלא עמדו ורמז לזה בחליצה שג"כ איכא עוד עם שם לבד הב"ד ואיכא מצוה עלייהו לומר חלוץ הנעל איתא הלשון ביבמות דף ק"ו ר' יהודה אומר מצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל משמע דשאר העם שנמצאו בישיבת הב"ד הם עומדים וכ"ש שהעם שנמצאו בישיבת ב"ד דקדוש החדש שהם סמוכין שלא ישבו אלא היו עומדים שם והיה הדין שיאמרו אחר אמירת הב"ד מקודש מקודש כדילפינן מקראי, ומשמע לענ"ד שעיקר המצוה היא בעניית העם דאמירת ראש הב"ד הוא פסק הדין שפסקו אחר חקירתם את העדים שהחודש מקודש וזה הוא לעיכובא אף שכבר הדבר ברור משום שצריך שיהי' ע"פ פסק דין של הב"ד כמפורש בריש ראוהו ב"ד נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הר"ז מעובר, אבל אחר שפסקו הב"ד מצוה על העם לקדשה באמירת תרי זימני מקודש מקודש כדילפינן מקרא אשר תקראו אותם ומקרא דהם יאמרו מועדי, ולכן באמירת ראש הב"ד שהוא לפסוק הדין תנן שאומר רק פעם אחת מקודש וכו' משום שאמירתו הוא רק לפס"ד ועניית העם היא המצוה דקידוש וע"ז נאמר שיאמרו ב' פעמים מקודש מקודש ומצוה זו היא למצוה ולא לעכובא וכו' והנה הדוגמא לנו הוא רק מאמירת העם שהפס"ד כבר היה בב"ד האחרון של ר' הלל וזה היה מעומד משום שהעם עמדו וזה שבר"פ ראוהו ב"ד משמע דהיה בישיבה הוא על אמירת ראש הב"ד שזהו ככל פס"ד שצריך לאומרו בישיבה וכו' אבל עניית העם שהיה בתרי זימני היה בעמידה וגם כיון שהוא מצוה לקדש היה זה ככל מעשה מצוה שצריך לכתחלה לעשותה מעומד כהלל לולב ושופר ולכן אנו שמברכין החדש הוא דוגמא להעם צריכים לומר מעומד, ואולי גם הב"ד לא גריעי מהעם למצות הקדוש ועכ"פ עם העם אחר אמירה הראשונה לפס"ד תרי זימני מקודש למצות קידוש ועמדו אז כבעשיית כל מצוה. עכ"ד.

הרי להדיא בדברי הגרמ"פ ז"ל דאמירת ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני הוא במקום מה שהעם היו עונים מקודש מקודש. (בעיקר קושיית הגרעק"א יש סוברים דאפילו אמירת מקודש ע"י הראב"ד היה בעמידה, עי' בדעת תורה סי' תי"ז ובס' משנת יעב"ץ הל' ר"ח סימן א' במה שביאר דבריו.)

המנהג להכריז המולד

הנה המנהג הוא דקודם שמכריזים באיזה יום יחול ר"ח דמכריזים את המולד. והנה לפי הצד דהטעם לברכת החודש הוא כדי להודיע להעולם מתי יחול ר"ח לכאו' אינו מובן כלל למה מכריזים המולד (וא"ש שהמ"ב לא הזכיר זה) אבל אם הטעם הוא משום דוגמת קידוש החודש א"כ **הוא מובן מאד** דזהו דוגמת קידוש החודש דיודעים מתי הוא המולד ועפ"ז מאספים לקדש החודש, וכמו שכתב הרמב"ם בפ"א מהל' קידוש החודש ה"ו וז"ל בית דין מחשבין בחשבונות כדרך שמחשבים האצטגנינים שיודעין מקומות הכוכבים ומהלכם וחוקרים ומדקדקים עד שידעו אם אפשר שיראה הירח בזמנו שהוא ליל שלשים או אי אפשר אם ידעו שאפשר שיראה יושבין ומצפין לעדים כל היום כולו שהוא יום שלשים אם באו עדים ודרשום וחקרום כהלכה ונאמנו דבריהם מקדשין אותו. עכ"ל.

שו"ר בערוך השלחן סי' תי"ז שביאר דין קידוש החודש בזמן שקידשו ע"פ הראי', וז"ל ולזכרון זה אנו עומדים ומברכים את החודש ר"ח פלוני ביום פלוני וכו' ולכן מנהגינו לעמוד בעת שמברכין החודש דוגמת קידוש החודש שהיה מעומד ונראה דלכן המנהג לידע המולד בעת שמברכין החודש דהב"ד כשקידשו פשיטא שבלא ידיעת המולד לא היו מקדשין. עכ"ל.

ולפי המ"ב לכאו' גם בזה צ"ל דאף דעיקר מהות המנהג הוא להודיע מתי יחול ר"ח, ממילא גם מכריזים המולד דומיא דמה שכתבנו דממילא העולם אומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני דוגמת קידוש החודש דהעם אמרו מקודש.

"שבת מברכים"

הנה בשעת ההכרזה מתי יחול ר"ח אנו אומרים תחינות ובקשות על החודש הבא ועל הגאולה. והנה בשלמא אם הטעם למנהג ברכת החודש הוא דוגמת קידוש החודש א"כ מובן למה יש ענין דברכות ותחינות, דאפשר דגם בקידוש החודש ממש היה ברכות ותחינות, עי' במס' סופרים פי"ט הלכה ט' והלכה י'. ועי' בסידור ריעב"ץ מה שכתב בזה. [והנה עיין במס' סופרים שם דבהלכה ט' הוזכרו ב' ברכות חוץ מבפה"ג, וא' מהם מיירי בגאולה, ואפשר דבהלכה י' הוזכר עוד ברכה, עיי"ש. ואפשר דעפ"ז סידרו בברכת החודש ג' תחינות, יהי רצון וכו' מי שעשה ניסים וכו' ויחדשהו וכו', וא' מהם דהיינו מי שעשה ניסים וכו' מיירי בהגאולה.] (הנה לפי צד זה דהתחינות הם דוגמת התחינות שאמרו בשעת קידוש החודש אפשר דמיושב תמיהת הערוך השלחן בסי' תי"ז וז"ל מה שאומרים היהי רצון מקודם תמיהני היאך מותר להתפלל בשבת תפלה חדשה מה שאינה בטופס ברכות אלא תפלה בפנ"ע ומבקשים על פרנסה ושארי צרכים ואיך מותר בשבת וכו' מי התיר לנו לקבוע תפלה חדשה בשבת ואי איישר חילי אבטלינה אך קשה לשנות המנהג וצע"ג. עכ"ל. די"ל דכיון דעושים התחינות דוגמת התחינות שעשו בקידוש החודש דלית בזה איסור. עי'.) אבל אם הטעם למנהג ברכת החודש הוא להודיע מתי יחול ר"ח למה יש בזה ברכות ותחינות.

אלא דראינו לעיל דהמ"ב כתב וז"ל ואין ברכת ר"ח כקידוש החודש שהיה מלפנים אלא שמודיעים להעולם מתי יחול ר"ח ויזהרו בכל הלכות החודש ומ"מ נהגו לעמוד בשעת אמירת ר"ח פלוני ביום פלוני דוגמת קידוש החודש שהיה מעומד. עכ"ל. הרי מבואר כנ"ל דאף דאין עיקר הטעם משום דוגמת קידוש החודש אפ"ה מאחר שאומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני כדי להודיע ממילא עומדים דוגמת קידוש החודש. וא"כ עד"ז י"ל דאף דאין עיקר הטעם משום דוגמת קידוש החודש אפ"ה מאחר שאומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני כדי להודיע, ממילא מברכים הברכות והתחינות דוגמת קידוש החודש.

אלא דהנה לפי ב' הצדדים הנ"ל יש להעיר בזה, דהנה לפי הני ב' צדדים העיקר הוא מה שאומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני, והברכות והתחינות אינם עיקר. ויש להעיר דהרי המ"ב בעצמו כתב וז"ל מנהג קדמונינו **לברך את החודש** בשבת שלפני ראש חודש. עכ"ל. הרי דהאי מנהג נקרא בשם "לברך את החודש". ומשמע מזה דהעיקר הוא מה שמברכים את החודש שיהא חודש של חיים ושלום וכל הדברים שמתפללים עליהם. ועי' גם ברמ"א באו"ח סוף סי' רפ"ד שכתב וז"ל וג"כ נוהגין לומר אב הרחמים ובכל יום שא"א בו צו"צ אין אומרים אותו וכן כשיש חתונה או מילה ויש מקומות שא"א אותו **כשמברכין החדש**. עכ"ל.

והנה למעשה המנהג הוא לקרוא להאי שבת בשם "שבת מברכים", ושוב משמע דהעיקר הוא מה שמברכים את החודש שיהא חודש טוב, ולכאו' זהו דלא כב' הצדדים הנ"ל לכאורה בביאור הטעם דברכת החודש.

[שו"ר בס' בני יששכר מאמרי ר"ח (מאמר א':י"א) שגם הוא כתב שיש ענין מיוחד בשבת שלפני ר"ח שקשור לר"ח ואינה הודעה בעלמא וז"ל נוהגין בכל תפוצות הגולה שמברכין את החדש הבא לטובה בשבת שלפניו (והוא במקום קידוש החדש), **וטעמא בעי למה דוקא בשבת**, (הגם דעל פי פשוטו יש בנותן טעם דבימות החול העם טרודין בגולה על המחיה ועל הכלכלה ואין מתקבצין כל כך לבית הכנסת ולבית המדרש ובפרט בני הכפרים משא"כ בשבת זמן קהילה אז מודיעין מתי יחול החדש ואגב מברכין אותו שיחול לטובה ולחיים, אעפי"כ עדיין צריכין אנו למודעי ולא דבר ריק הוא), ונ"ל דידוע הוא די"ב חדשי השנה המה נגד י"ב צירופי הוי"ה, בכל חדש מאיר צירוף אחר, ובתפלה צריך לכוין בכל חדש הצירוף המיוחד לו (ולפעמים פועלים להפוך הצירופים מדין לרחמים כמו שכתבתי לעיל אות ד'), ובזה פירשנו מה שאמרו רז"ל (מדרש תהלים צא) מפני מה ישראל מתפללין ואינם נענים מפני שאינם יודעים להתפלל בשם שנאמר אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו (תהלים צא ח), ע"כ דבריהם, והדבר הוא לתימא מי הוא מישראל שאינו יודע את השם הנכתב והנקרא, ופירשנו שאינו יודע הצירוף השייך לכל חדש בזמן התפלה שהוא מתפלל, הבן הדבר. ועל כן נקראו הירחים חד"ש בגימ' י"ב צירופי הוי"ה, והנה שבת נקרא בזהר (ח"ב ר"ה ע"א) יומא דנשמתא, דהוא נשמת הזמן וכל חדשי השנה המה אצלו כגוף לגבי הנשמה, וזהו שאמרו רז"ל (ב"ר פ"י ט') ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו וכו' ביום הששי מיבעיא ליה, אלא מה היה העולם חסר מנוחה, באת שבת באת מנוחה, ואנחנו לא נדע הרי מנוחה אינה בריאה רק העדר עשיה, אבל תדע, שהעבדות והשעבוד מצד החומר שהוא גופניי (כמו שאמרו על עבדים עם הדומה לחמור הוא החומר), והמנוחה והחירות הוא מפעולת הצורה היא הנשמה, על כן כל הנבראים שנבראו בששת ימי המעשה וששת ימי המעשה בכלל (כי הזמן הוא נברא ג"כ כדכתי' כי ששת ימים עשה וכו' ולא כתיב בששת) הנה היו כגוף בלא נשמה קודם בריאת השבת עד שנברא יום השבת הוא המנוחה היינו נשמת כל הזמן והנבראים, על כן שבת נקרא יומא דנשמתא נשמת כל הזמן, הנה לפי"ז על כרחך בשבת מאירין כל הי"ב צירופי הוי"ה שבכל חדשי השנה, על כן בהתקדש היום מקדשין על כו"ס יי"ן (בגימטריא ששה צירופי הוי"ה), ועל לחם משנה, ב' פעמים לח"ם (ג"כ בגימטריא ששה צירופי הוי"ה) הרי י"ב צירופי הוי"ה, **ומעתה תמצא טוב טעם ודעת למנהג ישראל תורה שמברכין את כל חדש בחדשו ביום השבת** להאיר בו הצירוף המגיע לו, הבן הדבר. עכ"ל. והדברים הם למעלה מהשגתי.]

דעת תורה
מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוד פינשטיין שליט"א

ויקם שדה עפרון וגו' לאברהם למקנה וגו' [כ"ג, י"ז]

ופירש רש"י, וזה לשונו - 'ויקם שדה עפרון', תקומה היתה לו, שיצא מיד הדיוט ליד מלך, ע"כ. ויתכן להוסיף ביאור בזה, על פי דברי ה'מסילת ישרים' בפרק א', שעילוי גדול הוא לבריות כולם בהיותם משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך, ועיין שם שהביא על זה מאי דאיתא בחולין דף צ"א ע"ב בענין אבני המקום שלקח יעקב ושם מראשותיו, שנתקבצו כולן למקום אחד, והיתה כל אחת אומרת 'עלי יניח צדיק ראשו'. וזהו שאמר הכתוב גם כאן, שקנין השדה לאברהם אבינו נחשב 'תקומה' להשדה, שהרי נהיתה בכך משמשת האדם השלם, וזהו 'עילוי גדול' לה.

ויקוד האיש וישתחו לה', ויאמר ברוך ה' אלקי אדוני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמיתו מעם אדוני בדרך נחני ה' וגו' [כ"ד, כ"ו-כ"ז]

ובמדרש (בראשית רבה פ"ס סימן ו') איתא, 'ויקוד האיש וישתחו להשם' - מכאן שמודים על בשורה טובה. והנה להלן בפסוק נ"ב כתוב, 'ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה להשם'. ופירש רש"י שם, וזה לשונו - 'וישתחו ארצה', מכאן שמודים על בשורה טובה.

ונראה דשתי הודאות הן על שני ענינים, שההודאה כאן היא על זה שמצא את האשה הראויה ליצחק, ואף שעדיין לא נשלם הדבר, כי אולי לא תאבה האשה, מכל מקום יש לו להודות על עצם הדבר שהנחהו השם בית אחי אדוניו, והיינו שהצליח למצוא את אותה האשה שנשלח לקחתה. וההודאה דלהלן היא על מה שהענין בא לידי גמר, והסכימו לבן ובתואל שתלקח רבקה לאשה ליצחק.

וצריך לומר, דאף שבאמת עיקר החסד וההטבה שבזה הוא עם יצחק, מכל מקום מכיון שאליעזר היה שמח בטובה זו שנעשית עם יצחק, חשיבא נמי 'בשורה טובה' לאליעזר, ויש לו להודות ולהשתחוות להשם עליה, וכמו שמצינו כעין זה בטור וברמ"א או"ח סימן ר"י"ט סעיף ד', שאם רצה אדם לברך ברכת 'הגומל' על הצלת חבירו שהוא שמח בטובתו, הרשות בידו, וליכא בזה משום 'ברכה לבטלה', הואיל ואינו מברך אלא דרך שבח והודאה למקום על טובת חבירו ששמח בה, כדרך בני אדם שמשבחים למקום על הטובה שהזמין להם, ע"ש.

ותאמר לו אדני אתה נשבעת וגו' לאמתך, כי שלמה בנך ימלוך אחרי והוא ישב על כסאי, ומדוע מלך אדוניהו [הפטרה]

נראה הביאור בזה, על פי המבואר ברמב"ם פ"א ממלכים ה"ח וה"ט, ובהשגת הראב"ד שם, דאף שעיקר המלוכה היא לדוד, מכל מקום אם יעמיד נביא מלך משאר שבטי ישראל הרי זה מלך, וכל מצוות המלכות נוהגות בו, אלא דלדעת הרמב"ם תפסוק המלכות מביתו, דרק מלכות בית דוד המה עומדים לעולם, כמו שכתוב 'כסאך יהיה נכון עד עולם', ואילו לדעת הראב"ד, אילו יהיה מלך כשר ובניו כשרין, לא תפסוק המלכות מזרעו, אלא תהיה מלכותו שניה למלכות בית דוד, כמו קיסר ופלגא קיסר, ע"ש. הרי מבואר, דאף דעיקר המלכות היא של בית דוד, מכל מקום שייך שתהיה עוד מלכות אחרת שניה לה, וזהו דאחר שנשבע דוד ששלמה יהיה מלך אחריו, הוסיף עוד שהוא ישב על כסאו, לומר שלא רק שתהיה לו מלכות בעלמא, אלא שתהיה לו ישיבה על כסא דוד, שהיא עיקר המלכות, והוא יהיה ההמשך של מלכות בית דוד, וכמו שכתב הרמב"ם בספר המצוות (עשה שס"ב), דההמשך של מלכות בית דוד הוא רק מזרע שלמה.

ויש להוסיף עוד, דכל טענת בת שבע לדוד היתה מיוסדת על זה, דאילו לא היתה השבועה רק ששלמה יהיה מלך, לא היה לה טענה כלל על בקשת אדוניהו לישב על כסא דוד, דהרי עדיין אפשר שיהיה שלמה מלך כשני לו, ובזה תתקיים השבועה, ורק מכיון שהשבועה היתה דשלמה הוא יהיה ההמשך של מלכות בית דוד, לכן מה שמבקש אדוניהו לישב על כסא דוד הוא היפך השבועה, וזו היה טענתה של בת שבע לדוד, דהרי נשבע דשלמה הוא ישב על כסאו, ומדוע מלך אדוניהו, ולא נתקיימה שבועתו של דוד.

וכן הוא בפסוק להלן - 'ועתה אדוני המלך עיני כל ישראל עליך להגיד להם מי ישב על כסא אדוני המלך אחריו', וזה כמו שנתבאר, שעיקר טענתה היה שנשבע דשלמה הוא ישב על כסאו, והיינו שהוא יהיה המשך מלכות בית דוד, וכמו שנתבאר.

עמק הפרשה
הרה"ג ר' ראובן מלך שוואדרן שליט"א

בני קטורה

הנה יש ענין בסוף סידרין שנראה מאד תמוה לכאורה, דאחרי שאברהם כבר היה זקן בא בימים כתיב "ויסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה, ותלד לו את זמרן ואת יקשן ואת מדן ואת מדין ואת ישבק ואת שוח", הרי דהוליד ששה בנים.

ומלבד מהקושי בדבר דלמה זה לא חשיב לנס שזקן הוליד ששה בנים, אבל גם קשה דמהו ה"תועלת" דכל הני בנים, דהמפרשים ביארו דעל ידי שאברהם הוליד ישמעאל לפני יצחק ויצחק הוליד עשו לפני יעקב, יצחק ויעקב יצאו מבוררים מפסולת, אבל אחרי שאברהם כבר הוליד יצחק, "למה" הוליד כל הני בנים.

ושו"מ דברים במפרשים ליישב כל זה. עיין הכא בספורנו דאיתא וז"ל ותלד לו את זמרן. גדלה אותם בביתו. על דרך חמשת בני מיכל אשר ילדה לעדריאל שגדלה אותם שלא היו בניה כלל כי אמנם אברהם לא הוליד כי אם יצחק וישמעאל כמבואר בדברי הימים. עכ"ל.

ועיין הכא בחומת אנך להחיד"א דאיתא וז"ל ותלד לו את זמרן וכו' ימים רבים הוקשה לי לפי מה שאמרו רז"ל שהסיגים שהיו באאע"ה מכח תרח ואמתלאי הלכו להגר ונשאר זך ונקי ואז הוליד את יצחק נקי ובר וקדוש.

אם כן אחר כל זה איך הוליד כל אלה מקטורה ועמ"ש בזה קצת בפתח עינים בסנהדרין על דף צ"א.

ואחר זמן מצאתי בס' לקוטי תורה הגדול לגורי האר"י זצ"ל כ"י שעמד בחקירה זו.

ותירץ דבני קטורה הם גבורות מפני שעתידין להיות לישראל עבדים לעתיד לבא ע"כ, והם מפלאות תמים דעים. עכ"ל.

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל
ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: (001)- 516-581-3597
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר
במוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com
כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בחינם לכוללים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

אות למופת
עיצוב שמנסך מקסים ליצירה
הוצאה מרשים ושיווק ספרים
י. בלוי עד הבית

וארטים לפרשת השבוע

כג א. ויהיו חיי שרה מאה עשרים ושבע שנים. איתא בחז"ל: רבי עקיבא היה דורש והיה הציבור מתנמנם, ביקש לעוררם, אמר: מפני מה ראתה אסתר למלוך על קכז מדינות? מפני שראתה את שרה שחייתה קכז שנים. רבים עומדים על המדרש הזה מה הקשר בין מאה עשרים ושבע שנות שרה למלכות אסתר. וי"ל דכשאסתר באה לאחשוורוש איך הותר לה להינשא לו, הא פרהסיא הווי ובפרהסיא אפי' על מצוות קלות יהרג ואל יעבור, כך מקשה הגמ' בסנהדרין. ומתרצת הגמ' שאסתר קרקע עולם היתה. וכעת הכל כפתור ופרח, מנלן דקרקע עולם שרינן **משרה** שהלכה לפרעה ולאבימלך ולא מסרה את נפשה למות בהתנגדות להימסר להם, ומי אמר ששרה עשתה בהיתר, ע"ז י"ל דילפינן מהפסוק שלפנינו שהיא חיה מאה עשרים ושבע שנים, וברש"י (ע"פ המדרש) דבת ק כבת כ לחטא, ש"מ שלא היתה עם חטא כלל, סימן ששרינן בקרקע עולם, וזמ"ש: מה ראתה להנשא לאחשורוש ולמלוך על 127 מדינות הרי זה איסור, י"ל שראתה את שרה שהלכה לאבימלך ופרעה ולא היה לה איסור, כי היא חיה 127 שנים וכל שנותיה לטובה כי בת ק כבת כ. כמוצא שלל רב.

כג א. שם. וברש"י כולן שווין לטובה. ומנ"ל לרש"י ד"ז. י"ל דהנה אברהם נפטר בן קעה' כמבואר בסוף הפרשה, וצריך להבין למה אברהם האריך ימים יותר מאשר שרה שחייתה רק 127 שנה, הא איתא בחז"ל שאברהם היה טפל לנביאות שרה. וי"ל, אומר החת"ס, דאיתא בילקוט דאברהם הכיר את בוראו בגיל מח', א"כ רק בגיל מח' מיקרי שנולד, ומגיל מח' עד גיל קעה' יש 127 שנים בדיוק, א"כ יוצא שאברהם נפטר בגיל 127 כי רק בגיל מח' הוא כקטן שנולד. משא"כ שרה כל שנותיה היו לטובה, וממילא היתה צריכה למות בגיל 127 שנה מאז שהכירה את בוראה, ש"מ דשווין לטובה.

כג ד. תנו לי אחוזת קבר. וברש"י אם תרצו הריני גר ואם לאו אהיה תושב ואטלנו מן הדין, שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת. ובראים ובשפת"ח הקשו שדבר זה הוא סותר לדברי רש"י פרשת לך לך על הפסוק ויהי ריב בין רועי מקנה אברהם וכו', דהכתוב שם אומר והכנעני והפריזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברהם עדיין, וא"כ איך טען ואטלנו מן הדין? התשובה היא ע"פ הגמ' בעבודה-זרה. דאיתא שם שבאדמת ארץ ישראל זכו בימי אברהם, ואילו בפירותיה זכו רק בימי יהושע. וא"כ בפרשת לך לך שהנידון היה על הפירות אזי אברהם עדיין לא זכה בזה. ואילו כאן שהנידון הוא על הקרקע, בזה כבר אברהם זכה ולכך בדין הוא נוטל. עוי"ל דהתם בוויכוח בין רועי לוט ורועי אברהם זה היה קודם ברית בין הבתרים, ומה שרועי לוט אמרו שהובטחה הארץ לאברהם הוא ממה שנאמר בצאתו מחרן (יב ז) לזרעך אתן את הארץ הזאת, ושם זה שהקב"ה הבטיח שהוא עתיד לתת, ולכך עדיין לא זכה בה אברהם. אבל בברית בין הבתרים שנאמר בה לתת לך את הארץ וכן ב (טו יח) כתוב לזרעך נתתי את הארץ והיינו לשון עבר, אז חל בה קניין ממש.

כג ח – ט. וידבר אתם לאמר אם יש את נפשכם לקבור מתי מלפני שמעוני ופגעו לי בעפרון בן צחר, ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא יתננה לי בתוככם לאחוזת קבר. בכל הפרשה נראה שאברהם קנה את השדה מעפרון שהוא היה בעל השדה, וכן מפורש בפרק מט פסוק ל אשר קנה אברהם מאת עפרן החתי וכו', ולפי"ז יש להקשות מדוע כתבה התורה כאן שקנה אברהם מאת בני חת (בכד כ ובכה י)? וי"ל דוודאי עפרן היה הבעלים של השדה וממנו הוצרך לקנותו, אלא כיוון שבני חת היו בר מצרא של השדה ובשביל לקנות את השדה הוצרך אברהם לאישורם, כי מבואר בב"מ קו שבר מצרא יכול לעכב מכירת השדה ואף להוציא מהלוקח ולכך היה צריך אברהם גם לבקש רשותם של בני חת, ובלי רשותם קניינו של אברהם לא היה נחשב. זרע שמשון.

כג כ. ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחוזת קבר. פסוק זה הוא לכאורה מיותר שהרי כבר נאמר למעלה 'ויקם שדה עפרון אשר במכפלה לאברהם למקנה'? וי"ל ע"פ המבואר בירושלמי ב"ב ג א. דהמוכר קבר לחברו כיוון שקבר שלשה מתים קנה את כל השדה בחזקה, ואיתא בנזיר דהמוצא שלשה קברים שיש ביניהם מד עד ח אמות הרי"ז שכונת קברות. וא"כ זהו ביאור הפסוק 'ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחוזת קבר' היינו לאחר שקבר את שרה במערה ונמצאו בה שלושה מתים, שהרי כבר נקברו בה אדם וחוה, ולכך כעת אברהם קנה השדה בחזקה וכירושלמי הנ"ל, וגם נעשה המקום לאחוזת קבר כמבואר בנזיר, ולעיל כשעדיין לא קבר את שרה זה היה של אברהם רק בהסכמה של עפרון וכמבואר ברש"י שם שכתב 'תקומה היתה לו שיצאה מיד עפרון והוסכם הדבר שאברהם יקנה אותו'. אך עדיין לא היה לאברהם קניין בזה. ורק כעת כשהחזיק וקנה בחזקה המקום נקנה לגמרי לאברהם. צפנת פענח.

כד ה. אולי לא תאבה האישה ללכת אחרי. יש להקשות על הפסוק הזה שתי קושיות. א. מה זה המילה אחרי, שיאמר אולי לא תאבה האישה ללכת אל הארץ הזאת. ב. מה נאמר בפסוק הנה רבקה לפניך מה זה לפניך. תירץ ע"כ בפרדס יוסף דהנה מצינו בברכות אחרי ארי ולא אחרי אישה ואמרו חז"ל מנוח עם הארץ היה שהלך אחרי אשתו, וזה מה ששאל אליעזר אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אלא לפני כמנהג הפרוצים, וע"ז השיב לו השמר לך להשיב את בני שמה, וכשלבן אמר הנה רבקה לפניך והיינו שתלך לפניך ואז חשב שעי"כ אליעזר לא ירצה בכ"א אליעזר רצה כי ידע שזה עצת לבן אבל רבקה צנועה, ובאמת לאחר המו"מ בפסוקים כתוב ותקם רבקה וכו' ותלכנה אחרי האיש.

כד י. ויקח העבד... מגמלי אדוניו. וברמב"ן הביא ממדרש רבה ב דעות. דעה ראשונה שגמלי אדוניו היו זמומים, שלא יאכלו משדות אחרים. ודעה שנייה, שהם לא היו זמומים, דלא גרע מחמורו של רבי פנחס בן יאיר, שלא אכל מאיסור, וה"ה גמליו של א"א. ובקובץ שיעורים בפסחים כתב שנחלקו 2 השיטות בדברי הגמ' והתוס' שם. דאיתא שדווקא במידי דאכילה אין הקב"ה מביא תקלה, אבל בשאר איסורים הקב"ה מביא תקלה. ונחלקו בחקירה הידועה, האם אכילת גזל הוי אכילת איסור כטבל וא"כ לא הוצרך לזוממם כי הקב"ה לא מביא תקלה במידי דאכילה. או שגזל הוי ככל האיסורים, ולא כמאכלות אסורות אלא כעובר על שאר איסורי תורה.

כד יא. ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים לעת ערב לעת צאת השואבות. אמרו חז"ל (ברכות נד) ארבעה צריכים להודות יורדי הים הולכי מדבריות מי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים. השו"ע או"ח ריט א מוסיף וסימנך: וכל החיים יודוך סלה. חיים ר"ת **חולה יסורים ים מדבר**. והם יודוך. בספר מתוק האור הביא בשם רבי יצחק אסא מרבני סוריה שעניין זה רמוז ג"כ בפסוק שלפנינו, ויברך הגמלים – והיינו ויברך הגומל. מחוץ לעיר – והיינו הולכי מדבריות. אל באר המים – והיינו יורדי הים. לעת ערב – והיינו מי שהיה חולה וכנאמר עד שלא שקעה שמשו. לעת צאת – והיינו מי שהיה בית סוהר ויצא.

כד יד – כב. והיה הנערה אשר אמר אליה הטי כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמלך אשקה אתה הוכחת ליצחק וגו' ובפסוק יט כתב ותאמר גם לגמלך אשאב. ובפסוק כא כתוב והאיש משתאה לה מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא, ובפסוק כב כתב ויהי כאשר כילו הגמלים לשתות ויקח נזם זהב. רבים נתקשו כאן הרי הסימן של אליעזר היה באם היא תשקה גם את הגמלים, וזה כבר קרה בתחילה בפסוק יט שאמרה גם לגמלך אשאב א"כ למה האיש משתאה הרי הסימן כבר התקיים קודם לכן? ותירצו שאליעזר לא ידע עדיין אם המים שייכים לרבקה או שזה גזול, משום שאולי היא שכירה של בני העיר ואז אם היא נותנת ממים שלא שלה או שמועלת בשליחותה ומתעסקת עם משהו אחר, ממילא גם אם היא נותנת לגמלים היא לא מתאימה ליצחק כי זה גזל. ורק אחרי שכילו הגמלים לשתות הבין אליעזר שהמעשה שהיא עשתה היה מעשה הכי טוב ומותר, כי אילו זה היה גזל או מעילה, הגמלים של אברהם לא היו שותים כלל, כי בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה ע"י כמו שחמורו של רבי פנחס בן יאיר שלא היה אוכל ממאכלות אסורות ה"ה גמליו של אברהם, ולכך כשגמרה להשקותם וראה שהם שותים, ועוד שראה גם שלא מבקשת כסף אלא נטו לשם חסד אז הבין שזה השידוך. זרע שמשון.

כד יח-כה. בתחילה על יד הבאר היא נתנה שתיה לאליעזר לפני הגמלים, ואילו כשהגיעו לביתם היא נתנה לגמלים לפני אליעזר, כמו שכתוב בפסוק גם תבן גם מספוא רב עמנו, גם מקום ללון. והדברים תמוהים, למה פעם מקדימה את הגמלים ופעם את אליעזר? וי"ל דהנה במג"א קסז יח בהא דאסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת, ומקשה שם מהא דרבקה נתנה קודם לאליעזר דאמרה שתה וגם לגמלך אשאב (ע"ש מה שתירץ דשתייה שאני). וקושייה מעיקרא ליתא דכל הדין דבהמה קדים לאדם הוא רק בבהמתו שמזונותיה עליו, משא"כ בבהמת חבירו שאין מזונותיה עליו וודאי דאדם קודם. ולפי"ז יובן גם מדוע כשהגיעו לביתם היא הקדימה לגמלים ואח"כ מקום ללון, כי אז זה היה אחרי שאליעזר נתן לה הנזם בתורת קידושין, א"כ הבהמות נהיו תחת רשותה, כי היא נהיית אשת יצחק ומזונות הבהמות מוטלים עליה, לכן הקדימה רבקה את הבהמות.

כד יט-כ. ותכל להשקותו ותאמר גם לגמלך אשאב וגו'. ותמהר ותער כדה אל השוקת ותרץ עוד אל הבאר לשאוב ותשאב לכל גמליו. יש לעיין מה הטעם כשכילה אליעזר לשתות היא שפכה את הנשאר לשוקת ורק אח"כ היא מילאה מים לגמלים, למה היא לא מילאה במה שנשאר? וי"ל ע"פ ספר חסידים (תתפח) שכתב שם שאם בירך אדם על צלוחית מים ונשאר בכלי, לא יתן ממנו לבהמה או לגוי הואיל והזכיר שם שמים על הדבר אינו ראוי לתת ממנו לבהמה, ואליעזר בוודאי ברך על המים והזכיר ש"ש לכך היא שפכה המים אל השוקת, ורק אח"כ כתוב ותרץ עוד אל הבאר לשאוב לכל גמליו. 'בני יששכר'.

כד לג. לא אוכל עד אם דברתי דברי. יש להקשות מה הטעם הוא לא רצה לאכול לפני שדיבר? וי"ל דהנה איתא בב"ב קמו השולח מתנות לבית חמיו אם אכל שם משהו אפי' התבטל השידוך אין המתנות חוזרים, ומבאר הרשב"ם שזה מחמת חיבת הנאת אכילה ומבואר שם שזה אפי' כששלח המתנות ע"י שליח והשליח אכל אין המתנות חוזרות, והנה כאן אליעזר נתן לרבקה נזם זהב וצמידים ולכן הוא ידע שאם הוא יאכל והשידוך לא יצא לפועל הוא יפסיד את המתנות לכן אמר לא אוכל עד אשר דיברתי דברי ואני אדע שאתם מסכימים לשידוך. עוי"ל דהנה אליעזר היה שליח קידושין ושלוחו של אדם כמותו ולחתן אסור לאכול ביום חופתו עד אחר הקידושין.

כד לג לד. ויושם לפניו לאכול ויאמר לא אוכל עד א[illegible] דיברתי דברי. ויאמר עבד אברהם אנכי. צ"ב הרי הוא כבר אמר להם שהוא עבד אברהם לעיל בפסוק כז ומדוע חזר ע"כ עוד פעם כאן? וי"ל דהנה יש להקשות איך שלח אברהם את אליעזר לקדש אישה ליצחק הרי עבד אינו נעשה שליח, ובע"כ ששחררו ושרי משום פו"ר, וכיוון שיש איסור בשחרור מסתבר ששחררו על תנאי שאם ימצא שידוך אז משוחרר ואי לא אז לא. והנה איתא בברכות מה: עבדים מזמנים לעצמם, ולכך כשהניחו לפניו האוכל לא יכל עדיין לאכול כי הוא לא יודע איך יזמן, משום שאם היא לא תסכים אז הוא עדיין עבד אברהם ומזמן לעצמו ואם היא כן תסכים אז הוא כבר לא עבד. לכך אמר שאני אוכל עמכם רק אם דברתי דברי ובלא"ה אני עדיין עבד אברהם. רבי בנימין דיסקין.

כד לט. ואמר אל אדני אלי לא תלך האשה אחרי. אומר רש"י אלי כתיב בלי ויו. בת היה לו לאליעזר והיה מחזר להשיאה ליצחק אמר לו אברהם בני ברוך וכו'. ותמהו המפרשים למה אליעזר נזכר לספר זאת רק כאן בשעה שמדבר עם לבן למה לא סיפר זאת מקודם כאשר אברהם שילחו והשביעו? וי"ל שמצינו בתורה שאברהם נתן שטר מתנה ליצחק להקנותו את כל אשר לו כדי שיקפצו לתת לו בתם (רש"י כד י), ויש להקשות מדוע עשה זאת הרי יצחק הוא בנו וברור שהוא יירש את כל עושרו, אלא כיוון שליצני הדור היה אומרים מאבימלך נתעברה שרה וא"כ נחלת אברהם לא תעבור ליצחק ומנלן שיצחק עשיר לכן כתב שטר מתנה כדי שיראו שיצחק עשיר ויסכימו להינשא לו. ואפש"ל שאליעזר אמר להם כעת דעו שיצחק הוא בנו של אברהם, דהנה אני רציתי לתת את בתי ליצחק והוא לא הסכים, ואילו היה יצחק ממזר ובן של אבימלך, היה לו לאברהם להסכים כי בתי היא שפחה ועי"ז היה יצחק נטהר מממזרותו כדין ממזר הנושא שפחה וכו'. וזה היה זירוז להסכמתם. בן עוזיאל.

כד נא-ה. הנה רבקה לפניך קח ולך וגו', תשב הנערה איתנו ימים או עשור. ואח"כ שוב אל תאחרו אותי ימים רבים. בתחילה קח מיד, אח"כ תשב ימים רבים, אח"כ שוב בגלל שאליעזר הצליח אז שוב הוא אומר על תאחרו אותי, למה פעם ימים רבים, פעם מיד. י"ל, אומר החת"ס, (וכעי"ז באמרי אמת) דהנה הגמ' אומרת שאברהם לא רצה לשלוח את יצחק בשביל לחפש שידוך כי הוא לא רצה שיצחק ייצא מארץ ישראל, לכן אמרו לאליעזר הנה רבקה קח ולך, כי יצחק לא יכול לרדת אלינו לחו"ל. אבל לפתע הם ראו שאליעזר הביא מגדנות דהיינו פירות ארץ ישראל. הם תמהו הא קי"ל שאסור להוציא פירות אר"י לחו"ל, אז הם דייקו שאליעזר ס"ל ש"ארם" שהיה בסוריה דינו כאר"י, א"כ הם טענו שיצחק יכול לבוא לכאן כי זה אר"י א"כ שיבוא אלינו. וע"ז א"ל אליעזר את השתלשלות הדברים שקפצה לו הדרך (כמ"ש הצליח ה' דרכי שקפצה לו הדרך ופתאום מצא את עצמו בארם), א"כ שפיר זה נקרא חו"ל, ומה שהביא פירות זה בגלל שקפצה הדרך ונשאר לו אוכל שתכנן לאכול בארץ ישראל, ולכך שוב אמרו שיילך מיד.

כד סא. ותקם רבקה ונערותיה וגו' ותלכנה אחרי האיש ויקח העבד את רבקה. בתחילה נאמר ותלכנה אחרי האיש ולאחמ"כ נאמר ויקח העבד, מפני מה בתחילה נאמר **איש** ואח"כ **עבד**. השיב ע"כ רבי שלמה קלוגר ע"פ המשנה כתובות מח. לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לרשות הבעל. הלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל ה"ה ברשות האב. מסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל, ה"ה ברשות הבעל. וא"כ י"ל כל עוד היא היתה עם נערותיה ה"ה ברשות אביה, ואליעזר נקרא איש רגיל, אבל אחר שהיא נמסרה לאליעזר כדכתיב ויקח העבד את רבקה וילך, באותו הרגע היא נהיית ברשות הבעל ה"ה יצחק, ואליעזר הוא עבד של יצחק ומיד הוא נהיה עבד שלה.

כה ט. ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו. וברש"י מתוך שהקדים יצחק לישמעאל דהיינו שהוליכו את יצחק לפני ישמעאל, למרות שהיה יותר קטן, סימן שישמעאל עשה תשובה. ומקשים כולם הרי אין מוקדם ומאוחר בתורה, ומה הראיה? אומר רבי יונתן איבשיץ דהנה ידועה הברייתא דרבי ישמעאל שאומרים כל בוקר, דאיתא שם, אחת מן המידות שהתורה נדרשת היא כלל ופרט וכלל. ותימא גדולה למה כל כלל ופרט וכלל, הוי כלל ופרט וכלל, הרי אין מוקדם ומאוחר, וא"כ יכול להיות שזה פרט וכלל וכלל וכדו'. וי"ל שכל הדין אין מוקדם ומאוחר נאמר רק בשני עניינים אבל בעניין אחד אמרינן שהמוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר, ולכך בעניין אחד יש כלל ופרט. ע"כ הכל ידוע וברור. ועתה מתבארת ברייתא דר' ישמעאל היטב, דהנה יש להקשות, היאך נקרא רבי ישמעאל בשם זה הרי ביומא לח: איתא, ושם רשעים ירקב, שאסור לקרוא ע"ש רשע, וי"ל דלכך ממשיכה התורה ביג' מידות התורה נדרשת מכלל ופרט וגו' הרי אין מוקדם ומאוחר אלא צ"ל שבענין אחד יש מוקדם ומאוחר. וכיון שהפסוק ויקברו אותו הוא עניין אחד, א"כ ישמעאל היה אחרי יצחק, סימן שחזר בתשובה. ומעתה אפשר לקרוא ישמעאל. הווארט הזה נאמר ע"י רבי יונתן איבשיץ בעידנא דחדוותא שאמר רי"א תנסו אותי בסידור כל מקום שתפתחו אומר לכם חידוש, וחתנו פתח לפניו סידור, ויצא ברייתא דרבי ישמעאל, ולפי הנ"ל הסביר רי"א למה הנוסח הוא ר' ישמעאל אומר ולא אמר רבי ישמעאל. וי"ל שהוא בא לתרץ את הקושיה הנ"ל. ולכן אמר בלשון רבי ישמעאל אומר, דהיינו רבי ישמעאל איך נקרא שמו כך י"ל משום דאומר ביג' מידות וכו'.

מאמרי מוסר וסיפורים מענייני הפרשה

גודל המצווה להציע ולעסוק בשידוכים

בשבוע זה בו אנו קוראים על השידוך של יצחק ורבקה שנעשה ע"י אליעזר, כשמעוררים על ענין זה לחשוב על מעוכבי זיווג ולנסות להציע להם שידוכים, חייב שהדבר הזה יגרום להתעוררות אצל השני לנסות לחשוב ולהציע שידוך לשכן, לקרוב משפחה וכו', כי העניין הזה הוא הבעיה הכי גדולה שיש בדורנו שישנם רבים מאוד עד אין מספר שהם מעוכבי שידוך, ימים ולילות הם לא ישנים, לא אוכלים, עיניהם רכות כלאה ויושבים ומצפים שיציעו להם שידוכים, וכידוע בכל דור יש את הבעיה של אותו הדור ובדורנו זה הבעיה הכי מרכזית שיש רח"ל, ומי שמתעסק ומנסה ומתאמץ ומשתדל אפי' ע"י תפילה על השני לפתור את הבעיה הקב"ה מונע ממנו את כל הבעיות האחרות שיש בדור מידה כנגד מידה, ויה"ר שהמאמר דלהלן יהיה לתועלת קוראי העלון ונזכה להציע שידוכים ולהגיע לידי גמר וגם אם לא, אין לנו מושג כמה אור זה נותן כשמציעים למישהו שידוך ויש משפחות שמשוועות להצעות וכל הצעה מקדמת כמו שמסופר על הדברי חיים מצאנז וכן על רבי יוסף חיים זוננפלד שהיו נותנים כסף לכל מי שהציע להם שידוך כי היו אומרים שכל שידוך מקדם את השידוך האמיתי כי נגזר שבשביל השידוך האמיתי יהיו כך וכך הצעות. ובפרט היום שמספר השדכנים הולך ומתדלדל וגם הם מתעסקים בעיקר עם צעירים ובבעלי יכולת. וכל המתעסק בזה צריך לזכור שכל הצאצאים עד סוף כל הדורות הכל בזכות השדכן שעשה את השידוך. רק צריך להתבונן סביבינו ולא להתייאש כלל גם כשלא הולך פתאום אחרי כמה הצעות נסגר שידוך בס"ד כשמתאמצים מצליחים בסוף. וגם המון שידוכים שנראים כלא מתאימים יכול להיות שזה השידוך וזה יקרום עור וגידים.

נביא כאן מדברי רבותינו על גודל החשיבות להציע ולעסוק בשידוכים. רוב הדברים מלוקטים מהספר החדש והנפלא "שי"ח שידוך" לרבי נפתלי וינברגר שליט"א, בו ליקט הרב המחבר מדברי רבותינו בכל עניני שידוכים. **בגמרא בשבת (קנ,א) איתא:** שעשיית שידוך יש בזה מצוה. ובתרגום יונתן (דברים לד, ו.) כתב, במה שאדם עוסק בזווג זיווגים, הרי הוא מתדבק במדותיו של הקב"ה. מלבד שיש בהצעת שידוכים משום מצות גמ"ח, עוד יש בזה גם משום קיום מצות לא תהו בראה אלא לשבת יצרה, מעלה נוספת יש במי שמשדך ובונה בתים בישראל, שהוא מקרב בזה הגאולה, על ידי שמרבה ולדות בעולם, שהרי בגמרא במסכת נדה (יג,ב) איתא, א"ר יוסי, אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף. כאשר מדובר בהצעת שידוך ליתום או יתומה, יש בזה תוספת מצוה וחשיבות. דאיתא בגמרא בשבת (לא,א), 'אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו, נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה'. וכתב המהרש"א ד'לא אמר קיימת פריה ורביה, אלא עסקת, דהיינו להשיא יתום ויתומה'. ומבואר כי ביותר חובה מוטלת על האדם לעסוק בנשואי יתום ויתומה, שאין בידם להשיא את עצמם, וגם אין מי שיעשה זאת עבורם. ובבא בתרא (טז,א) אמרו בשבחו של איוב: "שהיה משתדל בשידוכים לאחרים. מכל זה יש לנו ללמוד עד כמה גדולה היא המצוה להתעסק ולטרוח בשידוכי בנים או בנות המתקשים במציאת זווגם.

בספר 'זכרון למשה' מודפס מכתב מהרי"צ דושינסקיא אודות גדלותו של ה'חתם סופר', ובתוך הדברים כתב המעשה דלהלן: פעם בערב יום כיפור אחר תפלת מנחה היה החת"ס במצב אדיר של חרדת הדין, לפתע הוא קרא לאחד הבחורים וביקש לקרוא לשמש, השמש נבהל מי יודע מה רוצה החת"ס בכזאת שעה.. הוא נכנס לחדר והחת"ס הולך בחדר אנה ואנה והוא היה מלא פחד, ופתאום ראה אותו החת"ס, ואמר לו אתה כאן, 'כן, הרבי קרא אותי'. ואמר לו אני רוצה שתסכים למה שאני מבקש ממך. אמר, אם אפשר וודאי אשמע לדברי רבי ומורי. אמר יש כאן יתומה ואין מי שישתדל עבורה להשיאה, ואני רוצה שתישא אותה. וכי הייתה לו ברירה הוא הסכים, באותו הרגע היתה צהלה ושמחה בפני החת"ס. ואמר בשמחה זכות מצוה זו אני נוטל עמי ליום הדין. **בספר 'מעשה איש'** מובא כי ה'חזון איש' היה אומר שכאשר עולה רעיון של הצעת שידוך, וזה נראה דבר טוב, יש להציע הדבר מיד ולא לדחותו. וסיפרה הרבנית גריינימן אשת רבי שמריהו זצ"ל, שפעם אחת עלה לרבינו רעיון להצעת שידוך בשעה אחת עשרה בלילה, והמדובר כבר ישן, והמדוברת לא, והעירו רבינו והציע לו השידוך, והוציאו לפגישה עם המדוברת. **עוד כתב** ב'מעשה איש' (ח"ב עמוד ר"ג): "אמר החזו"א לרבי שלמה הרשלר, בהלכם להתעסק יחד באיזה ענין של שידוך הבה ונתעסק בדבר שהקב"ה מתעסק בו. **ומסופר** עוד ב'מעשה איש' (ח"ד עמוד י"ג): "אברך אחד בא מירושלים לשאול עצתו [של החזו"א] בדבר שידוך לאחד מקרוביו, ובתוך הדברים התנצל לפניו, כי אמנם נעתר ...ביו לטרוח לבוא לבני ברק לעשות חסד, ומצוה היא, אך בכל זאת הוא מצטער כי חסר לו מלימודו על ידי זה. ועל זה ענה לו, חלילה, כי התורה אינה חכמה רגילה, אלא עצמיות הנפש, וכל העושה חסד לזולתו, נפשו מתעלה והוא מסתייע על ידי זה לידיעת התורה". **עוד הובא** ב'מעשה איש' (ח"ז עמוד קכ"ה): "סיפר רבי אלעזר צדוק טורצין שאמר לו החזו"א, בא ונעשה דברים שהקב"ה מתעסק עמהם שאמרו חז"ל 'הקב"ה יושב ומזווג זיווגים'. ורצה לשלחו לעסוק בשידוך של אחד מבני משפחתו. אמר לו רא"צ שהרי צריך למסור באותה שעה השיעור עם בעלי הבתים שלו. וענה לו מרן שישלח לשם ממלא מקום, כדי שלא יתבטל ת"ת דרבים, אך הוא יילך לעסוק בעניין ששולחו".

הובא בספר 'כאיל תערוג' מדברי הרב שטינמן: יש השואלים האם להתעסק בהצעות שידוכים לאחר, אם יגרום הדבר לביטול תורה. התשובה על כך היא, שפעם אחת שאל אחד להחזו"א, אם מותר לו לנסוע לחתונה אם יגרום לו הדבר לביטול תורה. והשיב שכיום הלא על כל דבר קטן סוגרים את הגמרא, ואם כן, אין יכול להיפטר מלהציע הצעת שידוכים גם אם יגרום לו לביטול תורה. והחזון איש היה זה שהציע את הצעת השידוך של אחותו. ואומרים שהיה אומר שהחסרון היחידי של ההצעה היה, שנפלה במוחו בשעת תפילת שמו"ע, ואף על פי כן הציע שידוך זה שממנו יצא בן כהגר"ח קניבסקי 'בלי עין הרע'. וכי לא כדאי היה להתעסק בשידוך זה". **רבי חיים קניבסקי** היה עוסק רבות בהצעת שידוכים, ואם היה לו רעיון לשידוך היה ממהר להציע אותו מיד ללא שום עיכובים. סיפרה הרבנית ע"ה שפעם חזר מכולל חזו"א מותש ועייף, והתחיל לפשוט את הכובע והחליפה, ולפתע נזכר בהצעת שידוך שעלתה לו, ומיד לבש שוב את הכובע והחליפה ופנה לצאת. הרבנית העירה לו מה דחוף עכשיו. תאכל קודם ואח"כ תציע. רבי חיים השיב לה שאם יש לאדם רעיון של שידוך עליו להציע זאת מיד ולא להמתין כלל. **עוד מסופר:** "ביום מן הימים עלה הגבאי המיתולוגי של בית הכנסת 'לדרמן', רבי משה כהן שליט"א אל הגג, כדי לסדר איזו תקלה שאירעה בדוד המים. רבי חיים הגיע לבית הכנסת רבע שעה לפני מנחה, וראה את בנו של הגבאי. שאל אותו "איפה אבא שלך?", השיב לו הבן שהאבא נמצא על הגג וגם הוא עולה עכשיו לגג כדי לעזור לאביו. נענה רבי חיים ואמר לו: "תגיד לאבא שלך שאני מחפש אותו יש לי משהו חשוב לומר לו אחרי שירד מהגג". עולה הבן אל הגג ומספר לאביו שרבי חיים מחפש אותו. האבא שמע ואמר בסדר גמור, תיכף אני יורד למנחה, אגש לרבי חיים ואשאל אותו לרצונו. עודם מדברים זה עם זה והנה רבי חיים עצמו מגיע... הגג של לדרמן הוא גג די גבוה, צריכים לעלות שלושה מפלסים עד שמגיעים למקום שבו עומד דוד המים, ולכן הגבאי נבהל, הוא חשב שיש כאן איזה משהו מאוד דחוף. אבל רבי חיים אמר לגבאי: "ראיתי שיש לך בן בגיל השידוכים, הוא עושה רושם של בחור מאוד מיוחד, דיברתי עליו עם רעייתי, ואנחנו חשבנו להציע אולי איזו הצעה כשידוך, נערה שרעייתי מכירה ולדעתה יכולה להתאים... אתה רוצה לקחת את הפרטים ולברר?". רבי משה כהן כמובן מאוד שמח לקבל את המחמאות וגם לשמוע את הצעת השידוך, אבל הוא לא הבין מה כל כך דחוף, "בעוד עשר דקות מתפללים מנחה", הוא אמר לרבי חיים, "הרב יודע שאני לא אפסיד את התפילה וממילא הוא יפגוש אותי בבית הכנסת. למה הרב היה צריך לטפס עד הגג רק כדי להציע לי שידוך?". ענה לו רבי חיים זצ"ל: "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה. להציע שידוך זו מצוה, ומצוות לא דוחים למועד אחר. מקיימים אותן ברגע הראשון שהדבר מתאפשר".

בעת שהגיע רבי חיים קניבסקי לניחום אבלים בבית אחיינו רבי אליעזר כהנמן על פטירת רעייתו בת רבי שלמה ברמן, הוא סיפר בהתרגשות את העובדה הבאה: היה זה בעת שמחת הפורים שנת תש"ו. אבא מרן הסטייפלר שתה יין יותר מהרגלו, והשתכר כדת, לפתע הוא נעמד ואמר ברצינות גמורה: ברצוני ללכת לדבר עם הפונביזער רב. היו שרצו למנוע אותו מללכת, כי חששו שמא מתוך שכרות יאמר דעות להרב מפוניבז', אבל החזון איש שישב שם בצד התערב ואמר, לא אומרים להסטייפלר מה לעשות. אם הוא רוצה ללכת אין למנוע אותו! ואכן הוא קם והלך. והוסיף רבי חיים וסיפר: אני התלוויתי אליו, והלכנו לביתו של רבי שלמה כהן, שם ישב הרב ועשה את סעודת הפורים. נכנסנו, ואבא התיישב ליד הרב מפוניבז' ומיד אמר לו בנחרצות אתה צריך לדאוג לבן שלך, הוא מתבגר ועוד לא התחתן, הבן עסוק בעזרה לישיבה ולמוסדות, וגם אתה עסוק בזה, ומה יהיה עם הבן שלך? צריך לדאוג לו שישא אישה! כששמע הרב מפוניבז' את דבריו, שתק. וגם בנו ר' אברהם שישב שם, לא הגיב כלום. הסטייפלר הוסיף להפציר בו, תחתן אותו כבר, הגיע הזמן, וכך ישב שם כארבעים דקות עד שהרב מפוניבז' הבטיח לו שיטפל בזה. ואז ניאות הסטייפלר לקום ולחזור לביתו. ואכן כעבור זמן לא ארוך הקים רבי אברהם את ביתו. וסיים רבינו בהתרגשות: "הרבה היו באים להרב מפוניבז' לומר לו דעות, לייעץ לו איך להנהיג את הישיבה ואת מי למנות וכו', אבל אבא הגיע רק כדי לעזור לרב בעצמו. והנה אדם שדואג לשני בסוף הוא עצמו מרוויח מזה, כי בזכות שהתחתן רבי אברהם ונולד בנו רבי אליעזר, נהיה השידוך עם בת אחותי.

בספר 'שלמי שמחה' מסופר על רבי שלמה זלמן אויערבך, שהיה מעורר מאוד את השדכנים להשתדל בשידוכים, ותמיד אמר להם שזה החסד הגדול ביותר שיכולים להיטיב עם הזולת. ורבינו עצמו השקיע שעות רבות בסיוע לתלמידיו ולמקורביו לבנות בית בישראל. ומסופר כי פעם עלה יהודי לבית רבינו, וביקש הימנו סגולה להפקד בזש"ק. אמר לו רבינו, שהחפץ חיים כותב בספרו לעשות צדקה וחסד עם הזולת, זוהי סגולה גדולה להיפקד בפקודת ישועה ורחמים. הלה שאל באיזה מעשה חסד לעסוק, השיבו הגרש"ז כי 'להתעסק בשידוכים של מבוגרים ומבוגרות, זהו חסד הכי גדול'. ואכן כך עשה. החל להתעסק בשידוכים עבורם, ולא חלף זמן רב ונושע בבן זכר. **עוד מסופר** שבעלת תשובה באה להתייעץ עם רבי שלמה זלמן בענין שידוך שהוצע לה, וכשנפגשה עמו היה נשמע מפיו כאילו מזלזל בחינוך צאצאיו העתידיים. רבינו השיבה שהעניין מצריך בירור יסודי, ואמר לה שישתדל לברר עבורה. היה זה יום שישי קצר. בו ביום התקשר רבינו עצמו לאותה בחורה, והודיע שהוא ישב במשך כשעה עם המשגיח בישיבה של אותו בחור, ובדק ושאל וחקר, והתשובה היא שהבחור ירא שמים וכי הכל בסדר, וניתן להתקדם בשידוך המוצע. וראה שם עוד מעשים נפלאים בעניין זה.

בספר 'הליכות והלכות אמרי סופר' מסופר על רבי יוחנן סופר אבדק"ק ערלוי זצ"ל: "רבינו היה מתעסק הרבה בשידוכין, והיה מעורר גם את הציבור על גודל החוב להתעסק בזה. ומרגלא בפומיה דזהו פירוש מה ששואלין אותו ליום הדין 'עסקת בפריה ורביה' ולא היה נוטל שכר שדכנות. והיה רגיל לומר שאת דמי השדכנות מבקש הוא מהשי"ת שיתן לו בשכר זה, שזה הזוג ששידך יזכו לזש"ק וידורו באהבה ואחוה שלום ורעות. ופ"א התבטא שב"ה כל השידוכים שעשה כולם זכו לזרעא חיא וקיימא. ולפעמים מחמת המובא שיש ענין לשלם דמי השדכן, הסכים רבינו ליטול שכר שדכנות והיה מחזירה אחר כך לנותנים". **בספר 'ירושלים של מעלה'** (ח"ג עמוד קכ"ב) מסופר על רבי יוסף חיים זוננפלד שבשנות המלחמה הוא עסק בשידוכין. הוא פשוט נעשה לשדכן. ומשום מה תפס אז הגאון והצדיק הירושלמי, שכבר מלאו לו שבעים שנה, דוקא במצוה זו. המצב הקשה בעיר הקודש הביא להפסקה כללית בהתקשרות בין המשפחות. אנשיה לא ידעו מה יולד יום. דירה ריקה לזוג צעיר כמעט ולא נמצאת. הכל היה תפוס בידי החיילים הטורקים, גם הפרוטה להוצאות הנשואין כלתה מן הכיס. וכמעט שנתקיימה אותה גזירה שהזכירו חז"ל על הפרושים (ב"ב ס,ב) 'מיום שפשטה מלכות הרשעה, דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה'. מה עשה רבי חיים, היה שואל לבאי ביתו, האם יש לך בן שהגיע לפרקו, ולשני האם יש לך בת שהגיעה לפרקה, וכיון שנענה בהן, היה אומר מצוה גדולה הגיעה לידכם, וראויה מצוה רבה זו שבזכותה תגאל הארץ מצרותיה. עד שתפס בידי שני המדוברים כאחד, וערך את התנאים חלק קטן מחותן זה, וחלק קטן מחותן זה, ואת החלק הגדול השאיר למי שהעושר וגם החלקים הקטנים שלו הם. ואחרי זמן קצר בא בעצמו לרקוד ולשמוח בשמחת הנשואין. וכך רבתה השמחה בעיר הקודש, והתוגה חלפה לימים אחדים.

על רבי אליהו דסלר, מסופר שהוא לא חסך טירחה וזמן מעצמו בהשתדלותו להקמת בתים נאמנים בישראל. יום אחד נתקבלה אצלו ידיעה ממיודעו רבי נפתלי שיקוביצקי, רבה של גייטסהד, כי הוצעה לבתו כהצעת שידוכין בחור מארץ ישראל. רבינו הבין את חובתו לעת כזאת, והוא עם זוגתו הרבנית קמו ונסעו באופן מיוחד נסיעה ארוכה למאד למושבה 'זכרון יעקב' שבצפון הארץ, כדי להתעניין בדבר מקרוב, ולסמוך את ידיהם על השידוך שאכן יצא לפועל". **בתקופה מתוחה** ולחוצה מאוד באמצע אסיפה חשובה בעניין אצל הרב שך כשהיו הרבה עסקנים בביתו לפתע הגיע בחור אחד עם מלוה אחד ואמר שרוצה להיכנס ואמרו שא"א לעת כזאת ואמר שהרב שך קרא לו, והכניסו ושמח לקראתו, וסגר הדלת והתחיל לדבר עמו באריכות אודות זה שהבחור לא רצה לשמוע שידוכים וכבר דיבר עמו ע"ז בבין הזמנים הקודם, ואמר לו אתה בוודאי מפחד מקשיים אבל הקשיים אינם באים בבת אחת אלא קושי אחד ומתגברים ועוד קושי וכדו' והאריך מאוד לספר לו אודות קשיים שלו עצמו, והעסקנים רגזו על כך שמבזבז זמנו של הרב שך עתה שהזמן דוחק כ"כ וכל רגע פתחו הדלת לראות, והרב שך אמר הם לא יאמרו לי מה לעשות בזמן שלי, וכך האריך עמו הרבה, ושוב שאל הבחור האם הראש ישיבה יבא לסדר קידושין אצלי, ואמר לו בוודאי אבוא אף לרקוד אצלך, וקם ולקח בקבוק יין ונתן לו שמור זאת וע"ז אסדר לך את הקדושין, וקם לילך ושוב קרא לו הרב שך ואמר לו בחוץ יש הרבה אנשים ולא יהא לך נעים לצאת עם בקבוק וע"כ אעטוף לך הבקבוק, והוא פלא פלאים שבזמן שעוסקים בצרכי ציבור יש זמן להתעסק עם יחיד במסירות כזאת.

ידיעות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך של שאלה ותשובה

שאלה: בפרשת השבוע מובא השידוך הראשון שנעשה בתורה, מה ההנהגה הראויה מגדו"י במציאת שידוך? **תשובה:** דברים ששמעתי מרבי חיים קניבסקי במשך השנים וכן דברים משאר גדו"י: דבר ראשון שידוך שמגיע לאדם זה יגיע ולא יעזור שום דבר, אף אחד לא יכול להרוס והקב"ה יכוון שלא ישאלו מי שיכול להכשיל וכדו'. כמו"כ משידוך שמגיע לאדם א"א לברוח, כי זה יכול לשוב חזרה בזווג שני ר"ל. וידוע מהרב שך שהרבה פעמים הקב"ה עושה אדם חולה או מזווג אותו עם מישהו לא מתאים כדי שבזיווג שני יתרצה להינשא למותאמת לו באמת. ולכן שידוך לא צריך להתאים מאה אחוז כי אין מושלם בעולם, ומספיק שנראה מתאים לו בשבעים אחוז, ולכך מי שדוחה שידוך שדי מתאים לו הוא עלול להפסיד את זיווגו. ודבר ראשון צריך להעדיף בשידוך שיהיה יראת שמים ובעל מידות טובות, וכל השאר כגון תלמיד חכם וחכמה הוא דבר מישני והוא בונוס, כי העיקר בנישואין הוא מידות וכן יראת שמים. ומצינו הרבה פעמים הורים חלשים ובנים מוכשרים וכן להיפך, וכשאדם צריך להתפשר עדיף שיתפשר על מה יאמרו כגון גיל יותר מבוגר של הכלה (הרבנית של הרב שטינמן היתה מבוגרת ממנו בארבע שנים) או חיצוניות או דברים שלא לוקחים בגלל גאווה, בת בית יעקב היא נקראת בת ת"ח. אם הצד השני הוריד את השידוך לא צריך לקחת ללב כי כשההוא מוריד זה סימן שזה לא השידוך שלך ואם הייתם נישאים לא היה לכם טוב, ולכן גם לא להתפלל על שידוך מסויים שיהיה, אלא רק להתפלל שיהיה הכי טוב אם זה זה, ושילך מהר ובקלות. ואם זה לא זה, אז שירד מהר. להתחייב בשידוך כמקובל בשוק וכהכרח הנדרש ופוק חזי מאי עלמא דבר, וזה לא נחשב לנס כי זה נס שקורה הרבה. הרבה פעמים יש עיכוב לשידוך כי יש קפידות של אנשים עליך, לכן לחפש במי פגעת ולבקש מחילה. רבי חיים קניבסקי מביא שיש סגולה להתפלל ע"י באר כי ע"י באר נפקדו האמהות בשידוכם, וכל אחד יש באיזור ביתו באר ששם לוקחים מים שלנו וכדו'. רבי חיים קניבסקי היה אומר שיש להתפלל על זיווגים של הילדים כבר מעת שנולדים. כמו"כ רבי חיים היה ממליץ ללמוד מסכת קידושין כסגולה לזיווג. סגולה נוספת היא לומר שיר למעלות אשא עיני קודם יהיו לרצון (השני) של שמו"ע ולבקש שם על זיווג. ויש אומרים שיאמר אחרי שפסע עושה שלום לפני יהיו לרצון .. שיבנה בית המקדש שיר למעלות ויתפלל על זיווג. כן נהגו במשפחתנו במשך שנים רבות וראו ישועות שלא ע"פ דרך הטבע. עוד סגולה מובאת בכף החיים. שאבי הבת או הבחור יתפללו בקידוש לבנה לפני סימן טוב ומזל טוב על זיווג. עוד סגולה שהיה אומר אותה רבות רבי חיים קניבסקי לומר עשרה פרקי תהילים כל יום. וה' יאמר לצרותינו די ויזכו כל עם ישראל למצוא את זיווגם הטוב במהרה לרוב נחת דקדושה.

שאלה: למה חידושי רבינו יונה על ב"ב נקרא בשם עליות דרבינו יונה, על איזה עליות מדובר? **תשובה:** ביום ראשון הקרוב יחול יום הייארצייט של רבינו יונה, ובספרו על בבא בתרא בסוף כל סוגי' כותב רבינו יונה 'עלה בידינו' כך וכך, שהכוונה לפרטים אותם פסק להלכה, ולכן נקרא החיבור 'עליות', כמו כן חשוב לדעת שרבינו יונה חיבר ספר מוסר ענק שנקרא שערי צדק, רוב הספר אבד ונותר ממנו רק שער התשובה והוא ספר שערי תשובה המוכר לנו.

שאלה: עד כמה אדם לא מוכן להודות שטעה? **תשובה:** תושבי עוטף עזה יודעים מניסיון האישי והכאב הגדול שהם חוו על בשרם כמה רוצחי החמאס מתועבים ויודעים זאת מהאסון הנורא בשמחת תורה, איך השכנים שלהם חיות טרף הגיעו בוקר אחד והרגו ילדים בצורה אכזרית ונוראית שלא ניתן לתאר ולדמיין, אך מה הפלא הגדול, שאם נבדוק בפיענוח הקלפיות בעוטף עזה בחלק מהכפרים נגלה נתון מדהים, קרוב ל40 אחוז הצביעו בעד מפלגה שהעומד בראשה הצהיר שמדינת ישראל הורגת ילדים כתחביב, ומדבר בגלוי על שותפות עם תומכי חמאס או מי שמכנה את חמאס כארגון צדקה, הם לא למדו לקח, ולא מעיזים להודות בטעות שהם חיו שנים ארוכות שהם היו עושים הסעות לחולים תושבי עזה לבתי חולים בישראל, הם עדיין שבויים עמוק עמוק בחיים העקומים והמעוותים שהם היו, ועדיף להם שיהרגו אותם ואת ילדיהם ובלבד שלא יודו שחיו עשרות שנים בדרך עקומה ומעוותת.

שאלה: האם היתה תועלת בהתמודדות של מפלגות קיקיוניות מהציבור החרדי בבחירות האחרונות? **תשובה:** היו מפלגות שבתחילת דרכן היה נראה שהם הולכים לגרוף מספר רב של קולות, והם שפכו הון עתק על פרסום וקמפיין נרחב, וכל מטרתם היתה לקעקע את המושג אמונת חכמים, אבל מה שמעניין הוא שזה גרם דווקא להיפך הגמור, כי ההתמודדות הזו הביאה להתלכדות אדירה חסרת תקדים של כל החרדים לדבר ד' להיות נאמנים ולחסות תחת המטריה של גדולי ישראל שליט"א, ואדרבה כשיש מי שמנסה לעשות רפיון, אזי הציבור יודע להשיב מלחמה ולהתאחד ולהכריז בקול רעש גדול, אנחנו אמונים לתורת ד', ולכן זכינו לקידוש שם שמים כל כך גדול, והמפלגות האלו עברו מפלה מוחצת שהשיגו כמה אלפי קולות בודדים של אנשים שבין כה לא הצביעו מעולם למפלגה של גדולי הדור, ואין שום הבדל בין אברכי הכוללים לציבור שעמל לפרנסתו בנאמנות לגדולי התורה.

שאלה: מתי הזמן המסוגל לקבלת התפילות מיד? **תשובה:** הכלי יקר מביא שיצחק התפלל בשביל זיווג ונענה מיד, ויצחק יצא לשוח בשדה בזמן המנחה (ברכות כו:), וכן בברכות ו: שאליהו נענה בזמן המנחה. והטעם הוא משום שהוא רחוק מהלילה שהוא זמן של קטרוג. ורבי יצחק הוטנר כותב שיש עוד טעם בזה משום שמנחה הוא זמן קשה כי זה באמצע היום, ולכן התפילה יותר מתקבלת.

שאלה: לבן היה רשע או רמאי? **תשובה:** רמאי ידוע שהוא היה. אך רש"י מזכיר שהיה רשע כי לא התנהג בדרך ארץ אלא קפץ להשיב לפני אביו, רואים כאן שהעניין של הנהגה בדרך ארץ הוא לא רק מנהג טוב אלא מי שלא נוהג בדרך ארץ הוא רשע, וידוע שהח"ח לא הסכים לזרוק בחור מהישיבה שלו שעישן בשבת, אבל כשהיה בחור חצוף הוא שלחו מיד מהישיבה, כי עז פנים קשה מאוד להסתדר אתו. ישנם אנשים שחושבים שבזמנינו דרך ארץ זה מעלה בלבד, אבל גם בדורנו היתום צריך לדעת שדרך ארץ היא דרך התורה והיינו לכבד אנשים מבוגרים, התנהגות למופת בשיחה עם אנשים, קידוש ה' ברבים כי דרך ארץ קדמה לתורה, והתורה מעדנת את האדם, וכשאדם לא מתנהג בדרך ארץ חלילה הוא יכול לאבד הכל.

שאלה: בעוד ימים ספורים יחול ראש חודש כסלו, במה שונה חודש זה מכל ראשי החודשים? **תשובה:** מובא בראשונים שראש חודש כסלו הוא יום סליחה כיום הכיפורים, ואילו לא עשה תשובה ביום הכיפורים ממתינים לו עד ראש חודש כסלו ואז מוחלים לו. וערב ראש חודש הוא זמן המסוגל לכפר עוונות של כל החודש וראוי מאוד לעשות תשובה ביום זה ויש שאומרים יוכ"ק והוא עניין גדול להיכנס לחודש יותר נקי. ולכן מי שיכול בער"ח וראש חודש לשוב בתשובה ולהתפלל לה' כשהוא נקי מחטא יזכה לישועות גדולות. (מקורות: רש"י בירמיהו פלו' בהגהות של רבי עובדיה נמצא במהדורות הישנות, ובספר סוד מישרים).

שאלה: בפרשה אברהם קנה קבר לשרה האם יש עניין לקנות קבר מחיים? **תשובה:** בפוסקים הביאו שיש בזה סגולה לאריכות ימים. ומה שאברהם קנה לאחר מיתת שרה מבואר בחת"ס כי חשב שהיא לא תמות לעולם. והסטייפלער היה ממליץ לקנות קבר מחיים.

שאלה: בימים אלו לפני כעשרים שנה עשרה מחבלים נוראים תקפו בהודו ולקחו בני ערובה והתנהלה אחריהם מלחמה במשך 4 ימים וכל העולם עקב בדאגה אחרי מה שקרה שם, מה האירוע הזה היה קשור לציבור שלנו? **תשובה:** באותה מתקפה נהרגו 207 איש ומאות נפצעו, אחד המקומות שביצעו את הטבח המחריד ובו כלאו בני ערובה היה בית חב"ד במומבי שבהודו עקב זה שהרוצחים היו ערבים שבאו להרוג ביהודים, באותו הבית שהו באותו הזמן קבוצת חרדים משגיחי כשרות של בד"ץ העדה וכן שליחי חב"ד במקום ועוד יהודים בהם חרדים לדבר ה', במשך מספר ימים הם הוחזקו כבני ערובה וכל העולם גם החרדי חרד אז מאוד מה מצבם ורק לאחר מספר ימים נודעה הידיעה הקשה על הירצחם של בני הזוג הולצברג ומשגיחי הכשרות רבי לייביש טיטלבוים ורבי בן ציון קורמן ועוד. העוזרת הגויה הצליחה לברוח מהבית עם בנם הקטן בן השנתיים של בני הזוג הולצברג. כיום הוא גר בארץ אצל הסבא שלו והעוזרת הגויה קיבלה אזרחות של כבוד כאן בארץ.

שאלה: בימות החורף הבאים לפתחינו ונמצאים יותר זמן בבית ויש יותר רצון לנשנש ולאכול דברים מתוקים המכלים את הגוף, מה הדרכים היעילות למלאות את החסר. **תשובה:** לאכול פירות חורף כגון תפוזים וכדו'. כמו"כ אכילת תמרים ג"כ מעולה להרגיע את הצורך למתוק שהוא לא בריא, שתיית מים הרבה פעמים מרגיעה את הצורך למתוק. אפשר גם למלאות את הגוף בביצה קשה או יוגורוט.

שאלה: מה קורה כשהאבא והאמא אינם תמימי דעים בקשר לדרך שבה יש לנהוג כלפי הילדים? **תשובה:** זה הדבר הכי גרוע לשני הצדדים בבית, ולמה? כי למשל, כשאבא כועס ואמא מרחמת או להפך, הילד אוחז את זה ולא מתייחס להורה הכועס כלל וכלל, וזה יוצר מצב שהאבא רוצה להשליט את הדעה שלו והוא כועס יותר ועושה טעויות והילד יותר מתמרד כי מרגיש שיש מישהו לצידו.

שאלה: האם יש להרבות או להימנע מלתת פרסים לילדים על מעשים טובים שעשו? **תשובה:** הרמב"ם בפירוש המשניות, וכן בגר"א באגרת כותבים שיש לתת פרס לילד בשביל לעודד אותו לעשות דברים טובים. אבל וודאי שילד צריך לדעת ולהתרגל שהוא עושה דברים גם שלא ע"מ לקבל פרס ובוודאי שיש גם מחויבויות בבית, ופרס צריך להיות מבוקר בגודל ובכמות ובזמן בדיוק כמו עונש.

הלכות בפרשה

בפרשתנו מובא שאברהם נתן מתנות: כמה הלכות בעניין קבלת ונתינת מתנות: מובא בשו"ע חו"מ רד ס"ח שהבטיח לחברו מתנה מועטת צריך לתת ואם לא נתן הוא ממחוסרי אמנה. ובהבטחה לתת מתנה מרובה לא נאמר דין זה כי אין גמירות דעת שיתן עד שלא נתן או עשה קניין. וזה הכל כשאמר לאדם רגיל, אך כשאמר לאדם עני (והיינו אדם שבקושי גומר את החודש) בכזה מקום יש מצוות צדקה ובין מתנה מרובה בין מועטת חייב לתת כי הוי כנודר לצדקה.

אסור לתת מתנה לחברו בשבת ויו"ט דהוי כמקח וממכר, ואם מביא מיני מאכל ומשקה לצורך היום מותר, וה"ה לצורך מצווה כגון הקנאת לולב ואתרוג ביו"ט מותר, ואם הקנה למקבל מבעו"י אף ע"י אחר שרי. **מותר** לחלק מתנות כשיש בזה צורך לשבת, ואם אין לזה צורך לשבת אפשר באופן שלא יתכוון לזכות בזה עד מוצ"ש, כשיש במתנה שנותן עידוד לילדים כגון באבות ובנים וכדו' מותר לחלק להם בשבת.

אסור לתת מתנת חינם לגוי משום לא תחנם, אבל במקום שיש דרכי שלום, או כדי שיעבוד יותר טוב מותר. מידת חסידות היא לא לקבל מתנות מאנשים, אבל מתנות של מצווה מותר. ויש להוסיף שלפעמים לקבל מתנה ממישהו יש מצווה גדולה כגון שהנותן ייפגע אם לא ייקח ממנו וכדו', שאז זה מצווה לקבל. המקבל מתנה ממישהו ויש בה דיני שהחיינו כגון חליפה וכדו' מברך שהחיינו. (חלק מההלכות הובאו מתוך עלון שאיני יודע את שמו).

חידות

חידות שינון הפרשה לפי סדר הא – ב מותאם גם לילדים מתוך טמונה בפרשה: א. מחיר שבו קנה אברהם את מערת המכפלה? ארבע מאות שקל. **ב.** משקל נזם זהב שקיבלה רבקה? בקע. **ג.** ממנה נפלה רבקה? גמל. **ד.** מבני ישמעאל? דומה. **ה.** כינוי אליעזר בפרשה? האיש העבד המושל בכל אשר לו. **ו.** מה כתוב על יצחק שמצא ברבקה אחרי פטירת אמו? וינחם. **ז.** מה אברהם בא בימים? זקן. **ח.** העם ממנו קנה אברהם את מערת המכפלה? חת. **ט.** אברהם התברך בשיבה? טובה. **י.** מי קבר את אברהם? יצחק וישמעאל. **כ.** מהיכן לא רצה אברהם לקחת אישה ליצחק? כנען. **ל.** אח של רבקה? לבן. **מ.** מזון לגמלים? מספוא. **נ.** מה אברהם היה בתוך בני חת? נשיא. **ס.** הכסף ששילם אברהם היה עובר למי? סוחר. **ע.** איך נקרא באר המים? עין המים. **פ.** איך נקראים שאר בני אברהם? בנים של מי? פילגשים. **צ.** שם אביו של עפרון? צוחר. **ק.** שם של הגר? קטורה. **ר.** ברכות משפחת רבקה לרבקה שתהיה לאלפי? רבבה. **ש.** מהיכן שותים הגמלים? שוקת. **ת.** מזון לגמלים? תבן.

חידות פרשת שבוע: א. איזה אדם מוזכר הכי הרבה פעמים בפרשה אך לא מוזכר בשמו אפי' פעם אחת? **ב.** איזה כלי כתיבה מוזכר בפרשה? **ג.** איזה שני אחים בפרשה ששמותיהם אותו הדבר ולאחד נוסף רק אות י? **ד.** איזה אות בפרשה הוא שם? **ה.** שני פסוקים רצופים שמוזכרים שם רק שמות של אנשים? **ו.** היכן כפית בפרשה?

חידות ידע תורני: ז. היכן מצינו שצריך להניח תפילין של ראש לפני תפילין של יד, וכן יחלוץ קודם של יד? **ח.** איזה דבר אם אני אומר שאני חייב אני נפטר ולהפך אני חייב? **ט.** איזה רבקה שמוזכר בגמ' זה לא רבקה אמנו? **י.** מי אוכל ולא מוציא?

חידות לבוגרים: יא. אדם ביקר בביכ"נ והוא ראה שם ע"פ השמות שעל הספסלים שיש שם הרבה כהנים, אחד לוי, ומעט ישראלים, הוא ניגש לאדם ושאלו האם הוא מתפלל שם ההוא ענה כן, ואז הוא אמר לו שיוצא שהרבה פעמים הכהן מקבל כאן ב עליות כי תמיד יש כהן כי יש הרבה כהנים בביהכ"נ, מאידך אין כמעט לווים אז ממילא יוצא שהרבה פעמים הלוי לא נמצא והכהן זקוק לב' עליות. אמר לו אותו אדם מעולם לא ראיתי שהכהן כאן מקבל ב' עליות למרות שהלה מחסר די יפה. איך זה יכול להיות? **יב.** אדם היו לו שלושה כדים אחד היה בו עשר ליטר, השני 7 ליטר, השלישי 3 ליטר, הכד של העשר ליטר היה מלא, איך יכול ע"י הכדים בלבד לחלק את העשר ליטר לב' כדים והיינו שבכד של העשר ישאר 5 וכן בכד של השבע ישאר 5?

חידות לשאול את הילדים: יג. על איזה משקה (בלי חתיכות) לא מברכים שהכל? **יד.** איזה שם של אדם בפרשה זה שם של צבע? **טו.** איזה מקל יש אותו כמעט בכל בית אך הוא לא מקל הליכה או מקל שחובלים עמו? **טז.** מתי הבעל שובר כוס בכוונה לשמחת כולם? **יז.** מה לא שומעים? **יח.** איזה ירק אם מורידים ממנו [illegible]

סוס מתחיל ב-ס, ונגמר ב-? **יח.** מה אתה יכול לשות ולא לראות? **כא.** קבוצת אנשים עמדו שניים מלפני אחד, ושניים מאחורי אחד. כמה אנשים היו שם? **כב.** איזה צבע הוא רמאי?

תשובות: א. אליעזר מוזכר בתור עבד. **ב.** עפרון החיתי. **ג.** מדן ומדין. **ד.** חת. **ה.** כה יד וטו. **ו.** ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה כ קטנה. **ז.** משנ"ב לד ה, הביא במקום שהתפילין של ראש הם של רש"י ושל יד הם של ר"ת. אתרוג מריח מברך העץ, בורא מיני בשמים, וכשאוכל לראשונה מברך שהחיינו. **ח.** מודה בקנס. **ט.** הכניסה לרבקה ודשה. **י.** יתוש. **יא.** הנשאל היה הלוי המדובר. **יב.** ישפוך מהעשר לשלוש ומהשלוש לשבע ואז שוב ישפוך מהעשר לשלוש ומהשלוש לשבע ואח"כ שוב ישפוך מהעשר לשלוש ומהשלוש לשבע, נשאר בשלוש שתיים כי אין בשבע מקום ליותר מאחד כי שפך לשם פעמיים שלוש. כעת שוב ישפוך את השבע לעשר וישפוך את השתיים שנשאר בשלוש לשבע ואז ישפוך מהעשר לשלוש מלא וישפוך אותם לשבע וביחד יהיה חמש. **יג.** יין ומיץ ענבים. **יד.** לבן הרשע. **טו.** מקל כביסה. **טז.** בחופה. **יז.** שקט. **יח.** חציל. כשתוריד רבע היינו את הלמד הוא ישאר חצי. **יט.** נגמר מתחיל ב-נון. **כ.** רעש. **יט.** שלושה אנשים. **כ.** לבן היה רמאי.

חידות נוספות ממקורבם של גדולי ישראל שליט"א: א. 400 שקל ביני ובינך מהי, היכן מוזכר עוד פעמיים בחומש בראשית המספר 400? **ב.** 6 פעמים ניקוד של סגול רצוף? **ג.** בפרשה מישהו מצווה דבר והציווי הוא רק מילה אחת? **ד.** מי בפרשה רצה ומי לא רצה? **ה.** האם בבית המקדש יש ציור של עיר באיראן? **ו.** 'מצב חירום' מה פירוש חירום? **ז.** 2 נשים + 3 גברים בפסוק אחד בפרשה? **ח.** מה אמר לבן לאליעזר שכך בדיוק אמר פרעה לאברהם? **ט.** הפרשה היחידה עם שם אשה?

תשובות: א. 1. בברית בין הבתרים, 2. עשיו – וארבע מאות איש עימו. **ב.** ועשיתם חסד ואמת את. **ג.** כ"ד ל"ג. **ד.** רבקה **רצה** לעזור לאליעזר, ובתואל **לא רצה** לשלוח את רבקה עם אליעזר. **ה.** בכורות מ' היה ציור של שושן הבירה על שער מזרחי של העזרה, ושושן זה בפרס. **ו.** הרמב"ן ויקרא כותב שחירום פירושו חרוב מלשון חורבן ומ' וב' מתחלפים. **ז.** כ"ד ט"ו. **ח.** פי"ב פי"ט ובפרשתן פכ"ד פנ"א. **ט.** פרשת השבוע.

שאלות גפ"ת חיי שרה מהגה"ג רבי זעליג אמזלג שליט"א: [שליחות העבד ונישואי יצחק] **1.** כמה שבועות השביע אברהם את אליעזר (תוס') **2.** בת כמה היתה רבקה כשנשאה יצחק (תוס') **3.** האם אליעזר נתן קודם את הצמידים או קודם שאל (תוס') **4.** למה אברהם לא השיא ליצחק את בכל? (תוס') **5.** מה לומדים מויברכו את רבקה (תוס') **6.** ויצא יצחק לשוח בשדה, איפה השדה היה (גמ' ורש"י)? **7.** איך יצחק התפלל בשדה הרי אין מתפללים במקום שאינו מוקף מחיצות (תוס')? **8.** איך כתוב ותרכבנה על הגמלים הרי אין באשה אינו דרך צניעות לאשה לרכב? (גמ') **9.** מה לומדים מ"ותלכנה אחרי האיש" (גמ') **10.** האם אליעזר שאל כהוגן, ולמה? (גמ')

תשובות: 1. בתוס' קידושין סא: כתב בשם הר"ר יצחק שהיו שתי שבועות, אחת שלא שיקח אשה ממשפחתו, והשניה שאם לא יתנו לו לא יקח מבנות כנען. **2.** בתוס' יבמות סא: מביא דעת סדר עולם שהיתה בת ג', ותוס' מביא דעת רבינו שמואל משפיר"א שהיתה בת י"ד. **3.** בתוס' חולין צה: מבואר בדעת התנא שם דלא נתן לה הצמידים עד ששאל בת מי את, ומוכיח מסדר הדברים כשאליעזר מספר (דלא כרש"י בחומש). **4.** בתוס' ב"ב קמא. כתבו ב' תירוצים, א' שהיתה קטנה, ב' שהיתה בת של הגר ולכך לא רצה להשיאה ליצחק. **5.** תוס' כתובות ז: מביא מסכת כלה שלומדים משם ברכת האירוסין, ומוכיח מזה דיש לברך ברכת האירוסין כשמקדש ע"י שליח. **6.** בגמ' פסחים פח. ורש"י מבואר דהוא הר המוריה 'לא כיצחק שקראו שדה' וכו'. **7.** בתוס' ברכות לד: הק' כן ותירצו [א] י"ל דהתם מיירי בהר המוריה [ביאור כוונת תוס' עי' ב"ח ולבוש בסי' צ] כו', [ב] א"נ שכל האיסור הוא במקום שרגילין שם בני אדם לעבור והולכי דרכים. **8.** בפסחים ג. מתרצת הגמ' התם משום ביעתותא דגמלים אורחא היא. **9.** בברכות סא. ועירובין יח: דאסור לאיש ללכת אחרי אשה. **10.** בתענית ד. מבואר דלא שאל כהוגן, דשמא היתה יוצאת חגרת או סומא.

חידת משמעויות מילים לפרשת חיי שרה: ט' משמעויות למילה נפש? א. נפש - רצון. "אם יש את נפשכם" (בראשית כג, ח.) רש"י: נפשכם, רצונכם. **ב. נפש - רוח החיים שבבעלי חיים.** "ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים ולכל רומש על הארץ אשר בו נפש חיה" (בראשית א. ל.) **ג. נפש - "נפש זה הדם,** שנאמר כי הדם הוא הנפש". (בראשית רבה יד ט.) **ד. נפש - נח.** "וביום השביעי שבת וינפש" (שמות לא. יז.) תרגום: וינפש, ונח. **ה. נפש - אדם.** "ונפש כי תחטא" (ויקרא ה. א.) תרגום: ונפש, ואנש. **ו. נפש - אדם מת.** "לנפש לא יטמא בעמיו" (ויקרא כא. א.) תרגום: לנפש, על מית. **ז. נפש - תאוה.** "אל תתנני בנפש צרי". (תהלים כז יב.) רש"י: בנפש צרי, בתאות שונאי. **ח. נפש - צרכים חומריים.** "יודע צדיק נפש בהמתו" (משלי יב י.) **ט. נפש - מצבה.** בונין לו נפש מעל קברו. (שקלים פרק ב, הלכה ה.)

מדור זה יש להימנע מלקרוא בשבת: רעיונות שנשלחו השבוע ובהם פתרונות לבעיות שהובאו בשבועות קודמים. אין לנו אחריות על הנכתב כאן: א. פתרון לכבד שומני: כבד שומני נוצר מכך שהיה 'עומס' על הכבד שתפקידו לנקות את הדם ולא מצליח לעשות מלאכתו כראוי ולכן מומלץ לתת לו 'מנוחה' ולצרוך במשך שבועיים ויותר תפריט ללא שמן מתועש סוכר לבן קמח לבן ולמעט בחלבונים מן החי -ביצים עוף דגים וכן יש חליטת תה בשם שן הארי שמחדש את הכבד. עוד כתבו: פתרון לכבד שומני - להוריד במשקל. האם כבד שומני הוא מצב הפיך? כן. חד משמעית. שינוי בהרגלי חיים, תפריט תזונה מתאים, פעילות גופנית, ירידה במשקל ותוספי תזונה ספציפיים, מסייעים מאוד לתקן את הפגם המטבולי ומנקים את הכבד מהשומן שבו. ניתן לראות בבדיקות אולטרסאונד חוזרות שיפור בכמות השומן בכבד, לא פעם תוך מספר חודשים מרגע ביצוע השינויים בהרגלי החיים ובתזונה. גם שלב הדלקת בכבד הינו עדיין הפיך, לכן יש חשיבות רבה לאבחון מוקדם של כבד שומני ו/או דלקת בכבד. תוספי תזונה מומלץ להתאים באופן אישי תוך התייחסות גם לפרמטרים הבאים: משקל, רמת סוכר בדם,כולסטרול, טריגליצרידים, לחץ דם וכן אם ידוע מצב הפלאק הטרשתי בעורקי הצוואר.

התורה חסה: בקשות עזרה וסיוע שנשלחו ע"י הקוראים, למי שיש פתרונות או רעיונות לשלוח ע"מ לסייע לציבור מתבקש לשלוח למייל שבסוף העלון והקב"ה יחזיר לו בכפלים: א איך אפשר להוריד לורד ארטליין מחולצה לבנה?

הגיגים המיועדים לאלו שיש להם תועלת מזה

רמאי מדופלם שאל מטאטא משכנו התמים, ולאחר שבוע החזיר אותו שבור. כאשר בא השכן לתבוע את הנזק, אומר לו שכנו במצח נחושה: קודם כל, אינני מכיר אותך בכלל ומעולם לא שאלתי ממך מטאטא. שנית, החזרתי לך אותו שלם. שלישית, כשלקחתי אותו הוא כבר היה שבור.

אדם הלך סמוך לנהר והבחין באדם שצעק: "הצילו! אני טובע! עזרו לי!". האיש אמר לו: "אתה לא צריך עזרה. לדעתי, אתה טובע מצוין".

אדם הלך סמוך לנהר ושמע צעקה מהמים. הוא הסתובב והבחין בגבר שטובע וצועק: "הצילו! אני לא יודע לשחות, ג"א לא ואני לא עושה מזה עסק.

אחד טען שהוא שהוא מבין בקבלה עד כדי כך שהוא יכול לדעת את השם של הקופאי במכולת...

אומרים : כסף הולך וכסף בא! אני מחכה ומחכה ומחכה... אמרתי שאני לא אלך לעבודה היום. שלא יהיה מצב שהוא יבוא ואני לא אהיה בבית...

הבטחתי שהשנה אני לא נוגע בסופגניות, אז החבר החזיק לי וכך אכלתי...

איש אחד מטייל ברחוב כשלפתע הוא רואה ילד קטן מתאמץ מאוד להגיע לפעמון של דלת אך ללא הצלחה מרובה. הוא ניגש לעזור לילד ומצלצל בפעמון במקומו. הילד מחייך אליו והאיש שואל, "מה אומרים?". "לא אומרים", צוחק הילד, "עכשיו זה הקטע שבורחים.

האושר הכי גדול בתחילת החורף זה לעשות סדר בארון ולמדוד דברים מלפני עשר שנים שעדיין עולים עליך. תנסו את הצעיף.

90% מהזמן שאני מנסה להירדם מתבזבז על חישוב כמה שעות שינה נשארו לי אם אירדם ממש עכשיו.

איזו רשעות ששיחררו את החתן על הבוקר, לא יכלו לתת לבחורים בכלא 10 אפילו שחרית אחת בלי תחנון

יש לי זבוב במרק: מלצר: 'לא נורא הוא ממש לא שותה הרבה'.

הרגע הזה שאתה שומע את אשתך בטלפון: בטח, הוא ישמח לתקן לך את זה

מישהו שלח לי מקבץ ברכות לברך את קוראי העלון: שתמיד תמצאו את הקצה של הסלוטיפ. שתמיד תרדמו בשינת צהרים. שלא תדרכו על לגו יחפים. שתקלפו קלמנטינה ולא ישאר לכם ריח ביד. שלא יהיה לכם חור בשקית זבל. שתאכלו פלאפל ולא יטפטף לכם טחינה על החולצה. שלא ייבלע לכם הכסף במכשיר של השתייה. שתמיד יהיה לכם 5 שקל לעגלה של הסופר. שלא תזרקו זבל ותקפוץ עליכם חתולה. שלא יגמר לכם החלב באמצע הנס קפה. שלא ישבר לכם השפיץ של הטילון למטה. שלא תקנו משהו ותגלו שבחנות ליד זה יותר בזול. שלא תזכרו שהאור דולק אחרי שתכנסו למיטה. שלא יתפרק לכם הביסקויט בקפה. שלא תשתו מים קרים מהר מידי. שלא יכנס לכם שמפו לעיניים. שלא יתקשרו אליכם מחסוי. שלא תצטרכו להיות יותר מידי פעמים במצב של 'מעביר על מידותיו'. שלא תרוויחו בפיס סכום הרבה יותר גדול ממה שאתם צריכים. שלא תוזמנו לשלום-זכר בבית של חבר שגר בקומה העליונה. שלא תבואו לשבע ברכות ויגידו לכם שאתם עשירי. שיזכירו את שמכם בעלון. ועוד הרבה דברים ועוד חזון למועד.

היכן ניתן להשיג את העלון

לקבלת העלון באופן אוטומטי יש לשלוח מייל עם המילה 'הצטרפות' לכתובת זו alonalon+subscribe@googlegroups.com ולאחר מכן תקבלו הודעה, יש להשיב תשובה למייל שקיבלתם, ותקבלו אישור שצורפתם.

הודעות תגובות רעיונות פתרונות למערכת העלון יש לשלוח למייל זה 1@1alon.com ניתן להשיג בכתב גדול במייל הנ"ל.

כמו"כ ניתן להשיג את העלון ב'קובץ גליונות' וכן ב'אוסף גליונות'. ב'כל העלונים' בשם הבית התורני. ובעוד קבצי עלונים. וכן בקול הלשון מקישים על מאגר השיעורים\עברית\תנך\קובץ גיליונות שלמה קולדצקי ומורידים מה שרוצים עלונים מהשבוע ומהחמש שנים אחרונות . **במחשב** ניתן להוריד בדרשו בבינינו ועוד, ע"ש: עלון קולדצקי. או עלון לשבת.

ניתן לקבל את העלון בפקס לקבלת העלון בפקס יש להתקשר למס' 023132641 ולהקיש 1 ואז להקיש קוד עלון שמספרו 1010 ואז שוב 1

כמו"כ יהיה ניתן להשיג עלונים בבני ברק: צמוד לכניסה לתלמוד תורה כתב סופר מצד שמאל של הכניסה, בקופסה בפינה בחצר ברחוב סוקולוב 23. פרטים על מקומות נוספים להשגת העלון התפרסמו בשבועות קודמים ואי"ה יפוסמו בשבועות הבאים.

העלון בכניסה לתלמוד תורה כתב סופר עולה סך של 30 אגורות לעלון (12 שקל לשנה, שקל לחודש ממוצע כי בביהז"מ לא יוצא), אפשר לשלם מראש לכמה שבועות קדימה, אפשר לשלם לאחר השבת, את התשלום יש לשלם בקופה הצמודה. או ב'נדרים פלוס' - רשת הכוללים פרדס כץ-עלון, (שלוחה 2422). אפשר לשלוח משם הודעות. **מי ששילם עבור כמה שבועות קדימה** אין לנו התחייבות לספק לו עלון במידה ויהיה חסר רח"ל או שלא יצא עלון. **הפצת העלון דרך המיל היא ללא תשלום,** וכן התשלום הוא רק על לקיחת העלון מהמקום הנ"ל ולא על צילום העלון באופן עצמאי (וכמובן שהמפיצים שלא לוקחים את העלון מהמקום הנ"ל ומפיצים באופן עצמאי ברור ופשוט שלא צריך לשלם). כל המפיצים הקבועים שרוצים להמשיך להפיץ את העלון נא לשלוח למייל הנ"ל את מקום הפצתם ובע"ה נפרסם אותם. תודה ויישר כח לכולם על זיכוי הרבים.

להלן מקומות שבהם ניתן להשיג את העלון: בירושלים: בישיבת מיר אצל הגאון הצדיק רבי דוד רוטשילד שליט"א. או אצל הגאון האהוב רבי אבי פרידנר שליט"א. עוד בירושלים בבית הכנסת 'בית מרים גיטל' מעלות דפנה, ניתן להוריד את העלון במדור עלוני שבת - עלון לשבת קולדצקי. עוד בירושלים במורדות גילה בבית הכנסת של בני הישיבות אצל משפחת וייס. **ניתן להדפיס את העלון במודיעין עילית** בעמדת אוצר החכמה בביהמ"ד קהילת משך חכמה -רחוב משך חכמה 41 לכתוב עלון לשבת, בעלות סמלית של הוצאות ההדפסה בלבד. **בבית שמש:** בבית הכנסת אור אליהו. ואצל הילד הצדיק אלימלך הכהן גליק, שמדפיס ומפיץ במסירות רבה את העלון בבית הכנסת בית אביי וכן מי שמגיע לקבל את העלון בביתו, הוא מביא לו במאור פנים. **בביתר עילית:** בבית הכנסת שלום רב ברחוב שלום רב גבעה בי. **בהר יונה:** אצל הגאון המופלא רבי שמחה שולמן שליט"א. **ברחובות** בישיבת מאור התלמוד אצל הבחור הגאון רבי יהודה רוזן שליט"א. **ברכסים:** אצל רבי יוסף המאירי שליט"א הצדיק הגדול. **באופקים:** אצל הבחור הצדיק והמופלא צבי המברסטון שליט"א פאר הגידולים של אופקים שרק פורח ועולה.. **עוד באופקים** בבית הכנסת אמרי חיים אצל הנער יהושע דוד הכהן גליק נ"י שתפילותיו כמונה מעות ויש לו הליכות של אדם גדול. **בנתיבות**: באהל החדש בשכונה החרדית החדשה "נחלת בראשית". **בחריש:** במתחם בתי כנסיות בשכונת בצוותא. בבית הכנסת חניכי ק"ק תימן. **בפתח תקווה:** באור ישראל הגדולה והקטנה. באהל אברהם ובשירת מרים. בקהל חסידים. ביוצאי חברון. ובבני ישיבות שבפרי מגדים, ע"י הגאון רבי יואל פינהנדלר שליט"א. **בראשון לציון:** בישיבת עטרת שלמה: ניתן להשיג אצל בחיר עולם התורה הבחור שנושא חן ושכל טוב בעיני כל רואיו ותפילותיו ידועות שעושים רושם אדיר בשמים הבחור המופלג רבי בצלאל פרידמן מחבר קונטרס מחשבת בצלאל: **עוד בראשון לציון:** ברח' דרור 21 /חפץ חיים 1, מניין 'בני תורה', חיידר ראשון לציון. **באלעד:** בתפארתה בחוץ. ובישיבה של הרב אטינגר, בכולל של הרב פכטר, במאור שרגא באבן גבירול, ובאחיעזר ע"י הגאון רבי יואל פינהנדלר שליט"א. **בעפולה:** ניתן להשיג את העלון בעמדת אוצר החכמה בבית הכנסת המרכזי אהל משה - גבעת המורה עפולה - בעלות סמלית של הוצאות ההדפסה בלבד. **בעפולה עילית:** בביהכ"נ בני הישיבות רח' רש"י או אצל האיש שזכה דורינו להתכבד בו הגאון רבי אהרן קולדצקי שליט"א. **עוד בעפולה עילית:** בביהמ"ד דחסידי ויזניץ וכן בביהכ"נ בית ישעיה רח' יצחק שדה. **ברעננה:** בישיבת חייל אורייתא וכן בעלי מוהר 15 אצל הבחור החכם יאיר זכאי 0533100287, ואצל משפחת זכאי בטלפון: 052-6903395. **בבית שאן:** אצל הגאון רבי משה חדש בקהילת בית שאן החדש בבית הכנסת בראשות הגאון רבי יהושע ליב שכטר שליט"א. וכן אצל הגאון רבי יהונתן בכור - בית שאן. והבחור החשוב יעקב בן עזרא שליטא פאר ישיבת דרכי משה בבית שאן

ויאמרו נקרא לנערה ונשאלה את פיה. (בראשית כ״ד, נ״ז)

רש״י כתב וז״ל: ונשאלה את פיה מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה עכ״ל, ומבואר ברש״י דיש פסוק מיוחד שאין לעשות נישואין לאשה בלא דעתה, [וכמבואר ברש״י שם שכבר נתקדשה מקודם].

ובתוס׳ הרא״ש ביבמות (כט:) הביא מקור אחר שנישואין בעי דעת האשה, וז״ל: כל אשה אחר הקידושין אינה קרויה שארו עד שתכנס לחופה מדעתה, כדכתיב את בתי נתתי לאיש הזה והיינו מסירה לחופה, ואם בא עליה בעל כרחה לא קנאה עכ״ל, ואכן צ״ב מאי ס״ד שאפשר לישא אשה בעל כרחה, ואמאי צריך פסוק דלא מהני נישואין בעל כרחה.

ונראה בזה, דהנה תנן בכתובות (ב.) בתולה נשאת ליום הרביעי ע״כ, ובתוס׳ (ד״ה נשאת) כתבו וז״ל: הא דלא קתני נושאין את הבתולה כמו האיש מקדש, לפי שעתה מקצר יותר, ועוד דאי תנא הכי ה״א אפי׳ בעל כרחה עכ״ל, ומבואר דהו״א דמהני נישואין בעל כרחה.

ובמהרש״ל (שם) הקשה דמאחר שכבר השמיענו לענין קידושין דלא מהני קידושין בעל כרחה, אמאי ס״ד דתועיל נישואין בעל כרחה, ותירץ וז״ל: אבל הכא שכבר נתקדשה, הו״א שפיר נשאת אף בעל כרחה קמ״ל עכ״ל, ומבואר בדבריו דאף דכבר יודעים דבקידושין לא מהני קידושין בעל כרחה, ס״ד דמהני נישואין בעל כרחה, והטעם משום שכבר נתקדשה.

ונראה הביאור בזה, דאיתא בקידושין (ה:) דחופה גומרת קנין הקידושין, ומבואר דיסוד נישואין הוא גמר לקנין קידושין, ומעתה יש לומר דאף דבקנין קידושין לא מהני בעל כרחה, עדיין יתכן לומר דקנין נישואין שהוא גמר הקנין של קידושין מהני בעל כרחה, וזהו דקמ״ל תנא דמתני׳ דלא מהני אף נישואין בעל כרחה, ויתכן לפי״ז דזהו דילפינן מקרא דקנין נישואין אף שהוא רק גמר קנין הקידושין, בעינן דעת האשה.

ואכן יש לומר בזה עוד, דהנה בקהילות יעקב (קידושין סי׳ י״ט) האריך בגדר נישואין וז״ל: והנשואין הם עשיית המציאות שמעכשיו היא כבר במציאות אשתו, ואזי חל עלה תורת ביתו זו אשתו, ותורת שארו זו אשתו, וכל כמה דלא כניס לה במציאות לא נקראת ביתו ושארו, ומשו״ה אינו יורשה ולא מטמא לה ואינו מפר נדרי׳ דבעינן שתהא ביתו ושארו, ולפי זה י״ל דכמו דיבמה א״צ כוונה לקנין משום שכבר זקוקה ועומדת היא, ה״נ לקנין נשואין א״צ כלל כוונת קנין כיון שכבר קנויי׳ ועומדת לו ומשום הכי א״צ שיתכוונו לשם קנין עכ״ל.

ומבואר בקהילות יעקב דנישואין אינה חלות קנין, דהיא כבר קנויה לו מהקידושין, אלא דע״י שהוא מכניסה לרשותו נעשה במציאות נישואין, ואין צריך כוונה לשם קנין, אלא כוונה למעשה נישואין, ועפי״ז יש לומר דלכך בעינן קרא דבעינן דעת בנישואין, דאף דלא בעינן כוונה לקנין דאין כאן קנין שכבר קנויה לו ע״י הקידושין, מכל מקום בעינן דעתה בשביל מעשה הנישואין.

ושמעתי מכבוד מו״ר הגאון ר׳ ברוך דוב פוברסקי שליט״א בביאור הדבר, דאם הנישואין אינה מדעת האשה, חסר בעיקר מעשה האישות, דמעשה אישות כשזה בעל כרחה של האשה אין זה מעשה אישות, ואין זה חיסרון בדעת קנין, ויש להביא סמך לדבריו דלא שייך אישות בעל כרחה מלשון הרמב״ן (סנהדרין יח. מדפי הרי״ף במלחמות) דכתב וז״ל: **דאין חתנות באונס** עכ״ל.

ואמנם יש להעיר, דכיון דלענין נישואין מבואר במשנה דלא מהני נישואין בעל כרחה, אמאי ס״ד לענין קידושין דמהני בעל כרחה, ואדרבא אם נישואין שהיא גמר הקנין לא מהני בעל כרחה, כל שכן קידושין שהיא תחילת קנין דלא מהני בעל כרחה.

ואמר בזה כבוד מו״ר הגאון ר׳ אשר אריאלי שליט״א דע״כ הא דלא מהני נישואין בעל כרחה, הוא סברא במסוים לענין נישואין ולא לענין קידושין, והוא משום דנישואין שלא מדעתה חסר במעשה אישות של הנישואין ולכך לא מהני בעל כרחה, אבל קידושין שהוא קנין בעלמא לא שייך האי חיסרון, ולכך צריך לחדש דאף בקנין קידושין לא מהני בעל כרחה.

והנה נחלקו האחרונים אם נישואין בעי עדות לקיומי כמו בקידושין, דבאבני מילואים (ל״ח, י״ז) כתב דאף בנישואין בעינן עדות לקיומי, וכ״כ להדיא בתוס׳ ר״י הזקן בקידושין (י:), ובאור שמח (אישות פ״י, ה״ב) נסתפק בזה.

ונראה לדון בזה עוד, דהנה בחידושי רבינו חיים הלוי (הלכות יבום) הביא שיטות הראשונים שיבום וחליצה אין צריך עדות לקיומי, דאין זה חלות קנין שהוא עושה אלא חל ממילא, ומעתה יש לומר דאף בנישואין כן, כיון שאינו חלות קנין שהוא עושה, אין צריך לזה עדות לקיומי.

והנה במרדכי בקידושין (פ״ב, תקט״ז) הביא מחלוקת הראשונים אם קידש את בתו לאיש ומת האב, אם יכול אח״כ הבעל לישא אותה ויחולו הנישואין מדאורייתא, וברמ״א (אבה״ז סי׳ ל״ז, י״ג) הביא שיטת המרדכי בשם מקצת רבותיו, ובבית שמואל (שם סקכ״ז) כתב דמסקנת המרדכי דמהני נישואין מדאורייתא, ובפשוטו צריך ביאור אמאי תועיל נישואין בקטנה, הרי כיון שהיא קטנה ואין לה דעת לעשות חלות קנין, לא תחול הנישואין, כמו דלא מהני קידושין בקטנה יתומה מדאורייתא.

ובקהילות יעקב (קידושין סי׳ י״ט) ביאר דעתם וז״ל: אלא ע״כ מוכח דבאמת אין צריך כוונה לשוויי תורת חופה, ואין צריך אלא שיהא התחלת הנהגת האישות כאיש ואשתו בהסכמת שניהם, והמעשה עצמו דביאה או חופה משוי עלה שם ביתו וכנוסה, ולזה מהני שפיר גם החופה דקטנות שעכ״פ המציאות דכנוסה אצלו כבר נעשית עכ״ל.

ויש להוסיף בזה, דהנה ביבמות (נו.) מבואר דאם קידש אשה מדעת ואח״כ נשטתה דלא מהני הנישואין מדאורייתא, ויש להעיר דלכאורה לשיטות הראשונים דמהני נישואין של קטנה שמת אביה אמאי לא מהני כאן נישואין, ולמשנ״ת יש לומר דבעי דעת לנישואין וסגי בדעת של הקטנה, אבל דעת של שוטה אין בזה דעת ריצוי לנישואין.

ואכן בקרן אורה (יבמות נו. ד״ה גמרא) הקשה כן וז״ל: ובאמת עיקר האי מילתא דאין נישואין לחרש אחר קדושי תורה כגון שנתקדשה לו כשהיה פיקח או ביבם חרש טעמא בעי, והיכן מצינו בזה דבעי קנין חדש בשעת כניסה לחופה, דלכאורה עיקר החופה היא הכניסה לביתו וליחדה לו לשם אישות ואז ממילא חשיבא נשואה, וא״כ בחרש נמי אמאי לא תיהני לה כניסה כיון שהיא אשתו גמורה עכ״ל.

ומפורש בקרן אורה דנישואין אין זה מעשה קנין, אלא יסודו דע״י שהוא מכניסה לביתו ממילא חל עליה תורת נשואה, ולכן הקשה דאף בחרש תועיל נישואין.

לתוכן

נזר התורה ועמוד הישיבות

במלאת כ"ה שנים
להסתלקותו של
מרן **בעל ה'אבי עזרי'** זצוק"ל,
רבן של ישראל ואביהן של הישיבות,
אשר אור תורתו והוד הנהגתו פרשו כנפיים
על עולם התורה בדור שלאחר החורבן.

מאת: הרב מיכאל סורוצקין

דבר המערכת

ההדים הנפלאים ותגובות ההערכה הרבות שהגיעו למערכת בעקבות פרסום מאמרו הנשגב של הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א על דמותו של מרן החזון איש זצוק"ל, הביאונו להרהיב עוז ולשוב ולפנות אליו בבקשה נוספת. הרב סורוצקין, אשר רבים מצורבי התורה ותלמידי החכמים מכירים את מרגליותיו, ובייחוד את ספרו הנפלא 'יש אם למקרא', שקנה לו שם כחיבור יחיד במינו על התורה למיטיבי לכת ולמביני דבר, ניחן בכוח נדיר לצרף גאונות ובקיאות מופלגת עם עומק המחשבה ויכולת מופלאה לחדור אל שורשי הדברים ולחשוף את צפונותיהם.

והפעם, במלאות עשרים וחמש שנה להסתלקותו של מרן הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצוק"ל, שיום הזיכרון שלו חל בשבוע שעבר, ביקשנו ממנו לשרטט את דמותו הכבירה של מי שהיה אביהן של הישיבות וקברניט עולם התורה בדור התקומה שלאחר החורבן.

ולא הרי כתיבה על גדול בישראל מתוך עיון בתורתו ובקורותיו, כהרי עדותו של מי שזכה להכירו מקרוב. הרב סורוצקין נמנה במשך שנים רבות עם באי ביתו של רבינו, נכנס בשעריו להיוועץ בו בעצה ותושייה, ושתה בצמא את דבריו, הליכותיו והכרעותיו בכל מקצועות החיים. היכרות בלתי אמצעית זו מעניקה למאמר שלפנינו ממד נוסף של עומק ואותנטיות.

ואכן, בסגנונו המיוחד ובכוח עיונו המעמיק, צולל הרב סורוצקין אל נבכי תורתו, נתיבות מחשבתו ומסכת הנהגתו של רבינו, ומשרטט בפני שוחרי התורה והדעת דיוקן רב פנים של ענק הרוח, אשר תורתו, הנהגתו ואחריותו לכלל ישראל נשתלבו למסכת אחת מופלאה של גדלות ואבהות לדור שלם.

המערכת מביעה את תודתה העמוקה לרב סורוצקין שליט"א על שניאות להעמיד מאוצרות רוחו ומזיכרונותיו לטובת קוראינו, ומגישה ביראת כבוד את המאמר שלפנינו, בבחינת פתיחת צוהר אל עולמו של מי שחותמו טבוע לדורות בדברי ימיו של עולם התורה.

עומק הפשט וגדלות הסברא

בבואנו לעמוד על דמותו של רבינו הגדול בעל 'אבי עזרי' זצוק"ל, אשר זכה להיות ממעתיקי השמועה וממעמידי התורה בדור שלאחר החורבן, אין לנו לבקש את סוד גדלותו בתיאור ריבוי מפעליו והיקף השפעתו בלבד, כי אם להתחקות אחר עצם דרך מחשבתו ובירורו בתורה, שמתוכה נוכל לעמוד על דמותו של ראש הישיבה אשר תורתו והנהגתו היו שזורות זו בזו, ולא היו אצלו שתי רשויות נפרדות. והנה מצינו בהסכמתו המופלאה של מרן הגרי"ז מבריסק זצוק"ל, אשר נודעה זהירותו המיוחדת בנתינת הסכמות, שהפליג בגדלותו של רבינו וכתב כי 'גדול האיש מאוד ורב גובריה בתורה בחריפות ובקיאות ועומק הפשט בכל מקצועות התורה כאחד מגדולי דורנו'. ויש לדקדק היטב במה שצירף מרן הגרי"ז זי"ל את עומק הפשט לחריפות ולבקיאות, דלכאורה מי שהוא חריף ובקי בכל מקצועות התורה כבר הגיע למדרגה עליונה, ומה נתחדש במעלת עומק הפשט. אלא שבאמת שלוש מעלות חלוקות הן, הבקיאות היא ידיעת הדברים ומקומותיהם, החריפות היא כוח ההבחנה והחילוק, ואילו עומק הפשט הוא הכוח להעמיד כל דין על אמיתתו באופן שהסברא אינה דבר הנוסף על דברי התורה מבחוץ, אלא גילוי עומק הדברים עצמם. ופעמים שאדם יכול להעמיד חילוק מחודד וליישב על ידו כמה קושיות, ואף על פי כן עדיין אין זה עומק הפשט,

משום שלא נתברר שהחילוק מוכרח מתוך דברי הגמרא והראשונים. ודוקא בזה היתה מעלתו של רבינו, שחריפותו היתה משועבדת לבירור הפשט, ובקיאותו היתה משמשת לו להעמדת כל דין במקומו, עד שאין החידוש מתקבל מפני יופיו אלא מפני הכרחו.

ויש להתבונן ביותר במה שהוסיף מרן הגרי"ז ז"ל בתוך דברי הסכמתו, שאין רבינו זקוק כלל להסכמה ממי שהוא, ושאין הוא רואה עצמו כמי שצריך להעיד עליו ועל חידושיו. והרי אין זו מליצה של שבח בלבד, אלא דבר שיש בו משמעות מופלגת כאשר הוא יוצא מפי מרן הגרי"ז ז"ל , אשר כל בית מדרשו היה מיוסד על בירור כל תיבה בדברי הרמב"ם והראשונים ועל ההבחנה בין מה שנאמר בפירוש ובין מה שמבקשים להסיק ממנו. וכשאותו גאון מעיד על רבינו שהוא מופלג בעומק הפשט בכל מקצועות התורה, אין עניינו רק להגדיר את שיעור ידיעותיו, אלא להעמיד את מדרגת כוחו בהבנת התורה. ונראה כי בזה יש לראות גם את עומק התקשרותו של רבינו לבית מדרשו של מרן הגרי"ז ז"ל, שלא היתה זו שייכות של שמיעת חידושים והוראות בלבד, אלא קבלת עצם צורת הבירור, שאין הלומד רשאי להיות בעלים על הסוגיא להעמידה כרצונו, אלא עליו להיות משועבד לדבריה עד שיתברר מתוכם מהו גדר הדין. ולא עוד, אלא שאף החקירות והחילוקים המפורסמים בבית מדרשם של רבותינו מבריסק אין תכליתם בעצם החקירה, אלא בהעמדת הסוגיא על יסודה, שיהא כל חילוק מוכרח מתוך לשונות הראשונים ופרטי ההלכה.

ומסורת נאה נשתמרה מפי בני בית מדרשו של מרן הגרי"ז ז"ל, עד כמה היתה דעתו של רבינו חשובה בעיניו בבירור חידושי תורה. לפי המסופר, בשעה שהיה הגרי"ז ז"ל מחדש דבר בעומק דברי הרמב"ם, פעמים שלא נחה דעתו עד שהיה מציע את הדברים לפני 'ר' לייזר', שומע את שקלא וטריא שלו ובוחן אם אמנם עומד החידוש בפני הביקורת. אין ענין הסיפור לומר שדברי הגרי"ז ז"ל היו זקוקים להכרעת זולתו, אלא להראות את ערך המשא ומתן שבין שני גאוני עולם, ואת האמון המופלג בכוח הבחנתו של רבינו. דוקא בבית מדרש אשר כל תיבה וכל הגדרה נשקלות בו במשקל הזהב, היה בן שיחו של הגרי"ז ז"ל מי שיכול לירד לסוף דעתו, לעמוד על הנקודה שעליה מיוסד החידוש, ולעורר את הקושיא הראויה במקום הראוי. כך מצטרפת העדות שבהסכמה אל המסורת שבעל פה, ומאירה לא את ריבוי החידושים בלבד אלא את איכותם ואת כוחו של רבינו להיות שותף במשא ומתן של תורה ברום מעלתו.

ויש להטעים כי כוח זה לא נולד מתוך בקיאות בענין אחד ולא מתוך חריפות המסוגלת ליישב כל קושיא, אלא מתוך קביעות של עמל אשר לא פסק. משחר ימיו ניכר רבינו בשקידתו, ובכל תחנות נדודיו מפוניבז', סלבודקא, סלוצק וקלעצק בליטא, ועד לירושלים ובני ברק בארץ ישראל, ובכל תקופות הדחק לא הניח את הגמרא ואת הרמב"ם מידו. מי שראהו בשנים המאוחרות, כאשר עול ישיבות רבות וצורכי רבים נשען על כתפיו, היה עלול לשכוח כי יסוד כל בניינו היה אותן שעות שאין בהן לא ציבור ולא מעמד, אלא לומד אחד היושב לפני סוגיא ודוחה תירוץ אחר תירוץ עד שיתברר הדבר לאמיתתו. וכשנאמר עליו שהיה מגדולי ראשי הישיבות, אין הכוונה רק למי שבידו למסור שיעור בפני קהל עצום, אלא למי אשר צורת עיונו נעשתה אבן פינה לעולם שלם של בני תורה.

עם הרב מפוניבז' והגר"ש רזובסקי זצ"ל והגרב"ד פוברסקי שליט"א

שורש האיסור וחלותו בסוגיות יבמות

וכשנבוא להתבונן בדרכו של רבינו בסוגיות יבמות, נראה כיצד אין הוא מסתפק בבירור תוצאת הדין, אלא מבקש לעמוד על עצם הדבר אשר התורה חידשה בו. וכדוגמא ומשל: הנה בדין צרת סוטה יש לדון תחילה בשני עניינים אשר לכאורה קרובים הם זה לזה, איסור האשה לבעלה מחמת הזנות, ודיני היבום והחליצה הנמשכים לאחר מיתת הבעל. ולכאורה היה אפשר לומר שכיון שנאסרה האשה לבעלה הרי ממילא נפקעה האפשרות לייבמה, שהרי היבום בא מכוח אישות הבעל. אולם באמת אין הדברים מוכרחים כלל, שהרי איסור האשה לבעלה הוא דין אחד, ואילו הפטור מן היבום דין אחר, ואין אנו רשאים ללמוד מזה על זה בלא בירור. ויש לחקור האם עיקר הפטור נובע מכך שהאשה עצמה אינה ראויה לאישות היבם, או שיש בפרשת סוטה חלות מיוחדת המפקיעה ממנה את דין היבום, וממילא יש לדון אם אותה הפקעה נוגעת אף לצרתה. והרי אין זו חקירה בעלמא, כי אם יסוד הדין הוא באיסור האשה עצמה, צריך טעם כיצד יימשך ממנו דין בצרה אשר לא נאסרה מחמת מעשה הסוטה. אבל אם פרשת סוטה קובעת דין מיוחד בזיקת הבית, יש מקום לדון את הצרה מצד שייכותה לאותו בית. ונמצא שאין עיקר השאלה אם צרת סוטה מותרת או אסורה, אלא על איזה דבר חלה הגדרת התורה, על האשה שנאסרה, על האישות שהיתה קיימת, או על עצם זיקת הבית ליבום.

והוסיף בזה רבינו עוד עומק, במה שנוגע לספק סוטה ולדין חליצתה. שהרי עצם העובדה שהתורה חידשה דין במקום של ספק, אינה מלמדת בהכרח שהספק נידון כאילו נתבררה המציאות, ואפשר שיש כאן דין מיוחד אשר חל מחמת הספק בלא שתהא המציאות מוכרעת. ומעתה צריך לדון אם האיסור הנולד מחמת הספק משנה את מעמד האשה בכל הדינים הנמשכים מן האישות, או שאין הוא אלא דין האוסר אותה כל זמן שלא נתברר הדבר. ואם נבוא לדון את דין החליצה, הרי עלינו לברר אם החיוב נובע מזיקת יבום העומדת בעינה, או מכך שאין בידינו לפוטרה בלא חליצה מחמת הספק. ונפקא מינה גדולה יש בין חיוב הנובע מעצם הזיקה ובין חיוב הנובע מן הצורך לצאת מידי ספק, אף אם למעשה בשני האופנים נצרכת חליצה. ובזה ניכר יסוד דרך העיון, שאין להסתפק בזה ששני דינים מביאים לתוצאה אחת, אלא צריך לעמוד על שורשם, שהרי תוצאה שווה אינה מחייבת גדר שווה. ומתוך בירור זה מתברר אף השייכות שבין דין האשה ובין דין צרתה, ובין ספק באיסור ובין ספק בזיקה, שאין כל אלו עניינים שניתן להשוותם בלא בירור יסודם.

לצידו של הגרש"ז אויערבך זצ"ל בשמחה

מעשה המיאון וגדר הפקעת האישות

וכעין זה יש להתבונן בעיונו של רבינו בענין מיאון, אשר אף בו יש לחלק בין מיאון

המוציא את האשה מאישותה ובין גדר האישות אשר היתה קיימת קודם לכן. דהנה לכאורה לאחר המיאון מותרת האשה לאחרים, ובזה דומה תוצאת המעשה לתוצאת הגירושין. אולם באמת אין התוצאה קובעת את גדר המעשה, ויש לעיין אם המיאון הוא מעשה המפקיע את האישות מכאן ולהבא, או שיסודו בדין מיוחד של אישות קטנה אשר אינה עומדת באותו גדר של אישות גמורה, ומכוחו חל דין מיוחד בהפקעתה. והרי יש בזה נפקא מינות לעניינים הנמשכים מן האישות הקודמת, ואין לדמות אישות שנתקיימה ונפקעה לאישות שגדרה מתחילתה שונה מאישות גמורה. ונמצא שהשאלה אינה רק כיצד יוצאת האשה מרשות בעלה, אלא מהו הדבר שהיה קיים קודם המיאון ומה נתחדש בו על ידי המעשה. וכשאין הלומד מבחין בשאלות הללו, עלול הוא להעמיד את דין המיאון על פי דמיונו לגירושין, אף שבאמת יש ביניהם חילוק יסודי הנוגע לעצם הפרשה.

בין ספק ממון ובין חובת נתינה

עוד יש לעמוד על עיונו של רבינו בענין ספק מתנות כהונה וספק מתנות עניים, אשר בו מתבררת אחת ההבחנות היסודיות בדיני ממונות, והיא ההבחנה בין חיוב הנתינה המוטל על האדם ובין זכות התביעה הממונית של המקבל. דהנה לכאורה שני העניינים תלויים זה בזה, שאם חייב האדם ליתן את הממון לאחר, ממילא יש לאחר זכות בממון. אולם באמת אין הדבר מוכרח, שהרי אפשר שיהא חיוב נתינה מצד מצות התורה אף במקום שאין למקבל מסוים כוח להוציא את הממון מידי המוחזק. ומאידך גיסא, במקום שנתברר שיש זכות ממונית לאחר, אין דינה בהכרח כדין חיוב נתינה מצד מצוה בלבד. ומעתה יש לדון בספק מתנות, האם הספק הוא בעצם חלות חיוב הנתינה, או שיש חיוב אלא שאין ידוע למי שייך הממון, או שמא עצם כוח התביעה הוא המסופק. ואין אלו חילוקים של לשון בלבד, כי יש בהם נפקא מינות לענין המוציא מחברו עליו הראיה ולענין האפשרות לקיים את מצות הנתינה, ואף לענין מהותו של הממון הנמצא ביד המחזיק.

והנה רבים הם הספיקות שבתורה אשר אפשר להעמידם כולם תחת הכלל של ספק ממון, אולם דרך זו אינה מספקת את המבקש לעמוד על גדרי הדין, שהרי ספק אם נתחייב האדם מעיקרא אינו דומה לספק מי הוא בעליו של ממון שנתברר שיש בו זכות לאחרים, וכן אין דומה חיוב שיש לו תובע מסוים לחיוב מצוה שאין בו תובע מוגדר. ובזה יש להבין את כוחו של רבינו, שלא היה נמשך אחר לשון כללית המשווה דינים שונים, אלא מבקש להעמיד את הספק במקומו המדויק. ופעמים שדוקא מתוך חלוקת השאלה לשני צדדים נפרדים מתברר שאין כאן ספק אחד אלא שני ספיקות חלוקים בעצם גדרם, וכל אחד מהם מחייב דיון בפני עצמו. והרי זהו אחד מיסודות דרכה של תורה, שלא די לדעת כי יש ספק, אלא צריך לדעת מהו הדבר המסופק.

בין עצם החוב ובין כוח הגבייה

וכן יש להתבונן בעיונו בענייני כתובה וטענות בעלי הדין, אשר אף שם יש להבחין בין עצם יצירת החיוב ובין כוח התביעה והגבייה. שהרי אדם יכול להיות חייב ממון מצד עצם התחייבותו, ואף על פי כן אין כוח ביד התובע להוציאו ממנו מחמת חיסרון ראיה, ואין זה דומה למקום שבו לא נוצר חיוב כלל. ומאידך, יש עניינים שבהם עצם תנאי החיוב ומעמדו של החוב תלויים באופן שבו נקבעה ההתחייבות, ואין בידינו לומר שהחוב קיים בלא לברר את יסודו. נמצא כי אין די בשאלה אם הבעל מודה או כופר, אלא צריך לבחון על מה חלה טענתו, מהו הדבר הטעון ראיה, ואם החיסרון הוא בעצם החיוב או רק בכוח להוציאו. וכשמבינים את הדברים בדרך זו, אפשר שיתבררו כמה חילוקים בדברי הראשונים שאינם נראים בתחילת העיון, משום שזה עוסק בגדר החיוב וזה עוסק בדיני גבייתו.

חילופי דברים במסכת יבמות עם הגר"י אברמסקי זצ"ל

עמל התורה וקניינה

ואחר כל זאת יש להתבונן בדברי רבינו בענין דרך הלימוד, אשר בהם נתגלה אותו יסוד ממש בצורה הראויה להיות הוראה לבני הישיבות. רבינו חזר והזהיר שלא ימהרו הלומדים לעבור ממסכת למסכת בטרם קנו את הראשונה בידיעה ברורה, ושלא יהא עיקר מגמתם להרבות חידושים קודם שעמדו על דברי רש"י ותוספות והראשונים. והנה לכאורה יש בזה דבר הטעון ביאור, שהרי מי שהוא בעל כישרון גדול וכוח חריפות מופלג יכול להבין סוגיות רבות בזמן קצר, ואם כן מדוע לא יוסיף לעבור ממסכת למסכת וירבה את ידיעותיו. אלא שזו גופא נקודת הטעות, כי אין הבנת הדברים בשעת הלימוד דומה לקניינם בדעת האדם, ואפשר שאדם מבין סברא בשעת שמיעתה ואף מסוגל לחזור עליה לאחר מכן, ועדיין אין היא חלק מקניין תורתו. ורק כשהוא חוזר ומעמיק ומברר את הדברים מתוך עצמו, עד שיוכל לעמוד על הקושיות והתירוצים בלא שיצטרך לשמוע אותם מחדש, אז מתחילה התורה להיעשות קניינו. ומעתה אין ענין החזרה רק אמצעי למניעת השכחה, אלא חלק מעצם הבנת התורה, שהרי כל חזרה מגלה צדדים שלא נתבררו בשעת הלימוד הראשון, ופעמים שרק לאחר שחזר על הסוגיא פעמים רבות מתחיל הוא לראות את הקשרים שבין פרטיה.

וכאן מתגלה הבחנה גדולה בין חידוש ובין קנין התורה. כי החידוש יכול להיוולד בשעה אחת של התעוררות המחשבה, אולם קנין התורה אינו נקנה אלא בעמל ממושך. ואדרבה, פעמים שהכישרון המהיר נעשה מכשול בפני הקניין, כי מי שהבנתו מהירה עלול לחשוב שכבר אין לו צורך לחזור ולהעמיק, ומתוך כך נשארים הדברים אצלו כידיעות חולפות ולא כבנין עומד. ומשום כך היה רבינו תובע אף מבעלי הכישרונות הגדולים שלא יסתפקו בהבנתם הראשונה, אלא ישובו אל הסוגיא עד שתהא מונחת לפניהם בבהירות גמורה. והרי זהו עומק מה שאמרו חז"ל בחגיגה ט ע"ב 'אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד', שאין עיקר הדבר במספר החזרות בלבד, אלא בזה שהאדם מוסיף ומשעבד את דעתו לתורה גם לאחר שכבר נדמה לו שאין לו מה להוסיף בה, ומתוך כך מתעלה לימודו מדרגת ידיעה לדרגת עבודה וקניין.

והנה יש בזה גם יסוד גדול בהבנת מהותו של ראש הישיבה. כי אם תכלית השיעור היתה למסור לתלמידים חידושים

במעמד ציבורי לידו - הגר"מ חדש, הגרש"ז אויערבך והגר"צ מרקוביץ

מחודדים בלבד, הרי ראש הישיבה נמדד במספר החידושים שהוא אומר ובמידת ההתפעלות שהוא מעורר. אולם אם תכלית השיעור היא להעמיד את דרך העיון, הרי עיקר הצלחתו נמדדת במה שהתלמיד מסוגל לאחר מכן ללמוד בכוחות עצמו. ולא עוד, אלא שאפשר ששיעור אשר נאמרו בו חידושים מועטים, אבל הביא את התלמיד להבנת הסוגיא על בוריה, עדיף בהרבה משיעור מלא חידושים שאין התלמיד יכול לעמוד על יסודו. ובזה יש להבין את הוראותיו לבני הישיבות שלא להתרגל להסתפק בשמיעת שיעורים בלבד, אלא להעמיד את לימודם העצמי על סדרים קבועים של גמרא וראשונים וחזרה, שהרי הרב אינו יכול לקנות תורה במקומו של התלמיד. יכול הוא להאיר לפניו את הדרך ולגלות לו את עומק הדברים, אבל עצם הקניין אינו נעשה אלא בעמל התלמיד עצמו.

מלווה בתלמידים בדרכו לישיבה

ומכאן יש להבין את החשיבות שייחס רבינו לידיעת דברי רש"י ותוספות, המהרש"א ושאר הראשונים, לא בתורת ידיעות נוספות המעמיסות על הלומד, אלא בתור שלשלת הבירור של הסוגיא. שהרי כשבא הלומד לחדש חידוש, צריך תחילה לדעת מה הוקשה לרש"י, מה באו תוספות ליישב, ומפני מה חלקו בפירוש הדברים. ורק לאחר מכן יוכל להבחין אם יש מקום לקושיא חדשה או לסברא חדשה. אבל מי שאינו יודע את דברי הראשונים על בוריים, אפשר שכל חידושו אינו אלא מחמת שלא ראה מה שכבר נתבאר בדבריהם. ובזה היה רבינו תובע מן התלמידים סדר של אמת, שלא תהא בקיאותם חיצונית ולא תהא חריפותם מנותקת מן המקורות. וכשנצרף לזה את הדקדוק הרב שהיה נוהג בשיעוריו בדברי הרמב"ם, נראה כי אין כאן שתי שיטות, אחת המיועדת לבחורים ואחת המיועדת לגדולים, אלא דרך אחת שתחילתה בלימוד פשוט של דברי הגמרא והראשונים וסופה בבירור עמוק של גדרי הדין.

ודוקא במי שהגיע למדרגות עילאיות בחריפות ובבקיאות יש להתבונן כיצד שב והעמיד את תלמידיו על דברים הנראים פשוטים: לפתוח את הגמרא, לעיין ברש"י, להאזין לקושיית התוספות ולחזור על הדברים עד שיהיו קנויים. לא היתה זו הוראה להסתפק בפשטות במקום העיון, כי אם סדר המדרגות שעל ידו נעשה העיון בר קיימא. הבנין אשר ראשו מגיע השמימה צריך תחילה יסוד שאינו זע ממקומו. וכשהיה בחור מבקש להראות את כוח חידושו, היתה השאלה הראשונה אם כבר ידע מה נאמר בסוגיא, ולא אם יש בידו להציע סברא חדשה. בנקודה זו היתה הנהגתו חינוכית ותורנית כאחת, שכן אין תלמיד נעשה בעל תורה בכוח התפעלות רגעית, אלא בעבודה של שנים שבה הוא לומד להבחין בעצמו בין מה שידע לבין מה שנדמה לו שידע.

אהבת האמת ובבודו של תלמיד

והנה מעשה נפלא נמסר על רבינו, שבשעת לימודו העיר אחד מבני הישיבה הערה על דבריו, ולאחר שמצאה נכונה העלה את הדברים על הכתב וייחס את ההערה לאחד מבני הישיבה. ויש לעמוד על עומק הדבר, שהרי לכאורה אין כאן אלא הנהגה של ענווה, שראש הישיבה אינו נמנע מלקבל הערה מתלמיד צעיר. אולם באמת יש בזה מעלה עמוקה יותר הנוגעת לעצם דרך הלימוד, כי מי שכל מגמתו היא לקיים את סברתו שלו, אף כשהוא שומע קושיא טובה קשה לו להניח את בניינו מפניה, ואילו מי שמבקש את אמיתת התורה אינו מבחין בין סברא שנאמרה מפי גדול הדור ובין הערה שנתחדשה לבחור צעיר, אלא דן כל דבר לפי ערכו בתורה. ומה שהכניס רבינו את הדברים לחידושיו אינו רק אות לכבודו של התלמיד, אלא גילוי נאמן על עצם צורת לימודו, שלא היה מחפש את כבוד המחדש אלא את אמיתת החידוש.

ויש בזה ביאור נפלא במה שאמרו חז"ל בתענית ז ע"א 'ומתלמידי יותר מכולן', שאין הכוונה רק שהתלמידים מרבים להקשות ומתוך כך נוספים דברי תורה, אלא שקניין התורה מחייב את הרב להיות מוכן לקבל את האמת מכל מקום שהיא באה. כי במקום שהרב מבקש להעמיד את כבודו שלו, אין התלמיד נעשה שותף אמיתי לבירור הסוגיא, אבל במקום שכל דבר נבחן מתוך אמת התורה, הרי אף התלמיד הקטן יכול להשתתף בבניינה. ובזה נעשית הישיבה בית מדרש של תורה ולא בית שבו נשמעים דברי אדם אחד בלבד. ונראה כי זו היתה אחת המעלות המיוחדות בדרכו של רבינו, שכל גדלותו לא מנעה ממנו להכיר במעלת דברי תורה שנאמרו מפי מי שקטן ממנו הרבה, משום שגדלותו לא היתה בנויה על עצם היותו בעל הסברא אלא על שיעבודו לאמת הנאמרת בה.

אימת הקושיא ועמלה של אמת

ועד היכן הגיעה מידת השתעבדותו של רבינו לאמיתתה של תורה, יש ללמוד ממעשה מופלא שנשתמר בזכרונם של בני היכל פוניבז'. באחד מלילות השישי, בשעה שכבר שקט בית המדרש מהמיית לומדיו, וארבעה בחורים בלבד נותרו רכונים על תלמודם, נפתחה לפתע דלת ההיכל, ורבינו הופיע בפתחו כשהוא לבוש בבגדי שנתו וחלוקו עליו. מרוב טרדתו בעומקה של סוגיא, לא שת לבו כלל למלבושיו, ומיד קרא לעבר הבחורים בלשון תחינה: 'רבותי, הצילו!' קושיא חמורה הקשה לו הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל, והיא טורדת את מנוחתו ואינה מניחה לו ליתן שינה לעיניו. עתה בא לבקש את עזרתם, שמא יעלה בידם למצוא לה פתח של יישוב.

אחד הבחורים הציע לפניו תירוץ, ורבינו נשא ונתן בדבר, אלא שעדיין לא נתקררה דעתו ולא נתיישבו הדברים על לבו. בתוך הדברים נתן דעתו למלבושיו, ומיד התנצל בפני הבחורים על שנכנס להיכל בית המדרש כשהוא לבוש כך, מרוב בהילותו לבירור הקושיא. ולמחרת היום, משלא פסקה הקושיא מלהטרידו, נסע לירושלים והרצה את הדברים לפני רבו הגדול, מרן הגרי"ז מבריסק זצוק"ל. והנה, משמע את יישובו של הגרי"ז, נתיישבה דעתו. וכששב לישיבה סיפר לבחורים, כי אותו תירוץ עצמו שכבר השמיע אחד מהם באישון לילה, הוא אשר יצא עתה מפי הגרי"ז.

מכתב ברכה לרגל בר מצוה - כאשר רוב המכתב מפלפל בדברי תורה

ויש במעשה זה כדי לגלות טפח מצורת עמלו של רבינו בתורה. גאון אשר כל רז לא אניס ליה, ועמד בראש בית מדרשם של גאוני עולם, נטרדה מנוחתו מקושיא אחת, עד שנצרך להקיץ ממיטתו ולבקש את סיועם של בחורים צעירים. ומשנאמר לפניו תירוץ, עדיין לא היה בעצם אמירתו כדי להניח את דעתו, עד שנתברר לו תוקפו מתוך מענאו

לצד הגרי"ש אלישיב והגר"ח קנייבסקי זצ"ל
באסיפה ציבורית

מתנו עם רבו הגדול. שהרי אין יישובה של קושיא נשלם במה שנמצאה סברא שאפשר להשיב בה, כל עוד לא נתברר עומקה ונתיישב יסודה בדעת הלומד.

וכאן נגלית מידה מופלאה בדרכה של תורה. רבינו, אשר כוחו הגדול בעיון ובסברא היה לשם דבר, עמד לפני קושייתו כמי שעדיין לא הגיע אל מבוקשו, ולא חס על כבודו לפנות אל תלמידים צעירים, ואף לא על טורח הדרך להציע ספקו לפני רבו. כל מעלותיו וגדלותו בתורה לא הפקיעו ממנו אותה אימת הקושיא, אשר כל זמן שהיא עומדת במקומה אין דעתו של מבקש האמת יכולה לשקוט. ודומה כי בזה מתגלה עומק מדרגתו של רבינו בקנין התורה, שלא היתה הסברא אצלו כלי להפגנת כוח החידוש, אלא דבר הטעון בירור והכרעה, עד שתהא האמת עצמה מונחת לפניו בבהירות שאין אחריה שיור.

במחיצת רבותיו, מרן הגרי"ז ומרן החזון איש

וכשבאים אנו להתבונן בשייכותו המיוחדת של רבינו למרן הגרי"ז ז"ל מבריסק ולמרן החזון איש, יש להעמיד את הדברים על אותו יסוד עצמו. מבית מדרשו של מרן הגרי"ז ז"ל קיבל רבינו את תביעת הבירור המדויק בגדרי הדין, שלא לקבל שום חילוק אלא אם הוא מוכרח מתוך דברי הגמרא והרמב"ם, וממרן החזון איש נתחדדה אצלו ההכרה שאין האמת התורנית תחום אחד מחיי האדם אלא היא היסוד שעל פיו נמדדת כל מציאותו. וכבר נודע כי מרן החזון איש היה נושא ונותן עמו בדברי תורה, ואף היה קם מפניו ומלווהו בצאתו מביתו, ובאחד ממכתביו אליו כתב כי אף שאין דרכו להרבות במשא ומתן עם החכמים, מכל מקום מחמת שהאמת אהובה על רבינו מאוד נשא ונתן עמו בדברים. ויש להתבונן מהו גודל השבח שבאהבת האמת, והלא כל תלמיד חכם מבקש להשיג את האמת. אלא שיש חילוק עצום בין מי שמבקש להגיע למסקנה נכונה ובין מי שכל עצם מחשבתו משועבדת לאמת, עד שאין לו כל חפץ לקיים את סברתו אם נתברר שאינה נכונה. וכאן יש לראות את מעלתו של רבינו, אשר גם כשהיה בעל כוח חידוש מופלג לא נעשה משועבד לחידושיו, אלא ראה בהם אמצעי לבירור התורה, ומתוך כך היה נכון לקבל כל ראיה וקושיא שיש בהן כדי לקרבו לאמיתת הדברים.

אם הישיבות לאחר החורבן

בדור אשר עלה מתוך אפר הכבשנים, כאשר חרבו מרכזי התורה הגדולים של ליטא ופולין, לא היתה השאלה כיצד להקים עוד מקום שבו יישבו בחורים וילמדו. על הפרק עמדה עצם מסירת צורת הישיבה, אותה צורה אשר בה רב ותלמיד מתייגעים יחד על סוגיא, שבה גדלות האדם נמדדת בקנייניו בתורה, ובה העמל איננו אמצעי בלבד אלא צורת החיים עצמה. היו בארץ הקודש גדולים וצדיקים אשר נשאו בעול הבנין, ובתוכם הרב מפוניבז', מרן הגרי"ש כהנמן זצוק"ל, אשר ראה בחזונו את תחייתה של הישיבה במלוא קומתה. הוא לא הסתפק בבית מדרש מפואר ובקיבוץ תלמידים, אלא ביקש להעמיד בראשו את גדולי מרביצי התורה שבכוחם למסור את נשמתה של הישיבה הליטאית לדור החדש.

בעינו החדה הכיר הרב מפוניבז' את מעלתו

ממתיק סוד עם האמו"ר ה"שפע חיים"
מקלויזנבורג

את משא הנהגת הכלל. כשביקש לצרפו לראשות ישיבתו, היתה זו הכרעה אשר נודעה לה משמעות מרובה בבניינה של פוניבז'. לצדם של ראשי הישיבה הגאונים רבי שמואל רוזובסקי ורבי דוד פוברסקי זצוק"ל, העמיד רבינו את חלקו המיוחד בתורה: חריפות השזורה בעומק הפשט, כוח נוקב בהגדרת הדין, ותביעה בלתי מתפשרת מן הלומד שלא יסתפק בדברים שאינם מבוררים. לא בדרך אחת בלבד נבנתה הישיבה; ריבוי הכוחות הגדולים אשר התקבצו בה היה עצמו מסגולת בית מדרשה. אולם דמותו של רבינו הוסיפה לה אותו הוד מיוחד של עמל התורה שאין לו שיעור ושל אחריות מוחלטת כלפי גידול תלמידי חכמים.

אין להבין את בחירתו של הרב מפוניבז' כאילו ביקש להביא לישיבתו אדם שיהא מוכשר להחזיק במסגרתה ולשמר את סדריה בלבד. הוא ביקש מי שיוכל להעמיד בה את רף הגדלות, מי שעצם כניסתו לבית המדרש תהא עדות חיה למה שיכול בן תורה להשיג בעמל רצוף. ואכן רבבות בני הישיבות אשר נשאו עמם את רושם שיעוריו והנהגותיו, בארץ הקודש ובכל תפוצות ישראל, ראו במרחק השנים כיצד דברי התורה שנאמרו בהיכל פוניבז' נתגלגלו לבתי מדרש רבים, אף למקומות שבהם לא ישבו תלמידיו הראשונים לפניו. מכאן יסוד הכינוי 'אבי הישיבות': לא מצד מספר המוסדות שנקראו על שמו, אלא מצד צורת בית המדרש אשר הטביע בדורות של לומדים ומרביצי תורה.

ויש כאן עומק נוסף. אפשר לבנות ישיבה גדולה המושכת אליה תלמידים רבים, ובכל זאת אין הדבר מוכיח שביכולתה להצמיח גדולי תורה. כדי שתצמיח גדולים צריך שהעומדים בראשה יהיו מדקדקים עם עצמם יותר משהם מדקדקים עם תלמידיהם; שיהא השיעור תולדה של יגיעה ולא של בקשת רושם; ושיהיו בני הישיבה רואים בעיניהם כי גם אחר עשרות שנות עמל עודנו ראש הישיבה בוחן חידושו ובודק את יסודותיו. זהו הלקח אשר נושא בית מדרשו של רבינו: הישיבה אינה נבנית מכוח המון הבאים בשעריה בלבד, אלא מכוח אמת המונחת ביסוד לימודם של יחידים, ומתפשטת והולכת עד שהיא נעשית נחלת הרבים.

בירור הדעת והעמדת בן התורה

והנה יש לעמוד על עוד יסוד מופלא במשנת רבינו, אשר לא הסתפק בתביעת אמת בעיון התורה בלבד, אלא העמיד את בהירות הדעת כיסוד ההכרעה בכל ענייני האדם. ובשיחותיו היה מבאר כי אין כל טעות נובעת מחיסרון בידיעה, אלא פעמים שהאדם יודע את האמת ואף על פי כן אין הוא מסוגל להכיר בה כראוי, משום שרצונותיו ונטיותיו נעשו שותפים בכוח הכרעתו. והביאור בזה, שאין השכל עומד תמיד בפני עצמו כמכשיר המבחין בין אמת לשקר, אלא הוא פועל בתוך נפשו של האדם, וכאשר המידות והרצונות אינם מתוקנים עלולים הם לשנות את עצם ראיית הדברים. ולפי זה יש להבין מה שהיה רבינו מרבה לעורר על סכנת השפעת הסביבה ועל הצורך לשמור על צורת החיים של בן התורה, שלא מפני שהעולם החיצוני עלול לגזול מזמנו בלבד, אלא מפני שבכוחו לשנות את עצם מדדי החשיבות שעל פיהם הוא שוקל את הדברים. וכשמשתנה מדד החשיבות, שוב אין האדם רואה את הדברים כפי שראה

אותם קודם לכן, ואפשר שמה שהיה ברור בעיניו מתחילה נעשה מסופק, לא משום שנתחדשה לו ראיה כנגדו, אלא משום שנשתנה כוח הדעת שבו הוא דן את הדברים.

וכאן מתגלה החיבור הנפלא בין דרך לימודו של רבינו ובין השקפתו על הנהגת החיים, כי כשם שהלומד צריך להיזהר שלא תהא סברתו משועבדת לחידוש שהוא רוצה לומר, כך צריך האדם להיזהר שלא יהיו הכרעותיו משועבדות לרצונותיו ולנוחותו. והרי בשני הדברים מדובר באותה עבודה ממש, להעמיד את האמת בראש מעייניו ולהסיר את הדברים העלולים להטות את כוח ההכרעה. ומשום כך אין התביעה להיות בן תורה מסתיימת בשעות הישיבה בלבד, אלא היא נוגעת לכל סדר חייו, באופן שגם כאשר הוא עומד בפני ענין שאינו סוגיא בגמרא, עדיין דרכי מחשבתו נקבעים על פי אותו יחס של אמת ויושר אשר קנה בעמל התורה. וזהו אשר ביקש רבינו להעמיד בדורו, שלא יהיו בני הישיבות אנשים העוסקים בתורה בתוך עולם שמחשבתם נקבעת על פיו, אלא אנשים אשר התורה קובעת את עצם צורת מחשבתם, עד שכל ערכי חייהם נמדדים מתוך האמת שקנו בבית המדרש.

משא האחריות להעמדת הישיבות

ומעשה מאלף נמסר על רבינו, שבאו אליו ראשי ישיבה אשר נקלעה למצוקה כספית קשה, וביקשו את עצתו כיצד יוכלו להמשיך ולקיימה. רבינו שמע את דבריהם והשיב להם כי דווקא מתוך הקושי נבנית הישיבה, ושאין להיבהל מן העמל והמסירות הנדרשים להעמדת מקום תורה. כעבור זמן חזרו אליו לאחר שהמצב החמיר, ושוב חיזקם לשאת בעול. וכשבאו בפעם השלישית והבהירו שאין בידם להמשיך בלא פתרון, קם רבינו והוציא לפניהם סכום ממון גדול, ואמר להם שייקחו כפי צורכם. לאחר שנטלו סכום שהיה בו כדי לכלכל את הישיבה תקופה ממושכת, אמר להם שאין זו הדרך שבה בונים ישיבה. אנשי הישיבה הבינו את כוונתו והחזירו את הממון, ורבינו חיזק את ידיהם והביע את שמחתו על מסירותם להמשך קיום הישיבה.

ולכאורה יש כאן דבר הטעון ביאור גדול, שהרי אם היה בכוחו של רבינו לסייע לאותה ישיבה ולהצילה ממצוקתה, מדוע ראה צורך להעמיד את ראשיה על הקושי והעמל הכרוכים בקיומה. ובודאי שאין ללמוד מכאן שאין על האדם חובה לסייע למוסדות תורה הזקוקים לכך, שהרי עצם הדבר שרבינו היה נכון ליתן להם את הממון מוכיח שלא היתה כאן שלילת הסיוע. אלא שעיקר הוראתו היתה בענין אחר, שאין בניינה של ישיבה נמדד במידת הנוחות החיצונית שבה מתקיימים סדריה, אלא במידת האחריות והמסירות של העומדים בראשה. כי כשם שאין הלומד קונה תורה מתוך שקיבל את כל התירוצים מוכנים לפניו, אלא מתוך שעמל בעצמו על בירור הסוגיא, כך גם ראשי הישיבה צריכים לקנות בעצמם את האחריות לתלמידיהם ולמקום התורה שהופקד בידם. והממון יכול לסייע לבנין, אבל אינו יכול לבוא במקום אותה מסירות אשר היא יסוד קיומו של בית המדרש.

לצד תקיפותו בשמירת צורת הישיבה לא היתה דעתו נוחה מן המחשבה שהנהגת תורה מתמצית בהעמדת גדרים ובמסירת תוכחות. כל מצוקה של מקום תורה היתה בעיניו צרה הנוגעת לרבים, וכל תלמיד שיכול היה לגדול בתורה היה עולם מלא העומד לתביעה. מה שהיה אומר לאחרים בענין נשיאת העול היה נאה דורש ונאה מקיים. גם בשעה שבני אדם ראו בו את מי שעליו מוטלת הכרעת שאלות ציבוריות גדולות, נותרו שעותיו ושיקול דעתו נתונים לדקדוק בצורכי הישיבות עצמן. לא היה זה טפל להנהגתו, אלא עיקרה: אם הציבור כולו צריך הנהגה, הרי צורך זה מתחיל בכך שבתי המדרש יוסיפו להוציא מתוכם תלמידי חכמים, ושלא תיפסק מסירת התורה מאב לבן ומרב לתלמיד.

מכתב להרב יהושע יגל זצ"ל בו מעלה זכרונות מימיו בקלצק

מנהיג הדור בשעות הכרעה

והנה מכאן יש לבוא אל ענין הנהגתו של רבינו בכל הנוגע לצורכי הכלל, אשר לכאורה היה נראה כדבר מופלא, היאך מי שכל ימיו היה שקוע בעומק הסוגיות ובבירור דברי הרמב"ם, נטל על עצמו משא כבד כל כך של הנהגת עולם הישיבות והכרעות הנוגעות לציבור כולו. אלא שכאשר נעמוד על יסוד דרכו, יתברר שאין כאן שני עניינים נפרדים אלא המשך אחד. כי מי שרואה בתורה את עצם חיי האדם אינו יכול לראות בקיום הישיבות ענין של ארגון ומוסדות בלבד, אלא את עצם שמירת האפשרות למסירת התורה לדורות. וכשם שהלומד אינו רשאי להניח קושיא העומדת לפניו בלא בירור במקום שבכוחו לעמוד עליה, כך גם מי שהוטלה עליו האחריות לשמירת עולם התורה אינו יכול להניח את צורכי הישיבות לאחרים במקום שנדרש כוחו והכרעתו. ואין זו הנהגה הנובעת מן הרצון לעסוק בענייני ציבור, אלא מן ההכרה שחובת התורה עצמה מחייבת לעיתים לשאת בעול אשר מצד נטיית האדם היה מבקש להשתחרר ממנו.

והנה בענייני הכלל יש לעיתים פיתוי גדול לבחור בדרך המועילה לפי שעה, אף אם יש בה חשש לשינוי יסודי בצורת החיים של בני התורה. וכאן יש מקום לראות את השפעת דרך העיון על צורת ההכרעה, כי מי שהורגל שלא לדון דין מתוך תוצאתו בלבד אלא מתוך גדרו, אף בענייני הישיבות יבקש לברר אם השינוי המוצע נוגע לעיקר הדבר או רק לצורתו החיצונית. ואין הכוונה שכל הכרעה ציבורית נלמדת ישירות מדין מסוים בגמרא, אלא שדרכי המחשבה שנקנו מתוך התורה מחייבות את האדם להבחין בין עיקר לטפל, בין דבר שיש בו קיום לדורות ובין דבר המועיל לשעה בלבד. ולפיכך היתה בעיני רבינו חשיבות מיוחדת לשמירת צורתה של הישיבה, שלא משום שהצורה החיצונית עומדת לעצמה, אלא משום שהיא עשויה להיות כלי לשמירת אותה שקיעות של תורה ואותו יחס אל דברי הראשונים אשר עליהם נבנה בית המדרש.

וכדי לעמוד על שיעור הנהגתו יש להתבונן בהשוואה המאירה את שתי התקופות של עולם הישיבות . בדור שקדם לחורבן הגדול עמד בווילנא מרן הגאון רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי זצוק"ל ,בעל ה'אחיעזר' אשר שמו הלך לפניו כרבן של כל בני הגולה. לא היה עול הישיבות בליטא וגלילותיה נתון רק על שכמם של ראשי הישיבות אשר לימדו בהן יום יום; היה צורך באיש אשר ישא את דאגת כלל הישיבות, יעמוד לימינן בעת צרה, יחזק את ראשיהן ויבקש את טובתן בכל מקום. וכך היה רבינו חיים

נושא דברים בפני הציבור בישיבת ירחי כלה בהיכל הישיבה

עזור, אשר נמנה עם העומדים בראש ועד הישיבות, ובתורתו ובהוראותיו היו תלויים רבים. הוא לא היה ראש ישיבה אחת בלבד, אלא כתובת לישיבות כולן; מפני כן נתקבעה דמותו בזכרון עולם התורה כאב לבני הישיבות , ובה בעת כרבם של ישראל בשאלות הכלל.

והנה אחר שחרבו בתי המדרש של ליטא, כשבאה שארית הפליטה לארץ הקודש וביקשה להקים מחדש את משכן התורה ,חזר ונתגלה בדור התקומה אותו צורך נשגב, שיהא על עולם הישיבות כולו גדול בתורה אשר עינו פקוחה על כל אחת מהן ולבו נתון לכל בן תורה . בדור ההוא זכה רבינו בעל ה'אבי עזרי' למעמד מיוחד זה. כשם שבווילנא היה רבי חיים עוזר משען לישיבות שלפני החורבן, כך בבני ברק נעשה רבינו משענן של הישיבות הנבנות מחדש; לא באותה צורה ממש , ולא מתוך השוואת המאורעות והניסיונות, אלא מתוך השותפות בעיקר הנשיאה בעול מסירת התורה מדור לדור . זה עמד בשערי עולם תורה אשר קיומו נלחם על נפשו, וזה ניצב בראש עולם תורה המבקש לשוב ולפרוח מתוך חורבנו.

אלא שאין הדבר מתמצה בכך שרבים קיבלו את הכרעותיו. אב היה להם, ולא בתואר מושאל בלבד. ראשי ישיבות חשו כי בצרתם צר לו, כי דאגתו לקיומם אינה פחותה מדאגתם שלהם , וכי בשעה שבאים הם לפניו אין הם באים אל בעל סמכות מרוחק, אלא אל אב אשר טובתם ועתיד תלמידיהם מוטלים על לבו. היה מתווה את דרכם בעצה ובהוראה, מייסר במקום שהיה צורך בתוכחה, ומחזק במקום שנדרש חיזוק, וכל זאת מתוך תביעת האחריות הגדולה שהטילה עליו התורה. וכאן נתאחדו שתי בחינות אשר אין להפרידן : רבן של ישראל , שדעתו דעת תורה בדברים הצריכים הכרעה, ואבי הישיבות, שלבו פתוח לקשיי כל ישיבה ולצערו של כל בן תורה. כך פרשה הנהגתו כנפיים על עולם הישיבות, ורבים מן הבאים בצלו הרגישו כבנים בבית אביהם.

ומי שזכה להסתופף בצלו, לשמוע ממנו דבר תורה או לראותו נושא בעולו של יחיד, לא ראה לפניו רק בעל שיעור קומה בתורה אשר הרבים נוהגים בו כבוד. היתה בכך הרגשה של עמידה לפני מי שכל הווייתו מסורה לתורה ולנותנה, עד שנתקיים בו במובן המוחש שבדברי חז"ל מה שאמרו על המקבל פני תלמיד חכם, שכאילו מקבל פני שכינה. ואין עניינם של דברים לייחס לאדם מעלה שאינה שלו, אלא לבאר מה היה רושם קרבתו על הבאים לפניו: מתוך אהבת התורה שבו, יראת חטאו והשתתפותו בצער הבריות, היו רואים מה עשויה תורה לחולל בנפש אדם. על כן זכר הנהגתו אינו נפרד מזכר שיעוריו; שניהם גילויים של אותה גדלות אשר מכוחה נעשה אביהם של בני הישיבות בדור שלאחר החורבן.

ובזה יש להעמיק בעצם ענין הנהגת גדול הדור. כי אפשר לטעות ולחשוב שגדולתו של מנהיג נמדדת בכוח השפעתו על הרבים וביכולתו להעמיד את דבריו, אולם באמת אין אלו אלא תוצאות אשר לפעמים באות מחמת הגדלות, ולא עצם מהותה. גדול הדור בתורה הוא מי שהגיע למדרגה שבה דעתו בנויה על התורה עד שאחרים מבקשים את הוראותיו, ואף הוא אינו רואה את ההנהגה כזכות הנתונה לו אלא כחובה המוטלת עליו. וכאן יש לראות את הצירוף שבין הענווה ובין התוקף, אשר לכאורה נראות כשתי מידות סותרות. הענווה מחייבת את האדם להכיר את גבולות השגתו ולא להעמיד את עצמו במרכז, ואילו תוקף ההכרעה מחייב אותו לעמוד על דבריו במקום שהדין נתברר לפניו. אולם באמת אין כאן סתירה, כי מי שעומד על דעתו מפני שהיא דעתו, הרי תוקפו עלול להיות נובע מהחשבת עצמו, אבל מי שעומד על דבר מפני שנתברר לו שהוא חיוב התורה, אין הוא עומד על כבודו אלא על כבוד התורה. ואדרבה, דווקא מי שאינו רואה עצמו כבעלים על הדברים יכול להיות תקיף במקום שהאמת מחייבת זאת, משום שאין בידו רשות לוותר עליה.

ממתיק שיח עם ילד שבא לערוך "חלאקה" בביתו

אולם לא יהא ציור דמותו של רבינו שלם אם נעמוד רק על הרבצת התורה ועל דאגתו לבני הישיבות. משעה שנעשה משען לרבים הוטל עליו עול הנהגת ציבור בני התורה בארץ הקודש בשנים אשר מאורעותיהן העמידו שאלות כבדות על עתידו. התרחבות היישוב, שינוי פני החברה, חילופי השלטון, היחס אל חינוך הדורות ואל שמירת אופיים של מוסדות התורה, ושאלות הייצוג של ציבור שומרי התורה, כל אלו עמדו על הפרק ודרשו הכרעות אשר השלכותיהן לא היו מצטמצמות לשעתן. רבינו לא בא אל עניינים אלה מתוך אומנות ציבורית, ואף לא מתוך חפץ בקנין השפעה, אלא מתוך ההכרה כי כשנמסר ביד תלמיד חכם משא בני הדור, אין לו רשות להעמיד עצמו מן הצד.

באותן השנים נעשה ביתו מוקד לשאלות אשר נשאו עמן ראשי הישיבות, רבנים, מחנכים ושלוחי הציבור. פעמים נדרשה תשובה בענין הנוגע למקום תורה מסוים, ופעמים בענין שעמדה בו דרכו של ציבור שלם. לא תמיד היו ההכרעות נוחות ולא תמיד התקבלו על כל החוגים, ואף על פי כן בעיני תלמידיו ומקבלי הנהגתו היה סמכותו מיוסדת על אמונם בגדלות תורתו ובנקיות דעתו. יש להבחין בין סמכות שהרבים מעניקים למי שיודע להוליכם אחריו, לבין סמכות שמקורה בידיעה כי המכריע עצמו כפוף למה שנתברר לו כחובת התורה. רבינו ראה בהכרעות הללו עול שיש לשאת בו, לא שררה שיש להתענג בה.

ולא היתה נשיאותו על הציבור נשיאות של שררה או של פרסום, אלא נשיאת משא אשר העמיסו עליו צורכי הדור. ראשי ישיבות מארבע כנפות הארץ היו באים לשאול בעצתו, זה על העמדת שיעורים וסדרי לימוד , וזה על קיום ישיבתו בשעת דחקה, וזה על בן ישיבה אשר נתעוררה שאלה בדרכו. גם כאשר נדרשו הכרעות הנוגעות לרבים, לא נפרדו בעיניו הדברים מן האחריות הראשונה להעמיד את התורה ולגדל את לומדיה. נמצא שבית מדרשו אשר בפוניבז' היה מקום תורתו, אבל גבול אחריותו לא נחתם בכתליו; כל מקום אשר קול התורה נשמע בו היה קרוב ללבו , וכל מקום אשר נשקפה סכנה להמשך מסירתה היה בכלל דאגתו.

מכתב מרגש לעזור לבית ספר לבנות

לא היתה הנהגתו מוגבלת לבני ישיבתו ולתלמידיו הקרובים. אף מי שלא זכה לשבת בשיעוריו ראה בו כתובת לשאלות הנוגעות לצורתו של עולם התורה, ומכוח כך נעשתה דעתו גורם

מכריע בשאלות אשר נגעו למוסדות ולמשפחות רבות. יחד עם מרן ה'קהילות יעקב' זצוק"ל וגדולי דור נוספים, היתה להנהגתו השפעה ניכרת על התגבשותו של ציבור בני התורה. ולא הרי הכרעה של ראש ישיבה בשאלה פנימית של סדרי לימוד כהרי הכרעה אשר רבים נושאים עיניהם אליה; בראשונה הוא רואה את תלמידיו לפניו, ובשניה צריך הוא להביא בחשבון דורות אשר עדיין לא באו לעולם. במקום זה נבחן גדול הדור, אם לבו רחב לשאת באחריות גם על מה שאיננו נראה עתה לעין.

בוחן ילדים מת"ת החינוך העצמאי. לצידו הגר"ש גרוסברד זצ"ל

ואף בשעות סערה, כאשר נטוש היה ויכוח חריף על דרכו של הציבור, ביקש לקבוע שהשאלה הראשונה תהא מהו הטוב הנכון על פי התורה ולא מה יאמרו הבריות. אין בדברים הללו כדי לומר שלא היתה מחלוקת על דרכו, או שכל הכרעה יכולה להיתלות בפסוק מסוים; אדרבה, כח ההנהגה ניכר גם במקום שצריך לשקול מציאות מורכבת, לדון בשיעור הסכנה ובאפשרות התיקון, ולהבחין בין דבר שאפשר להמתין בו לבין דבר שאין להניחו בלא הכרעה. אבל שורש כחו, כפי שראוהו תלמידיו, היה אותו כוח של בירור אשר ניכר בחידושיו. מי שאינו מניח הנחה בסוגיא עד שבחנה מכל צדדיה, הוא הנושא גם בהנהגת הכלל את משמעת האמת אשר קנה בתורה.

משל נאה הוא לספינה הנזקקת לרב חובל בשעה שהים סוער. אין עיקר שבחו במה שהוא מגביה את קולו על אנשי הספינה, אלא בכך שהוא יודע לאן מוליכה הדרך, מכיר את עומק המים ואת טיב הרוחות, ואינו מחליף את התכלית מפני אימת גל חולף. כך היתה בעיני ההולכים לאורו הנהגתו של רבינו, שלא נמדדה ברעש המאורעות אלא ביכולת לעמוד על העיקר ולשאת באחריות להמשך הדרך. וככל שהלכה סמכותו ונתרחבה, כך נשתמרה אותה סתירה לכאורה אשר רק באישיות תורנית גדולה היא מתיישבת: בענייני עצמו היה מבטל את כבודו עד עפר, ובענייני התורה והציבור היה עומד בעוז על מה שראה כחובתו.

לב נשבר וענווה שאין לה שיעור

סיפר אחד ממקורביו של רבינו כי פעם נכנס אליו ומצאו נסער, ודמעות זולגות מעיניו. לאחר שנתיישבה דעתו סיפר שבאו לפניו אב ואם עם בנם בענין שידוך אשר הבן כבר גמר בדעתו לעשותו, ואילו הוריו ביקשו לחזור בהם משנודע להם שהמדוברת בעלת תשובה. מפני כובד הענין ומפני שלום הבית ביקשו כולם שרבינו יכריע ביניהם. וכשסיפר על כך בכה ואמר, בדרך של התבטלות עצומה, היאך בני אדם סבורים שהוא ראוי להכריע בשאלות גדולות כל כך. לא היתה זו אמירה שנאמרה באזני רבים כדי לשבח את עצמו בענוותנותו, אלא צער אמת על גודל האחריות המוטלת עליו. ואף על פי כן, לאחר שלא רצו בעלי הדבר להיזקק להכרעת אחר, ביקש שהות להתבונן בענין.

לימים סיפר כי פתח ספר תהילים וביקש מלפני הקב"ה שיחוננו דעה נכונה, ואחר כך עיין בשולחן ערוך אבן העזר ובמקורות השייכים לדבר. לאחר שלא מצא יסוד לאסור את השידוך מצד מה שהעלו ההורים, ומשנוכח ברצונו הברור של הבן ובמעלותיה של המדוברת, הורה להם לגמור את השידוך. כאן ניכרות שתי מעלות הנראות מרוחקות זו מזו: מצד אחד אין הוא מחשיב את עצמו כמי שראוי בקלות להכריע בגורלם של אחרים, ומצד שני משעה שהוטלה עליו האחריות אין הוא פוטר עצמו ממנה, אלא נושא תפילה, מעיין בדין ומכריע. מי שיכול היה להרגיש את אימת ההכרעה דווקא הוא הבין שאין להוציא דבר מן הפה עד שנעשה הבירור ככל אשר ידו מגעת.

ובזה יש לעמוד על ענוה שאינה ביטול הכוחות שנתן הקב"ה לאדם, אלא הכרה כי אף הגדלות הגדולה ביותר איננה עושה את בעליה לבעל הבית על האמת. כך גם נמסר שהיה נמנע מגינוני כבוד, ומבקש שלא יכריזו תארים מופלגים בשעה שעלה לסנדקאות או לסידור קידושין. אין צורך להרבות במעשים אלה, כי די בהם כדי להאיר את ההבדל שבין כבוד התורה אשר היה עומד עליו בתוקף לבין הכבוד שביקשו בני אדם לחלוק לאישיותו. מי שעמד לפניו בסוגיא וראה את כוחו הנורא, והיה שב ורואה את התבטלותו לפני דין אמת, למד שיעור שאי אפשר למסרו בדברים בלבד.

מחילת אמת וחסד עם מי שפגע בכבודו

ומעשה אחר, שנמסר מפי תלמידי חכמים, מורה עד היכן היתה מגיעה מחילתו. בן תורה אשר בנו חלה ואשתו הפסידה את פרנסתה, תלה את הצרות שבאו עליו בפגיעה שפגע לפנים בכבודו של רבינו, וביקש מאחד המקורבים להביא לפניו את בקשת מחילתו. משהובאו הדברים לאוזני רבינו אמר שאינו זוכר כלל את הפגיעה, ואף אם היתה הרי הוא מוחל בלב שלם; ועוד ביקש שיאמרו לאותו בן תורה שאין לתלות בו את צרותיו. כאשר חש השליח שאין דברים אלה מניחים את דעתו של האיש, ביקש רבינו שיציע לו נוסח שיוכל להרגיעו, והסכים לחזור עליו בפיו. כל החשיבות שהיו אחרים מייחסים לכבודו לא עמדה לנגד עיניו בשעה שיכול היה להסיר פחד מלבו של אדם הנתון בצער.

חלפו חדשים ונתקרבו ימי הפסח. רבינו זכר את אותו בן תורה ואת מצוקתו, ושלח לקרוא למקורבו אשר הביא את בקשת המחילה. משבא, שאלו אם זוכר הוא את האיש אשר פרנסתו נפגעה, והוסיף כי בודאי קשה לו עתה להמציא צרכי החג. הוציא כסף מכיסיו ומסרו ביד השליח להביאו לבית אותה משפחה. הרי לפנינו מידה שאינה מצטמצמת במחילה על העבר: גם לאחר שסר החשש לפגיעה בכבודו נשאר בלבו צערו של אותו אדם, עד שדאג לו לצרכי יום טוב. ולא עוד אלא שהסיוע נמסר בידי אחר, בלא לפרסם את המעשה ובלא לבקש הכרת טובה מן המקבל.

כאן מתגלה צד משלים של עמל התורה. בדקדוק הדין לא היה רבינו מוכן לוותר על קוצו של יו"ד בלא טעם מבורר; ואילו בכבודו שלו לא מצא כל קושי לוותר, למחול ולהיטיב אף למי שפגע בו. אין כאן סתירה, שהרי שתי המידות נמשכות ממקור אחד: אין האדם בעלים על דין התורה להקל בו מפני רצונו, ואין כבוד עצמו דבר שראוי לעשותו עיקר בעיניו. ומתוך כך אף הנהגתו הציבורית, אשר יש שהיתה תקיפה מאוד, אינה מתפרשת כמידה של קפדנות אישית, אלא צריך לעמוד

עם ראשי הצבא שבאו לחדרו

על ההבחנה שבין ענייני שמים אשר עליהם חש אחריות ובין ענייניו שלו אשר היה מוותר בהם בנקל.

מסירת התורה מדור לדור

וכשנתבונן בדברים על רקע התקופה שבה נתגדל מפעלו של רבינו, נמצא כי עיקר עבודתו לא היתה רק בהקמת מוסדות תורה חדשים בארץ ישראל, אלא בהמשך שלשלת התורה לאחר שנחרבו בתי מדרש אשר נבנו במשך דורות. כי חורבן ישיבות אירופה לא היה רק אובדן של בניינים ומקומות לימוד, אלא חשש נורא לפגיעה בעצם מסירת דרך התורה מרב לתלמיד, באותה צורת עיון אשר נמסרה בבתי המדרש של ליטא ובאותה הכרה שהתורה היא עצם חיי האדם. ואמנם נשתיירו בישראל גדולי תורה אשר נשאו על שכמם את המשך המסורת, אולם היה צורך להעמיד דור שלם אשר יקבל את אותה דרך לא בתורת זיכרון של עולם שהיה ואיננו, אלא בתורת חיים המתחדשים בכל יום. וכאן היתה מעלתו של רבינו, אשר לא ביקש להעמיד דרך חדשה תחת זו שקדמה לו, אלא להמשיך את מסורת רבותיו באופן שיהא בכוחה להצמיח תלמידי חכמים בדור החדש, אף לאחר שנשתנו התנאים החיצוניים ונשתנה העולם אשר סביב הישיבות.

בין תלמידים וילדים

והנה יש להבחין בין המשך מסורת על ידי שמירת צורות חיצוניות ובין המשכה על ידי מסירת יסודותיה. כי אפשר לאדם לשמר מנהגים וסדרים שהיו נהוגים בדורות הקודמים, ואף על פי כן אם אינו מבין את הרוח אשר נתנה להם את משמעותם, אין זו אלא שמירת הצורה בלא התוכן. אולם מי שמבקש להמשיך את עצם דרך העיון, את העמל ואת ההכרה במעלת התורה, הרי אף כשנשתנו מקומות הישיבות ותנאי החיים, עדיין יכול הוא להעמיד את אותו בית מדרש ברוחו ובמהותו. ובזה היתה מלאכתו של רבינו, שלא הסתפק בהעמדת מוסדות רבים אלא ביקש שיהיו אלו מקומות שבהם גדלים תלמידי חכמים בעלי קנין של תורה, אשר יבינו את דברי הגמרא והראשונים מתוך עיון אמיתי ויהיו מסוגלים למסור את אותה דרך לאחרים. וכאן יש להבין את גודל מעלתו של מעמיד ישיבות, שאין הוא מוסר רק את תורתו שלו, אלא נותן לדורות הבאים את הכוח להמשיך וללמוד גם לאחר שכבר לא יוכלו לשמוע את קולו.

ומעתה נוכל להבין באופן מחודש את דברי חז"ל בבבא בתרא כא ע"א 'זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל'. והנה לכאורה יש לתמוה, וכי עד זמנו לא היו גדולי תורה ומרביצי תורה בישראל, ומדוע תלו חז"ל את מניעת שכחת התורה דווקא בתקנתו של רבי יהושע בן גמלא. אלא שיש חילוק יסודי בין גדלות התורה שביחיד ובין העמדת סדר של מסירת התורה לדורות. אפשר שיהיו גדולים מופלגים העוסקים בתורה ומעמידים תלמידים, ואף על פי כן אם אין סדר קבוע שבו הדור הבא מקבל את התורה, הרי יש חשש שתשתכח תורה מישראל. ומכאן שגדלותו של מעמיד תורה אינה נמדדת רק במה שהוא יודע ומחדש, אלא במה שהוא מקנה לדורות הבאים את האפשרות להיות בעצמם בני תורה. ובזה יש להבין את עניינו המיוחד של רבינו בדור שלאחר החורבן, כאשר היה צורך לא רק להעמיד לומדים אלא להעמיד מחדש את עצם בית היוצר של תלמידי החכמים.

מכתב עם דברי עידוד להרב מנחם פרוש ז"ל על נאומו בכנסת

נזר התורה אשר הותיר לדורות

ואחר כל הדברים הללו נוכל לשוב אל אותה הסכמה מופלאה של מרן הגרי"ז ז"ל אשר פתחנו בה, ולהבין כי אין לראות בה רק עדות על גודל ידיעותיו וחריפותו של רבינו באותה שעה, אלא הגדרה של אותה מעלת תורה אשר מתוכה נעשה למעמיד עולם הישיבות. 'חריפות ובקיאות ועומק הפשט', שלוש המעלות הללו לא עמדו אצלו כשלושה כוחות נפרדים, אלא הצטרפו לדרך אחת של עיון, שבה הבקיאות מעמידה את המקורות, החריפות מגלה את צדדי החקירה, ועומק הפשט מכריע את גדר הדין מתוך הכרח הדברים. ומתוך אותה דרך ביקש להעמיד את תלמידיו, שלא יהיו בעלי חידושים בלבד אלא בעלי קנין של תורה, אשר כל סוגיא נעשית אצלם בנין עומד על יסודותיו. וכאן יש להבין גם את הקרבה למרן החזון איש, אשר הכיר באהבת האמת שלו, כי אותה אהבת אמת היא שהעמידה את כל דרך מחשבתו, הן בעומק הסוגיות והן בהכרעות הנוגעות לקיומה של תורה.

וזהו נזר תפארתו של רבינו הגדול בעל 'אבי עזרי', אשר מגדלותו בסוגיות הש"ס והרמב"ם באה גדלותו בהעמדת תלמידים, ומתוך שיעבודו לאמיתת התורה באה אחריותו לשמירתה. ולא היה ראש ישיבה מפני שהיה מנהיגם של בני התורה בלבד, אלא נעשה מנהיגם מפני שהיה ראש ישיבה בכל עצמותו, שכל כוחו ומחשבתו נתונים היו לברר את התורה ולהעמידה בלב תלמידיו. ומתוך כך זכה להיות מאבות עולם הישיבות בארץ ישראל בדור שלאחר החורבן, אשר לא רק העמיד בתי מדרש אלא העמיד את עצם דרכם, עד שכל תלמיד היושב לפני הגמרא ומבקש להבין את דברי הראשונים על אמיתתם, וכל ראש ישיבה המבקש להעמיד תלמידים שיקנו תורה בכוחות עצמם, ממשיכים משהו מאותה דרך אשר רבינו עמל להנחיל כל ימיו. וזהו הזיכרון האמיתי של גדול בתורה, שאין תורתו מסתיימת עם הסתלקותו אלא נמשכת בתוך עמלם של הבאים אחריו, וכמאמר חז"ל 'כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר'. אשרי הדור שזכה לאור תורתו, ואשרי הבאים אחריו אם ישכילו להמשיך את דרכו, להיות עמלים בתורה לא כדי להעמיד את עצמם אלא כדי להעמיד את האמת, ומתוך כך יתקיים בהם 'כי לא תשכח מפי זרעו', ותימשך שלשלת התורה בטהרתה עד עולם.

ולפיכך אין הזכרתו ביום מלאת כ"ה שנים להסתלקותו מתקיימת בשלמותה בשבח המעשים או באמירת דברי התעוררות בלבד. ההולך בדרכו צריך לשאול את עצמו אם ידע היום סוגיא אחת יותר בבהירות, אם חזר ובדק דבר בדברי הראשונים קודם שקיבל סברא יפה, אם קנה את אשר למד עד שיהא הדבר שלו, ואם קיבל על עצמו מעט מאותה אחריות לרבו, לתלמידיו ולבני בית מדרשו. כי זוהי ירושה אשר איננה תלויה בקרבת המקום או בריבוי השנים שבהן זכה אדם לשמוע את קולו. כל המבקש את האמת בתורה ונושא באמונה את חובת מסירתה, יש לו שייכות לאותו בנין גדול אשר רבינו העמיד לדורות.

הוצאה לאור
צוף

• הופיע •

גדולת מרדכי

על הגאון רבי מרדכי גולדשטיין זצוק"ל
ראש ישיבת התפוצות

תלמידם של הגאונים מרן רבי העניך ליבוביץ' ורבי אהרן קוטלר זצוק"ל
מקים עולה של תורה בירושלים ומייסד תנועת התשובה
תולדות חייו ומסכת קשריו עם גדולי ישראל
כולל תמונות נדירות ומסמכים רבים

הספר כולל עובדות והנהגות מרבים מגדולי ישראל
עמם היה הגאון זצוק"ל בקשר:
מרן החזון איש, מרן רבי משה פינשטיין, הגאון הגדול רבי חיים צימרמן,
הגאון הגדול רבי חיים פנחס שיינברג, זכר צדיקים לברכה ועוד...

- מכתבים - מסמכים - ועובדות -

מהדורת אלבום מפוארת של 600 עמודים

אוצר בלום של הדרכה בחינוך, בתורה, ביראת שמים, פנינים ואמרי שפר, מעשים המחזקים את הלב ואת הנפש, הנוטעים בקורא רצון להתעלות רוחנית, ולהידמות לכל אותם גדולי ישראל שמסרו את נפשם למען התורה וקיומה.

תיאורים מרתקים מראשיתו של עולם התשובה, ודמויות יחודיות שפעלו באותם ימים.

. . .

"הגאון הצדיק רבי מרדכי גולדשטיין זצ"ל הוא מאלו שהקימו את עולם התשובה וקירב הרבה והכניס תחת כנפי השכינה... עמד בראש הישיבה, ינק וקיבל מגדולי תורה עד שהתמלא ושפך...",

(מתוך הסכמת הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א).

יו"ל ע"י צוף הוצאה לאור | להשיג בחנויות הספרים המובחרות | הפצה: קולמוס

הוצאה לאור
צוף

גדולת מרדכי

על הגאון רבי מרדכי גולדשטיין זצוק"ל

איש פלא בדורינו, שהקים עולה של תורה, ופתח פתח גדול לתנועת התשובה, הגאון רבי משה גולדשטיין זצוק"ל, ראש ישיבת התפוצות בהר ציון.

הספר 'גדולת מרדכי' מתאר את תולדות חייו, החל מנעוריו בארה"ב, לימודיו בישיבת חפץ חיים בצילם של גדולי הדור מרן רבינו משה פיינשטיין, והגאון המפורסם רבי העניך ליבוביץ' – ממנו זכה לקבל רבי מרדכי 'סמיכה'. ועד הגעתו לארץ ישראל, ראשיתו מצער, במסירת שיעורים בעזרת הנשים של ישיבת חברון, ואחריתו תשגא מאד בהקמת המפעל הענק של ישיבת התפוצות והעמדת אלפי תלמידים.

תולדותיו נכתבו בצורה מדוייקת והיסטורית, על ידי נכדו הרב יוסף גולדשטיין שטרח בבירור ובתחקיר ההיסטורי כארבע שנים. הספר הינו מהדורת אלבום מפוארת עם שפע תמונות היסטוריות של הגאון רבי מרדכי, הוריו ומשפחתו, ועוד אישים ומסמכים המאוזכרים בספר. הספר מכיל 600 עמודים, וכתוב בצורה קולחת ומרתקת.

הגאון רבי מרדכי היה סמל למסירות נפש, וספר זה הינו מסמך תיעודי לחוליה בשלשלת מסירת התורה, הקמת 'כולל' בניו יורק, עוד לפני בא הגאון רבינו אהרן קוטלר זצוק"ל אליה, ועד העמדת תלמידים הרבה בישיבת התפוצות בהר ציון ובמיצד.

והנה לדוגמא תיאור מפעים, על ראשית דרכה של 'ישיבת התפוצות', מפי אחד התלמידים הראשונים:

" היה זה החורף הראשון שלאחר מלחמת ששת הימים. באתי מארצות הברית... פגשנו בדמות רבנית שדיבר עמנו וחשב שאנחנו רוצים ללמוד בישיבה .רציתי להגיד לו שזה לא בתוכנית שלנו בכלל .הוא אמר לנו: "יש ישיבה בהר ציון... תבואו...".

הגענו להר ציון בלילה, המקום היה חשוך, לא היה חשמל. היו שם כנסיות. לא היה אף לא שלט אחד שהעיד על יהודים המצויים באזור. היה פחד להסתובב שם, הרגישו את הטומאה... כל האזור היה בחורבן גדול, לא היו שם אנשים, רק מבנים הרוסים אחרי מלחמה. אנו מתקרבים לאזור בית הכנסת... והנה אנו שומעים קולות של יהודים הלומדים באנגלית .זה היה בחורף. ירד שלג. אותם לומדים לא שמו לב אלינו. אנחנו שמנו לב אליהם.

ראינו אותם, כששה בחורי ישיבות... יושבים סביב שולחן עם שלוש רגליים. הרב שלימד אותם החזיק עם רגלו את השולחן, לא היתה שם תאורת חשמל, הם למדו לאורם של כמה נרות .והשלג - ירד עליהם, כי לא היה שם גג. כובעו של הרב שלימד התמלא בשלג. הם היו באמצע איזה עניין בגמרא ולא שמו לב לשום דבר הסובב. אפילו את השלג לא הרגישו... ראינו אנשים שחיו בעולם אחר. התקרבנו עוד קצת, ואז, הרב שם לב אלינו ואמר לנו בשמחה: "הו... באתם לישיבה... אז תשבו ."...וזהו. כך התחלתי את הלימוד בישיבה."

את השם 'גדולת מרדכי' טבע הגאון הגדול רבי אביגדור נבנצאל שליט"א, באמרו 'איני ראוי להסכים על ספר הנסוב על אדם גדול כזה', והגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין כותב: "הגאון הצדיק רבי מרדכי גולדשטיין ז"ל הוא מאלו שהקימו עולם התשובה וקירב הרבה והכניס תחת כנפי השכינה... עמד בראש הישיבה, ינק וקיבל מגדולי תורה עד שהתמלא ושפך...", ועל אהבת התורה של הגאון זצוקל מספר בנו רבי מרדכי גולדשטיין:

"מאהבה שאהב אבי מורי זצ"ל את התורה, עמל בה בכל כוחותיו כנער צעיר, וצלל בעומק מים אדירים של סברות התורה מתוך צימאון ותשוקה אדירה. ומתוך עומקה של סוגיא, קירב כל יהודי לתורת אמת, הוציא יקר מזולל, הפך אנשים לתלמידי חכמים גדולים ברמה גבוהה, החזיק ביד תלמידיו שילמדו תורה, ושגה באהבתה".

הספר מפליג גם בתולדותיו רבותיו של רבי מרדכי, רבי העניך ליבוביץ' זצוק"ל ראש הישיבה חפץ חיים בארה"ב, הגאון רבי חיים צימרמן זצוק"ל, ועוד רבים וטובים, נחשפים בו מסמכים היסטוריים מתקופות שונות חייו של רבי מרדכי, התכתבויות עם גדולי ישראל ואף עם מרן החזו"א זיע"א, בה נמצא בין השאר, את עצת מרן החזו"א לבחור מישיבת התפוצות שחלה במחלה הידועה, 'לשמוע מוזיקה קלאסית', לשם הרגעת הנפש וריפויה.

יחד עם גדולי התורה, מופיעות בספר גם דמויות מרתקות שהצטרפו אל ישיבתו של הרב גולדשטיין ואל עולם התשובה, אמנים ואנשי רוח, מלומדים מרחבי העולם, אנשים צבעוניים שהגיעו רחוק – וחזרו אל המקורות, תחת צילו של רבי מרדכי שהיה לכולם כאב.

מלבד הערך ההיסטורי הרב שיש בספר ובמסמכים ההיסטוריים הנפרשים בו, מכיל הספר אוצר בלום של הדרכה בחינוך, בתורה, ביראת שמים, פנינים ואמרי שפר, מעשים המחזקים את הלב ואת הנפש, הנוטעים בקורא רצון להתעלות רוחנית, ולהידמות לכל אותם גדולי ישראל שמסרו את נפשם למען התורה וקיומה.

יו"ל ע"י צוף הוצאה לאור | להשיג בחנויות הספרים המובחרות | הפצה: קולמוס

הוצאה לאור
צוף

טעמו וראו!

ושמח לב
מבקשי ה'

הופיע בהדרו ויצא לאור עולם

ספר

מבקשי יחודך

עיונים עמוקים בגלגולות התורה, המאירים ומתבארים לאור יסודות הקבלה והחסידות

על סדר פרשיות התורה

מאוצרו הסוב של

הרב
מרדכי יוסף זקוטינסקי
שליט"א
רב דקהל מבקשי השם

מאמרים עמוקים ויסודיים בגגלות התורה, השזורים ומאירים ביסודות הקבלה והחסידות, על דרך פנימיות התורה, לעמוד על עומק ענייני הפרשה ולגלות את אור היחוד הטמון בהם.

להשיג בחנויות ספרים המובחרות

הוצאה לאור
צוף

• נפל נהורא בבי מדרשא •

הזדמנות פז להקיף את הלכות רבית משורשן

הופיע וראה אור הספר החשוב

הדר נטר

חלק שני

על דיני ריבית

(סימנים: קסב, קסג, קסה, קעג, קעד, קעה, קעו)

ופרק איזהו נשך

בהסכמותיהם הנלהבות של ראשי ישיבות וגדולי הפוסקים בעניינים אלו

מעשה ידי הרה"ג

רבי **הדר יהודה גבאי** שליט"א

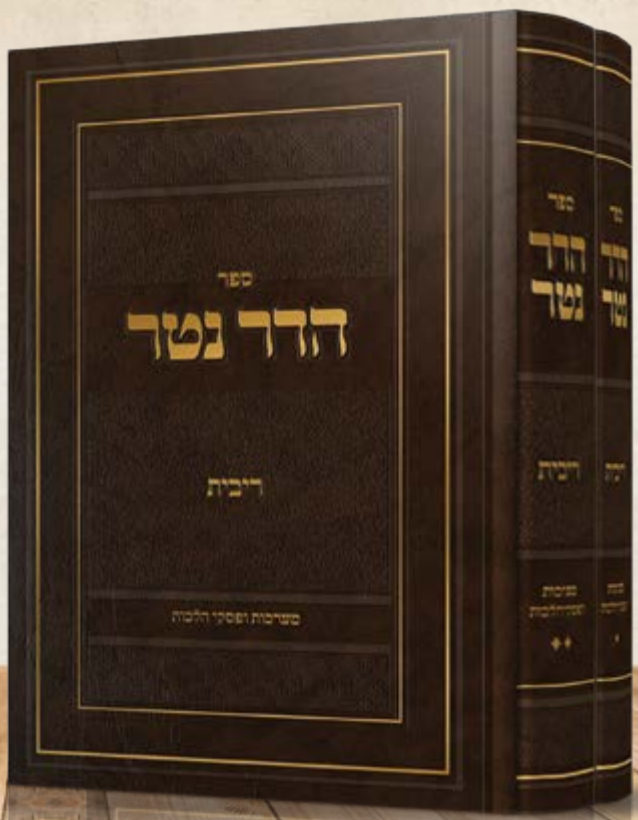

הספר בנוי לתלפיות
מיסודי הדינים בסוגיות הגמרא,
בסדר נפלא ומעורר השתאות;
דיון בשורשי דברי רבותינו הראשונים
ועד האחרונים נושאי כלי הטוש"ע
ופוסקי זמננו.

אחרי המערכות המסודרות,
סוגיא סוגיא ועניינה.
סודרו לתפארה פסקי הלכה ודינים
העולים מתוך הסוגיות אליבא דהלכתא,
בשם 'פירי דריבית'.

השקעה כדאית
כל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין

יצא לאור ע"י צוף הוצאה לאור | ניתן להשיג אצל המחבר בטל: 0548444978

הדר הוא לכל חסידיו

כרך חדש של

הדר נטר

על ריבית

טובה ומרנינה השמועה על דבר הספר 'הדר נטר' אשר נתקבל בברכה רבתית בכל בי מדרשא ובפרט אצל לומדי ריבית, ונפוץ שמעו בעולם התורה, והנה הניף ידו בשנית הגאון המחבר שליט"א, רבי הדר יהודה גבאי, וצירף אל החלק הראשון גם את החלק השני, המרחיב את הלכות רבית, ובו בכלל דיני פסיקה ודיני טרשא וסוגיות סאה בסאה המצויות, אותן יפרוש המחבר כשמלה מפוארה.

יש ספרים העוסקים בסוגיות, יש בשולחן ערוך, יש העושים קיצור הלכות, ויש ספרי סיכום. אך שונה הוא הספר שלפנינו, בהיותו כולל הכל, פותח הוא הספר בדפי הגמרא עצמה בסוגיות ריבית, כאשר בשולי הדף מצוין היכן עוסק הספר בכל סוגיא או משפט מ'איזהו נשך'. ההפניות מובילות אותנו למערכות 'הדר נטר' עד לסעיף קטן המדויק, ושם רואים אנו גודל ההיקף והעיון המבעית של המחבר, שאינו משאיר אבן מאבני היסוד של ריבית שלא הפך בה והפך בה, ועל אבני הפינה בונה הוא את חומות מערכותיו הגדולות והכבירות המובילות את המעיין לכל משעול ונתיב במשא ומתן חריף ומענג.

יחד עם כל זה בא בספר גם קיצור הלכות מזוקק, שבאמת מיקל על הקורא להבין ולדעת כל פרטי הדינים העולים מתוך המערכה, ומי לנו גדול מהגאון רבי פנחס וינד, שתחום זה דהלכות ריבית משימת חייו, הכותב על המחבר: "לתענוג ולנחת היה לנו בראותינו את פרי עטו של הרה"ג רבי הדר יהודה גבאי שליט"א, אשר נשא ידו אל המלאכה להוציא לאור חלק נוסף מחיבורו הנפלא הדר נטר על דברי השו"ע הלכות רבית. בו מבאר ומלבן את דברי השו"ע והפוסקים דבר דבור על אופניו, וזאת אחר יגיעה רבה בלימוד הסוגיות. וכן גם עשה בחיבורו, לאחר ליבון מקורות הדינים וסברות הראשונים והאחרונים, הוסיף פירי דרבית בדבר ה' זו הלכה את הדינים היוצאים מכל סעיף. דבר גדול עושה לזכות את הרבים בהפצת הלכות רבית". כל מין דדין סמוכו לנא.

ואכן נדיר הוא השילוב בין פסיקת הלכה, באופן ברור ובהיר, ובין לימוד עיוני בעומק הסוגיות, עליו מעיד, בין שאר הגדולים המסכימים, הגאון הגדול רבי מנשה אביעזרי שליט"א: "ידידי הנכבד הרה"ג החריף והבקי רבי הדר יהודה גבאי שליט"א אשר הוא מתון ומסיק ומעמיק בסוגיות החמורות דעניני ריבית ומיוחד ידידי הנ"ל בהגדרותיו הקולעות וכל הרואה יאמר ברקאי ואף לת"ח שיגעו בסוגיות אלו יהנו מהאומר הבא מן החדש שיש בספר מיוחד זה והברכה אחת היא שיזכה הרה"ג החשוב הנ"ל שיפוצו מעיינותיו חוצה להמשיך לברר וללבן ולחדש חידושים נפלאות בעמקה של תורה". עוד הסכימו על הספר: הגאון הגדול רבי שמואל אלדשטיין שליט"א, כ"ק האדמו"ר מצאנז שליט"א, הגאון הגדול רבי רפאל וולפין שליט"א, הגאון הגדול רבי שלמה זעפרני שליט"א, הגאון הגדול רבי דוד יוסף שליט"א, הגאון הגדול רבי יצחק יוסף שליט"א.

הרבה אנשים ניגשים לריבית, מבלי לתהות ולהבין את יסודות הדברים ברמה הרעיונית והעיונית, אך 'הדר נטר' מתחיל מן היסודות ומן השורשים ומסיים בידות קטנות של פירות הצמרת, וכך הוא כותב בהקדמתו: "יש לעיין בטעם איסור הריבית, הרי אדם שבידו ממון הרי הינו בעל הממון, ויכול לעשות עסקיו באותו ממון, א"כ מדוע מנעה התורה יכולת הדרישה לשלם עבור מתן ההלוואה, וכפי שאדם יכול להשקיע כספיו בעיסקה ולגרוף רווחים, יהא עושה עסקיו באופן של קבלת תשלום על הטבת הלוואה לאחרים?"

ועל שאלה זו משיב המחבר: "דנזקקים אנו לדברי הרש"ר הירש (ויקרא כה, לו), דהיטיב לבאר מהות האיסור, דבאמת התורה לא רואה את המלוה בריבית כעושה עוול משפטי מצד המעשה עצמו, אלא רצה הקב"ה להכריז, כי ידע כל אדם היהודי, דהוא בורא העולם אדון ושליט לכל רכושינו, וכדין שמיטת קרקעות, שמודיע הקב"ה כי הוא האדון לכל האדמות, כך מודיע הקב"ה את שלטונו על הכספים והמיטלטלין שביד האדם, כי אין הכסף שבידנו אלא בר רשות שימוש, אך אין לנו עליו בעלות, ורשות השימוש בו מוגבלת, כי יכול אדם להלוות לאחר מכספו, ואף מצוה היא, אך אין לו היכולת לדרוש עבורה תשלום נוסף ממה שהלווה". וגדולה חשיבות הידיעה הזו, ואף מובנת לפיה שיטת חלק מן האחרונים שיש בריבית חוב ממון, כי באמת יש מקום להתחייבות הזו מבחינה משפטית, אלא שהתורה מבטלת התחייבות זו, כדי להודיע שלהשם הארץ ומלואה. וכן מבאר לפי זה המחבר ע"ד הדרוש מדוע אין ריבית בקרקעות, משום שבקרקע כבר נודע הדבר דשליטת הבורא בזה על ידי דין שמיטת קרקעות.

ואמנם אין 'הדר נטר' ספר מוסר, אבל מבין השיטין של דברי הגאון המחבר שליט"א, נוטפת אהבת תורה ויראת שמים, רגשי קודש בהם מסתער המחבר כארי על הסוגיות ואל הנושאים, וחיבה מיוחדת הנגלית לכל חידוד והעמקה, לכל הבנה וביאור עמוק, הבאים תוך כדי הדברים. וגם מיזג בין שורות העומק לשונות מליצות ופיוטים לחבב התורה על לומדיה, ובפרט את הלכות רבית העמוקות והחמורות על הבאים בשעריהן.

נדיר הוא הספר באיכותו ובהיקפו, יורד המחבר לתהום ונוסק לרקיע ושוב מנמיך גובה לצפון ים דרום וקדמה, והכל בחריפות ועמקות בשילוב גדרי הראשונים ותובנות לומדה של האחרונים. גם עם כל הספרים המתחדשים ובאים בהלכות בכלל ובהלכות ריבית בפרט, קשה למצוא דוגמתו בביאור הסוגיות ובהפשטת המורכבויות לכל אברך מעיין. אמנם מזהיר המחבר בהקדמתו שאין לסמוך רק על הספר הזה כמענה לכל השאלות ברבית: "פסקי ההלכה הנמצאים במחלקת 'פירי דריבית', באו למצות העולה מהשו"ע והמערכות המוצבות תחתיו, ונכתבו בשפה מתאימה למעיין בסוגיא ובמערכה, בבחינת העולה לדינא. ואכן לא אלמן ישראל וישנם ספרי הלכה למעשה רבים, וכאן נתכוון הכותב לעלות העולה למעיין מהמערכות ובהתאם לנפסק בשו"ע בבחינת סיכום הדברים. הלכות אלו אינן יכולות לענות על כל מקרה ומקרה, כי ישנם מקרים ופרטים העלולים לשנות את הפסיקה, והכותב לא התייחס לכל גוונא שיכולה להיות, ורק כאמור התיימר לפעול בתמצות הדברים מהעולה מהמערכה, ופעמים שהובאו שם פסקים בדרך מחלוקת, ואשר על כן כשיבוא האדם הכשר לדעת מה עליו לנהוג בכל מאורע, יוודא הדק הייטב אם הפרי היונק שם בר קטיפה לענייננו אי לאו" וכו'.

הנה כי כן, מתאים הספר 'הדר נטר' לכל לומדי הסוגיות דהלכות ריבית, לכל המתעניינים בפסקי ההלכות, לעושים שימוש ב'ריבית', לרוצים להעמיק ב'איזהו נשך', ולכל תופסי התורה ואוהביה די בכל אתר ואתר.

יצא לאור ע"י: צוף הוצאה לאור | ניתן להשיג את שני הכרכים אצל המחבר: 054-8444978

הספר התורני
לחבר · להפיץ · ללמוד
מבית צוף הוצאה לאור
office@hasefer.org.il

היחס למדינה – בירור תורני

בירור מקיף ושיטתי, בנושאים המהותיים של היחס למדינה, אתחלתא דגאולה, היחס לציונות, לצבא, ליום העצמאות, גיוס לצבא, גלות וגאולה במשנת חז"ל. האם הפגנות היא דרך פעולה נכונה?

המחבר, הרב מרדכי שלום גליק, אינו מסתפק בדברי 'השקפה' כלליים, אלא מברר את הסוגיות באופן תורני הלכתי עמוק. הדברים אינם רק עיון עצמאי, אלא נתלבנו ונכתבו לאור דבריהם של גדולי ישראל, הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א כותב למחבר: "הגיע אלי קונטרס "בענין מדינת ישראל יום עצמאות" מאת הרב הגאון ר' מרדכי שלום גליק שליט"א שמסביר בטוב טעם ודעת הדעת תורה על המדינה... הרבה מהציבור מתבלבלים בין הכרה על מדינה ובין הדת. והקונטרס הנ"ל מסביר טוב את הדברים שלא יתבלבלו. ויהי רצון שכלל ישראל יחיה בהשקפה נכונה".

המחבר פותח את עיונו באבחנות לוגיות חדות וברורות: על כל הנושאים האלו יש לדון ראשית כל בצורה שכלית, אסור לנו להיות מושפעים מרגשות. ולשם כך הוא מביא דוגמא המלמדת אותנו כיצד לנהוג: נניח וקנינו תבשיל בשרי מיוחד לכל המשפחה, והנה, פתאום נולד ספק, אולי הבשר נתעלם מן העין, ויש חשש איחלופי, והמוכר הגוי החליפו בבשר חזיר? איך דנים שאלה כזו, האם האדם יסתכל על הבשר ויאמר 'מזעזע, בשר של 'דבר אחר', אני לא יכול אפילו להריח אותו, השליכו אותו לפח מיד, לא אכפת לי כמה אלפי שקלים עלה'! זו לא הדרך הנכונה, שכן לא ברור בכלל שהבשר נתעלם מן העין, את הנושא יש לברר על פי הלכה, אם יש כאן דין 'בשר שנתעלם מן העין', אזי יש להשליך בשמחה את הבשר לפח. אבל אם אין שום חשש כזה, אין כאן לא חזיר ולא חשש חזיר, הבירור ההלכתי קובע לנו גם מה להרגיש אחרי שהסתיים הבירור, אבל לא קודם לכן, והנמשל מובן מאד.

וכמעשהו בראשונה, כך מעשהו לאורך כל החיבור, בירור הגיוני ופשוט, על פי מקורות חז"ל ורבותינו גדולי הדורות, האם יש סיבה לחגוג יום העצמאות כיו"ט? זו שאלה הלכתית מובהקת, על איזה מאורעות ראוי לקבוע חג, יום טוב, אמירת הלל, וכו'.

הגאון הרב יהודה עמית שליט"א, ראש ישיבת קרית מלאכי, כותב: "לדעתי חשוב מאד להפיץ ספר זה", הגאון רבי משה מרדכי קארפ שליט"א כותב: "מצוה גדולה ללמד ולהשריש לדורות הבאים ההשקפה הצרופה של רבותינו אודות הסכנה שבציונות", וכן אמר מרן הגרד"ל שליט"א, שמן הראוי להפיץ ספר זה.

הספר נכתב על פי שיעור שנאמר ע"י המחבר שליט"א, והוא מחולק לפרקים ערוך ומונגש, אעפ"כ כותב המחבר שהספר בבחינת כתיבה ראשונית, שיש עוד הרבה להוסיף עליה ולברר. נכתב בזהירות הראויה, ובעומק והיקף, ספר ראשון במעלה לבירור סוגיית הציונות והמדינה והיחס אליה.

ניתן להשיג את הספר ב:
אתר "הספר התורני"
בחנויות ספרים | באתר י. בלוי
הפצה : יעקב רובינשטיין: 055-2562654

בס"ד

בפלטפורמת הספר התורני
הספר שלך תמיד **במלאי***

לחבר
מעכשיו יש לך חשיפה
משלך, ניתן לקבל מידע
ולעיין בספר שלך

להפיץ
מהבית שלך אל כל העולם
מעלים בקלות את הספר
עם אפשרות **לרכישה מיידית**
ללא תלות באמצעי שיווק נוספים

ללמוד
הספר שלך יוצג
עם כל הספרים המובחרים
מול מאגר לומדים

* ברכישת הקובץ הדיגיטלי דרך פלטפורמת 'הספר התורני' / לרכישת ספר מודפס - בפניה דרך הפלטפורמה ישירות למחבר.

הספר התורני
לחבר · להפיץ · ללמוד
מבית צוף הוצאה לאור

hasefer.org.il
office@hasefer.org.il

02-5090089
הבית של מחברי הספרים